

COLLEGIUM VIGORNIENSE in
UNIVERSITATE OXONIENSI

F. F. 1. 39.

COLLEGIUM VIGORNIENSE in
UNIVERSITATE OXONIENSI

F. F. 1. 39.

Henry In Cooke.

Hic dicitur qd operatio angelorum non est temporis, ergo nec ratione non existente motu cessat, nec de eternitate, de tpe pbat: qd angeli ponunt plures mēsure in mora ēnc mēsurat tempore nec eternitate; igit autem in aliquo istati. g. 2c. ¶ Oppositum est in istati, si aut cēt in quo cu nō sit. g. oīs operatio angelī durat p tpe gelus est b. g. 2c. ¶ S. pby. mibit mēsurat eternitate vel cito: 2 actio qd actio mēsurat eternitate est res ma. actio mēsurat tpe: 2 radq postioē pcnultima. Inno mēsurat quo, qd nō p ad materia. vge

Benjamin Franklin
D.D.

25.93.

Ad primum dico, quod in entibus ista se habet secundum
ordinem. Primum, fluxus forme. Secundo, forma secundum
actus partis post partem. Et quarto, permanens in quo
actus est fluxus partium: tamen necessarium est, for-
quare in quatuor, quod est fluxus. Quinto, illud
nec potest esse fluxus: nec in aliquo consequere ipsum
primum centiatur mensuratur tempore: quod contra rationem
male est permanens. Vel quod aliqua pars eius man-
deat: ratio eius regit partem eius succedere partem
in omni variabiliter manet idem, quod manet. Ideo
modo mensuratur tempore: nec secundum se totum: nec per
partem mensuratur per accidens. Quartum, non mensuratur
per se: nec secundum ipsum est, proprie quies: quod non est na-
turaliter: generaliter tamen per accidens: quod quies est secundum aliam
tamen necessarium consequitur ipsum. Secundo, tertium est
maius secundum diversitas dispositiones: secundum illas
acceptas est actus motus: secundum alium modum acci-
tus quies. De ista forma potest dici quod non bar-
actu variatur quando est quies secundum ipsam. Sed non
variabile: ideo non mensuratur eum. Quod non
variatur: quia eum requirit in suo mensurato esse
ille cui repugnat successio partis post partem. Si
et omne est non variatur mensuratur eum: tunc potest
illa forma quando secundum ea non est actus motus po-
tensuratur eum. Sed ista pars videtur minus
quod prima: quod ipsa actuatur existens videtur de
se tempore per mensuratur. non autem tunc eum: quod tamen
et potestendo ipsum in quatuor est actuatur secundum

COMPENDIUM
THEOLOGICÆ
CHRISTIANÆ,

Accurata methodo sic adornatum;

Ut sit

*Ad SS. Scripturas legendas,
Ad Locos Communes digerendos,
Ad Controversias intelligendas.*

MANUDUCTIO.

A U T O R E

JOANNE WOLLEBIO SS. Th. D:
& in Acad. Basil. Profess. Ord.

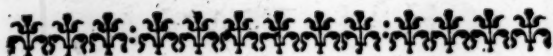
32.10

*Editio novissima, Prioribus omnibus tum antior factâ
ex adnotationibus viri Cl. Alexandri Rossæi acces-
sione, tum emaculatio. In qua quædam omiſſa re-
ſtituuntur; quàm-plurima SS. Scripturæ Testimo-
nia (quæ in ſuperioribus Editionibus falſo) diligenter
examinatis locis, rectè citantur; Typographica,
aliâq; quæ Operarum incuriâ irreperant emen-
dantur; totius denique Syſtematis Analyſis in XI
Tabellas tribuitur.*

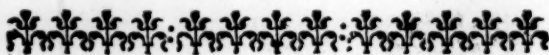
O X O N I Æ,

Excudebat H. Hall, Impenſis Rob. Blagrave
& Joh. Forreſt, M. DC. LXI.

SALUTIS CATENA.

DEUS *ordinavit,*
VERBUM *promittit,*
CHRISTUS *meruit,*
SACRAMENTA *obsignant,*
FIDES *recipit,*
OS *fatetur,*
OPERA *testantur.*

Pre-

Praefatio ad Lectorem.

Rexlarè B. Apostolus ad Timotheum suum (2 Epist. 1. 13.) scribit, Ὅπου ὦσι τὰ ἐχθροῦ ἀνόντων λίγων, ὧν παρ' ἐμὲ ἤκεταις ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Digna utique commonefactio, quæ cum

omnibus Christianis tum iis imprimis inculcetur, qui se totos Theologico studio mancipârunt: Ut enim cuiusque hominis Christiani interest, minimum præcipua capita catechetica tenere, quorum ductu Verbum Dei fructuosius audiat & legat; ita sacrarum quoque Literarum studiosos, ante omnia corporis Theologici anatomen memoriæ suæ imprimere convenit, ut Locos Communes, Definitiones & Distributiones rerum Divinarum, in numero habeant. Atque hoc in genere, viri longè uberiore Spiritûs sancti unctione instructi, talia studiose Juventuti subministrârunt adminicula, ut, qui alia iis superaddere satagit, multis lucernam in meridie accendere, aut sidera cælo addere velle, non immeritò videatur. Verùm enim verò cum conscientiae & vocationis ratio ab unoquoque Dei servo efflagitet, ut, quæ ad publicam utilitatem faciunt, ipse quoque sedulò promoveat; Professionem Veteris Testamenti, mihi, prius ad Pastoratûs præcipui officium vocato, demandatam, Divini auxilii fiduciâ fretus, venerandi Collegii Theologici iussu & arbitrio sic auspiciatus sum, ut præter textuales prælectio-

Ad Lectorem.

nes, Auditorio nostro istiusmodi *ἱστορίων* sanorum sermonum, ex multorum aliorum lucubrationibus depromptam, & in compendium redactam, proposuerim. Etsi autem hoc meum institutum, quam plurimis gratissimum fuisse animadverterim, testor tamen me nihil minus quam ejus divulgationem in animum induxisse. Quod igitur nunc demum septennis hic partus in lucem prodeat, ne scribendi pruritui, sed crebris sollicitationibus, quibus mihi extortus est, id imputet amicus Lector, obnixè rogo; Deum precatus, ut pia docentium & discentia agmina, per ejus miserationes (quæ novæ sunt singulis matutinis, quibusque hoc unicè debemus; quòd non omnes simus absumpti) residua clementer conservet; dispersa verò gratiosè recolligat & instauret, propter Filium suum unigenitum, Dominum nostrum Jesum Christum, Amen.

In

In SS. Theologiæ Epitomen

à Reverendiss. & Clariss. Viro

D. D. JOAN. WOLLEBIO,

Antistite & Professore dignissimo,

bono publico editam.

INstituit multos discentes atque docentes

CALVINUS, laudem hanc ut ferat ille Liber :

Præter Apostolicas post Christi tempora chartas

Huic peperere Libro secula nulla parem;

POLANUS methodo illustrat SYNTAGMA celebre :

Mortuus ut vivens agmina nostra docet

Quicquid uterque docet, dottâ hic brevitate docebit

WOLLEBIUS paucis dicere multa potis.

Tu, qui Pastores, Doctores, atque Prophetas

Largiris, cœtum pascere perge tuum.

JOAN. GROSSIUS

Basil. Pastor. Eccles

Leonard.

*Aurea felices didis Compendia in auras,
Et verâ Musas instruis Eusebiâs:
Orthodoxa tuo solidè comprehensa libello
Doctrina, egregiis serviet ingeniis.
Jehova tibi vitam virêsque æternet, & usque
Te jubeat longa dextevitate frui.
Sentiat optatam dispersa Ecclesia pacem,
Et repetant miseri pascua lata grezes.*

JOAN. JAC. GRASSERUS.

Ecc. Minister.

PRÆ-

PRÆCOGNITA
CHRISTIANÆ
THEOLOGIÆ.

Theologia Christiana, est doctrina de Deo ad ipsius gloriam & salutem nostram, cognoscendo & colendo.

CANONES.

I. Vox Theologiæ cum πολυσημὸς sit, hoc loco, de ea Dei cognitione intelligitur, quam homo Christianus in hac vita, ex Dei verbo assequi potest.

Theologiæ vox κατὰ γενεάν, etiam de Gentilium Theologia usurpatur, quæ triplex erat: Poetica, μυθική seu fabulosa: Philosophica φυσική seu naturalis: & Sacerdotalis, πολιτική dicta, eo potissimum faciens, ut qualicunq; religionis exercitio, populus in officio contineretur. Verè autem dicta Theologia, Archetypa est, aut Etypa. Archetypa est co-

gnitio quæ Deus cognoscit se ipsum, quæ re ipsa non differt à Dei essentia. Etypa est Archetypæ quædam effigies, primario quidem in Christo διασφoπῶ, secundario vero in membris Christi. Cum vero membrorum Christi pars in cœlis triumphet, pars in terris militet; triumphantium Theologia, nominatur Theologia Beatorum: militantium vero, Theologia Viatorum.

II. Theologia, hoc loco, non ut habitus in intellectu residens, sed ut præceptorum systema, consideratur, ideoque per doctrinam definitur.

Differt enim Theologia præceptis comprehensa, à Theologiæ habitu, ut cau-

sa efficiens ab effectu. Quæritur autem si Theologia, ut habitus intellectus

2 CHRIST. THEOLOGIE

ut consideretur, quod ei-
genus ex habitibus intel-
lectus assignandum foret?
Sanè nullum est quod so-
lum ac seorsim sumptum
definitio non sit angustius;
Cum enim *Intelligentia*
principia apprehendens,
Scientia conclusiones ex
principiis demonstrans, &
Sapientia ex intelligentia
& *Scientia* emergens, ha-
bitus merè contemplativi;
Prudentia vero habitus acti-
vus, mentem in actioni-

bus dirigens, & *ars* habitus
cum recta ratione effecti-
vus sit: *Theologia* partim
in contemplatione, partim
in actione consistit. Ideo
Theologia Sapientia est &
Prudentia: *Sapientia* qua-
tenus per intelligentiam
divinitus illuminatam prin-
cipia apprehendit, & per
Scientiam conclusiones ex
inde demonstrat; *Prudentia*
vero, quatenus animum
hominis in actionibus suis
dirigit.

III: *Principium Theologiæ, esse quidem Deus*
est; cognoscendi verò, Verbum Dei.

IV. *Verbum Dei initio ἀρχαῖον ante Moysen tempo-*
ra; ἔργον αὐτοῦ est. & quo Deus illud sapientissi-
mo suo consilio, inde à Mose, per Prophetas & Apo-
stolos consignari voluit.

A. R. *Theologia speculativa potius censenda*
est, quàm Practica; tractat enim primariò de re-
bus divinis; humana non nisi secundariò attingit.
At verò quatenus est *Scientia Practica* cæteris
omnibus *Scientiis*, quibus est à *Praxi* nomen, longe
antestatur, quoniam hunc sibi scopum finemque pro-
positum immediatè habet, quò cæteræ, suo pro-
prie ordine, sed tamen mediatè magis collineant.
Potest etiam & *Theologia Sapientia* appellari, quia
in causam primam atque præcipuam inquit at-
que contemplatur, non tantum quàm se per effecta
aperit atque ostendit, verum etiam prout ipse in se
cognoscitur.

Pontificii, ut pro verbo
Dei scripto, suas obtru-
sant traditiones, fortuitis

tantum occasionibus illud
scriptum esse dicunt. Ve-
rum reclamant tot manda-

ta scribendi Prophetis & Apostolis data, Ex. 17, 14. & 34, 27. Deut. 31, 19. E. saia 8. 1. & 30, 8. Jerem. 39. 2. Habac. 2. 2. Apoc. 1. 11, 19. & 14. 13. & 19. 9. & 21. 9. Reclamant testimonia Apostolorum, qui nihil humano consilio dictum aut scriptum esse pronuntiant. Ioan. 20. 31. *Hæc autem scripta sunt, ut credatis, &c.* Rom. 15. 4. *Quæ antea scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem Scripturarum spem habe-*

amus. 1 Cor. 10. 11. *Hæc scripta sunt ad nostri admonitionem,* 2 Tim. 3. 16. *Tota Scriptura divinitus inspirata est,* 2 Pet. 1. 20, 21. *Sic illud primum noveritis, nullam prophetiam esse propriæ explanationis. Non enim libidine hominis allata est olim prophetia, sed acti a Spiritu sancto locuti sunt sancti Dei homines.* Reclamant denique præcepta, quibus ad verbum scriptum in rebus salutis ablegamur. 1 Cor. 8. 8, 20. *Ad legem & testimonium,* Ioan. 5. 39. *Scrutamini Scripturas.*

v. Nullum igitur aliud Theologiæ principium, quam Verbum Dei Scriptum agnoscimus.

A. R. Non aliud Theologiæ principium agnoscit, quàm verbum Dei Scriptum, quod sit, principium cognoscendi: quod est primum principium atque instrumentum unde deducimur in cognitionem tum finis tum mediorum Theologiæ, atque unde cætera Theologica præcepta firmiter colliguntur, concluduntur. Est nihilominus aliud principium Theologicum, Scilicet principium essendi, qui est Deus ipse.

vi. Sacram Scripturam divinæ originis & auctoritatis esse. principium est inter omnes Christianos extra controversiæ aleam positum.

vii. Quæstio igitur, An Scripturæ seu Sacra Biblia sint Dei Verbum? homine Christiano indigna est.

4 CHRIST. THEOLOGIÆ

Ut enim in Scholis contra negantem principia non disputatur: ita indignum judicare debemus qui audiat, si quis Christianæ Religionis principium neget.

VIII. *Questio verò hæc; Quo testimonio Sacrarum Scripturarum divinitas nobis innotescat? docendi & non seducendi aut cavillandi studio mota, inter Christianos locum habet.*

IX. *Testimonium autem hoc duplex est: principale & ministeriale. Principale est testimonium Spiritus Sancti, foris, in ipsa scriptura; intus vero in corde ac mente hominis fidelis ab ipso illuminati, loquentis, eique Scripturæ divinitatem persuadentis. Ministeriale verò testimonium est testimonium Ecclesiæ.*

Foris in Scripturis ipsis, de divina Verbi origine & autoritate, Spiritus sanctus passim talibus formulis testatur, *Verbum Domini*. Sic ait Iehovah, *Dixit Iesus*. Tota Scriptura divinitus inspirata est. 2 Tim 3. 16. *A Spiritu sancto acti, loquuti sunt sancti Dei homines*. 2 Pet. 1. 21. Intus vero cordibus fidelium Scripturæ divinitatem persuadet: quatenus homini Scripturas prævia ejus invocatione legenti, oculos aperit, mentemque ejus sic illuminat, ut mirabilia Dei cernat, & vocem Spiritus Dei in Scripturis sonantem agnoscat.

Pontificii solius Ecclesiæ testimonium urgent; tantoque illud faciunt, ut omnem Scripturæ autoritatem ab Ecclesia pendere contendunt, & ob hanc solam

causam pro Verbo Dei habendam clamitent, quod Ecclesia hoc testetur. Quod sane non tantum est, de Scripturæ divinitate testari, sed eam demum divinam facere. Nos verò solius Spiritus sancti testimonium, divinitatem Scripturæ, firmiter nobis persuadere, his argumentis probamus. 1. Cujus inspiratione Scripturæ sunt exarata, ejus testimonium de Scriptura firmissimum est; suam enim manum ac proprium stylum quisque optime agnoscit. Atqui inspiratione Spiritus sancti exaratae sunt, 2 Tim. 3. 16. 2 Pet. 1. 20, 21. Ergo, &c. 11. Qui fidelibus una cum Scripturis individo nexu promittitur, ejus de Scriptura testimonium firmissimum est. Atqui Spiritus sanctus fidelibus individo

dividuo nexu cum Scriptura promittitur, Esa. 59. 21. *Spiritus meus qui in te est, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent ex ore tuo.* 111. Sine cujus illuminatione mirabilia Scripturæ nemo videt, ejus solius testimonium de Scripturæ autoritate firmum est. Atqui sine Spiritus sancti illuminatione mirabilia Scripturæ nemo videt, Psal. 119. 18. *Rege oculos meos, ut intuear mirabilia ex lege tua.* Ergo, &c. 1 v. Cujus officium est nos in omnem veritatem ducere, ejus testimonio quoque hæc veritas innotescit, quod Scriptura sit Dei Verbum. Atqui Spiritus sancti officium est, nos in omnem veritatem ducere, Ioan. 16. 13. Ergo &c. Iam ad Ecclesiæ testimonium quod attinet, tametsi illud tanquam à Dei Ministra, acceptandum sit, falso tamen statuitur, Scripturæ autoritatem ab illo pendere; quid enim absurdius, quam Patris familias verba à famulo, literas parentum à Tabellario, mandata Magistratûs a Typographo, autoritatem suam habere, regulamque a regulato pendere. Scimus, Ecclesiæ credita esse Dei eloqui, Roman. 3. 2. *eamque columnam & stabilimentum veritatis esse,* 1 Timoth. 3. 15. Verum ut ineptè dicetur candelam lucem à candelabro habere, licet ei in-

sistat: ita stulte quoque Scripturæ autoritas Ecclesiæ transcribitur. Testimonium Ecclesiæ valet apud eos, qui Scripturæ adhuc sunt ignari & nondum acceperunt *hoc illud sermonis sincerum, nec per illud adoleverunt,* 1 Pet. 2. 2. Scripturæ vero a Spiritûs sancti testimonium firmum est ac efficax in illis, qui suavitatem divinorum oraculorum ipsi gustarunt. Ut enim longè certius novit mellis dulcedinem, qui mel ipse gustat, quam qui alte de ea loquenti & testanti credit; ita multo certius novit Sacras literas Dei Verbum esse, qui suavitatem illarum ipse degustat, quam is, qui Ecclesiæ solum hoc dicenti credit. Samaritani primum mulieri de Christo testanti credunt; sed ex quo Christum ipsi audiverunt, mulieri dicunt. Non amplius propter tuos sermones credimus, *si enim audivimus & scimus hunc esse Servatorem illum mundi, Christum,* Ioan. 4. 42. Sic qui Spiritûs sancti auxilio impetrato Scripturas legit & relegit, tandem pronunciat; Iam non amplius propter Ecclesiæ testimonium credo Sacras literas esse divinas, sed quia ipsemet legi, & legendo hunc syllogismum menti meæ impressi.

Quæ Scriptura 1. passim Deum ipsum loquentem introducens, 2. Ab iis hominibus

nil in

ribus exarata, qui prophetia
ac miraculorum donis divinis
et extraordinarie instru-
cti ea fide cuncta referunt, ut
in peccatis ac vitiis memoran-
dis, nec sibi, nec suis parcant.
3. Res non solum veras et
recte rationi consentaneas,
sed divinas quoque et ratio-
nem omnem transcendentes.
4. Divino modo et miran-
da circumstantiarum, in
iisdem, a variis recensiti,
παραρρησια.

5. Ad unius Dei gloriam et
vostam salutem. 6. Admi-
rabili cum efficacia, in cordi-
bus movendis, et adversus
exquisitissima supplicia corro-
borandis. 7. Accedente mi-
raculosa ejus contra Diaboli
et Tyrannorum furorem con-
servatione tradit; illa sine
dubio divina et originis et

authoritatis existit.

At qui talis est Scriptura sacra,
Ergo divina est originis et
authoritatis.

Ut igitur rem in summam
contraham, Ecclesia testi-
monium prius est tempore;
Spiritus sancti vero prius
est natura et efficacia. Ec-
clesiae credimus, sed non
propter Ecclesiam: Spi-
ritui autem sancto credi-
tur, propter se ipsum: Ec-
clesiae testimonium τὸ ὄν
monstrat; Spiritus sancti
vero testimonium τὸ διορί-
demonstrat. Ecclesia sua-
det; Spiritus sanctus per-
suadet. Ecclesiae testimo-
nium opinionem; Scriptu-
ra vero testimonium sci-
entiam ac fidem firmam
parit.

x. Libri Scripturae Canonici Veteris Testamenti
sunt, aut Novi. Ad vetus Testamentum pertinent, Pen-
tateuchus Moïsis, Iosue, Iudicum, Ruth, singuli; Sa-
muelis, Regum, Chronicorum, bini: Esrae, Nehe-
miae, Estherae, Iobi, Psalmorum, Proverbio-
rum, Ecclesiastes, Canticorum, Prophetarum
quatuor majorum et duodecim minorum, singuli.
Novi vero Testamenti sunt, Quatuor Evangelia;
Acta Apostolorum; Epistola Pauli, ad Romanos
unica, ad Corinthios duae, ad Galatas, Ephesios,
Philippenses et Collossenses, singulae; ad Thessa-
lonicenses et Timotheum binae, ad Titum, Phile-
monem et Hebraeos, singulae; Epistola item, Petri
duae, Ioannis tres, Iacobi et Iudae singulae, et Apo-
calypsis.

xi. Libri

xi. Libri vero Tobiae, Judith, Sapientiae; Ecclesiastici, Esrae 3, 4. Maccabaeorum 1, 2, 3. Baruci, 1 Oratio Manassis, Epistola Ieremiae, Adjectiones ad Danielelem & Estheram, etsi utiliter legi possint, non tamen eandem cum Canonicis auctoritatem in probandis fidei articulis obtinent, ideoque Apocryphi, hoc est Absconditi, nominantur.

Rationes sunt. 1. Quia non a Prophetis, sed post Malachiam, Prophetarum ultimum, maximam partem scripti sunt. 2. Quia non prophetico stylo, Hebraico nimirum, exarati sunt. 3. Quia in Novo Testamento nusquam citantur. 4. Quia illos legenti multa Canonice contraria & contraria, fabulosa, fidei & pietati repugnantia, occurrunt.

xiii. S. Scriptura ad salutem perfecta est.

2 Tim. 3. 16, 17. Tota Scriptura divinitus est inspirata, & utilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad correptionem, ad institutionem quae est in justitia. Ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum perfecte instructus.

xiii. ut igitur Ecclesiae sanctiones, ad externorum rituum ευπαξίαυ facientes, quo par est loco habendae sunt; ita nulla traditio praeter Scripturam, tanquam ad salutem necessaria, admittenda est.

*Pontificii pro traditio-
nibus Papanis non solum } pugnant, sed easdem Scri-
pturis aequiparant, imo
praeferunt*

8 CHRIST. THEOLOGIE.

præferunt. Nos verò Dei præcepto acquiescimus, qui Verbo suo nec addi, nec detrabi permittit, Deut. 4.2. & 5.33. & 12.32. Apoc. 22.18.

XIV. *S. Scripturæ scrutatio omnibus Christianis incumbit.*

Ioan. 5. 39. *Scrutamini Scripturam.* Coloss. 3. 16. *Sermo Christi inhabitet in vobis copiose.* Nec obstat Sacrarum literarum, quam Pontificii Prætendunt, obscuritas; etsi enim quibusdam locis obscurior sit, aliis tamen se explicat, & primarios Religionis articulos perspicuè tradit.

XV. *Translatio igitur ejus in linguam cuique genti vernaculam necessaria est.*

XVI. *Nulla tamen translatio authentica est, nisi quatenus cum Hebræis & Græcis fontibus congruit.*

XVII. *Etsi Scripturæ interpretatio Ecclesiæ demandata sit: summus tamen Judex interpretationis nemo alius est, quam Spiritus Sanctus in illa loquens.*

Esaïæ 59.21, *Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo non recedent à te.* 2 Pet. 1.20, 21 *Si illud primum noveritis, nullam prophetiam esse propriæ explanationis. Non enim libidine hominis allata est olim prophetia, sed ahi à Spiritu sancto loquuti sunt sancti Dei homines.* Sacrilegè igitur Pontificii hoc supremi Iudicis jus Ecclesiæ Romanæ, hoc est, Conciliabulis suis, aut etiam soli Pontifici arrogant.

XVIII. *Sensus cuiusque Scripturæ non nisi unicus est: in Veteris tamen Testamenti Vaticiniis sæpe est compositus ex historia & typo.*

Exempli gratia, Hoseæ cap. 11. v. 1. in his verbis, *Quia puer Israelis est, & diligo eum; ideo ex Ægypto vocavi Filium meum,* sensus est compositus; literaliter enim ac historicè deliberatione populi Israelitici ex Ægypto, typicè verò seu mysticè de vocatione Christi ex Ægypto sunt intelligenda. Mat. 2.15.

XIX. Media verum Scripturæ sensum investigandi sunt, frequens oratio; linguarum cognitio; fontium inspectio; argumenti & scopi consideratio; verborum propriorum & figuratorum distinctio; causarum, circumstantiarum, antecedentium & consequentium notatio ac Logica analysi, obscuriorum cum illustrioribus, similium cum similibus, dissimilium cum dissimilibus comparatio; fidei denique analogia.

XX. ut Deus proprium & primum objectum; ita primarius quoque ac summus Theologiæ finis est.

XXI. Cum igitur summus finis & summum bonum idem sint, manifestum est, solam Theologiam Christianam nos recte de summo bono docere.

XXII. Subordinatus SS. Theologiæ finis, est salus nostra: quæ in Dei communionem & fruitionem consistit.

Partes Theologiæ duæ sunt: prior, de Deo cognoscendo: posterior, de eodem colendo. Prior fidem seu τὴν πίστιν; posterior opera τὰ ἔργα completa.

LIBER PRIMVS

agens

DE DEO COGNOSCENDO.

CAPVT I.

In quo

De Essentia Dei.

DEus est Spiritus, à seipso ab æterno existens, & Vnus essentia, Trinus personis, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus.

Cognoscitur Deus in se & in operibus suis.

In se cognoscitur, absolutè in Essentia; relatè verò in Personis.

Essentia Dei, cùm ex nominibus ejus, tum ex proprietatibus intelligitur.

A. R. Cognitio quam de Deo hic habemus Nominalis prorsus est, non Realis. 2. Confusa, indeterminata, non distincta atque determinata. 3. Ex contemplatione effectuum oritur, estque adeò à posteriori. 4. Per viam negationis; non tam cognoscimus quid sit, quàm quid non sit. 5. Per viam eminentiæ; cognoscimus utique, quod quæcunque perfectiones in creaturis elucent, eisdem transcendentaliter atque eminenter in Deo reperiuntur. 6. Ex contemplatione rerum moventium atque motarum cognoscimus debere esse aliquod primum movens. 7. Ex variis gradibus Entitatis, Veritatis, Bonitatis in creaturis, colligimus debere dari aliam quam primariam Entitatem, Veritatem, Bonitatem, &c. 8. Ex contemplatione Entium contingentium atque possibilium, quæ ortui atque interitui subjacent, conficimus dari aliquod ens necessarium, à seipso est, non ab alio profectum) per se,

à quo cætera entia quæ tam non esse poterant, quàm nunc sunt, profluant atque dimanent.

Nomina Dei aut ab essendo petita sunt, ut Jehova, Jah, Eheje, cui in Novo Testamento ferè nomen *κύριος* respondet; aut à potentia, ut El, Elohim; aut ab *אֱלֹהִים*, ut Shaddai: aut ab excelsitate, ut Helion.

CANONES.

I. *Nomen Jehova præcipuum & maximè proprium Dei nomen est.*

Deductum enim est a radice *Haiab*; fuit, sicque symbolum est summi illius Entis, quod erat, est, & erit ab æterno in æternum. Apoc. 1.4,6. quod idem semper manet, Psal. 102. 48. quodque essendi causa est aliis omnibus, Act. 17. 28. Hinc proprium Deo est Esai. 42.8. Nec creaturis, nisi per metonymiam, quatenus symbola sunt præsentia Dei, tribuitur; ut Altari, Exod. 17, 15. Arcæ, Psal. 47. 6. & Hierosolymæ, Eze. 48. 35.

II. *Idem nomen in promissionibus & comminationibus divinis maximam vim habet.*

Hinc formulæ illæ, Sic ait Iehovah: Dicitur Iehova, &c. Quam verè eaim Deus est, & sibi similis manet, tam certum quoque est Verbum ejus.

III. *Nomen Elohim etsi plurale fit, non tamen personale, sed essentialiale est, & idiotismo Hebraico de uno Deo & de singulis personis prædicatur, unde non tres Elohim, sive Dii sunt, sed unus tantum.*

Sicut in symbolo Athæ nasii rectè dicitur, Omnipotens Pater, Omnipotens Filius, & Omnipotens Spiritus sanctus, non tamen tres Omnipotentes, sed unus Omnipotens: sic, quia Elohim Deus a potentia dicitur, non tres sunt Elohim, sed unus, Psal. 7. 10. Elohim Zedek, Deus iuste.

Pro-

12 CHRIST. THEOLOGIÆ

Proprietates divinæ sunt attributa Dei, quibus se nobis infirmis cognoscendum præbet, & à creaturis distinguit.

CANONES.

I. *Proprietates in Deo, non sunt qualitates, aut accidentia, aut res ab essentia, aut à se invicem diversa.*

Parebit hoc infra ex simplicitate Dei.

II. *Proprietates divinæ, nec ab essentia nec à se invicem separabiles sunt.*

Hic canon evertit dogma Lutheranorum, de transfusione proprietatum divinarum in humanam Christi naturam. Si enim illi tribuitur ubiquitas, omniscientia, omnipotentia, quidam quoque æternitas.

Suntque proprietates hæ creaturis prorsus incommunicabiles, aut communicabiles in effectis analogis.

Prioris ordinis sunt, tum simplicitas, tum infinitas.

Accensentur his immutabilitas & perfectio; sed hæ nihil aliud sunt, quam *πρῶτα αἰα* simplicitatem & infinitatem consequentia.

Simplicitas est, qua Deus ens verè unum, omnisque compositionis expers intelligitur.

Infinitas est, qua Deus ens infinitè verum ac bonum, omnisque mensuræ aut termini expers cognoscitur.

CANONES.

I. *Deus est ens verè & simplicissimè unum.*

Nempe, nec ex partibus; nec ex genere & differentia, nec ex substantia & accidentibus; nec ex potentia & actu; nec ex esse & essentia compositum.

A. R.

A R. Nulla est in Deo compositio neque Physica, neque Logica, neque Metaphysica, quia in eo nulla est prioritas, neque posterioritas, quomodo in Composito partibus Componentibus posterius est ipsum totum. 2. In compositione est Actus, est & Potentia: atqui Deus est Actus purus. 3. In compositione partes a toto differunt: atqui in Deo nulla est discrepantia. 4. formarum nulla est Compositio: atqui Deus totus forma est, eaque simplicissima. 5. Quicquid componitur habet suæ compositionis causam: atque nulla est in Deo causa aut causatum.

II. Nihil ergò in Deo est, quod non sit ipse Deus.

III. Dei essentia nobis incomprehensibilis est.

Finiti enim ad infinitum, vasis angusti ad mare, nulla est proportio.

IV. Deus ὅλος ὅλον est, seu totaliter totum: totus in se: totus in omnibus; totus in singulis; totus extra omnia.

V. Deus nec loco circumscribitur, nec loco definitur, nec loco includitur, nec loco excluditur.

VI. Deus aternus est, sine principio, sine fine, & sine mutatione.

Posterioris ordinis proprietates sunt, Vita, quæ Deo in essendo: Intellectus, qui ei in cognoscendo: Voluntas, quæ ei in imperando: Potentia denique, quæ ei in exequendo tribuitur.

CANONES.

I. Proprietates posterioris ordinis, Deo, secundum priores, hoc est simplicissimè & infinitè tribuuntur.

II. Hinc non in concreto tantum, sed in abstracto quoque de Deo prædicantur.

Nec

Nec enim tantum vivens, | ipsa vita, sapientia, boni-
 sapiens, bonus, justus; | tas, & justitia eise dicitur.

III. Cum vita Dei simplicissima & infinita sit; Igi-
 tur.

I. Vita Dei & vivere ejus, idem sunt.

II. Vivendi causam aliam non habens, vivendi
 tamen causa est aliis omnibus viventibus, sic ut ejus
 respectu mutuatitiam & precariam vitam obtine-
 ant.

III. Vita Dei immutabilis, perfectissima & bea-
 tissima est.

IV. Cum intellectus Dei simplicissimus & infinitus
 sit, Igitur.

I. Seipsum primario, tanquam infinitum objectum
 cognoscit.

II. Omnia ut creaturis abscondita exquisitissime
 novit.

III. Cuncta cognoscit per se ipsum.

IV. Idque uno & simplicissimo actu, nec enim reve-
 latione, nec discursu noetico, aut dianoetico, à notiori
 ad ignotius, opus habet.

V. Præterita & futura æquè ei nota sunt ac præsen-
 tia.

VI. Scientia Dei infinita est.

VII. Immunis ab omni ignorantia aut obli-
 vione.

V. Cum voluntas Dei simplicissima sit; Igitur.

I. Nec duæ, nec plures, nec contrariæ sunt Dei vo-
 luntates.

Varie quidem sunt vo- | tis divinis ostender; sed
 luntatis distinctiones, ut | nominis potius, quam rei
 infra doctrina de decre- | sunt.

2. Primarium voluntatis divinæ objectum est ipse
 Deus.

3. Voluntas

3. *Voluntas Dei liberrima est.*
4. *Nihil fit nolente seu invito Deo.*
5. *Voluntas Dei, pro vario objecto, alia atque alia sortitur nomina; nimirum Sanctitatis, Bonitatis, Amoris, Gratie, Misericordiæ, Iræ, Justitiæ, & similia.*

VI. *Cum potentia Dei simplicissima & infinita sit;*
Igitur,

1. *Potentia Dei unica est.*
2. *Vere omnipotens est Deus & non solum potest quicquid vult, sed plura, quam vult.*
3. *Ex potentia Dei actus seu rō^{em} rei non concluditur, nisi cum potentia conjuncta sit voluntas.*
4. *Objectum omnipotentia Dei est, quicquid ejus naturæ non est adversum, & contradictionem non implicat, adeoque non adu^{er}sarius potius est quam adu^{er}sarius.*

<p>Mentiri itaque, factum infectum reddere, corpus humanum facere infinitum, & similia, Deo tribui ne-</p>	<p>queunt; hæc enim impotentia potius, quam potentia forent.</p>
--	--

5. *Potentia Dei planè irresistibilis est.*

CAPUT II.

In quo

De Personis Deitatis.

Personæ Deitatis sunt substantiæ, quarum quælibet essentiam Dei totam habet, proprietatibus interim incommunicabilibus differentes.

CANON

CANONES.

I. Personæ, Triadis, & Ὁμοούσις vocabula, eisdem syllabis in Scripturis non reperiantur, Scripturis tamen consentanea sunt, & utiliter in Ecclesia usurpantur.

II. Vox Ὑποστάσις & Ὑψιστάμενος latior est quam vox Personæ.

Ὑποστάσις & Ὑψιστάμενος est quælibet substantia singularis : Persona vero est substantia singularis completa, rationalis, & proprietate incommunicabili ab alia differens. Apostolus tamen Heb. i. 3. vocabulo Ὑποστάσις pro persona μεταληπτικῶς utitur.

III. Persona divina nec Dei seu Deitatis species est, nec pars ejus, nec res à Deitate alia, nec nuda relatio, nec τὸ ὅτι tantum ἢ ὑπερῆξως : sed essentia Dei, cum certo ἢ ὑπὲρ ἕξως τὸ ὅτι.

IV. Nec tamen Persona compositum quid est ex ente & ente: nec essentia Dei & τὸ ὅτι τῆς ὑπερῆξως sunt res & res, sed res seu casus & modus entis.

Personæ Deitatis tres sunt : Pater, Filius & Spiritus sanctus.

A. R. Tamen si hoc vocabulum personæ sit toti individux Trinitati commune, non tamen de singulis prædicatur tanquam Genus aut species, quoniam in Trinitate personæ non distinguuntur numericè, nedum essentialiter ; quo modo distinguantur necesse est, de quibus aliud prædicatur tanquam genus aut species.

Pater est prima Deitatis persona, à seipso existens, Filium ab æterno gignens, & cum eodem Spiritum sanctum producens.

Filius est secunda persona, à Patre ab æterno genita, cum Patre Spiritum sanctum producens.

Spiritus

Spiritus sanctus est tertia Deitatis persona à Patre & Filio ab aeterno procedens.

CANONES.

I. *Trinitas, non numerus numerans est, sed numeratus.*

A. R. Numerus numerans vel potest essentialiter intelligi, ut sit ipse Deus, Anima, aut Angelus: hâc enim ratione Plato animam appellat numerum. Vel accidentaliter sumi potest numerus numerans, pro quantitate illâ discretâ quam numerum dicimus, cujusmodi sunt duo, tres, quatuor, atque hoc sensu Trinitas non est Numerus numerans: Quandoquidem huiusmodi numerus omnis est accidens.

II. *Trinitatis dogma, non est Ecclesiæ traditio tantum; sed doctrina in sacris literis expressa.*

Contra Pontificios, qui ad imperfectionem Scripturæ evincendam, contrarium asserere non verentur.

III. *Et si Veteris Testamenti tempore doctrina SS. Trinitatis obscurior fuerit, non tamen planè ignota fuit.*

Gen. 1. 1. In principio creavit Deus cælum & terram, & ver. 2. Spiritus Dei incubabat superfici aquarum & v. 26. Faciamus hominem. Gen. 2. 23. Ecce homo factus est sicut unus ex nobis, Psal. 33. 6. Verbo Iehovæ cæli facti sunt, & Spiritu oris eius totus exercitus eorum. 2 Sam. 23. 2. Spiritus Iehovæ locutus est in me, & sermo eius per linguam

meam, Esa'æ 6. 3. Sanctus, Sanctus, Sanctus est Iehova exercituum, Esa'æ 63. v. 9. Angelus faciei ejus (Dei Patris scilicet) servavit eos, & ver. 10. Ipsi rebellantibus & dolore afficientibus Spiritum sanctum eius. Quæ testimonia tamen pertina-ces Iudæi eludere satagant, Christianæ tamen menti satisfaciunt.

IV. *Claviores autem testimonia sunt in Novo Testamento.*

Matth. 3. 16. Et aperti sunt ei (Domino Iesu) celi, & vidit Spiritum Dei descendentem quasi columbam & venientem super illum, & v. 17. Et ecce vox de caelis adfuit dicens, Hic est Filius ille meus, dilectus ille, in quo acquiesco. Pater sc. (ut Pulchre Aug.) auditur in voce, Filius manifestatur in homine, Spiritus Sanctus dignoscitur in Columba. Quod eleganter alius expressit, voce Pater; Nat. corpore, Flamen ave, Matr.

28. 19. Baptizate eos in nomine Patris, Filii & Spiritus sancti, Ioan. 14. 16. Ego rogabo Patrem, & alium Consolatorem dabit vobis, & 15. 26. Cum venerit Consolator ille, quem ego mittam vobis a Patre. 2 Cor. 13. 13. Gratia Domini Iesu Christi, & charitas Dei, & communio Spiritus sancti sit cum vobis omnibus. 1 Ioan. 5. 7. Tres sunt, qui testificantur in cælis Pater, Sermo, & Spiritus Sanctus.

V. *Accedunt his, probationes divinitatis Filii & Spiritus Sancti. 1. à nominibus. 2. à proprietatibus. 3. ab operibus. 4. ab honoribus divinis. Ergò 1. Filii Deitatem probant,*

1. *Nomina divina.*

In Veteri testamento, Angelus in fœderis. Malach. 3. 1. qui paribus frequenter apparavit, in præludium incarnationis, Dei Filius fuit, & passim appellatur *Iehovah* & *Deus* Gen. 16. 13. & 18. 1. & 32. 1. (qui locus conferatur cum Hoseæ 12. 6.) Exo. 3. 15. Iosh. 6. 2. Zac. 2. 12. & 3. 1, 2.

Novi verò Testamenti testimonia clarissima sunt Ioan. 1. 1. Et sermo erat Deus, &

17. 3. *Hæc autem vita æterna, ut te cognoscant illum solum verum Deum & quem misisti Iesum Christum.* Ioan. 20. 31. *Hæc autem scripta sunt, ut credatis Iesum esse Christum, Filium Dei.* Act. 20. 28. *Ecclesiam Deus proprio sanguine acquisivit.* Rom. 9. 5. *Deus benedictus in sæcula,* Tit. 2. 13. *Magnus ille Deus.* Talia in Apocalip. frequentissima sunt.

II. *Proprietates divina.*

1. *Æternitas.*

Ioan.

Joan. 8. 58. Priusquam Abrahamus esset, ego sum.
 Apoc. 1. 8. Ego sum α & ω , id est, principium & finis, dicit dominus, id est, Qui est, Qui erat, & Qui venturus est, ille inquam, omnipotens.

II. Omniscientia.

Joan. 2. 24, 25. Noverat omnes; nec opus erat, ut quisquam ei testaretur de homine: ipse enim sciebat quid esset in homine.

III. Omnipresentia.

Matth. 28. 20. Ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi.

IV. Omnipotentia.

Joan. 5. 19. Quaecunque Pater facit, hæc Filius pariter facit, Heb. 1. 3. Sustinet omnia Verbo illo suo potente;

III. Opera divina.

Joan. 14. 11. Credite mihi, me in Patre, & Patrem in me esse: sin minus, propter ipsa opera saltem credite.

IV. Honor divinus.

In ipsum credendum, Joan. 3. 16. In eius nomen baptizandum, Matth. 28. 19. Ad ejus nomen flectendum omne genu, Phil. 2. 10.

A. R. Filius est à patre, non tanquam effectus à causa, esset utique hoc tum prioritatem in Trinitate, tum dependentiam, tum diversitatem substantiarum concedere: sed ita est à patre quomodo intellectus est ab animâ, à fonte scaturigo, aut originatum ab origine.

II. Spiritus S. Deitatem probant,

I. Nomen Deus.

Actor. 5. 3. Dixit autem Petrus, Anania, cur implevit Satanas cor tuum, ut mentireris in Spiritum sanctum: & v. 4. Non es mentitus hominibus, sed Deo.

II. *Proprietates.*I. *Aternitas.*

Gen. 1. 2. *Spiritus incubabat superfici ei aquarum.*

II. *Omnipraesentia.*

Psal. 139. 7. *Quo irem à Spiritu tuo? aut quò à facie tua fugerem?*

III. *Omniscientia.*

I Cor. 2: 10. *Spiritus omnia scrutatur, etiam profunditates Dei.*

IV. *Omnipotentia.*

Hæc ex operibus ejus manifesta est.

III. *Opera divina.*1. *Creatio omnium.*

Gen. 1. 2. Psal. 33. 6. Joh. 26. 13. & 33. 4.

2. *Conservatio omnium.*

Gen. 1. 2. *Incubabat aquis: simile à Gallinis pullis insidentibus, eosque foventibus.*

3. *Missio & unctio Christi.*

Esa. 61. 1. *Spiritus Domini super me, quoniam unxit me.*

4. *Dona linguarum & miraculorum.*

I Cor. 12. 4. *Distinctiones donorum sunt, sed idem Spiritus.*

IV. *Honores divini.*

1. In eum credendum, dum, Matt. 28. 19. 3. Ad juxta Symbolum. 2. In eundem preces dirigendas, Cor. 13. 13. Apoc. 1. 4. ubi

ubi septem Spiritus dicuntur, non numeri, sed donorum respectu. Unde verus Ecclesia canit, Tu septiformis munere.

v. *Differentia Personarum* cernitur in ordine; proprietatibus, & modo operandi. Ordine differunt; quia Pater est prima, Filius secunda, & Spiritus sanctus tertia persona. Proprietatibus, quia Pater non essentia tantum, sed personæ ratione est a seipso, Filius à Patre, Spiritus sanctus à Patre & Filio. Modo operandi; quia pater à se, Filius à Patre, Spiritus sanctus ab utroque agit.

v i. *Trinitas personarum non tollit Unitatem essentia;* tres sunt Personæ, sed unus est Deus.

Deut. 6. 4. Audi Israel, Iehova Deus noster, Iehovah unus est. 1 Cor. 8. 6, Nobis Deus unus est. Pater ille, à quo omnia & nos in ipso: & unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Eph. 4. 6. Unus Deus et pater omnium. 1 Tim 2. 5. Unus est Deus, & unus Mediator Dei & hominum, homo Iesus Christus. 1 Joan 5. 7. Et hi tres unum sunt.

vii. *Hinc vox Deus, nunc θεὸς de tota SS. Trinitate, nunc ὑποστατικῶς de certa ejus persona usurpatur.*

Aët. 20. 28. Deus Ecclesiam proprio sanguine adquisivit. Hic nomen Dei ὑποστατικῶς de Filio intelligitur.

viii. *Unitas trium personarum SS. Trinitatis, consistit in ὁμοσίᾳ, ἰσότητι, & Πλεωχρησῶ.*

ix. Ὀμοσιᾶ seu ἑνωσίᾳ est quæ tres personæ coessentialiales seu ejusdem essentia existunt.

Non enim sunt ἰμοῦσιοι, ῥέσιοι, id est, diversæ, id est, similis essentia: nec ταυτέσιοι hoc est, ejusdem essentia specifica. ἀνομοῦσιοι, id est, dissimilis essentia; nec ἑτε-

x. Ἰσότης est, quæ tres personæ Deitatis æquales sunt, essentia, proprietatibus, actionibus essentialibus, gloria,

gloriâ, & honore. Vnde Filius & Spiritus sanctus non minus quàm Pater, est *αὐτῷ*, *αὐτοζών* & *αὐτοδυναστεύων*.

XI. Περὶ ἁπορίας est, quâ personæ arctissimè unitæ sunt, ut maneat alia in alia, & cum alia.

Joan. 14. 11. Credite mihi, me in Patre, & Patrem in me esse.

C A P U T. III.

In quo

De operibus Dei, & de decretis divinis
in genere.

Sic Deus in se consideratur. Nunc considerandus quoque in operibus.

Sunt autem opera Dei essentialia, aut personalia.

Essentialia sunt, quæ toti SS. Trinitati sunt communia.

Personalia sunt, quæ singulis personis sunt propria.

Utraque tum essentialia, tum personalia, sunt opera ad intra, aut ad extra.

Opus Dei ad intra est, quod non ad terminum extra Deum refertur:

Velut Intellectio, qua Deus intelligit seipsum; Generatio Filii, Productio Spiritus sancti.

Opus Dei ad extra est, quod ad terminum extra SS. Trinitatem refertur.

Talia sunt Prædestinatio, Creatio & similia, quæ creaturas, tanquam terminum extra deum respiciunt.

C A N O N E S.

I. Unum idemque opus ad extra diverso respectu, personale est aut essentialiale.

Sic incarnatio Christi, pus est, toti SS. Trinitati inchoative, essentialiale commune; terminative

verò opus est Personale solius Filii. Etsi enim Pater quoque & Spiritus S. in causa incarnationis Christi; solus tamen filius incarnatus est. Sic tamen si Creatio, Redemptio & Sanctificatio essentialia sint opera totius S. S. Trinitatis; alio tamen respectu personalia dicuntur. Pater enim Creator appel-

latur; quia fons est ut S. S. Trinitatis, sic operationis, & Filius ac Spiritus Sanctus agunt à Patre: Filius *Redemptor* nominatur, quia assumpta humana natura redemptionis opus peregit. Spiritus S. verò *Sanctificator* dicitur; quia ut Consolator, & Sanctificator à Christo mittitur.

II. Opera ad extra sunt indivisa, seu omnibus personis communia.

Hoc axioma ex priori consequitur: ut enim essentia communis est om-

nibus personis, ita opera quoque essentialia.

III. Vnumquodque tamen opus unum manet, principio essentiali, actu efficiendi & effectu ipso.

Opera Dei ad extra sunt *ἐμμενεία*, immanentia, seu interna; vel *μεταβαίοντα*, transeuntia seu externa.

Immanentia seu interna opera sunt, quæ intra Dei essentiam fiunt: atque huc pertinent Dei decreta.

C A N O N E S.

I. Non omne opus ad extra statim est opus externum.

Decretum Dei est opus ad extra, quatenus ad creaturas seu rem extra Deū

refertur: est tamen opus internū, quatenus in ipsa Dei essentia permanet.

II. Immanentia seu interna Dei opera, non sunt res ab essentia Dei diversæ.

Quicquid enim in Deo est, Deus est, ut suprà ex simplicitate divinæ essentiae collegimus: & ut in

Deo essentia & Esse non differunt, ita in ipso Voluntas & Velle non realiter differunt.

Decretum Dei, est interna voluntatis divinæ actio,

qua de iis, quæ in tempore fieri debebant, ab æterno liberrime & certissimè statuit.

C A N O N E S.

I. Appellatur (a) *ᾠκεισμένη βουλή*, definitum consilium; (b) *ἡ χεὶρ καὶ ἡ βουλή τοῦ Θεοῦ*, manus & consilium Dei; (c) *εὐδοκία τοῦ Θεοῦ*, beneplacitum Dei, & æterna Dei providentia.

(a) Act. 2. 23. (b) Act. 4. 28. (c) Eph. 1. 9. *Æterna verò Providentia* nominatur, ut distingua-

tur ab actuali Providentia, quæ nihil aliud est, quàm decretorum Dei executio.

II. Nominatur quinetiam Voluntas Dei, & quidem Voluntas beneplaciti.

Decretum revera est ipsissima Dei voluntas, ~~condi~~ tamen causa, Voluntas, ut causa efficiens, Decretum vero, ut effectum consideratur. Ceterum cum variè *Voluntatis* vocabulum accipiat, variis quoque modis à Theologis distinguitur: in voluntatem beneplaciti & signi; in antecedentem & consequentem; in absolutam & conditionalem; in occultam & revelatam. Verum hæ non sunt reales Voluntatis divinæ distributiones aut partitiones, sed tantum nominis distinctiones. Propriè loquendo, Voluntas Dei non nisi unica est, quæ *beneplaciti voluntas* dicitur; quia hac pro liberrimo suo beneplacito,

quid fieri debeat, decrevit; *voluntas* item *antecedens*, quia prius quàm res ulla creata existeret, & ab æterno apud Deum rata fuit, *absoluta* quinetiam, quia solo Dei beneplacito nititur, nec ab iis, quæ in tempore fiunt, pendet: *occulta* denique, quia à priori nemini Angelorum aut hominum innotescit. Impropiè vero voluntatis divinæ nomine intelliguntur, quæ vulgatò comprehenduntur versiculo,

Præcipit & prohibet, permittit, consulit, implet.

Ut enim Magistratûs mandata Voluntas ejus appellantur; ità Voluntatis nomen tribuitur præceptis, prohibitionibus, promissionibus, nec non

ipsis

ipsis factis & eventis. Atque hæc *Voluntas signi* dicitur, quia significat quid Deo gratum sit, quid velit à nobis fieri; *Voluntas quinetiam consequens*, quia æternam illam antecedentem sequitur: *conditionalis* item, quia Dei præcepta, prohibitiones, comminationes,

& promissiones adjunctam habent conditionem obedientiæ & inobedientiæ; *revelata* denique, quia hæc Verbo Dei quotidie exponitur. Hæc distinctio Voluntatis probè observanda est, ne in Deo aut realiter diversæ aut contrariæ voluntates statuantur.

A. R. Scholastici aliter hæc explicant, ita ut Antecedens Dei voluntas, velleitas planè sit & conditionata: Consequens autem voluntas Dei Absoluta est illis, & quæ semper finem suum assequitur, quo tamen altera aliquando frustratur.

III. Præter voluntatem Dei non sunt etiam quæ contra ejus voluntatem fiunt.

Possunt enim multa fieri contra voluntatem signi, quæ tamen conformia sunt voluntate beneplaciti. Voluntate signi Deus lapsus hominis noluit,

imò severissimè prohibuit; voluit tamen ac decrevit eundem, voluntate beneplaciti; quatenus medium erat patefaciendæ gloriæ suæ.

IV. Decreto igitur & voluntate Dei fiunt bona & mala; illa efficiente, hæc permittente.

V. Decretum tamen seu voluntas Dei nullius mali aut peccati causa est: etsi quidquid decrevit Deus necessario eveniat.

Cum enim mala decreta sint, voluntate non efficiente sed permittente, Decretum Dei non est causa mali. Nec ideo mali causa est Dei voluntas,

quod decreta Dei ἀμεταμέλητα, & inevitabilia sint; non enim eveniunt necessitate coactionis, sed necessitate tantum immutabilitatis.

VI. Necessitas decretorum Dei non tollit libertatem in creaturis rationalibus.

Ratio; Quia non est necessitas coactionis, sed immutabilitatis. Lapsus Adami decreti divini respectu necessario evenit; interea tamen liberè peccavit Adam, nec jussus, nec coactus, nec impulsus à Deo: imò severissimè, nè peccaret, admonitus.

V I I. *Nec tollit contingentiam in causis secundis.*

Multa enim causarum filii Dei respectu necessario eveniunt. secundarum respectu contingentia sunt, quæ con-

A. R. Voluntas Dei immutabilis est, quoniam substantia ipsius est immutabilis, & scientia ipsius invariabilis; quocirca Deus voluntatem non mutat, quanquam creaturas subinde mutari velit; neque potest Deus velle malum, tum quia non est appetibile, tum etiam quia pugnat cum ipsius natura & bonitate.

V I I I. *Decreti divini, præter liberrimam Dei voluntatem & beneplacitum, causa impulsiva nulla dari potest.*

I X. *Finis decreti divini summus est Dei gloria.*

X. *Decretum Dei in se ænicum & simplicissimum est, nec in eo datur prius aut posterius.*

X I. *Rerum verò decretarum respectu sic distinguitur, ut, quo ordine eveniunt, eo ut evenirent, Deus decrevisse dicatur.*

Ineptæ sunt hæ quæstiones, An Deus prius hoc aut illud decrevit? An prius de fine, an de mediis statuerit? cum enim Dei decretum in se actio una & simplicissima sit, non datur in illo prius & posterius, sed rerum tantum decretarum respe-

ctu distinguitur. Hac ratione dicimus, decrevisse Deum, 1. Creare hominem. 2. Donare eum imagine sua, sed amissibili. 3. Permittere lapsum ejus. 4. Ex lapsis alios sibi ipsis relinquere: alios erigere, & ad vitam æternam servare.

CAPUT. IV.

In quo

De Prædestinatione.

Decretum Dei creaturarum respectu generale est aut speciale.

Generale decretum est, quo in universis creandis & conservandis gloriam potentia, sapientia, & bonitatis suæ declarare constituit.

Speciale Decretum *Prædestinatio* dictum est, quo in creaturis rationalibus eligendis aut reprobandis gloriam gratia, misericordia, & iustitia patefacere decrevit.

A. R. Prædestinatio pars aliqua est divinae providentia, à qua hoc solo distinguitur, quod providentia finem naturalem respiciat, supernaturalem prædestinatio. Quocirca homo cum providentia subjiçatur, etiam prædestinationi subditus sit necesse est.

C A N O N E S.

I. E si Prædestinatio in mente Dei unus & simplicissimus actus sit, pro nostri tamen intellectus infirmitate, in Prædestinationem ad finem & ad media distinguitur.

II. Prædestinatus ad finem, prædestinatus quoque est ad media.

Prædestinatio est Angelorum aut hominum.

Angelorum Prædestinatio est, qua Deus Angelorum alios quidem, in felicitate primæva, in Christo capite, æternum servare; alios verò sibi ipsis relinquere, & stationem suam sponte deserentes, æternum punire constituit, ad patefaciendam gloriam gratia & iustitia suæ.

Hominum Prædestinatio est, qua Deus ex humano genere ad imaginem suam creato, sed sua sponte in peccatum prolapsuro, alios quidem per Christum æternum servare; alios verò sibi in miseria sua relictos, æternum damnare constituit, ad patefaciendam gloriam misericordia & iustitia suæ.

Partes igitur hujus Decreti duz sunt ; Electio & Re-
probatio.

C A N O N E S.

I. *Prædestinatio est decretum absolutum , & non est.*

II. *Absolutum est respectu causæ efficientis impulsivæ, quæ nec in eligendis, est fides; nec in reprobandis, peccatum; sed liberrima Dei voluntas.*

Fides sanè , aut prævisa sanctitas, causa electionis non est: non enim ideo eligitur homo , quia crediturus, sed ideo credit, quia electus est, Act. 13. 48. *Et crediderunt quotquot ordinati erant ad vitam æternam.*

III. *Nec electi sumus, quia sancti futuri eramus, sed ut sancti essemus & inculpati coram eo per charitatem, Ephes. 1. 4. Nec*

peccatum prævisum causa est reprobationis, alioquin enim omnes essemus repro-
probati. Pro liberrimo autem suo beneplacito Deum egisse, manifestum est ex illo , Luk. 12. 32. *Placuit Patri vobis tradere Regnum. Et Rom. 9. 15. Miserebor cuius misertus fuero, & vers. 18. Itaque cuius vult misereatur, quam autem vult, indurat.*

IV. *Non absolutum autem est, respectu materiæ seu objecti & mediorum, quibus decretum hoc exsequitur.*

V. *Materia enim seu objectum electionis & Reprobationis non est homo absolute consideratus, sed sua sponte in peccatum lapsurus.*

Rationes evidentissimæ sint: 1. Quia decretum de patefacienda misericordia, & ira seu iustitia, peccatum præsupponit, misericordia, enim nulla est, nisi erga miserum, & iustitia seu ira

iusta nulla est, nisi erga peccatorem. 2. Quia reprobari non potest, nisi quod est reprobabile; Atqui homo non qualis à Deo creatus, sed qualiter à Satana deformatus, reprobabilis est.

VI. *Peccatum itaque non est reprobationis causa impulsiva: sed materiæ seu objecti conditio necessaria. Li-*

cet autem non causa sit reprobationis, est tamen causa reprobabilitatis.

Differunt enim reprobabilitas & reprobatio, ut potentia & actus. Propter peccatum reprobabiles e-

rant omnes homines, sed non ideo omnes sunt reprobatii.

VI. Præsupponit itaque Prædestinatio Decretum, 1. De homine creando. 2. De donanda homini creando imagine Dei, sed amissibili. 3. De lapsu ejus permit-
tendo.

VII. Media verò exsequutionis sic comparata sunt, ut licet pro liberrimo suo beneplacito Deus agat, tamen nec electi gloriandi, nec reprobi conquerendi causam justam habeant. Illis enim indebita gratia confertur; his verò debita pena infertur.

VIII. Diverse quæstiones sunt, 1. Quo jure Deus hominem, creaturam suam, reprobet? 2. Cur non omnes, sed quosdam elegerit, quosdam verò reproba-
rit. **III.** Cur hunc, e. g. Petrum, elegerit; alium verò, e. g. Iudam, reprobarit? ad primam responde-
tur ex causa materiali: quia homo, quâ lapsurus, reprobabilis erat. Ad secundam, ex fine, quia Deus glo-
riam misericordiae et justitiae patefacere voluit. Ad ter-
tiam denique, ex causa impulsiva, quia sic ei pla-
cuit.

Simile. Si quæzatur, cur ex hac massæ particu-
laris figulus ex eadem mas-
sa diversissima vasa effi-
ciat; respondetur ex fine,
ad diversos in œconomia
usus. Rursus si quæzatur,

cur ex hac massæ particu-
laris urceolum, ex alia ma-
tulam efficiat; responde-
tur ex causa impulsiva,
quia sic figulo placuit.

IX. Christus, aut ut Deus, aut ut *ὁ υἱος* et
Mediator noster consideratur: priore modo, cum Patre
et Spiritu S. causa efficiens est Electionis nostræ: poste-
riore modo est Electionis exequenda medium.

Dicimur itaque electi in Christo, Ephes. 1. 4. nempe per ipsum ad salutem deducendi. Decretum de nobis servandis, est prædestinatio ad finem: de-
cretum.

cretum verò de Christo, dando, est prædestinatio tanquam capite nobis ad media.

2. Voces hæc, *πρόθεσις, πρόγνωσις, προορισμός*, etsi quandoque pro iisdem accipiantur, docendi causa tamen sic distingui possunt, ut *πρόθεσις* ipsum servandi propositum; *πρόγνωσις*, gratuitam illam benevolentiam, quæ nos pro suis agnoscit; *προορισμός*, verò prædestinationem ad Christum aliæque salutis media indiget.

Roman. 8. vers. 28, 29. *sunt. Nam (ἐξ πρόγνω) quos præscribit (καὶ προορισ) & prædestinavit, ut conformes fiant imagini Filii sui, &c.*

XI. Insulsi planè sunt, qui Electionem sic agnoscunt ut ægent Reprobationem.

Quia reprobationem non minùs quàm electionem, esse docet Scriptura, Esa. 41. 9. *Eligo te, non reprobabo.* Mal. c. 1. 3. *Iacobum dilexi, Esavum odio habui.* Roman. 9. 18. *Cuius vult, miseretur, quem autem vult, indurat, Rom. 11. 7. Electi assequuti sunt,* reliqui occalluerunt. 1 Thes. 5. 9. *Non constituit Deus nos ad iram, sed ad salutem.* 2 Tim. 2. 20. *Vasa ad decus & ad dedecus.* Judæ vers. 4. *Surrepserunt quidam homines, prius jam olim descripti ad hanc damnationem.*

A. R. Sicut prædestinatio est pars divinæ providentiæ ita est & reprobatio. Quemadmodum enim Deus pro beneplacito suo ordinavit quosdam ad vitam æternam; ita ejusdem providentiæ ductu quosdam beatitudine illa excidere passus est.

XI. Ut Christus causa est non Electionis, sed salutis: ita infidelitas causa est non Reprobationis sed damnationis.

A. R. Quandoquidem in eo dici mur eligi, quatenus

nus vas & sponsor noster factus est, idcirco ipse dicitur medium electionis nostræ, potius quàm causa, rei gratuita. Quatenus Deus est, ipse nos eligit; quatenus Mediator est, in eo eligimur. Quatenus Deus, ita est primarius efficiens electionis, humana; at quàm Mediator, secundarius tantum est.

Differt damnatio à reprobatione ut medium exsequutionis à decreto.

XIII. *Damnatio non est finis reprobationis; sed patefactio gloriæ iustitiæ Dei.*

Non igitur recte dicitur homo creatus ut damnaretur: damnatio enim non finis est, sed medium exsequutionis, cuius homo reprobus se spontanea malitia reum facit.

XIV. *Reprobationis, docendi causâ, duo actus statuuntur indebitæ gratiæ negatio, quæ preteritio; & debitæ pænæ destinatio quæ præ-damnatio dicitur.*

XV. *In exploranda Electione nostrâ, methodo analyticâ progrediendum à mediis exsequutionis ad decretum, factæ initio à Sanctificatione nostrâ.*

Tali Syllogismo, Quicquid in se sentit donum Sanctificationis, qua peccato morimur & vivimus iustitiæ, is iustificatus, vocatus, seu vera fide donatus & electus est. Atqui per Dei gratiam hoc sentio. Ergo iustificatus, vocatus, & electus sum.

XVI. *Diabolicum verò hoc argumentum est, Si electus sum, bonis operibus non opus est: Si reprobus, bona opera frustranea sunt.*

Primum enim non est Christiani hominis dicere, Aut electus sum, aut reprobus: sed potius fidem suam tanquam electionis medium explorare, 2 Cor. 13. 5, 6. *Vos ipsos tentate, an sitis in fide, vos ipsos probate. Annon agnoscitis vestmet ipsos, Iesum Christum videlicet in vobis esse, nisi reprobis sitis. At spero*

fore, ut cognoscatis nos non reprobos esse. Secundo, hic syllogismus subordinata disjūgit & ἀντιστάται conjungit; subordinata enim minimèq; ab electione divellenda sunt bona opera, quæ sunt ejus exsequendæ & nobis certificandæ media. Ἀντιστάται vero sunt reprobum esse & bona opera præstare.

CAPUT.

CAPUT. V.

In quo

De Creatione.

Tantum de internis Dei operibus. Externa sunt quæ extra Dei essentiam fiunt.

Suntque tum Creatio, tum Creaturarum Gubernatio, seu Actualis Dei Providentia.

Creatio est, qua Deus mundum, & quæ in eo sunt partim ex nihilo, partim ex materia naturaliter inhabili, produxit, ad patefaciendum Potentiz, Sapientiz, & Bonitatis suæ gloriam.

Historia Creationis exstat Gen. 1. & 2.

C A N O N E S.

I. *Creare non tantum est ex nihilo aliquid facere, sed etiam ex materia inhabili supra naturæ vires aliquid producere.*

II. *Creationis opus et honor nulli Creaturæ, ne Angelis quidem, sed soli deo tribui debet.*

A. R. Causa autem hæc est, quia infinita potentia opus est ut res è nihilo producantur: 2. quoniam Entitas est effectus universalis, ac proinde oportet produci ab universali causa qualis est solus Deus, qui creavit, id est, entitatem simpliciter largitus est creaturæ.

III. *Creatio non Creatoris, sed creature est à potentia ad actum transitio.*

IV. *Potentia illa non est privativa, sed negativa.*

Quia materia creationis natura sua inhabilis erat ad corpus humanum exinde tam artificiosè, ac miraculosè extruendum. e. g. in pulvere nulla habilitas aut dispositio:

V. *Crea-*

V. *Creatione Mundi Deo nulla perfectio accessit : nec Mundum fecit , ut inde boni quid ad ipsum perficiendum rediret , sed ut bonitatem suam cum creaturis communicaret.*

VI. *Creatio aut est speciei cum omnibus individuis , sicut Angeli , Stella , et Elementa simul creata sunt ; aut est speciei cum quibusdam individuis , vi propagationis infinita donatis.*

VII. *Specialiorem creaturarum cognitionem Phisicus relinquimus : suffecerit hoc loco easdem secundum dies creationis singulos perpendere.*

VIII. *Primus dies creationis tribus operibus illustris est.*

1. *Angelorum cum cælo supremo (cælo beatorum dicto) creatione.*

Nusquam melius refer- quia cùm terram fundatur Angelorum creatio, set Deus, jam ab ipsis equàm ad primum diem ; rat celebratus, Job. 38.

2. *Materiæ Mundi huius aspectabilis productione, quæ non omni formâ prorsus caruit sed perfectione, separatione, ac ornatu, quem deinde paulatim accepit, destituta erat.*

3. *Lucis primigeniæ immiissione : quæ quidem lux nec ignis elementaris fuit, nec nubes lucida, nec aliud quoddam corpus, sed qualitas à Deo (qui est lux inaccessa) aëri immissa, postmodum vero quarto die stellis indita.*

IX. *Secundo die constitutum est expansum, aër seu cælum aëreum dictum, quod inferiori sui parte inter aquas superiores, hoc est, nubes, et inferiores, mare videlicet, distinguit.*

X. *Tertio die Deus,*

1. *Aquas inferiores terræ adhuc circumfusas separavit, et certis alveis, ut reliqua terra (arida dicta) homini et animalibus commodum exhiberet domicilium cohibuit.*

2. *Terræ nullo adhuc semine, nullo Sole existente, vim herbescentem producendis plantis et stirpibus indidit.*

XI. *Quarto*

XI. Quarto die sidera & luminaria in caelo collocata sunt: quorum motus non ab anima, aut intelligentia assistente ut Philosophi fabulantur, sed à vi divinitus indita existit; non secus ac terra insita virtute sua immota stat.

XII. Usus stellarum triplex est. 1. Distinctio diei & noctis. 2. Notatio vicium & tempestatum anni. 3. Communicatio vinum in rebus inferioribus.

XIII. Quinto die aves, pisces, & reptilia creata sunt.

XIV. Sexto die animantibus quoque terræ productis, sicque toto hoc mundo, velut amplissimâ domo omnigenâ, suppellectile instructâ, hominem quoque fecit.

Ex Creaturis cum primis Theologia Angelos & homines considerat, utpote quibus Deus imaginem suam contulit.

C A N O N E S.

I. Et si totus Mundus divina potentia, sapientia, ac bonitatis sit speculum; propriè tamen Dei imago solis Angelis & Hominibus tribuitur.

II. Imago Dei, partim in naturalibus donis consistit, Angelorum nimirum, & animæ humanæ simplici & invisibili substantiâ, vitâ, intellectu, voluntate & immortalitate; partim in supernaturalibus, beatitudine scilicet primæva, intellectus, & voluntatis rectitudine, maiestati quæ & dominio in reliquis creaturas.

Angeli sunt Spiritus intelligentes, à corpore liberi.

C A N O N E S.

I. Angeli non accidentia, neque qualitates, sed vera subsistentia sunt.

II. Angeli corporeæ molis & interitus sunt expertes.

A. R. Si Angeli corporei essent, imperfectus esset aliqua ex parte mundus, siquidem creaturæ incorporeæ desiderarentur. 2. fecit Deus hominem atque angelos.

angelos secundum imaginem suam, quæ consistit non solum in intellectu & voluntate, verum etiam in immaterialitate & immortalitate.

III. Corpora quibus Angeli apparuerunt, non erant mera *φαντάσματα*, neque tamen illis hypostaticè unita, sed certi ministerii causa liberè assumpta.

IV. Angeli in loco sunt non circumscriptivè, sed definitivè.

V. Angeli in pluribus locis simul esse nequeunt.

VI. Angeli reverà de loco in locum moventur.

Homo est creatura, corpore ex terra primitus formato, deinceps vero seminis traduce propagato; anima vero rationali divinitus indita constans.

Non improbamus hic Interim ad institutum Philosophorum definitionem, quæ hominem, animal rationale esse dicunt. nostrum in schola Theologica, rectius hoc pacto hominem describimus.

C A N O N E S.

I. Triplex miraculosa corporis humani productio in Scripturis traditur. Prima, ex pulvere terræ sine patre & matre, Secunda, ex costâ Adami sine matre. Tertia, ex Virginis beatæ sanguine sine patre.

II. Anima humana non ex seminis traduce propagatur, sed immediatè à Deo creata corpori inditur.

De hominis creatione, Moses sic scribit. Genes. 2. v. 7: *Insufflavit Iehova in nares ipsius halitus vite, sic factus est homo anima vivens.* Quo loca tria memorantur. Primo, immediatâ animæ creatio; dicitur enim *halitus Dei*. Secundo, inspiratio ejus: inquit enim & *insuf flavit in nares ejus*. Tertio, Unio corporis & animæ hypostatica; & factus est ani-

ma vivens, *μετὸννυσκῶς*. i. e. animatum vivens. Cæterum, hodieque animam à Deo è nihilo creatam homini inspirari, probant sequentes rationes. 1. Quia aliunde esset nostra anima quàm anima Adam; nostra scilicet ex præexistente materia, Adam vero è nulla. Nec objici hic potest, aliam generationis, aliam creationis rationem esse; nihil enim

enim ex materia generatur, nisi quod initio quoque ex materia fuit creatum. II. Quia anima Christi, non est ex traduce seminis; nec enim viri ministerio, sed Spiritus S. operatione ex sanguine B. Virginis, conceptus est. III. Quia Scriptura de Animarum nostrarum ortu, tanquam de opere creationis, non naturæ, loquitur, Job. 33. 4. *Spiritus Dei fortis fecit me, & afflatus omnipotentis vitam indidit mihi.* Zach. 12. 1. *Iehovah extendit cælos, fundat terram, formatque spiritum hominis in eo.* Ubi manifestè creationis operibus accensetur. IV. Quia talis est cuiusque generis, qualis analysi. At hominis hæc est analysi, ut corpus in pulverem, spiritus verò ad Deum redeat, Eccl. 12. 9. Cùm igitur

in analysi hominis spiritus immediatè ad Deum redeat, immediatè haud dubiè ab ipso factus est. V. Quia Scriptura inter partes corporum & spirituum aperte distinguit, Hebr. 4. 12. VI. Quia anima est *a seipsa*, ideoque non nisi ex nihilo producit. VII. Quia si ex traduce generetur, aut ex anima generaretur, aut ex corpore, aut ex corpore & anima simul. At non generatur ex anima; quia ex incorruptibili nihil generatur. Non ex corpore; quia corporea non est. Non ex corpore & anima simul; quia partim corporea, partim incorporea esset. Quod si igitur ex nihilo producit, à solo Deo producit, cuius solius est ex nihilo aliquid facere.

III. *Axiomata Physica* simile generat simile, & homo hominem, nihilominus hoc in negotio vera manent; tum quia homo hominem, persona personam generat: tum quia parentum ministerio generatur corpus, velut animæ subiectum, illudque cum anima à Deo indita unitur, & tandem partu totus homo in lucem editur.

Non obstat, quòd homo quidem causa efficiens sit hominis, sed non secundum omnes partes. Ut enim hominem occidere dicitur, qui tantum corpus interimit; ita ho-

mo hominem generare dicitur, etsi animam non generet.

Nec homo aliis viventibus, hac in parte, est ignobilior; cum potius eam ob causam hominis gene-

generatio præstantior sit, diata cum naturæ operatione concurrat.

A. R. Non potuit anima produci ex materia præexistente, neque corporea, quia ipsa corpus non est; nec incorporea, quia spiritus & substantiæ incorporeæ transmutationis expertes sunt.

IV. *Anima humana immortalis est, non ἀθάνατος, & quòd à Deo in nihilum redigi nequeat: sed Dei ordinatione, & quòd à causis secundis destrui non possit.*

V. *Facultates animæ ab anima realiter differunt, ut qualitas seu proprium accidens à subiecto.*

Ratio ex eventu peti- cultatibus animæ, integra-
tur; quia labefactis fa- mansit ejus essentia.

VI. *Facultates ejus aut merè organicæ sunt, ut facultas vegetativa & sensitiva; aut ex parte tantum & ad tempus tales sunt, ut intellectus & voluntas. Illæ corrupto corpore se non exerunt; hæ & absque corporis ministerio sese exercere possunt, & corpore destructo sese exerunt.*

VII. *Libertas à coactione, essentialis voluntatis proprietas existit.*

Secus enim voluntas esset noluntas.

CAPUT VI.

In quo

De actuali Dei Providentia.

Actualis Dei Providentia est, qua Deus non solum creaturas suas conservat, sed pro immensa sapientia, bonitate, potentia, iustitia & misericordia, omnia gubernat.

C A N O N E S.

I. *Providentiam hanc negare, est Deum ipsum negare.*

A. R. Nec enim posset Deus esse, nisi omnia ad suos fines disponderet; atqui hoc est providere. 2. Neque itidem Deus esset, nisi bonus foret: bonitas autem tam in regendo quam in creando mundo relucet. 3. Non esset Deus, nisi foret etiam prudens: verum ea est summa prudentia rebus prospicere atque providere.

II. *Providentia actualis ab æterna differt, ut executio à decreto.*

III. *Vt in æterna Providentia voluntas Beneplaciti, ita in hac voluntas Signi cum primis elucet.*

IV. *Providentia non tantum in scientia, sed & in gubernatione omnium, maximorum & minimorum, consistit.*

V. *Providentia dei causas secundas non tollit, sed ponit.*

VI. *Providentiæ Dei respectu, quæ causarum secundarum ratione contingentia sunt, necessaria sunt. Necessitate tamen immutabilitatis, non coactionis.*

A. R. Non esset utique mundus perfectus, si omnia forent necessaria, nulla contingentia: voluit igitur Deus contingentia contingenter evenire; necessaria necessario: quomobrem quæcunque necessario eveniunt, id fit disponente Deo.

VII. *Pro-*

VII. *Providentia Dei longè abest à Fato Stoicorum.*

Stoicum enim Fatum liberrimæ voluntati subcausarum secundarum ordinat; quippe quibus connexioni Deum alligat: Christianum verò Fatum, causas secundas Dei sed ex indulgentia utitur.

VIII. *Providentia Dei bona & Mala reguntur.*

IX. *Bona reguntur efficaci actione, ad quam pertinent virtutis divinæ præcursor, concursus, & succursus.*

X. *Mala reguntur actiosa permissione, adeoque permittendo, determinando, & dirigendo,*

XI. *Providentia Dei etiam circa inordinata & peccata manet ordinata & incontaminata.*

Duo enim in malis actionibus spectanda sunt: actio ipsa & *αὐτομάτη* actionis; actio ipsa, tanquam motus naturalis, sit efficaci Dei operatione: *αὐτομάτη* vero seu malitia, sit actiosa Dei permissione. Regitur enim peccatum. 1. Permittendo. 2. Determinando & intra limites continendo. 3. Ad bonum eventum dirigendo. Jam verò Deus nullo istorum modorum peccati autor dici potest. Non efficiendo τὸ materiale, seu actionem naturalem: ut enim in equo alia causa est motus, alia claudicationis: ita aliud est, esse causam actionis, aliud verò, esse causam ad hærentis malitiæ. Non per-

mittendo pravam actionem; quia peccatum impedire nulla lege cogitur. Non determinando; ut enim, qui incendium exstinguit, ne latius grassetur, non causa est incendii: ita qui terminos figit peccato, non causa est peccati. Non dirigendo ad bonum finem; ut enim summum artificium est ex venenatis animalibus salubrem parare medicinam; ita Deo gloriosum est etiam ex tenebris lucem, ex malis boni quid elicere. Patet igitur, quam frivolum sit illorum commentum, qui ut Deum à peccati labe vindicent, ad nudam & otiosam tantum permissionem confugiunt.

XIII. *Et si*

XIII. *Et si Scriptura eandem actionem seu idem opus saepe Deo, Diabolo, & impiis adscribat; Deo tamen peccatum imputari minimè potest.*

Neque in hoc casu ad nudam permissionem recurrendum, sed ex scopo & fine de his actionibus iudicandum. Aliud enim in una eademque actione Dei, aliud Satanæ, aliud Impiorum consilium est. Jobi afflictio Deo ascribitur: *Deus dedit*, inquit Job. *Deus abstulit*: ascribitur quoque Satanæ & Sabæis ac Chaldæis, verum ex fine de singulis iudicandum. Satanæ propositum erat Jobum ad desperationem redigere: Sa-

bæis & Chaldeis decretum erat furto ac spoliis sancti viri ditari; Deus verò constituit servi sui fidem probare & patefacere. Sic in crucifixione Christi, Pilato propositum fuit in gratia Judæorum, & Cæsaris manere; Judæis propositum erat odio & vindictæ cupiditati satisfacere: Dei verò finis erat humanum genus redimere. Hi nihil fecisse dicuntur: quàm quod Dei manus & consilium decrevit.

XIV. *Induratio impiorum Deo ut iustissimum iudicium adscribitur, sic, ut neque culpa Deo imputari, nec impii excusari possint.*

Impii inexcusabiles hac in parte sunt, quia Deus eos solum indurat, qui se ipsos indurant, nec ex mollibus duros, sed ex induratis iusto iudicio induratiores facit. Indurant autem se ipsos, abusu eorum, quibus maximè emolliri debebant, nempe. I. Longanimitatis Dei. Rom. 2. v. 4, 5. *An divitias benignitatis ejus & tolerantie ac tarditatis ad iram contemnis ignorans te benignitate Dei ad resipiscentiam deduci? Sed*

pro duritia tua & corde, quod, resipiscere nescit, thesaurizas tibi ipsi iram in diem ire, &c. II. Verbi Dei, 2 Cor. 2. 15. *Nam Christi bona fragrantia sumus Deo in iis, qui servantur, & in iis qui pereunt. His quidem odor mortis ad mortem, illis verò odor vitæ ad vitam.* III. Castigationis seu fæculæ Dei, qua incudis instar duriores redduntur. Jer. 5. 3. *Percutis eos, sed non dolent; consumis eos, sed renuunt accipere eruditionem;*

tionem ; reddunt faciem suam obfirmatorem petra, renuunt converti. Hac ratione, quia seipsos indurant, iustissime indurantur à Deo, qui toties de Pharaone dixit, *Tenebo cor ejus, obfirmabo, indurabo cor ejus.* Non autem permittendo solum indurat, sed. I. Frangit, quo cupiditates impiorum inhibuit, laxando, Rom. i. 24. *Tradidit eos cupiditatibus cordium ipsorum & v. 28. Tradidit eos Deus in mentem omnis judicii expertem.* II. Satanæ, tanquam carnificii ipsos tradendo. 1 Reg. 22. v. 21,

22. Tandem prodiit quidam Spiritus, qui consistens coram Iehova dixit, *Ego pelliciam eum (Ahabum puta) Dicente verò Iehovah, quò pacto? dixit, Egressus ero spiritus mendacii in ore omnium prophetarum ejus. Tum dixit, pellicies, etiàmque prevalebis, exi et fac ità.* Ut igitur Magistratus facinorosum carnifici plectendum tradens, nec facinoris nec interitus facinorosi causa est: ità Deo impios Satanæ tradendi, nec indurationis nec exitii illorum culpa imputanda est.

CAPUT VII.

In quo

De Gubernatione Angelorum.

Providentia Dei actualis cum primis elucet in Angelorum, & Hominum gubernatione. Gubernatio Angelorum bonorum est, aut malorum. Bonorum Angelorum gubernatio est; qua Deus illos in primæva rectitudine & felicitate, in filio suo tanquam Capite ipsorum, ad laudem gloriæ suæ gratiæ confirmavit.

CANONES.

I. *Boni Angeli suâ naturâ æquè labiles erant ac mali Angeli.*

II. *Confirmationem igitur sui in bono, non sibi, sed gratiæ Dei patris, et Filio tanquam Capiti suo, acceptum ferre debent.*

III. *Filius*

III. *Filius Dei Caput Angelorum est, non Redemptionis sed Creationis, & gratiosæ cum Deo unionis jure.*

Nec enim Dei imagine donari, nec in filios adoptari poterant, nisi in Filio Dei, *Qui est imago Dei invisibilis, & primo genitus omnis creaturae, Col. 1. 15.*

IV. *Angelus ille, qui Patribus in forma humana, in Incarnationis præludium tam frequenter apparuit, non erat creatus angelus, sed ipse Dei Filius.*

Gen. 18. 13. *Dixit Iehova Abrahamo, quid ita risit Sarah? Gen. 32. 28. Ut Principem te (inquit Angelus ad Jacobum) geris apud Angelos: quod ita explicatur, Hoseæ. 10. 4. Principem se gessit cum angelo. Josue, 6. v. 2. Dixit (vir ille quem vidis Josua,) ego sum princeps militiæ Iehoræ, v. 5. Deinde dixit Iehova Iehoschaz, vi. de Zach. cap. 1. 2, & 3.*

V. *Et si nulla inter Angelos sit ἀραξία, antamen is ordo ipsis intercedat, ut Principem seu Caput aliud quam Filium Dei habeant ex Scripturis non liquet. Rectius sanè per Michaelum Archangelum Filius Dei intelligitur.*

Opponitur enim Diabolo tanquam capiti malorum Angelorum. Apocal. 12. 7. *Michael & Angeli ejus præliati sunt cum Dracone, & v. 10. Nunc facta est salus & virtus & Regnum Dei nostri & potestas Christi ejus.*

VI. *Boni Angeli voluntatis divinæ promptissimi sunt exsequutores: in primis in Deo laudando & piis custodiendis.*

VII. *An verò certi Angeli certis hominibus aut provinciis præ sint, anxie non inquirendum.*

Nunc enim unius, nunc uti, ex Scripturis manifestissimum est. plurium ministerio Deum

Malorum Angelorum gubernatio est, qua Deus illos à primæva integritate deficientes, & hostes Regni Christi

Christi factos, cœlo eieptos, in infernale deturbavit exitium.

CANONES.

I. Mali Angeli tales sunt non ex creatione sed ex propria defectione.

II. Præcipuum illorum peccatum an fuerit superbia, Scriptura non exprimit: certum tamen est non sine superbia admissum fuisse.

Superbia enim, cum προαίρεσις commissio, quolibet peccato, ὅν est conjuncta.

III. Tutius cum Iuda Apostolo v. 6. defectionem à prima origine, & defectionem domicilii proprii, illud appellamus.

IV. Mali Angeli principem habent, quem Scriptura Diabolum κατ' ἐξοχὴν, Veterem item Serpentem, Satanam & Draconem nominat.

Vide Apoc. 12. 2.

V. De tempore defectionis, & numero malorum Angelorum, quum Scriptura nihil habeat, nobis quoque tacendum.

VI. Pœna ipsorum partim in memoria amissæ ac irrecuperabilis felicitatis, partim in sempiterno malorum sensu & cruciatu consistit.

VII. Mansit in malis Angelis simplex invisibilis, & immortalis substantia.

VIII. Mansit quoque in ipsis non exigua scientia, & in scrutandis etiam futuris sagacitas. Cujus adminicula sunt, 1. Naturalis cognitio, 2. Cognitio ἐμπειρικὴ ex diuturna experientia. 3. Astrologia. 4. Scripturae notitia, imprimis Prophetiarum. 5. Revelatio extraordinaria, quoties Deus ipsorum, tanquam carnicum, ministerio usus est.

A. R. Malis angelis duplex inest Scientia, naturalis altera, quam non amiserunt, quandoquidem simplex ipsorum natura diminutionem non sustinet: unde fit ut quam iis scientiam peperit propria ipsorum natura,

natura, eam nec amiserint, nec imminutam nasci sint, magis quam ceteras facultates naturales. Hinc est quod noverint quemadmodum produci oportuerit: anas in Ægypto, & reliqua confieri miracula, quæ exhibuit Moyses; pediculos autem non potuerunt progenerare, non quod nesciverint quo profeminio orirentur, ista animalcula (nec enim majorem difficultatem habet pediculorum generandorum, quam ranarum cognitio) sed quia Deus illos numine suo inhibuit. Altera ipsorum scientia est acquisita, seu potius ex gratia collata, estque ea aut speculativa aut practica; priorē illam non quidem totaliter amiserunt, sed labefactatam atque multis partibus imminutam retinent; At verò scientiam praxeos, cum quo conjunctus est & connexus tum amor Dei, tum mali averlatio, hanc ex toto amiserunt; talis enim cognitio cum obstinato ad malitiam animo non consistit. Verum enim verò sicut iis cognitio de Deo naturalis obigit, ita & amor erga eundem quidam ingenuus est, diligunt ergo illum quatenus ens est, non autem sub ratione morali, quatenus est fons atque origo omnis felicitatis, cujus se exortes atque alienos fore in æternum sciunt.

vi. *Vt autem hæc ipsorum scientia à charitate aliena est, ita ab omni quoque solatio vacua existit, nihilque quam terrorem ipsis incutit.*

Matth. 8. 29. *Quid nobis credis Dæmum unum esse, retecum, Iesu Fili Dei? renisti huc ut torqueres nos ante tempus?* Jac. 2. 19. *Tu credis Dæmum unum esse, retè facis: & dæmonia credunt & horrescunt.*

x. *Mansit quoque in ipsis magna potentia, quam exserunt in corporibus vastissimis loca movendis, in tempestatibus ciendis, in ædibus & montibus convellendis, in ære & corporibus venenato halitu inficiendis, in hominibus occupandis & obsidendis, in sensibus internis & externis, organi aut objecti variatione & mutatione fasciandis.*

xi. *In corpora tamen cælestia seu stellas nihil juris ac potestatis obtinent.*

Quia

Quia tantum ipsis concessa est ἐξουσία τοῦ αἵματος
Eph. 2. 2.

XII. Omnis quinetiam ipsorum in inferiora potestas,
Dei Providentiā sic limitata est, ut sine ejus permissu ne
minimum quid possint.

Matth. 8. 31. Demones te nobis abire in gregem
verò precabantur eum, di- porcorum illorum.
centes, Si ejicis nos, permit-

XIII. Mali Angeli mira faciunt, sed miracula
facere nequeunt.

Miraculosa enim sunt opera omnem creaturarum
potentiam superantia.

CAPUT. VIII.

In quo

De gubernatione hominis in statu in-
nocentiae.

Talis est Angelorum gubernatio. Hominis Guber-
natio, tum in statu innocentiae & miseriae, tum in
statu gratiae & gloriae elucescit.

Gubernatio hominis in statu innocentiae est, qua
Deus cum homine foedus operum iniit, eique sub obe-
dientiae conditione felicitatis perennitatem promisit,
inobedienti verò mortem minatus est.

CANONES.

I. Duplex est foedus Dei cum homine pactum, fœ-
dus operum, & foedus gratiae, illud ante lapsum, hoc
post lapsum.

II. Foedus operum duplici Sacramento confirmatum
fuit, Arbore Vitae, & Arbore scientiae boni & mali:
utraq; in medio Paradisi collocata.

III. *V*sus illarum duplex erat. 1. *V*t illius usu, huius verò abstinentia hominis probaretur obedientia. 2. *V*t illa felicitatis perennitatem obsignaret obedientibus, hæc vero inobedientibus summi boni amissionem & summi mali immisionem significaret.

IV. *A*rbor igitur *V*itz, non ab insita vivificandi facultate, sed è sacramentali significatione sic dicta est.

V. *S*imiliter arbor scientiæ boni & mali, nomen hoc habet à significatione summi mali & boni, ac eventus.

*R*e ipsa enim homo ex-num amiserit, & quantum peritus est quantum bonum malum sibi accersiverit.

VI. *F*elicitas hominis adhuc integri, imprimis consistebat in Dei imagine.

VII. *I*maginis divinæ subiectum primum est anima; secundarium, corpus, quatenus animæ operationes in eo exserunt.

VIII. *I*maginis Dei dona partim naturalia partim supernaturalia erant.

IX. *N*aturalia animæ simplex ac invisibilis substantia, eiusque facultates, intellectus nimirum & voluntas.

X. *S*upernaturalia erant intellectus claritas, voluntatis libertas & rectitudo, appetituum seu affectionum conformitas, totius hominis immortalitas, dominium in inferiores creaturas.

XI. *I*ntellectus in primo homine ea fuit claritas, ut naturalia omnia, quæ in primis principiis per se notis potestate existunt, novcrit.

*C*ujus rei specimen illi, naturis ipsorum lustre edidit Adamus, cum congruens, indidisset, cuilibet animantium nomine. Gen. 2. 20.

XII. *V*oluntas libera erat, ad bonum & malum indifferens, ut homo in integritate perseverare potuisset, si voluisset; accepit posse, si vellet, non autem velle, ut posset.

Liberum arbitrium pro quadruplici hominis statu quadruplex est. In primo homine liberum erat ad bonum & malum. In homine lapsio liberum tantum est ad malum. In homine regenito seu statu gratiæ liberum est à malo & ad bonum per Dei gratiam, sed imperfectè. In

statu gloriæ verò liberum erit à malo & ad bonum perfectè. In statu integritatis potuisset non peccare. In statu miseriæ nihil potest quam peccare. In statu gratiæ non potest peccatum in homine regnare; in statu gloriæ planè non poterit peccare.

A. R. Quod hic dicitur, hominem in statu miseriæ nihil posse quam peccare, non est illud ita intelligendum quasi coactus peccaret; est enim immunis à compulsionem omni, tum in statu peccati, tum in statu gratiæ; non tamen est immunis à necessitate: possunt enim in eadem voluntate reperiri libertas cum necessitate conjuncta: quo modo in cælis nihil appetemus quàm bonum, idque necessariò, sed tamen liberè, quæ Angelorum conditio est: quin & in hac vita necessitatur voluntas à judicio practico eam determinante: quominus igitur possit gratia nos inter conversionem necessitare, quam ratio determinare? At verò homo voluntario suo lapsu accersivit sibi quandam peccandi necessitatem: ita ut cum divo Paulo, faciamus malum quod nolimus, propterea quod ex abusu voluntatis nostræ liberæ, nos ipsos omnemque prorsus voluntatis libertatem perdiderimus.

XIII. Inferiores appetitus omnesque affectus cum ratione congruebant.

XIV. Homo primus etiam corporis respectu immortalis erat, non ἀθάνατος tamen, quasi corpus ex elementis compositum in principia sua resolvi non potuisset, sed ex fœderis divini pacto, non quod non potuerit mori, sed quod potuerit non mori.

XV. Imperium hominis in creaturas inferiores non solum κατὰ κράτος integrum, sed ὡς Χρῆσται mite fuit ὡς placidum.

XVI. Labor ille, quo paradisum custodire & colere debuit Adamus, non cum molestia conjunctus, sed jucundissimus erat.

CAPUT. IX.

In quo

*De lapsu primorum Parentum tanquam
miserie humanæ principio.*

Tantum de Gubernatione hominis in statu innocentie. Gubernatio hominis in statu miserie est, qua Deus hominem in peccatum sponte prolapsum variis miseriis, iusto iudicio subiecit.

Consistit igitur hic status in peccato, & miseriis peccatum consequentibus.

Peccatum est *ἀνομία*, seu quidquid legi divinæ repugnat.

1 Joh. 3. 4. Legi nomine hoc loco tum præcepta & interdicta hominū primitus proposita, tum lex naturæ cordi ejus insculpta intelligitur. De Legis autem post lapsum instauratione ac ampliatione infra agetur suo loco.

C A N O N E S.

1. Peccati nomine aut concretè subiectum *ἀνομίας* cum ipsa *ἀνομία*, aut abstractè sola *ἀνομία* indigitatur.

II. Nimis stricta est definitio peccati, per cogitatum, dictum aut factum.

Taliter à Pontificiis peccatum originale non definitur: verum, ut infra competit. patebit, definitio hæc in

III. Deus peccati autor citra blasphemiam status nequit.

IV. Nihil obstat, quin unum Idemque, diverso tamen respectu, sit peccatum & pœna peccati.

Peccatum primum est, aut ex primo ortum.

Primum

Primum peccatum est, inobedientia primorum parentum, qua Dei interdictum de arbore scientiæ boni & mali sunt transgressi.

C A N O N E S.

I. *Causa transgressionis Adami & Evæ nec Deus est, nec decretum Dei, nec denegatio specialis gratiæ, nec lapsus permissio, nec motus naturalis excitatio, nec denique Lapsus illius gubernatio.*

Non Deus : quia arboris illius fructu homini severissime interdixit. *Non decretum eius* ; quia illud tantum immutabilitatis, non coactionis necessitatem infert, nec ad peccandum quemquam impellit. *Non denegatio specialioris gratiæ*, qua homo integer maneret ; quia nè quidem eam gratiam ho-

mini debuit, quam ipsi dedit ; accepit enim posse, si vellet, etsi non acciperit velle ut posset. *Non motus naturalis excitatio* : quia motus per se non est peccatum. *Non lapsus illius gubernatio* : quia malum in bonum convertere, est boni potius quam mali autorem esse.

II. *Peccatum primum Deus noluit & voluit.*

Noluit, quatenus peccatum est : *voluit* & decrevit illud, quatenus est

medium patefaciendæ gloriæ, misericordiæ & iustitiæ.

III. *Causa ejus προαταρχική fuit, anti-qui illius serpentis, Satanæ instinctus & persuasio.*

A. R. Causa directa peccati erat voluntas hominis ipsius ; causa indirecta erat Satanæ, qui persuasionem suam illum huc impulit. Nihil enim extrinsecum potest necessariò voluntatem movere præter ultimum finem, potest quidem Satanæ in phantasiam influere varias rerum species offerendo ; utque in appetitum agere, diversas passiones ex agitato corde atque spiritibus inferendo ; sed in intellectum & voluntatem nihil potest.

IV. *Causa προθυμίας erat, voluntas hominis, per se quidem ad bonum & malum indifferens, sed Satanae persuasione ad malum inflexa.*

V. *Certi sunt lapsus istius gradus, quibus non simul, sed paulatim homo a Deo defecit; nempe. 1. Incogitantia & πολυπρεγυμοσύνη Eva, cum serpente, absente marito, conferentis. 2. Incredulitas, qua paulatim Satanae, Dei in hominem benevolentiam in dubium vocantis, mendacis assentiri ac Deo Diffidere cepit. 3. Fructus prohibiti & gloriae divinae affectatio. 4. Felum ipsum. 5. Seductio Adami & ἀταξία affectus in ipso quoque excitatus,*

VI. *Partes huius lapsus si spectes, rectè totius legis naturalis transgressionem dixeris.*

Peccavit enim homo incredulitate: diffidentia, ἀχαισία, idololatria, qua à Deo defecit, & ex ipso idolum facere satagit. Verbi Dei contemptu, rebellionem, homicidio, intemperantia, furto, rei-que alienae inconsulto Do-

mino contrectatione, falsi testimonii assensu, ambitiosa denique altioris dignitatis, imo gloriae soli Deo competentis, affectatione. Unde nimis stricte peccatum hoc per intemperantiam, ambitionem aut superbiam definitur.

VII. *Rectè igitur cum B. Apostolo Peccatum hoc παράβασις, παράπτωμα, & παρακοήν, h. e. transgressionem, offensam, & inobedientiam nominamus.*

Rom. 5. vers. 14. 18, 19.

VIII. *Adamus, hoc in negotio, non ut privata, sed ut publica persona, adeoque ut totius humani generis Parens, Caput & Radix considerandus est.*

IX. *Quicquid igitur accepit & perdidit, sibi & omnibus posteris accepit & perdidit.*

Ut caput sibi & membris rationem tenet: ut ita Adamus felicitatem illam sibi & posteris perdidit.

didit. Ut ex venenata radice nihil salubre nascitur, ita quotquot naturaliter ex Adamo descendunt, peccati illius primi rei nascuntur.

x. *Peccatum igitur illud primum non personale tantum est, sed naturale quoque, quippe quo tota natura depravata est, cuius etiam posterius Adami rei tenentur, quotquot nimirum naturaliter ex Adamo descendunt.*

Excipitur igitur ab hoc Adamum: non naturali reatu Christus, ex Adamo generatione, sed per virtutem Spiritus sancti.

x i. *Ut igitur persona naturam infecit: ita deinceps natura personas.*

x i i. *Primos parentes à Deo in gratiam receptos esse, pie credimus.*

CAPUT. X.

In quo

De Peccato Originali & Libero Arbitrio.

Peccatum ex primo ortum Originale est aut Actuale.

Originale peccatum est nativa illa vitiositas omni & toti homini naturaliter ex Adamo descendenti, propter reatum primi peccati immissa, qua libertate ad bonum penitus amissa, tantum ad malum proclivis existit.

CANONES.

1. *Peccatum hoc in Scripturis nominatur peccatum κατ' ἔξοχην & corpus peccati (a) peccatum peccans (b) peccatum inhabitans (c) lex membrorum (d) vetus homo (e) & caro. (f)*

(a) Rom. 6. 6. (b) Rom. 7. 23. (c) Rom. 6. 6. (f) Jo. 7. 13. (c) Ro. 7. 13. (d) Ro. an. 3. 6. Gal. 5. 17.

II. *Appellatur etiam concupiscentia.*

Rom. 7. v. 7. *Concupiscentiam non nōssem, nisi Lex dixisset, Non concupisces.*

III. *Falso igitur illam Pontificii peccatorum numero eximunt, & operibus Dei accensent.*

Concupiscentia enim aut vitiositas facultati illi nomine aut naturalis li adhzrens, quatenus ei concupiscendi facultas actu primo inest, quave intelligitur, quæ homini tantum ad malum inclinetiam ante lapsum inerat: nat.

IV. *Peccati originalis causa proxima est reatus peccati primi, cujus respectu est iustissima Dei pœna; pars nimirum mortis, quam Deus homini minatus est.*

V. *Etsi anima homini immediate à Deo inspiretur, unita tamen cum corpore, protinus rea est primi peccati, si homini imputati, ideoque & illa labe originali inficitur.*

VI. *Nec ideo peccatum originale peccatum esse definit, quod nec voluntarie, nec scienter à nobis sit commissum; sufficit enim adesse naturæ nostræ τὸ ἀνομιον ut maxime absit ἐκέστος.*

VII. *A peccato hoc originali (excepto solo Christo) nemo hominum immunis est, nè quidem Beata Virgo Maria: nec solum illud infantibus, sed etiam homini vix dum concepto & nondum nato inest: & ut rapacitas in catulis luporum se magis magisque exserit.*

Psal. 51. 7. *Enim in iniquitate conceptus sum, & in Peccato fovit me mater mea.* 2 Cor. 5. 21. *Fecit, ut qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum esset.*

VIII. *Peccatum originale non tantum in ἀσυνεπείᾳ & ineptitudine ad bonum, sed & in proclivitate ad malum consistit; nec boni tantum primitus accepti est amissio, sed contrarii mali immissio.*

IX. *Peccato*

IX. Peccato originali, naturalia bona sunt corrupta, supernaturalia vero penitus sunt sublata.

X. Mansit igitur intellectus sed obtenebratus: mansit voluntas, sed depravata: mansit appetitus inferior, sed totaliter vitiatus.

XI. Hinc etiam in actionibus naturalibus & civilibus nihil boni agere potest homo irregeneratus, sine speciali Dei gratia.

XII. Sine hac speciali Dei gratia nihil præclari à Gentilibus actum fuit.

XIII. Quicquid tamen illud fuit, multiplici cum vanitate conjunctum fuit, ut etiam præcipue illorum virtutes coram Deo splendida sint peccata.

XIV. Bona enim opera non statim sunt, quæ in se bona sunt, sed quæ bene quoque sunt.

Bonum opus univocè dicitur aut æquivocè. Illud bonum est simpliciter & omnium circumstantiarum respectu: istud in se quidem bonum est, sed aut objecti, aut subjecti, aut modi, aut finis re-

spectu vitiosum est. Sane si finem actionis Gentilium spectemus, patebit, propriæ magis quam divinæ gloriæ ipsos rationem habuisse in actionibus suis.

XV. Et si reproborum quoque affectus à Deo velut fræno inhibeantur, non tamen sanantur.

XVI. Supernaturalia verò dona penitus amissa sunt; intellectus nimirum claritas, voluntatis rectitudo, & appetitus cum ratione conformitas.

A. R. Quod hic dicitur videlicet quod supernaturalia dona penitus amissa fuerint, id ita est intelligendum, ut fidem penitus amissam censeamus; est autem fides vel potissimum ex supernaturalibus donis: Fidem verò in primævis parentibus penitus amissam fuisse perspicuum est; propterea quod serpenti assenserint, quæ res accidere non potuisset si Deum veracem aut omnipotentem crededissent: abdiderunt se se in secreta nemorum, quasi Dei conspectum latere possent, non ergo eundem existimarunt Omnipræsentem:

tem : quinetiam ipsum Deum visus est Adamus in criminis societatem pertrahere, atque accusare quod mulierem dedisset quæ illum ad nequitiam perpulerat ; cui illud consequens est ut de divina bonitate atque iustitia secus existimaverit, quam par erat. Verum enim verò ut ut fidem omnem amiserit homo, non tamen cæteris donis spiritualibus planè excidit : nec enim amisit omnem de Deo cognitionem, uti nec posteritas ipsius, quin adhuc supersint veteris scientiæ *ζῆτιον* atque vestigia, oblitterata quidem illa, sed tamen ita salva, ut possint in rerum creaturarum contemplatione reperiri *Rom. 1. 20.* Sed nec timorem Dei penitus objecit ; id enim apertè præ se fert Adamus, *Gen. 3.* dum fatetur se metuissè cum audiret *vocem Dei* ; Era. autem metus ille, quantumvis servilis atque illiberalis supernaturale donum, sed inferioris ordinis.

XVII. *Hinc in spiritualibus aut cognoscendis aut agendis homo, nec quoad actum, non quoad potentiam, nullum principium in se habet.*

A. R. Cum dicitur nullam esse spirituales cognitionem in nobis, non illud accipiendum *subjectivè*, sed *causaliter*. Inest enim nobis cognitio, quandoquidem anima ipsa est subjectum cognitionis ; sed non est illa à nobis orta atque profecta cognitio, neque à nobis ipsis quicquam possumus spiritualiter : neque enim ii sumus, qui *per nos* valeamus in bonam ullam cognitionem venire. Rursus, quod ait nullum huiusce cognitionis principium nobis inesse ; horum verborum iste sensus est, primarium atque potissimum principium intra nos non esse ; cum tamen secundarium atque subordinatum ejus principium sit animus noster. Denique, cum illud principium à nobis tum quoad potentiam, tum quoad actum sejungit ; non illud facit quantum ad *potentiam passivam*, inest enim nobis potentia passiva, seu capacitas ad recipiendam cognitionem infusam, alias lapides sumus : potentiam igitur activam omnem denegat, nec enim agimus, sed agimur inter conversionem ; ita ut nulla nobis facultas aut potentia sit, unde mentes nostras

nostras ipsi illuminare, aut depravatas corrigere possumus

xviii. *Ædificium igitur in cineribus querunt, qui homini irrogenito liberum arbitrium seu reliquas vires tribuunt, quibus aut bene agat, aut ad conversionem Dei gratiam acceptandam se præparet.*

Qui error est Pelagianorum & Semipelagianorum.

xi. *Mansit quidem arbitrium hominis liberum à coactione, sed non ad bonum & malum.*

xx. *Imò liberum factum est tantum ad malum, adeoque Servum potius quam Liberum dici meretur.*

Intellectum quod attinet, animalis homo non est capax eorum, quæ sunt Spiritus Dei, I Cor. 2. 14. Voluntatem si spectes, figmentum cordis hominis malum

est à pueritia ejus. Gen. 8. 21. Totum denique hominem, vita spiritali amissa, in peccato mortuum jacere, Scriptura clamat, Eph 2. 1. Coloss. 2. 13.

xxi. *Et si peccatum hoc remissum sit piis parentibus, nihilominus tamen per generationem in posteros transfunditur.*

Ratio; quia remissione inhabitans vitium non penitus tollitur, etsi reatus auferatur. Et ut fidei donum non est ex generatione, sed ex regeneratio-

ne: ita homo non qua regeneratus, sed qua homo, generat hominem. Sicut semina ab aristis, paleis & filiquis purgata, cum iisdem resurgunt.

CAPUT. XI.

In quo

De Actuali Peccato.

HÆc de peccato Originali. Actuale peccatum est .
quo in cogitationibus , cupiditatibus , dictis , aut
factis lex Dei violatur.

C A N O N E S.

x. Ex circumstantiarum varietate , varium quoque
existit peccatum.

II. Ex causa efficiente , est persone publicæ aut pri-
vatæ majori aut minori ὑποχρῖ donatæ.

III. Ex materia , est cogitatum , concupitum , dictum
aut factum.

IV. Ex forma , est omissionis aut commissionis.

v. Ex fine , est inconsideratum aut affectatum seu con-
tra conscientiam , idque magis ex malitia quàm ex infir-
mitate , aut contra magis ex infirmitate quàm ex mali-
tia.

VI. Ex subiecto , est animæ imprimis , aut corporis ,
aut utriusque.

VII. Ex objecto , commissum est in Deum aut in
proximum.

VIII. In deum commissum est , aut ex fracta aut
ex plena voluntate : atque hoc posterius peccatum Scrip-
tura peccatum in Spiritum sanctum & ad mortem
vocat.

Matth. 12. 32. Joan. 5. 16.

IX. Est autem peccatum in Spiritum sanctum seu ad
mortem , ium quis Spiritus sancti testimonio intra con-
scientiam suam convictus , eidem tamen hostiliter , petu-
lenter , & elatâ quasi manu , adversatur.

x. Pec-

X. *Peccatum in homines ladit superiores, inferiores, aut equales, pluribus aut paucioribus vinculis sanguinis, affinitatis, &c. unitos.*

XI. *Ex adjunctis, peccatum tale est per se aut per accidens.*

Qualia sunt scandala in rebus alioquin indifferentibus. Vide Roman. 14.

XII. *Nullam peccatum sua natura veniale est, seu tam leve ut damnationem non mereatur.*

Damnatur hoc axioma- effectum; nullum enim pec-
te error Pontificiorum, catum est, quod non cum
statuentium quædam pec- offensa divinæ ac infinitæ
cata ex se venialia esse. majestatis Dei sit conjun-
Ratio patet ex objecto & ctum.

XIII. *Eventus tamen, meriti Christi, et gratiæ Dei respectu omnia sunt remissibilia, excepta infidelitate finali, et peccato in Spiritum sanctum.*

Non quod Gratia & Christi merito repugnent,
merito Christi sint majora, ac conjuncta sint cum u-
tra, sed quod gratiæ & triusque contemptu.

XIV. *De reliquorum peccatorum gradibus ex circumstantiis judicandum: quarum consideratione exaggerantur aut extenuantur.*

Gravius est e. g. peccatum admissum à digniore, quam in-
quam ab inferiore. Tanto affectatum. Gravius pec-
(enim) conspectius in se catum commissionis, quā
crimen habet: quanto qui omissionis, in eodem ge-
peccat, major habetur: nere. Gravius est pecca-
Gravius est peccatum in Deum, quam pec-
appetitus, quā nuda cogita- catum in proximum. Gra-
tione; gravius item dicto vius est peccatum in eum
& facto; quam appetitu commissum, in quo plu-
aut cogitatione commis- ra nos avocare à peccan-
sum. Gravius est pecca- do, debeant; quam in
alium. e. g. peccatum in
pa-

parentes gravius est , in vius est scandalum datum
eodem genere , quam pec- pusillo, quam datum adul-
catum in fratrem. Gra- tiori.

CAPUT. XII.

In quo

De Miseriis Peccatum consequentibus.

HAstenus de peccato: Nunc de miseria pecca-
tum consequente.

Miseria hæc temporalis aut æterna est.

Utraque corporalis est vel spiritalis.

C A N O N E S.

I. Totam hominis miseriam complexus est Deus mor-
tis vocabulo.

Genes. 2. 17 Quo die co- & mali) moriendo mori-
mederis ex eo (fructu sci- turus es.
licet arboris scientiæ boni

II. Mortis illius quatuor gradus sunt.

III. Primus gradus est mors Spiritualis, quæ est pri-
vatio vitæ spiritualis, qua destitutus homo, vivit tantum
peccato.

Apoc. 3. 1. Novi opera tua, nempe quod dicares vi-
vere, sed mortuus sis.

IV. Secundus gradus est mors Afflictionum, quæ est
privatio felicitatis primæ, & immisio omnis generis
calamitatum.

Exod. 10 17. Suppli- moveat à me mortem
ces orate Iehovam, ut a- istam.

V. Tertius gradus est mors Corporalis; quæ est priva-
tio huius vitæ, & corporis in terram resolutio, spiritus-
que ad Deum reversio.

Eccles.

Ecclef. 12. 9. *Redeunte ipso pulvere (i. e. humano corpore, ut Gen. 3. 19.) in terram quemadmodum fuerat: spiritu autem redeunte ad Deum, qui dederat eum. Redit anima ad Deum, aut tanquam ad Patrem, aut tanquam ad justum judicem. Etsi autem mors Christi beneficio, in transitum ex hac vita ad æternam conversa sit, hoc tamen loco consideranda est, qualis in se est.*

v i. *Quartus gradus est mors Æterna seu status damnatorum, qui mortis corporalis respectu, mors Secunda nominatur.*

Apoc. 21. 8.

v i i. *De statu damnatorum, nihil extra Scripturam fingendum est.*

v i i i. *Consistit autem hic status, in privatione summi boni & immixtione summi mali.*

i x. *Summi boni privatio est, quæ in æternum exclusi erant Dei & beatorum communione.*

Matth. 25. 41. *Exsecrandi abite à me.*

x. *Summum contra malum erit, æterna communio cum Diabolo & Angelis ejus.*

Matth. 25. 41. *In ignem ratum Diabolo & Angelis illum æternum, illum patris ejus.*

x i. *Locus damnatis destinatus infernus est.*

x i i. *Vbi verò infernus sit, nec experiri nec scrutari expedit.*

x i i i. *Satis est, in Scripturis nominari gehennam (a) fornacem ignis, (b) locum tormenti, (c) carcerem (d) abyssum (e) & stagnum ignis, (f) ardentem igne & sulphure. (g)*

(a) Matth. 5. 22. (b) (e) Apoc. 9. 1. (f) Apoc. Matth. 13. 42. (c) Luc. 20. 15. (g) Apocal. 16. 28. (d) 1 Pet. 3. 19. 21. 8.

x i v. *Pœnarum consideranda est multiplicitas, gravitas, & æternitas.*

x v. *Mul-*

xv. Multiplicitas inde patet, quia cruciatus erunt spirituales, & corporales.

xvi. Spiritualium precipui sunt, vermis conscientiae non moriens (a) eumque consequens extrema et ineffabilis compressio et angustia. (b)

(a) Esa. 66. 24. (b) Rom. 2. 9.

xvii. Corporales Ignis inexstinguibilis nomine indigitantur; igne autem in hac vita non est exquisitior cruciatus.

Marc. 9. 43. 44. Apoc. 20. vers. 15.

xviii. Gravitas ejulatu et stridore dentium inditatur.

Sunt enim haec symptomata summi cruciatus & doloris. Vide Matth. 22. 13.

xix. Miseria autem haec aeterna est, è qua reprobis nulla expectanda liberatio.

Luc. 16. 26. Inter nos et vos hiatus ingens constitutus est, ut ii qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque isthinc huc transire Apoc. 14. 11. Fumus cruciatus ipsorum ascendet in secula seculorum.

xx. Insulsa, nec multa refutatione digna sunt Papistarum, ex Poetarum Ethnicorum somniis petita, de Limbo Infantum, Patrum, et purgatorio deliria.

CAPUT. XIII.

In quo

De Lege Morali.

HAstenus de statu Innocentiae & Misericordiae : Sequitur status Gratiae & Glorificatio.

Partes doctrinae de statu Gratiae duae sunt : prior de Redemptore , tanquam causa huius status efficiente ; posterior de vocatione nostri ad hunc statum.

Redemptor ex Lege & Evangelio cognoscitur : ex lege quidem Redemptionis necessitas ; ex Evangelio verò Redemptionis veritas.

Lex est doctrina , qua Deus , quid à nobis fieri velit , sub comminatione mortis aeternae & promissione vitae aeternae ostendit , ut *ἀδυναμίας* illi satisfaciendi in nobis sentientes , ad Christum quaerendum compellamur.

C A N O N E S.

I. Lex divina per Moysen tradita , à lege naturali, primo homini indita , cuius reliquiae etiam nunc in gentilibus quoque cernuntur , non re , sed ratione tantum differt.

Rom. 21 14, 15. Gen- non habentes sibi ipsis sunt
tes , quae legem non ha- lex. Ut qui ostendant opus
bent , natura quae legi Legis scriptum in cordibus
sunt , faciunt : isti legem suis.

A. R. Quocirca omnes universum tenemur ad obedientiam legi Morali praestandam ; non quia manaverit à Moysen , quae causa ad solos Iudaeos obligandos facit , sed quoniam naturae lex est .

II. Nemo hominum est , praeter Christum , qui Legem perfecte servavit aut servare possit.

III. Qui-

III. Quinimò transgressionis ac violationis, totius Legis, omnes sumus rei.

Rom. 3. 23. Omnes peccarunt, ac deficiuntur gloria Dei.

IV. Duplex igitur est nostra miseria: quod vitæ æternæ promissione non tantum exciderimus; sed & mortis æternæ rei sumus.

Lev. 18. 5. Qui fecerit præstiterit verba legis hujus vivit per ea. Deut. 27. jussu faciundo ea.

26. Maledictus qui non

V. Duplicem proinde satisfactionem requirit à nobis, si servari velimus. Obligat enim nos ad pœnam, & ad obedientiam; illam comminatio, hanc promissio Legis requirit.

Falso itaque hæc disjunctivè pronunciantur: aut ad obedientiam, aut ad pœnam nos obligari. Obligat nos lex ad utrumque nulla enim via alia est ad vitam æternam perveniendi, quam legis imple-

tio, de qua Christus inquit, *Fac hæc & vires*, Luc. 10. 28. Si maxime igitur à reatu ac pœna transgressionis liberaremur, vitam tamen æternam, sine Legis impletionem, impetrare non possemus.

VI. Neutram satisfactionem cum nos præstare possimus, utramque quærere nos jubet in Christo.

VII. Atque hoc sine Lex post lapsum à Deo, post luminis quasi jure, repetitur.

Primo enim homini data & indita est, ut propria obedientia, si veller, æternam felicitatem consequeretur: homini vero lapsi proponitur, ut omni

Legem implendi facultate destitutus, eam impleat per Christum, Roman. 10. 4. *Finis Legis est Christus, ad justitiam, cuius credenti.*

VIII. Promulgatio igitur Legis in monte Sinai Israelitis facta summum erat beneficium,

IX. Legem nec tanquam imperfectam Christus correxit,

rexit, nec velut alter Moses novam sanxit, sed à Pharisæorum corruptelis illam vindicavit.

Pharisæi præcepta Dei tantum *accipere* interpretati sunt, & externam solum obedientiam urserunt ut ex illorum refutatione patet. Matth 5. Faluntur igitur Samosatiani & illorum similes,

Legem imperfectionis arguentes: etsi enim nostri respectu imperfecta sit, quod nostro vitio ad vitam non sufficiat, perfecta tamen est in se, perfecta quinetiã idea iustitiæ Regni cœlorum existit.

x. Falso quoque Pontificii astruunt, Legis perfectionem magis in consiliis, quàm in præceptis consistere.

Partes Legis tres sunt: moralis, ceremonialis, & forensis.

Lex moralis est, quam Deus decem præceptis complexus est.

Regulæ Decalogum rectè intelligendi & explicandi sequentes sunt.

C A N O N E S.

I. Cuiusque præcepti interpretatio, ex proximo eius sine petenda est.

II. Præcepta cum brevissima sint, synecdochica quoque sunt. Ex negativis ergò affirmativa, & contraria; ex præceptis prohibita, et contraria; ex specie genus, et contraria; ex cultu externo internus, et contraria; ex factis et dictis, cupiditates quoque, consilia et actiones; ex relictis denique correlata sunt intelligenda.

III. Vnum idemque ad aliud atque aliud præceptum diverso respectu potest reduci.

IV. Lex generalis cedit speciali.

V. Major est emphasis præcepti negativi, quàm affirmativi.

Negativum enim multò latius patet, cum affirmativa circumstantias includant. Affirmativum obligat semper, sed non ad semper; negativum verò obligat semper & ad sem-

per Exempli gratia: ad benefaciendū proximo semper obligati sumus, sed nō ad semper; nec enim semper datur benefaciendi occasio. E contrario proximum ledere nunquā licet.

VI. Hinc

VI. *Hinc plura præcepta sunt negativa, quàm affirmativa.*

VII. *Peccata quævis ejus nomen gerunt, quod nominatum prohibetur.*

Factum hoc ideò, ut mulieris aspectum Adulterium, & Joannes odium melius cognosceremus. Homicidium appellat, Matt. 5. 28. Joan. 3. 15. Sic Christus libidinosum

VIII. *Promissiones terrenæ cælestium rerum sunt symbola.*

Falso igitur Servetani & Anabaptistæ somniant, promissiones illas tantum terrenas esse. Terrenæ cælestes includunt: sic enim Deo se populo rudi & sub pædago agentis, accommodare visum est.

Partes Decalogi duæ sunt: Præfatio, & Præcepta.

Præfatio duplex est: una Moïsi, altera Dei.

Moïsi præfatio hæc est: *Tum eloquutus est Iehova omnia hæc verba.*

Dei Præfatio verò sic sonat: *Ego sum Iehova Deus tuus, qui eduxit te à terra Ægypti.*

Quibus verbis auctoritatem *αὐτοκρατορικὴν*, & plenum præcipiendi imperium demonstrat; rationibus petitis. I. Ab essentia sua divina, cujus symbola sunt nomina, *Iehova, Elohim.* II. A fœdere gratiæ, cujus nota est vox complexa, *Deus tuus.* III. A redemptionis beneficio, cujus typus est liberatio Isralitarum ex Ægypto.

Præceptorum duæ sunt tabulæ: prior de officio nostro erga Deum; posterior de nostro officio erga proximum.

Prioris tabulæ summa est, *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde, ex tota anima tua, ex totis viribus tuis.*

Requirunt hæc verba perfectionem dilectionis: tum sinceritatem, tum sinceritatem, quia cordis, anime

*animæ & omnium virium mæ, & totis viribus Deum
fit mentio : perfectionem, diligere jubemur.
quia tota corde, totâ ani-*

Ad hanc tabulam quatuor præcepta pertinent.

Primum indicat, *Quis* pro vero Deo sit colendus.

Secundum, *Quo* ritu coli velit.

Tertium, *Quæ* reverentia nomini Dei, in tota vita exhiberi debeat.

Quartum, *Quibus* temporibus legitimus Dei cultus publicè sit testificandus.

Posterioris tabulæ summa est, *Diliges proximum tuum sicut teipsum.*

Mandatum hoc priori simile dicitur; quia ut illud summa est quatuor primorum præceptorum, ità hoc summa est sex ultimorum præceptorum de charitate erga proximum.

Huc igitur refertur.

1. Præceptum quintum, De conservanda dignitate proximi.

2. Sextum, De vita ejus.

3. Septimum, De pudicitia ejus.

4. Octavum, de facultatibus ejus.

5. Nonum, de fama ejus.

6. Decimum, de cohibendis quoque vitiosis in proximum affectibus.

Atque hæc de Legge na opera ad unumquodq;
morali ad necessitatem præceptum pertineant, se-
Redemptionis evincendam cundo libro docebitur.
sufficiant; quæ enim bo-

CAPUT XIV.

In quo

De Lege Ceremoniali, & Forensi.

LEgi morali ancillatur ceremonialis, & forensis: illa priori, hæc posteriori cumprimis tabulæ.

Lex ceremonialis est, qua Deus certas ceremonias & ritus externos, velut typos Christi olim exhibendi præcipit.

C A N O N E S.

I. *Lex ceremonialis pedagogus est ad Christum.*

Galat. 3. 14.

II. *Lex ceremonialis cedit morali.*

Primò, quia legis moralis quodammodo est ancilla. Secundo, quia non perpetua esse debuit. Tertiò, quia major habenda est ratio charitatis, quam ceremonialium. Hinc illud Hoseæ. 6. 6. *Misericordiam volo, non sacrificium.*

III. *Lex ceremonialis erat velut Chirographum & testimonium reatus, quo constructi tenentur omnes homines.*

Coloss. 2. 14. *Ac deletum, quod adversus nos erat, rituum chirographum, quod, inquam, erat nobis sub contrarium, ipse verò crucifixum sustulit è medio.*

IV. *Lex igitur ceremonialis sublata est per Christi mortem.*

V. *Usus eius ante Christi mortem salubris, post mortem ejus, usque ad Evangelii promulgationem indifferens fuit; sed post Evangelii promulgationem insalubris*

non tantum ceremoniarum observatio, sed & mortifera existit.

Hinc Paulus initio Timotheum, propter infirmitatem Judæorum, circumcidi curavit, Act. 16. 3. Verum ex quo plenius Evangelium patefactum est, Titum circumcidi

noluit, Galat. 2. 3. Et sanè ceremoniarum Judaicarum observatio nihil hodie esset, quàm adventus & mortis Christi negatio.

v. 1. *It igitur damnabilis est Encratitarum & aliorum veterum hæreticorum sententia, quæ cibos quosdam, tanquam per se impuros prohibuerunt; ita averſandus Papistarum error, ceremonias partim Ethnicas, partim Judaicas, Ecclesiæ obtrudentium.*

Præcepta legis ceremonialis, aut de personis sacris sunt, aut de rebus sacris.

Personæ sacræ erant, in genere, omnes circumcissione initiati, qua ad reliquos quoque rite servandos obligabantur, & de sanctificatione per Christum admonebantur. In specie verò, personæ sacræ erant Ministri, ordinarii & extraordinarii.

Ordinarii erant Sacerdotes & Levitæ.

Sacerdotes erant, qui Legem interpretando, sacrificando, intercedendo & benedicendo, quæ apud Deum & homines peragenda erant, administrant.

C A N O N E S.

I. *Summus Sacerdos typus fuit Christi, summi Sacerdotis.*

II. *Splendidus ejus amictus & ornatus, ad regalem propemodum dignitatem accedens, typus erat dignitatis Christi, ac imprimis perfectissimæ justitiæ*

Vide Zach. 3. 5.

III. *Præcipuum ornamentum erat amiculum, et pectorale amiculo sustentatum: in amiculum erant nomina duodecim tribuum, gemmis inserta; in pectorale latebat Prim & Thummim, ex quibus responsa dabantur Ecclesiæ.*

D

Amicu-

Amiculum itaque Ecclesiam representavit ; Vrim & Thummim. h. e. lumen & perfectiones, Christum designabant, Verbum & Interpretem Patris, Lucem & Perfectionem nostram. Amiculum ostendebat Christum τὰ πρὸς ἡμᾶς pectorale verò docebat ipsum τὰ πρὸς Θεὸν peragere.

Levitæ erant qui primogenitorum loco adhibiti, Sacerdotibus præsto erant, tabernaculumque, cum ejus instrumentis custodiebant & deportabant.

Extraordinarii Ministri erant tum Prophetæ, tum Nazaræi.

Prophetæ erant, qui divino instinctu Sacerdotes & populum docendo ac in ordinem redigendo, typi fuerunt Christi, magni illius Prophetæ.

Nazaræi erant, qui peculiari voto à vino abstinentes, eoque se consecrantes, typi erant sanctimoniz Christi.

Cultus sacri tum instrumenta, tum modus spectandus.

Instrumenta erant Tabernaculum & quæ in Tabernaculo servabantur, nempe arca, altaria, mensa, & labrum æneum.

C A N O N E S.

I. Tabernaculum typus erat Deitatis in Christo
σωματικῶς habitaturæ.

Joan. I. 14. Ἐσκή- 2. 9. In eo inhabitat
νοσεν ὃν ἡμεῖν, habita- omnis plenitudo Deitatis
vit inter nos, velut in corporaliter.
Tabernaculo. Coloss.

II. Tabernaculi artificiosa coagmentatio figura erat
coagmentationis Ecclesia, super Christum fundanda.

Ephes. 2. 20, 21.

III. Tabernaculi deportatio figurabat peregrina-

nationem Ecclesie Christiane in hac terra.

IV. Unitas templi significabat unitatem Christi & Ecclesie.

V. Partes eius tres erant; Atrium, Sanctum, & Sanctum Sanctorum.

VI. Atrium, in quo populus conveniebat, figura erat Ecclesie visibilis, in qua boni & mali.

VII. Sanctum, erat atrium Sacerdotum, typus verorum Ecclesie membrorum, generis illius electi & regalis Sacerdotii.

I Petr. 2. 9.

VIII. Sanctum Sanctorum, in quod nemo nisi summus Sacerdos & quotannis quidem semel tantum ingressus est, adumbrabat Sanctuarium celeste, in quod nostro bono ingressurus erat Christus.

IX. Velum templi Cherubinis refertum, carnem Christi, divinam naturam quodammodo operientem, designabat.

X. In atrio erat tum altare holocausti xre obductum, carnem Christi cum divina natura unitam, adeoque virtutem, quolibet pro nobis perferendi, significans; tum altare suffitus, Christi pro nobis intercessionem indigens.

XI. Ibidem erat labrum aeneum, purgationibus destinatum, quod significabat, Christi sanguine nos purgari, ut grata Deo offeramus sacrificia.

XII. In Sancto, seu Sacerdotum atrio, erat mensa eique impositi panes propositionis & lychnuchus aureus, quibus docebatur, Christum suis cibum, potum, & lucem ad vitam aeternam esse.

XIII. Ibidem erant vasa aurea ad asperersionem et suffitum parata, tam sacrificium, quam intercessionem Christi representantia.

XIV. In Sancto Sanctorum erat Thuribulum aureum, summo Sacerdoti proprium, et Arca foederis.

XV. Arca ex ligno cedrino facta, et auro oblecta, duarum Christi naturarum erat figura.

xvi. *Impositæ arcæ tabulæ fæderis, manna & virga Aaronis, docebant Christum suos docere, alere, & regere.*

xvii. *Operculum arcæ Propitiatorium dictum, una cum Cherubinis unde Deus se Moſen alloquuturum promiſit, typus erat Christi, tegentis peccata noſtra, defendentis nos per Angelos ſuos, & Verbum Patris nobis exponentis.*

Modus cultus Levitici partim in rebus Deo offerendis, partim in temporibus, ſacris conſiſtit.

Res Deo offerendæ erant ſacrificia, tum ἱλασπικῶν seu expiatoria, tum Eucharistica.

Expiatorium ſacrificium (*Peace offering*) erat, cum animalium maſtatione & oblatione teſtati ſunt fideles, ſe mortis reos eſſe, ſuamque fiduciam in ſanguinem Chriſti, tanquam agni illius immaculati, olim pro peccatis mundi offerendi, collocare.

Sacrificium Eucharisticum offerebatur pro omnibus, aut pro certis peccatis.

Sacrificium pro omnibus peccatis, *holocauſtum* (*Burnt offering*) dictum, totius victimæ combuſtione peragebatur.

Sacrificium pro certis peccatis, *redimens* dictum, pro peccato erat, aut pro reatu.

Sacrificium pro peccato (*Sin-offering*) erat, quo expiatum erat peccatum, errore aut ignorantia commiſſum.

Vide Levit. 4. 2, 3.

Sacrificium pro reatu (*Treſpaſſe offering*) erat quo expiabatur peccatum, ſcienter quidem, ſed ex infirmitate commiſſum.

Levit. 5. & 7.

Eucharistica ſacrificia (*Offerings of Thankſgiving*) erant, quæ gratitudinis teſtificandæ nomine oblata erant.

Hæcque peragebantur aut muneribus tantum, aut etiam animalibus adhibitis.

Sacri-

Sacrificium muneribus peractum, *libatio* (*Meat-offering*) dictum erat, in quo cibus, potus, oleum, sal, thus, &c. offerrebantur.

Sacrificium adhibitis animalibus peractum, aut pinguedinis tantum victimarum incensione, aut animalium quoque mactatione cum libatione expediebatur: illud *hostia pacificorum*, istud *sacrificium laudis* dicebatur.

Tempora sacra erant dierum & annorum.

Tempora sacra dierum erant. 1. Cujusque diei tempus matutinum, & duæ vespere, quibus jure sacrificium offerebatur. 2. Diei septimi seu Sabbati, quod sanctificationis & requiei per Christum parandæ figura erat. 3. Calendarum seu Neomaniarum.

Tempora annorum anniversaria erant, aut post plures annos recurrentia.

Anniversariæ solennitates majores aut minores erant.

Majores erant, Festum Paschatis, Pentecostes, & Tabernaculorum.

Paschatis festum, decimo quinto die mensis primi celebratum, erat ut *μνημόσυον* liberationis ex Ægypto, & ut typus futuræ liberationis per Christum.

Pentecostes festum, quinquagesimo à Paschate, die celebratum, erat ut *μνημόσυον* Legis in monte Sinai latæ, & typus ejus, per Spiritum sanctum olim mittendum, in corda nostra inscribendæ. Oblatæ etiam sunt hoc festo frugum primitiæ, unde *festum primitiarum* dictum fuit.

Tabernaculorum festum, decimo quinto die septimi mensis celebratum, erat ut *μνημόσυον* gratiosæ conservationis Israelitarum in deserto, sub tabernaculis, & ut typus Incarnationis Christi. Gratiæ etiam actæ sunt Deo hoc festo, pro frugibus ac messe, unde *festum collectionis* quoque dictum est.

Minores solennitates erant, festum clangoris seu tubarum, primo die mensis septimi (quo annus civilis inchoabatur) celebratum, & festum expiationis in diem decimum ejusdem mensis incidens; illud clangoris Euangelii, hoc expiationis per Christum figura fuit.

Solennitates post plures annos erant, annus Sabbaticus & annus Jubilæus.

Annus Sabbaticus seu hebdomadarius erat septimus quisque annus, quo terræ cultus & debitorum exactio intermissa erat.

Annus Jubilæus erat quinquagesimus quisque, quo possessiones ad dominos suos redibant, & servi Hebræi manumittebantur, in typum manumissionis ex servitute peccati & diaboli per Christum.

Tantum de Lege Ceremoniali. Forensis est quæ ad politicæ Judaicæ constitutionem pertinet.

C A N O N E S.

I. *Ut Lex Ceremonialis Deum, ita forensis proximum respicit.*

II. *Lex Forensis in iis, quæ Legi Morali consentaneæ et juris communis sunt, nos quoque obligat.*

III. *Quæ vero peculiaris erant juris, et pro terra promissæ ac politicæ Judaicæ conditione præcepta sunt ad illa non magis obligamur, quam ad aliarum rerum publicarum jura municipalia.*

C A P U T.

CAPUT. XV.

In quo

*De Euangelio ; ejusque cum Lege convenientia
et ab illa differentia.*

HAstenus Redemptionis necessitatem ex Lege vidimus : nunc ejus veritas in Euangelio spectanda est.

Euangelium est latum nuncium , seu doctrina de Dei Filio in hunc mundum misso , ut , assumpta humana natura , Legis maledictionem , nostro loco , subiret , & eidem perfectissimè obediendo , vitam nobis æternam promereretur.

C A N O N E S.

I. *Conveniunt Lex & Euangelium causâ efficiente principe , Deo ; & instrumentali , Verbo scripto. Differunt autem causis instrumentalibus externis : tum quod Lex per Moysen , Euangelium per Christum planè traditum sit, tum quod Lex naturaliter quoque homini nota sit ; Euangelium vero non nisi ex gratiosa Dei revelatione.*

II. *Conveniunt materiâ communi ; quod utrinque urgetur obedientia , additis promissionibus , & comminationibus. Differunt autem materiâ propriâ : Lex enim primario faciendâ ; Euangelium vero primario credenda docet.*

III. *Conveniunt formâ communi ; quod utrinque perfectæ obedientiæ exhibeatur speculum. Differunt autem formâ propriâ. Lex enim docet , quæ sit perfecta illa ac Deo placens justitia ; Euangelium verò docet , ubi seu in quonam reperiamus perfectam illam justitiam. Lex illam à nobis efflagitat ; Euangelium illam in Christo demonstrat.*

IV. *Conveniunt sine summo , Dei gloriâ ; eique proximè subordinato , salute nostrâ , quæ utrinque spectatur.*

tur. Differunt verò finibus propriis. Lex enim eò data est, ut ad Christum quærendum impellat; Euangelium verò ut Christum exhibeat.

v. Conveniunt objecto communi, homine lapso scilicet. Differunt autem objecto proprio. Legis enim objectum proprium est homo consternandus & humiliandus; Euangelii verò, jam consternatus & humiliatus.

vi. Conveniunt adiuncto communi, sanctitate, bonitate & perfectione, quam Lex juxta & Euangelium in se considerata, habent. Differunt autem, quòd ex accidenti & propter nostram infirmitatem, Lex sine Euangelio ad salutem sit insufficiens.

vii. Apparet hac collatione, quo pacto Lex & Euangelium in Scripturis sit subordinata, aut ut opposita proponantur.

viii. Opposita sunt, respectu hominis irrogeniti & regeniti: subordinata verò sunt, in homine regenito.

Tanquam opposita proponuntur ab Apostolo, Rom. 6. 14. Non estis, inquit, sub lege, sed sub gratia. Hic statum hominis ante & post regenerationem indigitat. Sub lege esse dicitur homo infidelis: 1. Quia est sub maledictione legis. 2. Quia est sub legis rigore, quo iustitiam ac obedientiam perfectam requirit. 3. Quia ex lege peccandi occasionem capat, juxta illud, Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata. Vide Roman. 7. 8. Sub gratia verò esse dicitur homo fidelis. 1. Quia liberatus est à maledictione legis. 2. Quia liberatus

est à legis rigore & perfectione iustitiæ exactione, quippe quam Christus præstitit. 3. Quia liberatus est à peccato regnante, sic, ut non amplius ex lege peccandi occasionem capter, sed per Spiritum S. legi, gratitudinis testificandæ causa, parere incipiat. Tanquam subordinata verò urgentur, cum legis Finis Christus esse dicitur, Rom. 10. 4. Cum pædagogus ad Christum nominatur, Galat. 3. 24. Cumque lex ei, qui Spiritus opera facit, non adversari dicitur, Gal. 5. 22, 23. Quam enim iustitiam lex requirit; eam homini fidei Euangelium in Christo

sto exhibet. Et tamen nati tamen ei per sanctificationis donum parere incipiunt.

CAPUT XVI.

In quo

De Persona Christo Θεάνθρωπος.

Partes doctrinæ Euangelicæ de Christo Redemptore duæ sunt: prior de Persona, posterior de Officio ejus.

Personæ ratione Redemptor Θεάνθρωπος est, h. e. Dei æternus Filius, in tempore incarnatus, seu homo factus.

Joan: 1. 14. Et Sermo ille caro factus est, & commoratus est inter nos. Gal. 4. 4. At postquam venit plenum illud tempus, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, 1 Tim. 3. 16. Et ut in confesso est. Magnum est mysterium pietatis, Deus conspicuus factus est in carne.

C A N O N E S.

I, Incarnatio Christi inchoativè opus totius SS. Trinitatis est, terminativè verò solius Filii.

Solus enim Filius naturam humanam assumpsit, Spiritum Sanctum ex substantia Beatæ Virginis formavit.

II. Persona Christi aut ἀσυνδέτως consideratur, ut Sermo ille ac æternus Dei Filius; aut συνδέτως, tanquam Θεάνθρωπος. Prior consideratio κατὰ διολογίαν, posterior κατ' οἰκονομίαν seu gratiosam dispensationem fieri dicitur.

III. Similiter natura divina aut καθ' ἑαυτὴν ac simpliciter, aut relatè, quatenus est in persona τοῦ Λόγου & κατ' οἰκονομίαν spectatur.

IV. Etsi igitur verum sit, Christum Deum hominem.

nem factum esse, non tamen sequitur, Deitatem incarnatam esse; aut Filio incarnato, Patrem quoque & Spiritum sanctum esse incarnatum.

v. Materia ex qua, Incarnationis, est semen mulieris, seu B. Virginis.

Gen. 3. 15.

vi. Forma ejus, in personali unione consistit, quæ ὁ Λόγος οὐκ ἐγένετο, Christusque mansit quod erat, & factus est quod non erat.

vii. Finis ejusdem, est Dei gloria & salus nostra.

viii. Necessitatem incarnationis Christi cum Veritas Dei evincit tum Salus nostra.

ix. Dei Veritas; quia in Veteri Testamento Vaticiniis compluribus prænuntiata, & variis typis adumbrata fuit.

Vaticinia illustria sunt Genes. 3. 15. Inimicitias ponam inter te & mulierem hanc; & inter semen tuum & semen hujus: hoc conteret tibi caput, tu autem mordebis ei calcaneum, Genes. 22. 18. In semine tuo benedicentur omnes gentes terre, Esay. 7. 14. Ecce virgo concipiet, & pariet Filium, & vocabis nomen ejus Immanuel, Esay. 9. 6. 7. Puer natus nobis, Filius datus nobis, &c. Jer. 23. 5. Ecce dies venturi sunt, quibus excitabo Davidi germen ju-

stum, qui regnabit Rex, secundabiturque ac exercebit ius et justitiam in terra diebus ejus servabitur Iehuda, et Israel habitabit secure: atque hoc nomen ejus est, quo vocabit eam Israel, O Iehova justitia nostra. Typi verò ejus erant Tabernaculum, Arca fœderis, & similia, de quibus suprâ. Imprimis Melchisedecus ἀπ' αὐτῶν, ἀμ' αὐτῶν, Hebr. 7. 3. & species humana, quâ Patribus olim frequenter apparuit.

x. Salus vero nostra ideo Incarnationis necessitatem evincit: quia servari non poteramus nisi per talem Redemptorem, qui Deus et homo in una persona, adeoque Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, esset.

xi. Deus

XI. *Deus ut esset, partium requirebat conditio: il-
linc Dei Majestas; hinc nostra egestas et magnitudo mali
tollendi, et boni restituendi.*

Majestas Dei tanta est, ut nemo, nisi qui cum Patre unum est, se interponere potuerit. Ne quidem Angeli id facere ausi fuissent, quia Mediatore Christo ipsi, quoque opus habent, Coloss. 1. 16, 17. quia nè quidem ipsi ad Deum collati puritati ejus respondent, Jobi. 15. 15. ideoque coram Deo faciem suam obvelans, Esay. 6. 2. Quanto minus igitur hominum quispiam, cum ne unicus quidem justus fuerit? Rom. 3. 10. Malum tollendum erat peccatum & consequentia peccatum: Ira Dei, potestas Satanæ, Morsque temporalis & æterna. Jam verò, cujus quæso passione, infinitæ Majestatis offensa expiari poterat, nisi ejus, qui ipse quoque infinitus est: Cujus intercessione ira Dei placari poterat, nisi ejus, qui est Filius ille Dei di-

lectissimus? Cujus viribus Satan cum tota tenebrarum potestate vinci poterat, nisi ejus, qui omnibus diabolis est potentior? Quis denique mortem superare potuisset, nisi qui mortis etiam potestatem habet? Hebr. 2. 15. Bona verò restituenda erant, perfecta justitia, *visio Dei*, Dei imago, Spiritus S. dona, Vita æterna, & similia. Jam verò, Quis justitiam illam nobis donare posset, nisi qui est ipsa justitia? Quis melius nos filios Dei faceret quàm naturalis ille Dei Filius? Quis ad imaginem Dei nos rectius instauraret, quàm qui ipse est imago Dei invisibilis? Quis certius Spiritum S. conferret nobis, quàm is, à quo procedit: Quis denique Vitam nobis æternam daret, nisi qui est Vita ipsa: Joan. 1. 4.

XII. *Homo ut esset, Dei postulabat justitia, quæ ut peccatum impunitum non relinquit, ita illud non punit nisi in ea natura quæ peccavit.*

Prius hujus canonis lemma, tum ex justitia, tum ex veritate Dei manifestum est. Ex justitia,

quia hac Deus peccatum non tantum adversatur, sed punit quoque, Psal. 5. 5, 6, 7. *Non es, Deus fortis,*

tis, qui delectetur improbi-
tate : non est commoratu-
ram apud te malum. Non
consistunt insani è regione
oculorum tuorum, odisti
omnes qui operam dant ini-
quitati. Perditurus es lo-
quentes mendacium : vi-
rum sanguinarium & do-
losum abominatur Iehova.
Ex veritate verò ; quia
comminatio, antè lapsum
data, irrita esse nō potuit.
Inane igitur est Socini de-
lirium quo (ut meritum

Christi evertat) iustitiam
Dei taleni fingit, quæ non
necessario aut mortem
æternam inferat, aut satis-
factionem requirat, quæ-
que hac in parte de jure
suo remittere queat. Quod
si punienda fuerunt pec-
cata, in nostra utique na-
tura punienda erant ; ho-
mini enim lex data est,
homini Deus mortem mi-
natus est. Homini igitur
pœna quoque luenda in-
cumbit.

XII. Θεῶν ὁμοιωσις verò h. e. Deus & Homo in
una Persona esse debuit, ut Mediatorem inter Deum &
nos agere posses.

Medius itaque inter
Deum & Homines, h. e.
Deus & Homo, simul fuit,
ut, quæ apud Deum &
homines peragenda erant,
expediret, Heb. 5. 1. Et

flagrant utramque natu-
ram in eadem persona
opera Θεῶν & ὁμοιωσις de qui-
bus in sequenti capite fu-
sius.

Partes Incarnationis Christi duæ sunt : Conceptio,
& Nativitas.

In conceptione tria docendi causa spectantur, natu-
ræ humanæ formatio, assumptio, & personalis unio.

Formatio naturæ humanæ Christi est qua illa, sine
virili operatione, è sanguine Mariæ Virginis, à Spiri-
tu sancto est producta.

C A N O N E S.

I. Spiritus sanctus non materialis sed efficiens causa
est conceptionis Christi : conceptus est non de substantia
sed de potentia eius, non generatione, sed iussione &
benedictione. Augst.

II. Ma-

I I. *Materia proxima est sanguis B. Virginis.*

I I I. *Forma conceptionis Christi consistit in sanguinis B. Virginis per Spiritus S. virtutem præparatione & sanctificatione, in corporis formatione, qua simul & semel, non successivè, ut aliorum hominum corpora, perfectum fuit, & in animæ rationalis inspiratione.*

Cum in ordinaria generatione formationis tempus quadraginta dierum statuatur, corpus Christi momento absolutum fuit. Alioquin conceptus esset non Christus homo, sed embryo.

I V. *Finis miraculose conceptionis Christi est, ut immuns esset à peccato originali. Hoc quippe omnibus ex Adamo, & per Adamum, h. e. naturaliter descendentibus adhæret. Christum vero sine peccato nasci oportuit ut sanctum haberemus Sacerdotem.*

Heb. 7. 17.

Assumptio humanæ naturæ est, qua Christus verè corpus & animam humanam; cum proprietatibus & infirmitatibus, citra peccatum tamen, assumpsit.

C A N O N E S.

I. *Christus non hominem, sed humanitatem; non personam, sed naturam assumpsit.*

Secus enim non Θεός & una persona esset, sed dux personæ, duo Christi forent. Scriptura ipsam Immanuel nomen, quia idem ille qui nobiscum, hoc est, homo est, Deus existit, Esa. 7. 14. Idem ille Sermo æternus, caro factus dicitur, Joan. 1. 14. Et idem Davidis Filius & Dominus appellatur, Matth. 22. 42.

I I. *Nec tantum verum corpus humanum, trina dimensione constans, & veram animam, sed & proprietates essentielles.*

I I I. *Imo & infirmitates non tamen damnabiles illas, sed inculpabiles & miserabiles.*

In-

Infirmittates illæ corporis aut animæ sunt. Corporis infirmitates iterum ab extrinsecis causis sunt, ut calamitates & cruciatus ab hostibus illati; aut ab intrinseca causa existunt, & natu-

ram ex quo primava felicitate excidit universa consequuntur, algere, æstare, sitire, esurire, dolere, defatigari, & similia. Animæ vero infirmitates sunt, tristitia, timor, ignorantia, &c.

IV. Sic affectus quoque nostros in sese suscepit, sed ab omni ἀταξία aut proclivitate in malum immunes.

Personalis unio est, qua persona Filii Dei ὑπὸς αὐτὴν suam humanæ naturæ communicavit, illamque sibi & cum natura sua divina sic univit, ut servatis utriusque naturæ proprietatibus, in una persona sit Θεάνθρωπος.

C A N O N E S.

I. Humana Christi natura non habet peculiarem aut aliam quam τὴν Ἀόψην, i. e. Filii Dei ὑπὸς αὐτὴν seu subsistentiam.

Differt igitur hac in parte Christus ab omnibus aliis hominibus, quod quivis homo præter essentiam, anima & corpore constantem, habeat peculiarem ὑποστάσιν seu modum subsistendi, quo ab omnibus aliis personis differat: humana vero Christi natura, propria subsistentia carens, as-

sumpta sit in consortium ὑποστάσεως personæ divinæ. Neque hinc concluditur, humanam naturam hac in parte, in Christo inferiorem esse, quam in aliis hominibus; tanto enim in Christo præstantior est, quanto ὑπὸς αὐτὴν Filii Dei creaturis antecellit.

II. Expediit docendi causa, indicari, quomodo humana natura Filio Dei unita sit et non sit.

III. Non unita est *ἡ συνουσία*, ut personæ divinæ sunt unitæ. Non *ὑπόστασις* tantum & *ὑπόστασις*, essentiâ & virtute, ut essentia Christi omnibus præsens est. Non *παρουσία*, seu præsentia gratiæ tantum. Non *φύσις*, ut forma & materia uniuntur. Non *συνουσία* ut amicus amico. Non *μυστήριον* tantum, ut Christus habitat in fidelibus. Non sacramentaliter, ut est in S. Cœna, sed *ὑπόστασις*, personaliter, h.e. ut ad Eutychianam & Nestorianam hæresin effugientem, plenius nos explicemus.

1. *Ἀπείρις*, sine personæ divinæ mutatione.
2. *Ἀδιαρίτως*, sine naturarum divulsione, contra Nestorianos.
3. *Ἀσυγχύτως*, sine earundem confusione, contra Eutychianos.
4. *Ἀχωρίτως*, sine separatione,

I v. Unionis personalis tria sunt effecta : Communicatio idiomatum ; Excellentia naturæ humanæ ; & utriusque naturæ in operibus Theandricis cooperatio.

v. Communicatio idiomatum, est modus loquendi, quo de Christi Persona ; quocunque modo appellatur, prædicatur, quod est alterutrius naturæ.

Directius hoc fit, cum prædicantur de persona à divina natura denominata quæ naturæ divinæ ; & ab humana denominata, quæ humanæ sunt naturæ. Ut Joan. 1. 1. In principio erat verbum, et Verbum erat apud Deum, et Verbum erat Deus, &c. Luc. 18.

32. Filius hominis tradetur Gentibus, et illudetur, et contumeliis afficietur, et conspuetur. Indirectius, vero tamen, hoc fit, quoties de Christo homine, quæ divinitatis ; & de Christo Deo, quæ humanitatis sunt, enunciantur. Ut Joan. 3. 13. Nul-

lus ascendit in cælum, nisi Actor. 20. 28. Ecclesiam
qui descendit, nempe Filius Deus proprio suo sanguine
hominis qui est in cælo, acquisivit.

V I. Communicatio hæc verbalis est & realis. Verbalis ratione modi loquendi, realis vero ratione fundamenti, personalis nimirum unionis.

Ut enim verè utraque tates utriusque naturæ ei
natura in persona Filii communes sunt.
Dei subsistit, ita proprie-

V I I. Discernenda autem hic sunt vocabula concreta ab abstractis. Illa personæ sunt, hæc alterutrius naturæ.

Rectè proin dico, Deus est homo, & homo est Deus; sed non item, Deitas est humanitas, aut humanitas est Deitas. Etiam in naturalibus hæc differentia valet; multa enim in abstracto sunt opposita, quæ in concreto sunt diversa seu subordinata.

Rectè dicitur animatum est corporeum, & quoddam corporeum est animatum: sed non item, anima est corpus, aut corpus est anima. Sic totus Christus, ubique est, sed non totum Christi, id est, utraque natura.

V I I I. Excellentia humanæ naturæ Christi partim in donis, quæ ex unionis gratia promanant, partim in honore adorationis consistit.

I X. Ex donis imprimis consideranda Scientia & Potentia ejus.

X. Etsi scientia illa æterna, quæ proprietas divinæ naturæ essentialis est, in humanam naturam transfusa non sit; triplicem tamen scientiam humana quoque natura obtinet, Donativam, Infusam, & Experimentalem.

X I. Donativa scientia beatorum dicta, est, quæ humana natura divinæ essentix arctissimè unita, eandem videt, tamen si eam non comprehendat.

Infinitum enim à finito det Deum ὁ λόγος, ἀλλ' ἔχ' ὁ λόγος.
comprehendi nequit; vi-

X I I. Scien-

XII. *Scientia Infusa est quâ Christus à Spiritu sancto unctus, novit, quicquid ad res cœlestes pertinet; et alias non nisi per gratiæ lumen videri potest.*

XIII. *Scientia Experimentalis est, per quam cognoscit Christus, quæ lumine naturæ cognoscuntur; ex causis effecta ex effectis causas, ex contrariis contraria, &c. intelligendo.*

XIV. *Etsi autem tum donativa tum infusa scientia Angelos non minus quàm homines superet, alia tamen est à scientia æterna, seu omniscientia.*

XV. *Scientiæ verò experimentali opponitur ignorantia, quæ Christo tribuitur; in hoc enim Scientiæ genere, Luc. 2. 52. profecisse dicitur.*

A. R. Quod ignorantia quædam Christo tribuitur non est illud propriè atque ex vero intelligendum: indignum enim videtur huic ignorationem rerum ullam attribueret, qui eo fine in mundum venit, ut tenebras nostras discuteret, & Salutaris scientiæ lumen accenderet: Et si ignorantia est carentia cognitionis necessariæ, & qua præditum oportuit, peccato non vacat. Multum interest nesciat quis peccatum, an ignoret, est enim ignorantia privatio cognitionis, quæ habitus est; & hujus expers erat Christus, utpote in quo reconditi fuerint thesauri omnes sapientiæ atque scientiæ. Hoc sensu Petrus, Joan. 21. & omnes discipuli, Joan. 16. profitentur quod Christus cognoverit omnia. Nescire autem, sive non scire, notat tantummodò suspensionem actûs cognoscendi, quæ res privatio esse non potest in eo cui habitus inest. Connivere aliud est ac cæcutire; nam qui connivet, habet is quo videat, ut ut oculorum usuram intermitrat, quibus alter plane captus est. Rursus, in Scripturis cognoscere idem interdum est quod notificare: Gen. 22. nunc cognosco quod me times; id est, notum feci atque perspectum, pari modo, non cognoscere poterit explicari per ly non notificare, ex regula contrariorum. In hanc sententiam dixit Christus, nescire se diem extremi judicii; id est, non se ita eum scire, ut in vulgus efferre vellet atque propalare. Ad eundem modum, cùm dicitur quod Christus in scientia profecerit, sensus verborum is est, non fuisse eum ignarum, verùm quod usum carum

earum rerum atque experientiam habuerint, quarum cognitionem habitualement à principio erat nactus.

XV I. *Potentia humanæ naturæ ea data est, ut illa quoque Angelis et hominibus superior sit: virtutem enim instrumentalem accepit edendi miracula, principali tamen potentiâ seu omnipotentiâ reservatâ τῷ Ἀδῶ, qui humana naturâ ut instrumento, utitur;*

XVI I. *Honor, qui ex unionem personali consequitur, est humanæ naturæ adoratio: non tamen carnis, quæ caro est; nec creaturæ, sed Dei in carne creata.*

XVII I. *Tertium consequens unionis hypostaticæ, est concursus utriusque naturæ in operibus, quæ θεανδρικά, Dei virilia, et ἀποτελέσματα nuncupantur; in quibus hæc quatuor consideranda. 1. ὁ ἐνεργῶν, agens persona, seu Christus ipse. 2. τὸ ἐνεργητικόν, principium secundum quod, nempe duplex naturæ Christi. 3. ἡ ἐνέργεια, duplex actio secundum duplicem naturam. 4. τὸ ἐνέργημα, opus externum, ad quod actiones illæ communionem habent.*

Facit huic simile gladii & ignis. 3. Dux actionis igniti in quo occurrit, nesectio & ustio. 4. U. 1. Unitas gladii. 3. Duo num opus, sectum & uagendi principia, ferrum stum.

Tantum de Conceptione Christi. Nativitas est; qua Christus tempore ordinario à B. Virgine in utero gestatus, tandem genitus & in hanc lucem editus est.

Luc. 2. 6, 7. Factum pariendum. Peperit igitur autem cum essent illic, tur Filium suum primogenitum. ut explentur dies ipsius ad nitum.

C A N O N E S.

1. Nativitatem Christi adversus Iudæos firmiter credimus.

Con-

Confirmatio duplex est. Prior, ex Prophetis quia & loca quibus nasci, educari, docere & pati debuit. vastata sunt: & tempus, quo secundum Prophetarum vaticinia venire debuit, præteriiit. Bethlehem quippè nasci, Mich. 5. 2. Nazareth educari, Esay. 11. 1. Hierosolymam stante secundo Templo ingredi debuit, Zachar. 9. 9. Hagg. 9. 7, 9. idque abolita quarta Monarchia, Daniel. 2. 44. Sceptro item à Judæis nondum penitus ablato, Gen. 49. 10. At Bethlè-

hem, Nazareth, Jerusalem, & Templum secundum jamdudum vastata sunt. Quarta illa Monarchia sublata est, & Sceptrum à Juda penitus sublatum. Necessè est igitur Messiam venisse. Posterior, ex congruentia historiarum Lucæ Evangelistæ de nativitate Christi, cum vaticiniis Prophetis de tempore adventus Messia, Gen. 49. 10. de familia. Jer. 23. 5. de Virgine matre. Esa. 7. 14. de patria, Mich. 5. 2. de statu deque ejus, Esas 53. 2.

II. Nativitas propriè loquendo, non est humanitatis, sed Christi hominis; non naturæ, sed personæ.

A. R. Est profecto nativitas nature tanquam termini; Personæ tanquam subjecti; generatur enim tam Natura, quam Persona; verum hæc terminative, illa subjectivè.

III. Dux sum Filii generationes: æterna una, qua genuit eum Pater, temporalis altera, qua natus est ex Virgine: dux quinetiam Filiationes, quarum altera Patris, altera Mariæ Filius existit.

IV. Falso tamen duplex Filius aut duo Filii statuuntur. Non enim est in ipso ἁλλο καὶ ἁλλο, sed ἁλλο καὶ ἁλλο.

V. Proinde Maria non tantum Χειροτόκη, (ut Nestoriani voluerunt) sed et Θεοτόκη appellanda est.

VI. Christi nativitas naturalis et supernaturalis est. Naturalis quatenus ordinario tempore et aperto; supernaturalis vero, quatenus ex virgine genitus est.

Pon-

Pontificii sub Virginitatis Mariæ tuendæ prætextu statuunt, Christum ex Maria, utero clauso, & sine ejus dolore, natum: et si autem posterius, quod de partus ἀνωδυνία affirmant Veteres, in medio relinquimus: pernegamus tamen, per clausum uterum Chri-

stum exivisse, cum diserte ipsi applicetur Lex, quæ vult, ut omnis masculus δαυιδ' ἵστωρ μὴ τέγγῃ. sanctus sit Domino, Luc. 2.23. Nec Virginitas Mariæ in hoc consistit, quod uterus ejus in partu non apertus sit, sed quod à viro non cognita sit.

V I 3. Mariam post partum quoque Virginem mansisse credimus; non enim conjugium ejus cum Iosepho in prolis generatione sed in ejus educatione & sancta vitæ conjunctione consistebat.

V I I I. Et si Christum alii fratres subsequuti non sunt, rectò tamen Mariæ Primogenitus appellatur;

Quatuor modis Christus in Scriptura Primogenitus dicitur. 1. Ratione generationis æternæ, qua prius genitus est, quàm esset ulla creatura, Coloss. 2.25. 2. Ratione electionis & dignitatis, qua primogenitus est inter fratres, Roman. 8.29. 3. Ratione resurrectionis, qua primogenitus est ex mortuis, Coloss. 1.18. 4. Ra-

tione nativitatis ex Virgine Luc. 2.7. Primogenitus autem non tantum is est, quem alii fratres sequuntur, sed is quoque, qui primus nascitur, ut maximè unigenitus sit, aut nulli alii fratres eum sequantur. Unde talem etiam prius quàm fratres haberent, Deo consecrati sunt, tanquam primogeniti, Num. 18.16.

I X. Fructus nativitatis cum oratione tum cantica Angelorum indicatur.

'Oratio est, Luc. 2.10, 11. Tum dixit Angelus iis (pastoribus) Ne timete; ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit toti populo: Nati esse vobis ho-

die Servatorē, qui est Christus Dominus in urbe David. Canticū vero est, Gloria Deo in altissimis, & in terra pax & in hominibus benevolentia, Ibid. v.14.

CAPUT.

CAPUT. XVII.

In quo

De officio Christi Mediatorio.

HActenus consideravimus Personam Christi Redemptoris. Officium ejus Mediatorium est, ut tanquam *θεσπρωπ* illa quæ salutis nostræ causa inter Deum & nos peragenda erant expediret.

C A N O N E S.

I. Officium Christi Mediatorium pulchrè nomine Jesu, Messia, Christi, & Domini, indigitatur.

II. Alia ratione Christus Mediator Angelorum quàm Hominum dicitur. Illorum Mediator est, respectu gratiosæ cum Deo unionis, horum vero respectu Reconciliationis ac Redemptionis.

III. Causa efficiens huius officii est tota S.S. Trinitas, sed Pater καὶ ἐξοχῶν.

Esa. 42. I. *En servus meus, quē sustento; electus meus, quem benignè accipit anima mea.* Et. 49. I. *Iehova inde ab utero vocavit me, Psal. 110. 5. Iuravit Iehova & non pœnit-* bit eum, Tu eris Sacerdos &c. Heb. 5. 5. *Christus non ipse hanc gloriam sibi tribuit, ut fieret Pontifex sed is, qui dixerat ei, Filius meus es tu, ego hodie te genui.*

IV. Subiectum ejus non solum est totus Christus, sed & totum Christi, estque Mediator secundum utramque naturam.

Negant hoc Samosatēni & Pontificii, docentes Christum secundum humanam tantum naturam Mediatorem esse. Verum nititur hic canon ratione

firmissima. Si enim Mediatoria opera sunt. *θεανδεια ἀποτέλεσμα*, in quibus non tantum humana, sed & divina actione

actione opus est, tum officium hoc Christo tribuitur etiam secundum divinam naturam. Atque prius est. Ergo & posterius. Assumptum probatur exemplis. Sine Deitatis operatione nec occultam illam Dei sapientiam proficere, nec mentes nostras illuminare posset. Sine deitatis efficacia nec satisfactio meriti locum apud Deum habere, nec intercessio efficax esse potuisset. Sine Deitate nec onus illud iræ divinæ infinitum sustinere, nec mortem aut Diabolum superare & abolere potuisset. Sine Deitatis virtute nec Ecclesiam conservare, nec hostes coercere potuisset. Nec obstat, quod unus Mediator Dei & hominum *homo Iesus Christus* dicatur. 1 Tim. 2. 5. Non enim vox hominis naturæ est, sed personæ, & cum Dei & hominum Mediator dicitur, mediatio *ὑποστατική* qua Deus & Homo est, præ-

supponitur. Multa inter testimonia sunt, quibus deitatis operatio impetis urgetur, Act. 20. 28. *Deus Ecclesiam acquisivit proprio sanguine*, Hebr. 9. 14. *Per Spiritum æternum seipsum obtulit*. Jo. an. 1. 7. *Sanguis Iesu Christi Filii ejus purificavit nos ab omni peccato*. Est vero Filius pars offensæ, fit, nihil tamen obstat, quin Mediatorem agat apud seipsum. Ut enim propriè justitia dicitur respectu alterius, analogicè vero respectu nostri: imo mediatio propriè est respectu aliorum, analogicè vero respectu ipsius mediantis. Est quidem Christus absolute consideratus pars offensæ: idem tamen Mediator est, quatenus per gratiosam *οἰκονομίαν*. Intercessoris officium in se suscepit, non secus ac Regis cujuspiam Filius, qui una cum Patre offensus, ad perduelles transit, eosque Patri reconciliat.

v. *Objectum officii Christi est, Deus offensus et Homo offensus reus.*

vi. *Modus, quo ad officium hoc vocatus est, in ubere illi Christi unctione consistit, qua Spiritus sancti Charismata, nostri respectu, sine mensura accepit.*

Psal. 45. 8. *Vinxit te Deus, Deus tuus, oleo latissimæ præ consortibus tuis*. Jes. 61. 1. *Spiritus Domini Iehova*

Iehova super me, quoniam non admetitur Deus Spiritus unxit me. Joan. 3. 34. Huic tum.

VII. *Finis ejus est, ut per quem Deus omnia considerat, per eundem sibi omnia reconciliaret.*

Coloss. I. 20.

VIII. *Christus Mediator est, merito et efficacia. Merito, quia plenissime pro nobis satisfecit. Efficacia, quia meritum nobis efficaciter applicat.*

Hinc iterum apparet, tum, nec nobis applicaretur. Servat igitur & vivificat nos, peccata remittit, ac preces exaudit, secundum humanam merito, secundum divinam naturam, officium hoc ab illo administrari; quippe sine qua nec infiniti valoris esset meritum vero efficacia.

IX. *Christus solus et unicus Mediator est.*

Act. 4. 12. *Non est in alio quoquam salus; nec enim aliud nomen est sub celo datum quod sit inter homines, per quod nos oporteat servari, 1 Tim. 2. 5. Unus est Mediator Dei et hominum, homo Iesus Christus.*

Officium hoc Christi triplex est: Propheticum, Sacerdotale, & Regium.

Propheticum officium est, ut in veritate coelesti electos instituat.

Partes ejus sunt, externa consilii divini promulgatio, & interna mentis illuminatio.

Sacerdotale officium est, ut cum satisfactione coram Deo plenissima nostro loco compareat, & pro nobis intercedat.

Partes ejus sunt, Satisfactio & Intercessio.

Regium officium est, ut Ecclesiam gubernet & conservet.

Partes ejus sunt, Ecclesiae gubernatio, & hostium debellatio.

CAPUT.

CAPUT. XVIII.

In quo

De Christi Mediatoris exinanitione.

Tantum de Persona & officio Mediatorio Christi. Status ejusdem est conditio, qua Christus tanquam Θεάνθρωπος, officium suum Mediatorium exsequutus est.

Estque tum Exinanitionis, tum Exaltationis.

Status Exinanitionis seu Humilitatis est, quo cum in forma Dei esset, forma servi assumpta, Patri pro nobis obedivit; mortuus & sepultus est, atque ad inferos descendit.

Officio igitur suo Prophetico, Sacerdotali, & Regio ita functus est in hoc statu ut Deitatis forma ac gloria se quodammodo abdicarit.

Non exuendo se Deitate, sed occultrando eam in assumpta servi forma. Et si vero Deitas Christi in humiliationis quoque statu, in miraculis præsertim, se exseruerit, parum tamen hoc fuit, si conferatur cum clara ejus, in exaltatione, patefactione.

Prophetico officio, in statu Exinanitionis, functus est, non mediatè tantum, præmisso Joanne Baptista Præcurfore, & vocatis Apostolis, sed immediatè quoque, perditis ovibus, Israelis imprimis, veritatem cœlestem, magna cum constantia, tolerantia & efficacia, tum Doctrinæ, tum miraculorum, prædicando.

Sacerdotale verò officium administravit in hoc statu, plenissimè pro nobis satisfaciendo, humiliterque pro nobis intercedendo.

Satisfactio Christi est, qua Legi nostro loco subiectus, maledictionem peccatis nostris debitam subeundo, & obedientiam à nobis requisitam Legi perfectissimè præstando, nos à maledictione liberavit, & vitam nobis æternam restituit.

Hæc

Hæc igitur in pœnarum persolutione & iustitia perfecta consistit: in illa præcipue obedientia passiva; in hac activa imprimis elucet.

Studio hanc restrictionem addo, ne existimemus obedientiam passivam & activam sic differre, ut pœnæ persolutio in sola passiva, & iustitia perfecta in sola activa obedientia consistat. Nec enim tempore differunt, cum utraque à primordio incarnationis usque ad mortem extendatur. Nec subjecto differunt, quia eadem obedientia diverso respectu activa & passiva est, adeoque obedientia Christi actio passiva & passio activa existit; quatenus enim passio pœnæ est receptio, passiva obedientia dicitur; quatenus vero summæ dilectionis est testificatio, activa nominari

potest. Nec obedientiæ in activam & passivam divisio, est divisio in partes, sed tantum distinctio à fine petita, duplici nimirum satisfactione pro pœna & pro vita æterna. Priorem Comminatio Maledictionis transgressoribus, Deut. 27. 26. facta, posteriorem Promissio Vitæ sub perfecta obedientiæ & iustitiæ conditione, Lev. 18. 5. requirit. Analogicè igitur dicimur, unica perfectissimæque Christi satisfactione, & à pœna liberari, quia pœnas pro nobis tulit: & jure vitæ æternæ donari, quia Legem pro nobis implevit.

Persolutio pœnarum est, qua pœnas nobis debitas in se suscepit, seque ultro pro nobis victimam sanctam Deo obtulit.

Hæc tum in perpeffionibus magnam & extremam Passionem antecedentibus, tum in hac præcipue consistit.

C A N O N E S.

1. *Nulla passionis Christi particula à satisfactione Christi excludenda est.*

Ratio, quia nihil pro se, sed omnia nostro loco passus est.

A. R. Christi passiones verè satisfactoriæ erant ,
 1. Si spectemus amoris ipsius Magnitudinem, 2. Tor-
 mentorum atrocitatem & multitudinem, 3. Per-
 sonæ ipsius dignitatem. 4. Vitæ ipsius sanctimo-
 niam.

II. Non igitur removendæ à Christi *ΑΥΤΩ* perpes-
 siones innumerae, quas Christus ad extremam usque per-
 fectiorem Hierosolymitanam sustinuit. Et si enim passio
 Christi extremam antecedens ejus *κατασκευη* dici
 possit, revera tamen pars satisfactionis integralis ex-
 sistit.

Sicut negari non potest, solutionis integram,
 centum florenos ab eo, quamvis respectu totius
 qui tonnas aliquot auri ad principalis summæ exi-
 debet, solutos, partem esse guam.

III. Scriptura tamen synecdochicè *κατ' ἐξοχην*
 extremam illam passionem, tanquam Redemptionis
ΑΥΤΟΥ, mortemque Christi ac ejusdem in ara crucis
 oblationem, velut hostiam; victimam & sacrificium ex-
 piatorium describit.

Videatur hac de re, cap. 9. & 10. ad Hebræos.

IV. Causa hujus Passionis efficiens princeps, est SS.
 Trinitas: administræ sunt, hostes Christi ex Judæis &
 Gentibus,

V. Personæ, quæ pro nobis passæ est, non est Pater,
 nec Spiritus sed filius Dei.

VI. Etsi autem Deus rectè passus esse dicatur, divini-
 tas tamen non est passa. Passus est Deus in carne, sed
 non cum carne.

VII. Perpeffiones Christus varias pertulit, quarum
 tres sunt classes: Antecedentes Mortem, Mors ipsa &
 Mortem consequentes.

VIII. Antecedentes mortem internæ sunt & ex-
 terne.

IX. Internæ sunt, Tristitia, Angores & Cruciatu
 ex atrocitate iræ divinæ & conflictu cum tentatione ab-
 jectionis ac desertionis orti, qui & sanguineum ei sudo-
 rem,

rem, & miserabilem illam vocem, Eli, Eli, lama sabachthani, Deus mi, Deus mi, cur me deseruisti? expresserunt.

x. *Et si autem cum abjectionis tentatione luctatus sit, nec tamen desperavit, ne tentationi succubuit, sed eam fiducia firma in Deum superavit.*

Cujus victoriæ argumentum indubium est, nominare non desuit. quod in summo illo an-

x i. *Externe perpeſſiones sunt cruciatus corporis, quos singulis propemodum membris et sensibus sustinuit: capite spinis lacerato et calamus percusso; facie sputis sedata et alapis contusa; auribus diceriis et convitiis lacinatis; oculis Discipulorum et Matris luctu adfectis, lingua sitis perusta ac aceto et felle infecta; corpore nudato et flagris discisso, eodémque perfoſſis manibus et pedibus cruci affixa ac inter latrones suspenso; nervis districtus, et latere lancea confoſſo.*

x i i. *Mortis non vulgare genus, sed maledictum, delectum fuit; crux nimirum, jam olim Dei oraculo execrabilis.*

Malidictus qui pendet in ligno, Deut. 21. 23.

x i i i. *In morte Christi non soluta est personalis unio: separata est anima à corpore, sed neutrum ab ὕποστασει Filii Dei.*

A. R. *In morte Christi non est Soluta unio personalis: est hoc verissimum; atque ejusce causa est, quia dona Dei sunt ἀμυστάρινα: est autem Hypostatica unio præcipuum ex donis celestibus, quæ dissui non poterat, nisi per interventum sceleris; scelere porro nullo tentari potuit is atque devinciri; qui ideo venit ut peccatores salvaret. Non est negandum, quod Christus se derelictum fuisse atque destitutum proclamet, iis verbis, Deus mi, Deus mi, quare derelinquisti me? Non tamen est ea his vocibus subjecta vis, quasi dissoluta fuerit per mortem aut interrupta unio*

hypostatica, vivus enim ista loquebatur Christus. Hoc tantum significatur inde, quod torcular solus calcaverit, imò ne solus quidem nam ipse proficitur patrem secum unà esse; Christus eo respectu solus erat & sibi relictus, quod non erat qui eum liberaret tormentis aut eximeret aut levaret; erat tamen qui sustentaret, præsens utique numen, absque quo nunquam ille consummasset opus redemptionis nostræ: ipsum illud, atque humanis viribus majus. Pater qui eum commodè dici potest illum dereliquisse, quatenus eum inter manus inimicorum omiserit, neque exemerit. At verò contrà objici potest, animam Christi medium fuisse unionis inter deitatem & corpus humanum Christi conciliandæ: sublato Medio qua potuerunt inter se coherere extrema? Respondeo, medium illud congruitatis fuisse, non necessitatis; erat enim Deitas cum corpore Christi conjuncta atque unita, in utero virginis, ante infusam animam, alias non potuisset ille concipi ex spiritu sancto: ad eundem modum poterat Deitas excedenti animæ superstes cum corpore adhuc uniri. Si igitur habeto, animam, qua spiritus est, medium fuisse perquam idoneum unde unirentur inter se Deitas & corpus humanum, & non erat illud ita prorsus medium ut absolutè necessarium foret.

xiv. *Perpersiones mortem consequentes, nullo quidem cum dolore, attamen cum ignominia conjunctæ, sunt sepultura Christi, & triduanæ ejus in sepulchro detentio.*

xv. *Sepultura est pars persolutionis pœnarum, qua corpus Christi, non secus ac quodvis humanum cadaver, in sepulchrum coniectum fuit,*

xvi. *Triduanæ ejus in sepulchro detentio, est ultimus humiliationis gradus, quo, anima in paradysum translata; corpus Christi sub doloribus et vinculis Mortis, ac si ab ea plane superatus & absorptus esset, per triduum adhuc in sepulchro triumphantibus hostibus de ipso tanquam exciso, detentum fuit.*

Act. 2. 24. *Quem Deus suscitavit solutis doloribus mortis.*

xvii. *Quæritur hic; cum in quarto Symboli articulo Christus*

*Christus ad inferos descendisse dicatur, de quam Pas-
sionis Christi parte id intelligendum sit.*

Fabulosa planè & ridi-
cula est Pontificiorum
narratio de locali Christi
in limbum Patrum descen-
su, & eorundem liberatio-
ne: cui non multum dis-
similis est illorum senten-
tia, qui Christum in infer-
num ingressum esse fin-
gunt, ut illic tanquam Vi-
ctor triumpharet. Repu-
gnat utraq; opinio Evan-
gelicæ historiæ; cum enim
Christus Deitate sua alio-
quin sit ubiq;, anima vero
ab ipso, in cruce penden-
te, in manus Patris com-
mendata, corpus in se-
pulchrum reconditum sit,
falsum est, Christum loca-
liter ad inferos descen-
disse. Ad hæc, cum Deus
se Deum patrum, etiam
post obitum illorum, pro-
fiteatur, Exod. 3. 6. nihil
absurdus est quam Patrū
animas in limbo fuisse
detentas. testatur Petrus,
1 Ephes. 3. 19. Christum
prædicasse spiritibus olim
immorigeris: verum id de
ea prædicatione intelli-
gitur, quæ facta est ante di-
luvium, per Noachum, ad
hoc, à Christo Spiritu suo
instructum. Nec quicquam
fundamenti habet figmē-
tum de triumpho Christi
apud inferos: tum, quia
non triumphavit ante re-

surrectionem; tum, quia in
cælis potius quam apud
inferos triumphandum
fuisse. Cæterum, cum vox
Schiol aliàs sepulchrum,
aliàs infernum seu dam-
natorum locum notet, in
Scripturis varias significa-
tiones habet hæc phrasis,
ad inferos descendere. Aut
enim idem est quod se-
pultum esse. Psal. 16. 10.
*Non derelicturus es ani-
mam meam apud inferos,*
(vel in sepulchro) Aut idem
est, quod in summos cru-
ciatus & angores inci-
dere. 1 Sam. 2. 6. *Iehova*
demittit ad inferos (vel in
sepulchrum) & educit.
Psal. 8. 6. *Dolores inferni*
(sepulchri) *circumdederunt me*. Aut statum eo-
rum designat, qui à morte
oppressi & absorpti sunt,
Psal. 49. 15. *Tanquam*
pecudes in inferno (sepul-
chro) *dispositos, mors de-*
passet eos. Vide Es. 14. 11.
& seq. Prima expositio
in quarto Symboli arti-
culo locum non habet;
non enim verisimile est, in
tā brevi fidei compendio
& *ταυτολογίαν* committi,
& planius per obscurius
declarari. In secūda tantū
ὕστερολογία incommo-
dum obstare videtur, quod
demum post mortem sum-

ma illa Christi tristitia & animi angores memorentur. Sed rem planam facit Calvinus, ostendens, non temporis, sed rerum ordinem observari: sic, ut articuli illius duo sint membra, prius de corporis, posterius de internis animæ cruciatibus. Tertiam expositionem qui tenent, ordinem cum primis urgent, tum quod derentio Christi in sepulchro, ultimus sit humiliationis gradus; tum, quia hac ratione perpeffionibus Christi latè respondeant exaltationis gradus, nempe, Morti Resurrectio, Sepultura Ascensio in cœlum,

& Descensui ad inferos, Sessio ad dextram Patris. Ut autem hæc sententia non improbatur, ita prior non temere rejicienda est. Imprimis non contentiose hac de re disputandum videtur, dum particula, De descensu Christi ad inferos, non semper quarto articulo fuerit adjecta, ut testatur Symbolum Nicænum & alia quam plurima. Modo hoc firmum maneat nec spirituales illas animæ passiones, nec triduanam illam derentionem Christi in sepulchro, à Christi perpeffionibus separari debere.

XVII I. *Formam seu modum Passionis Christi quod attinet, passus est.* 1. Verè. 2. Sancte et innocenter. 3. Voluntariè.

Probe hæc tria tenenda sunt; nisi enim verè passus esset, pro peccatis nostris non satisfactum esset. Nisi sanctè & Innocenter passus esset, non perfectum haberemus Pontificem, Heb. 7. 27.

Nisi denique voluntariè se maledictioni subiecisset, coactum fuisset ejus sacrificium. Hinc ait, Hebr. 10. 7. *Ecce adsum, ut faciam Deus voluntatem tuam.*

XIX. *Finis passionis Christi generalis, est Dei Gloria, et imprimis Patefactio Ire Dei adversus peccata, Iustitiæ item et Misericordiæ. Nec non Demonstratio divinæ & humane naturæ. Specialis vero et proprius, est Satisfactio pro peccatis nostris.*

XX. *In fine et usu cujusque specialis perpeffionis ratio*

tio habenda est analogia, qua expiatio cum peccatis et passio cum pœna alioquin nobis per solvenda comparetur.

Exempli gratia : Gravissimos dolores in anima, & in corpore sustinuit, tum ut peccata animæ & corporis expiarentur, tum ut à doloribus spiritualibus & corporalibus, æternum alioquin nobis sustinendi, nos liberaret. Mortuus est genere mortis execrabili, crucis nimirum, partim ut expiaret peccata, quibus execrationem promeriti eramus partim ut execratione illa ac damnatione nos sublevaret. Sepultus

est, ut testaretur, peccata nostra secum sepulta esse, & ut sepulchra, quibus velut carceribus ad iudicii horrendi diem includendi eramus sanctificaret in *κοιμητήριον*. Triduana in sepulchro detentio docet, promeritos esse nos peccatis nostris ut æternum mors nobis dominaretur, nisi ignominiosa ejus detentio pro hac quoque pœna satisfecisset.

xxi. Annihilant Passionis Christi finem et fructum qui ideò tantum passum esse dicunt, ut nobis exemplo præiret.

Verum quidem est, Christum patiendò nobis exemplum reliquisse; primarius tamen passionis fructus, est satisfactio pro peccatis nostris. Sociniani Christum hætenus tantum Servatorem agnoscunt: 1. Quod veritatem cœlestem annunciet. 2. Quod eandem confirmet. 3. Quod Passionis & Resurrectionis exemplo præeat. 4. Quod vitam æternam tandem conferat. Ubi urgentur

Scripturæ dicta, quæ testantur, Christum pro nobis mortuum esse, eludere illa conantur, explicando particulam *pro* per *propter*, ut sensus sit, mortuum esse pro nobis, h. e. propter nos, nostro bono, non autem nostro loco. Verum pestilentissimam hanc hæresin sequentia argumenta refellunt. 1. Quia sic pro nobis mortuus est, ut animam suam dederit *λύτρον ἀντὶ πολλῶν*, pretium Redem-

tionis pro multis, Matth. 20. 28. Ut seipsum dederit ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων, 1 Tim. 2. 6. Ut sanguine suo pretioso nos redemisse dicatur, 1 Pet. 1. 18. 19. Ἐλυθῶντες inquit, redempti estis. Jam verò, quis ignorat, aliud esse, exemplo ad salutem seu liberationem præire; aliud verò, λύτρον pro aliquo solvere? Qui enim non pro mancipio & ejus loco satisfaciat, qui λύτρον illum redimit? 2. Quia & pro nobis mortuus est, ut peccatum pro nobis factus sit, 2 Cor. 5. 21. Ut peccata nostra in se susceperit, & pœnas peccatis nostris debitas ipse tulerit, Esai. 53. 4. An vero alterius delictum in se suscipere, & pœnam ab ipso promeritam ferre, est tantum exemplo præire, & non loco ejus puniri ac satisfacere? 3. Si sacrificia Veteris Testamenti à Sacerdotibus populi loco oblata sunt; tum Christi quoque sacrificium nostro loco præstitum est. Prius verum est. Ergo & posterius. Afferunt au-

dacter, non dari exemplum in Scripturis, ubi particula pro sit idem quod loco alterius. At quis non videt hoc in sequentibus? Joan. 10. 11. Bonus Pastor animam suam deponit pro ovibus suis? utique ad mortem usque loco ovium pugnando. Rom. 5. 7. Vix pro iusto quisquam moriatur, Rom. 8. 26. Spiritus intercedit pro nobis, & vers. 31. Si Deus pro nobis; quis contra nos? & 9. v. 3. Optarim ego ipse anathema esse à Christo, pro fratribus meis, &c. Neque verò idèò non sufficiens λύτρον est Christi passio, quod pœna peccatis nostris debita sit æterna, passio verò Christi non sit æterna. Etsi enim tempore non æterna sit, æquivalens tamen est pœnæ æternæ: tum propter infinitam majestatem & dignitatem personæ Christi: tum propter infinitum pondus & magnitudinem passionis, & oneris iræ divinæ, cui totus Mundus omnesque creaturæ ferendo impares fuissent.

XXII. Evertunt eandem Christi satisfactionem Papam, alios Sacerdotes constituentes, & missam idololatricam pro sacrificio obtrudentes.

Refelluntur firmissimis
 rationibus. I. *Quia unus
 Mediator est.* 1 Tim. 2. 5.
 II. *Quia de uno tantum
 Sacerdote Paulus loquitur,*
 Heb. 7. 26. *Talis
 nos docebat Pontifex.*
 III. *Quia una oblatio fa-
 cta esse dicitur,* Heb. 7. 27.
Id enim facit semel. & 9.
27. Non ut sæpe se ipsum
offerat, & 10. 10. Per
oblationem semel factam,
& v. 14. Vnicâ oblatione
consummavit in perpetuum
eos qui sanctificantur. v. 18.
Vbi peccatorum remissio,
non est amplius oblatio pro
peccatis. IV. Si deo abro-
 gatum fuit sacerdotium
 Veteris Testamenti, qui
 Sacerdotes pristini *ἱερεῖς*
ἄνθρωποι fuerunt: tum
 nemo nisi Filius Dei in
 N. T. Sacerdos idoneus
 existit, Heb. 7. 21. *Lex ho-*
mines Pontifices constituit,
at Sermo juris jurandi Fi-
lium. Excipiunt Christum
 primum Sacerdotem
 esse, ipsos secundarios &

hac in parte Christi in-
 strumenta. Verū aut illud
 ipsum Sacrificium offe-
 runt, quod Christus in
 cruce, aut aliud. Si aliud
 offerunt, ex superioribus
 rationibus non est ido-
 neum: si idem, sequuntur
 hæc absurda. 1. Christum
 ipsum pro se ipso offerre,
 quia & illi pro seipsis of-
 ferunt. Idem enim faciet
 primarius Sacerdos & se-
 cundarius, quamvis alio
 modo. 2. ipsos se carnifi-
 cibus, qui Christum cru-
 ci affixerunt, accensere
 3. Cum idem sit Sacerdos
 & victima hujus sacrificii:
 ipsi, minimum secunda-
 rio, erunt victima. Non
 majoris momenti est di-
 stinctio sacrificii cruenti
 & incruenti. Si enim con-
 tra superiora testimonia,
 non unicum esset sacrifi-
 cium, & sacrificio in-
 cruento remissio peccato-
 rum impetraretur, quod
 aperte negat Apostolus, ad
 Heb. 9. 12.

XXIII. *Ut autem prædictis erroribus, plurimum
 Passioni Christi detrahatur, ita latius quam par est ex-
 tendunt eius objectum, qui Christum pro omnibus & sin-
 gulis hominibus mortuum esse docent.*

Enim vero si meriti &
 magnitudinem, & dignita-
 tem spectemus, tantam es-
 se fateamur, ut decem mun-
 dis redimendi, sufficeret:
 si vero ad Dei consilium

ac Christi intentionē re-
 spiciamus, falsum est Chri-
 stum pro omnibus & sin-
 gulis mortuum esse. Hinc
 ab aliis, pro omnibus mor-
 tuus esse dicitur: sufficien-

ter, sed non efficaciter: id est, sufficiens esse meritum Christi pro omnibus, ratione dignitatis suæ, sed non efficax in omnibus ratione applicationis, cum non ea intentione mortuus sit Christus, ut moreretur omnibus applicaretur. Qui enim pro iis moreretur, pro quibus non oravit; Atqui testatur, se pro Mundo non orare, Joan. 17. 10. Urgent Adversarii loca quibus Mundi etiam totius, omnium item hominum sit mentio, 1 Tim. 2. 4. & 1 Jo-

an. 2. 2. Quibus item generaliter omnes vocantur. Verum, 1 Joan. 2. 2. *totius Mundi* nomine, metonymicè *Electi in toto Mundo dispersi*, & 1 Timoth. 2. 4. *per omnes homines*, ut sequentia verba docent, quivis homines, Ethnici, seu Judæi, seu Reges, seu privati illi sint, adeoque non singula generum, sed genera singulorum, intelliguntur. Quo sensu vox *omnis* sumitur, Gen. 6. 19. Joel. 2. 28.

Perfecta justitia altera satisfactionis Christi pars est quam conformitate sua cum Lege, & perfecta obedientia eidem præstita, nobis acquisivit ut hæredes essemus vitæ æternæ.

Estque hæc justitia partim originalis, partim actualis.

Originalis est conformitas Christi cum Lege, in qua conceptus & natus est.

C A N O N E S.

I. *Originalis justitia peccato originali opponitur.*

II. *Hæcque non tantum innocentia seu immunitas est à peccato, sed et aptitudo ac inclinatio ad bonum.*

Sicut peccatum originale non tantum est privatio justitiæ, sed ad malum quoque inclinatio.

III. *Originalis Christi justitia pars quoque est satisfactionis pro nobis præstitæ.*

Ratio I. Quia Lex non tantum actualem obedientiam, sed & omnimodam cum Lege conformitatem

mitatem requirit ; secus & quicquid factus est , fecit & fuit , id nostro loco factus est , fecit & fuit .

Christus totus noster est ,

Actualis justitia , est obedientia , qua Christus Legem actu ipso perfectissime implevit . Atque hæc activa in Scholis obedientia nominatur .

C A N O N E S .

I. Sicut Passio Christi necessaria est ad peccatorum expiationem , ita activa quoque ejus obedientia & justitia ad vitam æternam impetrandam .

Ratio I. Quia Lex nos & ad poenam & ad obedientiam obligat . Ad poenam , quia maledictum pronunciat , Qui non omnia verba Legis præstiterit , Deut. 27. 26. Ad obedientiam ; quia Vitam iis tantum promittit , qui fecerint omnia , Lev. 18. 5. *Qui fecerit ea vivit in eis :* & Luc. 10. 28. *Fac hæc , & vives .* Nec obstat distinctio justitiæ , in Legalem & Evangelicam : siquidem eandem justitiæ , quam Lex efflagitat , Evangelium in Christo exhibet . II. Quia duplex hæc satisfactio , duplici miseræ nostræ responderet : reatui videlicet peccati ac damnationis , & defectui justitiæ , Rom. 3. 23. *Omnes enim peccaverunt , ac deficiuntur gloria Dei .* III. Quia verò ac proprie

dicta justitia in actuali obedientia consistit , Deut. 6. 25. *Iustitia sit nobis , si observantes fecerimus omnia hæc præcepta coram , Iehova .* IV. Quia actua-lem illam obedientiam aut pro se præstiterit , aut nostro . Atqui non pro se . Ergo nostro loco . Assumptum manifestum ex relatione Christi ad nos . Quidquid enim in toto obedientiæ cursu fuit & egit , id nostro loco fuit & egit . Excipiunt hic , qui Passivam tantum obedientiam pro satisfactione & merito agnoscunt , activam obedientiam facere quidem ad nostri Redemptionem & Salutem , sed tum ut necessarium requisitum & causam sine qua non ; duabus enim de causis requiri à Christo . Primo creationis jure , secundò ,

Secundò, ut gratum esset Deo sacrificium ejus, & ut sanctus esset Sacerdos, Verum prius istius sententiae membrum falsum est; quia Christus hac in parte, cum aliis hominibus comparari nequit: ut enim Filius Dei non pro se, sed pro nobis, homo & creatura factus: ita non pro se, sed pro nobis Legi subiectus est. Posterius membrum confundit sanctitatem seu innocentiam cum obedientia seu actuali iustitia, quæ non minus quàm privatio &

habitus differunt. Innocentia quidem est sacrificii Christi requisitum: sed actualis obedientia non tantum requisitum Christi Sacerdotis est, sed & pars satisfactionis & meriti. Si enim actualis inobedientia Adami causa est meritoria damnationis, quidni obedientia actualis alterius Adami causa erit meritoria salutis. Nisi potentiorum dicere velimus Adamum priorem ad damnandum, quàm posteriorem ad servandum.

A. R. Christus idcirco legi subditus erat, 1. ut nos liberaret à maledictione legis. 2. Judæis calumniandi occasionem omnem præriperet. 3. ut ostenderet se esse finem legis. 4. ut exemplo suo nos ad ejusdem observationem percelleret atque invitaret.

II. Mandatum Patris, cui obedivit Christus, speciale & generale fuit. Speciale, respectu finis, ut non pro se, sed pro nobis obediret, Generale verò, respectu objecti; eidem enim Legi subiectus fuit, quæ nobis præscripta est, & in omnibus, ad quæ Lex nos obstrinxit.

Qui volunt passivam tantum obedientiam Christi meriti rationem habere, prætendunt Christi obedientiam tantum speciali Patris mandato præstitam esse, ut pro nobis moreretur. At verò hoc non speciale, sed par-

tiale tantum foret mandatum; quàm latè enim se Lex extendit, tam latè quoque Christi obedientia. Cum igitur Lex & ad pœnam & ad obedientiam nos obliget, utrique ejus requisito satisfecit.

III. *Vita æterna aut in se consideratur, quatenus est plenissima gaudiorum celestium participatio: aut oppositè ad damnationem, quatenus est liberatio à damnatione. In priori sensu, vitæ æternæ causa est perfecta Christi iustitia: in posteriori verò, vitæ æternæ causa est peccatorum per solutio.*

Aliud est, vitam æternam privativè tantum, aliud positivè describere. Proprie loquendo, vitæ æternæ causa nulla alia est, quam perfecta iustitia, juxta Legem; *Fac hæc, & vives.* Mors tamen Christi vitæ æternæ causa dicitur, quatenus illa est ab omni malo liberatio. Neque liberatio à damnatione, & gaudium cœleste, partes sunt vitæ sed diversa tantum relationes. Apparet hinc, quo sensu Christus promittat se carnem suam daturum pro *Mundi vita*, Joan. 5. 61. Duo hic obijciuntur: I. Si Christi activa obedientia causa sit vitæ æternæ, tum frustra passum esse. II. Si Christus obediverit pro nobis, tum nobis non fore obediendum. At in primo argumento nulla est consequentia; alius est enim finis utrique satisfactionis parti communis, nempe Salus nostra; alius cuique proprius: Passionis

enim finis est liberatio à pœna; Justitiæ vero finis est acquisitio juris vitæ æternæ. Posterius argumentum contra activæ obedientiæ meritum, tale est, quale Socinus format contra meritum obedientiæ passivæ. *Si Christus inquit, nostro loco mortuus est, tum nobis non foret moriendum.* At utrobique nulla est consequentia. Alia Christi, alia piorum mors est: illa cum execratione conjuncta; hæc cum benedictione. Illam subiit Christus tanquam stipendium nostrorum peccatorum: hanc subimus, ut transitum ex hac vita in cœlestem. Sic alia Christi, alia nostra est obedientiæ; illa perfecta iustitia est, quam nostro loco, & vitæ promerendæ causa præstitit; hæc vero imperfecta est, & gratitudinis pro redemptione testificandæ causa præstatur.

IV. *Iustitia Christi activa in Veteri Testamento summi Sacerdotis ornatus, propemodum Regio tanquam typoadumbrata fuit.*

Quærent,

Quærunr, qui activa obedientiæ meritum negant, quo typo illa adumbrata fuerit? Si enim, inquirunt pars est officii sacerdotalis, qua in re summus Sacerdos ejus typum gessit; At quorsum splendidissimus ille Sacerdotis ornatus, quo coram Deo comparuit, nisi ut vestis

justitiæ Christi esset umbra? Hinc legimus, Sacerdoti Jehosue non tantum vestes sordidas in signum peccatorum transfatorum detractas, sed novas insuper ei datas, ac Cidarum velut coronam impositam fuisse, Zach. 3. v. 4. 5.

Tantum de satisfactione Christi. Intercessio ejus in statu humiliationis est, qua Christus deprecationes & supplicationes non sine gemitibus & lachrymis apud Patrem pro nobis obtulit.

Exemplis plena est historia Evangelica, quæ Christum etiam integras noctes precando transigisse testatur. Imprimis autem munere hoc functus est Passionis suæ tem-

pore, Joan. 17. & Heb. 5. 7. *Qui in diebus carnis suæ deprecationes et supplicationes apud eum, qui ipsum servare poterat à morte, cum clamore valido et lachrymis obtulit.*

C A N O N E S.

Christi intercessionem annihilant, qui alios præter ipsum Mediatores intercessionis, ut vocant, quarunt.

Pontificii distinguunt inter Mediatorem Redemptionis & Mediatores Intercessionis. Atque posterius hoc officium Sanctis demortuis tribuunt. Verum non minore sacrilegio intercessionem cum secundariis intercessoribus, quàm sacrificium ejus cum secundariis Sacerdotibus communicant. Et

cum non tantum intercessione, sed etiã meritis, Sanctos nobis prodesse fingant, corrui ipsorum distinctio: siquidẽ redemptionis quoque gloriã inter Christum & Sanctos dividunt: dum ipsorum meritis velut succedanea ope nostrorum peccatorum sordes purgari, defectumque suppleri fingunt.

Ha-

Maſténus de Sacerdotali officio. Regium officium in humiliationis ſtatu adminiſtravit, Eccleſiam Verbo & Spiritu ſic congregando & conſervando, ut nihil externæ Regiæ Magiſtrati in ipſo apparuerit.

C A N O N E S.

Falſo Iudæi corporale & terrenum Meſſiæ Regnum ſomniant.

Eſa. 42. 2. Non vociferabitur, neque attollet ſe, neque faciet ut audiat foris vox ſua, & 52. 2, 3. Affirgit ut tenera planta coram illa, & tanquam radix è terra ſolitaria: non eſt forma ei, neque decor; & quando intuemur eum, non eſt aſpectus cur deſideremus eum. Contemptus &

abjecliſſimus virorum, doloribus affectus, & familiaris morbo, & velut homo abſcondens faciem à nobis, contemptus ita, ut non eſtimemus illum, Zac. 9. 9. Ecce Rex tuus adveniet tibi juſtus & ſalute præditus eſt; pauper eſt inſidens aſino, &c.

C A P U T. XIX.

In quo

De Chriſti Mediatoris Exaltatione.

Sic actum de Exinanitionis ſtatu. Exaltationis ſtatus eſt, quo Chriſtus è mortuis ſuſcitatus, in cœlum ſublatus, ad dextram Dei patris exaltatus, & ad ſummam gloriam evectus eſt.

C A N O N E S.

I. *Cauſa exaltationis huius efficiens, eſt tota S. S. Trinitas.*

III. *Filius tamen Dei, καὶ ὁικονομίαν conſideratus ejus eſt obiectum.*

III. Com-

III. Competit autem exaltatio persona Christi
 Θεωροῦν secundum utramque naturam.

IV. Secundum humanam naturam exaltatus est, depositione infirmitatum, quas assumerat, & impetratione donorum, quæ prius non habuerat; corporis enim & animæ tantam perfectionem assequutus est, quantam creatura capere potest, maximam.

V. Secundum divinam naturam exaltatus est non dignitatis alicujus ad eam καὶ ἐαυτὴν consideratam accessione sed Majestatis eius, quæ prius sub servi forma occultata erat, patefactione.

VI. Exaltationem hanc Christus consequutus est obedientiâ suâ, non tanquam merito, sed tanquam via & medio.

A. R. Christus hic dicitur exaltationem hanc suam consecutus obedientiâ suâ, non tanquam merito. 1. Nihil certius quàm Christum, quia Deus est, non posse promereri: unde enim? Neque vero, 2. gratiam unionis hypostaticæ promeruit, quatenus homo erat; enim istuc infinitè majus quam ut meritis consequi possit vel homo vel etiam Angelus quispiam. Neque, 3. inter conceptionem actu ullo liberi arbitrii meritis est plenitudinem illam gratiæ atque scientiæ, quæ instructus erat atque imbutus: Neque, 4. promeruit quicquam, quod non ipsi debitum erat respectu unionis hypostaticæ. At verò illud inficiari nefas, quod promeruerit quicquid in eum honoris collatum fuit ante mortem ipsius, uti & Exaltationem ipsius postquam resurrexisset: hoc enim disertis verbis ostendit Apostolus, quod quoniam se humiliaverit, & obediens facturus fuerit usque ad mortem, mortem scilicet crucis, idcirco Deus eum exaltaverit, extulerit, evexerit. Philip. 2. 9, 10. 11. *de torrente in via bibit, propterea exaltabit caput.* Hac de causâ Augustinus in Joan. tract: 104. appellat humilitatem Christi meritum gloriæ ipsius, & gloriam mercedem humilitatis ipsius, Christus ergo hanc gloriam consecutus est ex debito, tum ratione personalis unionis, tum ratione meriti: quid enim prohibet, quo minus aliquid duplici de causa debeatur?

VII. *Finis ejus est testificatio, quod munere à Patre inuncto, in exinanitionis statu probe defunctus sit: & patefactio potentie divinæ, quæ meritum nobis efficaciter applicat.*

Partes seu gradus ejus tres sunt, Resurrectio, Ascensio in cælum, & Sessio ad dextram Dei Patris.

Resurrectio, est primus exaltationis gradus, quo Christus, mortis imperio superato, tertio die in ea ipsa carne quam deposuerat, suscitatus est, ut Deo vivat æternum.

C A N O N E S.

I. *Christus non objectum tantum, sed causa efficiens est Resurrectionis suæ.*

Rom. I. 4. *Declarato Filio Dei potenter secundum Spiritum Sanctitatis per Resurrectionem ex mortuis,* I Pet. 3. 8. *Morte quidem affectus carne, vivificatus autem Spiritus.*

II. *Materia Resuscitationis, est idem corpus, quod crucifixum erat; qualitatibus tamen novis donatum & glorificatum.*

III. *Nec tamen; ita mutatum est, ut quantitatem & trinam dimensionem habere desierit.*

Secus nec corpus esset, rationem homo mansisset. Christus post exal-

IV. *Forma in nova & indivisibili unione corporis & anima consistit.*

V. *Et si miraculosa plane sit Christi Resurrectio, falso tamen, corpore suo saxum sepulchro abditum, aut post Resurrectionem clausas januas penetrasse dicitur.*

Matth. 28. 2. *Angelus Domini devolvit lapidem,* *κατασμήνων, Clausis januis, non per clausas januas.*
Joan. 20. 19. *Τῶν θυρῶν*

VI. *Finis Resurrectionis præter generalem supra dictum, est certitudo nostræ quoque Resurrectionis cum à morte peccati, tum à morte corporali.*

Róm. 6. 1, 2, 3, &c. 1 Cor. 15. 12, &c.

Ascensio in cælum, est secundus Exaltationis gradus, quo Christus quadraginta diebus à Resurrectione, in terra versatus, in cælum ascendit.

C A N O N E S.

I. *Ascendit Christus secundum divinam & humanam naturam: secundum humanam, tanquam objectum: secundum divinam, tanquam causam efficientem.*

II. *Forma in reali & locali translatione Christi ex hoc mundo, in supremum usque cælum translatione consistit.*

III. *De penetratione corporum hac in parte non anxie laborandum tum, quia cælum non solidum, spissum, aut chalybeum corpus est, ut finxerunt Philosophi; tum quia corpus corpori, imò Creatura Creatori facile cedere potuit.*

IV. *Doctrina de corporali Christi in terra præsentia, Ascensionem Christi penitus evertit.*

V. *Finis Ascensionis Christi specialis, est certificatio nostræ quoque ascensionis triplicis. Prima fidei est et pietatis in hac vita. Secunda animæ in morte. Tertia corporis et animæ in die novissimo.*

Sessio Christi ad dextram Dei patris, est summus ille exaltationis gradus, quo in cælum collocatus, supra potestatem evectus est.

Ephes. 1. 20, 21, 22. *Collocavit eum ad dextram suam in cælis, longè supra omne imperium ac auctoritatem, et potestatem, et dominatum, et omne nomen quod nominatur, non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. Et omnia subjecit pedibus, eumque*

con-

constituit caput super om- mentum ejus , qui omnia
nia ipsi Ecclesie , qua est implet in omnibus.
corpus ipsius et comple-

C A N O N E S.

1. Ad dextram Dei sedere , est proximam post Deum
potestatem habere.

Ex Regum more , qui eos , quibus præcipuum
post se honorem tribui volunt , ad dextram suam
collocant , Psam. 45. 10. Collocata est conjux ad
dextram tuam. 1 Reg. 2. 19. Itaque cum venisset
Bathsceba ad Regem Solo- monem , ut loqueretur ei pro
Adonija , *Affurgens Rex*
obviavit ei , incurvavit se ,
et sedens in solio suo , appo-
ni iussit solummatri Re-
gis , quæ sedit ad dextram
ejus , Matth. 20. 21. Dic ,
ut sedeant isti duo filii mei ,
unus ad dextram tuam , et
alter ad sinistram , in Regno
tuo.

11. Christus ut *ὁ δεξιὸς πατρὸς* , hoc est , secundum
naturamque naturam , sedet ad dextram Dei.

111. Sic tamen natura humana est exaltata , ut
divinæ non sit exequata. Gloriam accepit omnibus crea-
turis majorem , sed gloria essentiali , quam cum Patre
et Spiritu sancto communem habet , minimè æqualem.

In hoc summo exaltationis gradu , officio suo fungi
Christus non desuit.

Prophético quidem , Ministros donis , olim extra-
ordinariè per Spiritus sancti effusionem , nunc verò or-
dinariis mediis instruendo , Euangeliumque per to-
tum terrarum orbem , augustissimo cum successu , pro-
pagando.

Ephes. 4. 11. Dedit alios quidem , Apostolos , &c.

Sacerdotali verò ; non se ipsum iterum offerendo ,
aut cum suspiriis & lachrymis ad Patris genua se pro-
volvendo : sed cum satisfactionis plenissimæ meritis ,
coram Patre pro nobis comparando , eamque nobis ef-
ficaciter applicando.

Psal.

Psal. 110. 4. Iuravit Iehova, non pœnitebit eum, tu Sacerdos es in æternum, secundum ordinem Melchisedec. Heb. 9. 24. Non in manufactum sacrarium in-

gressus est Christus, quod sit exemplar vero sacrario respondens; sed in ipsum cœlum ut compareat nunc apud faciem Dei pro nobis.

Regio denique non solum triumphanti Ecclesiæ præsidendo, sed militantem quoque congregando, conservando, protegendo, hostesque debellando.

Psal. 110. 1. Dixit Iehova Domino meo sede ad dextram meam, donec di-

sposuero inimicos tuos in scabellum pedum tuorum.

C A N O N E S.

1. Regum hoc Christi, non est essentiale illud, quod ab æterno cum Patre & Spiritu sancto obtinet; sed personale, donativum & æcumenicum, quod tanquam Caput nostrum & Mediator à Patre accepit.

11. Regnum tamen hoc æcumenicum in æternum administrabit.

2 Sam. 7. 16. Solium tuum erit stabile usque in seculum. Daniel. 7. 14. Cuius dominatus dominatus est perpetuus, qui non præterit, Lucæ. 1. 33. Regni eius non erit finis. His dictis non obstant Patris ad Christum verba, Donec posuero inimicos tuos, &c. Non enim sensus est, Christum post ultimum adventum, non amplius regnaturum sed hoc saltem indicat futurum, ut omnes hostes suos vincat. Particula enim illa, donec usque dum, & similes,

non sunt exclusivæ temporis futuri, sed de illo quoque negant & affirmant, sæpeque idem significant quod nunquam non, aut nunquam. e. g. Gen. 28. 15. non deferam te, usque dum Perfecero quæ eloquutus sum tibi. 2 Sam. 6. 23. Micali non fuit proles in diem usque mortis suæ, Matth. 2. 23. Non cognovit eam: donec peperisset primogenitum suum. Matth. 28. 20. Ecce ero vobiscum usque ad consummationem seculi. Nec officit, quod regnum Pa-

tri traditurus, seque Patri
 subjecturus dicitur, ut Deus
 sit omnia in omnibus,
 1 Cor. 15. 24, 28. Regni
 enim traditio Apostolo
 non officii Regii abdicatio:
 sed per Regnum illuc
 intelligitur, phrasi Scrip-
 turæ familiarissima, Ec-
 clesia. Tradet igitur Patri
 Regnum, quando ipsi to-
 tam Ecclesiam sistet, Sub-
 jectio verò illa non tollet
 Regnum, Christi; cum
 enim Christus qua Media-
 tor, etiam in gloria Patri
 subordinatus sit, sic erit
 & manebit Christus Rex
 noster, ut tamen una no-
 biscum, Patri se sit subje-
 cturus. At verò, dices, jam
 antea Patri subjectus est.
 Verum id quidem, sed non
 simpliciter; nunc enim

caput cum Ecclesia, sed
 non tota subijcitur, tum
 autem una cum omnibus
 Ecclesiæ membris, adeo-
 que totus Christus mysti-
 cus Patri subijcietur.
 Quod denique Deus om-
 nia in omnibus futurus di-
 citur, non ita accipien-
 dum, ac si non hodieque
 omnia in omnibus esset,
 aut tum demum regnatu-
 rus esset: sed dicitur hoc
 more Scripturæ, quo saepe
 fieri aliquid pronuncia-
 tur, cum declaratur esse:
 sententia igitur est, Cum
 hoc in Mundo Regnum
 Dei ab hostibus infestetur,
 ac obscuretur, devictis
 tandem hostibus, manife-
 stissimum futurum, quod
 Regnum in solidum sit
 Dei & Christi ejus.

CAPUT. XX.

In quo

De communi ad statum gratiæ vocatione.

HAstenus de Redemptore Christo, qui causa effi-
 ciens est status gratiæ. Vocatio ad eundem sequi-
 tur.

Est autem hæc communis electis & reprobis, aut
 propria electis.

Communis Vocatio est, qua ad statum gratiæ seu
 participationem Christi Mediatoris quivis homines
 invitantur.

Appellatur etiã Electio
 totius populi alicujus,
 Deut. 7. 6. Populus sanctus

es Iehova Deo tuo; te selegit
 Iehova Deus tuus, ut sis ei
 populus peculiaris, &c.

CANO.

C A N O N E S.

1. *Vt electio, ita vocatio; alia est ad officium, alia verò ad salutem; atque posterior hujus est considerationis.*

Electio-
nis & vocatio-
nis ad officium, exem-
plum est in Saule, 1 Sam.

10. 24. *Videtisne, quem elegit Iehova?*

11. *Causa efficiens hujus vocationis communiter est tota SS. Trinitas: singulariter verò Christus Dominus, qui us diebus Ministerii sui in his terris peccatores immediate quoque, ita nunc mediantibus Ministris vocat.*

Matth. 22. 2, 3. *Simile est Regnum calorum cui-
dam Regi, qui fecit nup-
tias filio suo; et misit ser-
vos qui vocarent vocatos
ad nuptias, &c. Marc. 1.
14, 15. Venit Iesus in Ga-
lileam, prædicans Evan-*

*gelium Regni Dei, et di-
cens Expletum est tem-
pus et adpropinquavit Re-
gnum Dei: respiscite et
credite Evangelio. 2 Co-
rinth. 5. 20. Itaque no-
mine Christi legatione fun-
gimur.*

111. *Materia vocationis hujus nec omnes homi-
nes; nec electi tantum sunt, sed quivis ex toto genere
humano.*

Non omnes vocari, te-
statur tota Veteris Testa-
menti historia; ejus enim
tempore Deus, præteritis
aliis Gentibus, populum
Israeliticum vocavit. Sed
& Novi Testamenti tem-
pore, non omnes & sin-
guli vocantur: siquidem
permulti De Christo Do-
mimo nihil unquam audi-

verunt. Non electos tan-
tum vocari, testatur lucu-
lenter Christi parabola,
qua *boni et mali* invitati,
multi item vocati, pauci
verò electi dicuntur,
Matth. 22. vers. 10. & 14.
Vocantur autem quivis
homines, id est cujuscun-
que status, conditionis,
& ætatis, &c.

1 V. *Forma*

IV. *Forma vocationis hujus partim in oblatione beneficii Redemptionis, partim in præcepto de ejus acceptatione consistit.*

2 COR. 5. 20. *Itaque nomine Christi legatione fungimur, et velut Deo vos precante per nos, rogamus, ut nos efficeremur justitia Dei in eo.*

V. *Finis ejus, est Dei gloria et electorum salus. Asse-ritur autem tum gloria misericordiae, in electis vocationi obtemperantibus, tum gloria justitiae in reprobis inobedientibus.*

VI. *Vocatio igitur communis primario propter electos fit: secundario propter reprobos.*

VII. *Utrosque tamen serio et ἀνωθεν vocat.*

De electis dubium nulum est. Reprobos quod attinet, etsi non vocentur *κατὰ πρόθεσιν* seu servandi proposito, serio tamen vocantur, serio salus ipsis promittitur sub conditione fidei. Nec ideo illis illuditur, quod gratia credendi destituantur, sed quia gratia primæva sua sponte exciderunt, & spontanea quoque mali-

tia salutis media aspernantur. Deus fidem nihilominus ab ipsis exigendi jus habet, eodemque non minus quam alii creditores juste utitur, ut os ipsis obturètur, inexcusabiles reddantur, Deique justitia asseratur. Non igitur ideo eos vocat ut illis illudat, sed ut justitiam suam declaret ac patefaciat.

VIII. *Ex vocatione itaque communi non statim electio concluditur: tum quia reprobis et electis contingit, tum quia fit sub conditione fidei.*

Etsi etiam integra gens Judaica electus dicitur, electa dicatur, non tamen cum tamen plurimi Judæi ideo omnes in illa gente fuerint reprobi.

IX. *Nec*

I X. Nec ideo omnes sunt electi, quia jubentur credere se esse electos, non enim id absolute jubentur credere, sed cum exploratione fidei.

I COR. 13. 5. Vos ipsos tentate, an sitis in fide, vos ipsos probate. Annon agnoscitis vosmetipsos, Iesum Christum in vobis esse? nisi rejectanei sitis. At spero fore, ut cognoscatis, vos non esse rejectaneos.

C A P U T. XXI.

In quo

De Fœdere Gratia.

Vocationis fructus & beneficium, est externa tum fœderis gratia, tum Ecclesiae communio.

Externa fœderis gratia communio est, qua Vocati pro fœderatis & Dei populo censentur.

Analogicè tamen, sicut alii Dei populus sunt in rei veritate, alii externa tantum professione.

Fœderis gratia tum oblatio, tum obsignatio spectanda.

Oblatio fœderis gratia est, qua Deus Vocatis promittit, se ipsis in Christo Patrem fore, si filialem præstiterint obedientiam.

C A N O N E S.

I. Fœderis nomine non generale illud intelligitur, quod pepigit Deus cum universis creaturis, nec fœdus operum cum primis nostris parentibus initum: sed quod post lapsum, Deus ex mera sua misericordia nobiscum percussit.

II. Ideo Fœdus gratia, & Testamentum, *Διαθήκη* Dispositio nominatur; quia hac Deus filijs suis caelestem hereditatem destinavit, morte Iesu Christi Filij sui interveniente, consequendam:

Heb.

Heb. 8. 10. Ὁτι αὐ-
τη ἡ διαθήκη, ἣν δια-
θήσομαι. Quamobrem hoc
est fœdus, quod paciscar,
Ec. & c. 2. 15, 16. Itaque
ob id novi fœderis Media-
tor est, ut morte ad redem-
tionem earum transgressio-

num intercedente quæ fue-
runt sub priore pacto qui
vocati erant pronissam
aeternam hereditatem ac-
ciperent. Nam ubi Testa-
mentum est, mors interce-
dat, necesse est, testatoris.

III. Causa eius efficiens communiter est tota SS.
Trinitas, singulariter verò Christus Θεὸς υἱός, Angelus ille fœderis.

Malach. 3. 1. Ecce ego Templum suum, Dominus
missurus sum Angelum quem vos queritis, & An-
gelus fœderis, quo vos de-
lectamini. me & repente veniet in

IV. Materia fœderis gratiæ, sunt pacta utriusque
partis, Dei & hominis. Deus promittit se Deum no-
strum fore in Christo Domino; Homo repromittit obe-
dientiam fidei & vitæ.

V. Forma in mutua obligatione consistit. Sic tamen
ut sint relata disquarantia; Dei enim promissio &
obligatio est gratuita; hominis verò debita & juris ex-
sistit.

VI. Finis oblatis fœderis idem est, qui Vocationis com-
munis Dei gloria & Electorum salus.

VII. Subiectum seu obiectum fœderis oblatis, sunt
omnes Vocati propriè tamen soli Electi.

Omnibus quidem voca- rû soli Electi fœderis pro-
tis hoc fœdus offertur, ve- missionibus fruuntur.

VIII. Ex Ad. unclis spectanda est fœderis gratiæ
administratio.

IX. Administratio hæc temporis respectu distingui-
tur, in Vetus, & Novum Fœdus seu Testamentum.

X. *Vetus Testamentum, est fœdus gratiæ, administratum tempore Christi exhibendi.*

X I. *Hujus administrationis triplex forma fuit. Prima ab Adamo ad Abrahamum. Secunda ab Abrahamo ad Moysen. Tertia à Moysè ad Christum.*

X I I. *Inter primam & secundam administrationis formam hoc interest: 1. Quod illa facta sit verbis promissionis, brevissimis illis quidem, sed luculentissimis; ista non promissionem tantum sed expressam quoque obsequii conditionem habet. 2. Illa sacrificiorum tantum; ista etiam circumcisionis ritum habet. 3. Illa toti humano generi proposita fuit; hæc ad Abrahami posteritatem restricta est.*

X I I I. *Inter tertiam vero & duas priores administrationis formas hoc est discriminis, quod tertia perfectior sit ac vere testamentaria, quippe non Paschatis tantum: sed quam plurimis aliis mortis Christi typis acta.*

X I V. *Novum Testamentum, est fœdus gratiæ, quod administratur Christi jam exhibito.*

X V. *Conveniunt Novum & vetus Testamentum substantiâ; utrobique enim idem Testator Christus est: utrobique eadem promissio gratiæ in Christo; utrobique idem requisitum obedientiæ, fidei & vitæ.*

X V I. *Errant igitur, qui parallelas statuunt distinctiones Veteris & Novi Testamenti: Fœderis operum & Fœderis gratiæ; Legis & Evangelii; utrumque cum Testamentum seu Fœdus est gratiæ fœdus. Vtriusque Lex & Evangelium urgetur.*

X V I I. *Differt autem Veteris & Novi Testamenti administratio; 1. Tempore, quia Vetus Testamentum ante Christum exhibitum: Novum vero Christo jam exhibito administratur: illud ad Christum usque, istud semper durat. 2. Loco seu amplitudine: quia illud tantum populo Israelitico oblatum fuit; istud per totum terrarum orbem se extendit. 3. Claritate: quia promissiones gratiæ de Christo clarius in Novo Testamento prædicantur & obsignantur; sublatis typorum & ceremoniarum umbris. 4. Facilitate, quia administratio in Veteri Testamento longè fuit operosior, quàm in Novo Testamento. 5. Suavitate: in Veteri enim*
Te-

Testamento frequentius urgetur perfecta Legis obedientia: non quidem exclusis promissionibus Evangelicis: eo tamen sine, ut rigorosa illa obedientia exactione tanquam pædagogus ad Christum querendum compellerentur. In Novo vero Testamento frequentiores sunt Evangelica promissiones, non tamen exclusâ Lege, ad novam obedientiam ex regenerationis gratia præstandum, impellente.

XVI I I. Patet igitur hinc quo sensu Novum fœdus apud Ieremiam Veteri opponatur.

Jer. 31. 31, 31. Ecce dies venturi sunt, dictum Iehova, quibus pangam cum domo Israelis & cum domo Iehudæ fœdus novum. Non secundum illud fœdus, quod pepigeram cum maioribus eorum, &c. & v. 33. Hoc est fœdus meum: indam legem meam menti eorum, & cordi eorum inscribam. & vers. 34. Non docebunt amplius quisque amicum suum, &c. & iterum, Cognoscens me à minimo ad maximum. In his verbis ad tertiam & quintam differentiam respicitur, Et ad hanc quidem, dum Legis fit mentio tabulis olim lapideis inscriptæ, deinceps vero cordibus inscribendæ: ad illam vero, dum clariorem cognitionem promittit.

C A P U T. XXII.

In quo

De Sigillis, seu de Sacramentis fœderis gratiæ in genere.

Oblationem fœderis sequitur ejus obsignatio, facta Sacramentis, tanquam Fœderis Gratæ sigillis.

Sacramentum est actio sacra divinitus instituta, in qua gratia, per Christum fœderatis promissa, à Deo visibilibus signis obsignatur, atque hi vicissim in ipsius obsequium adiguntur.

C A N O N E S.

1. Sacramenti vox, olim de iuramento militari, vel de pecunia à litigantibus pignoris loco deposita, intellecta, non incommodè in Ecclesia gratiae signis applicatur.

Sacramentis enim, velut iurejurando, ad pacta foederis servanda obstringimur; eademque nobis pignora sunt gratiae in foedere promissae.

II. Appellatur quoque mysterium, quatenus hoc rem arcanam & divinam signis seu typis propositam significat. Latior tamen est vox mysterii quam Sacramenti, cum omne quidem Sacramentum sit mysterium, sed non omne mysterium sit Sacramentum.

III. Sacramentum propriè loquendo, pro integra actione tam signum quam signatum complectente; Synecdochice vero pro signo tantum sumitur.

IV. Priore modo sumtum jam definitum est, Posteriore modo intellectum, definitur, Visibile signum invisibilis gratia.

V. Causa efficiens princeps est communiter tota SS. Trinitas, singulariter verò Christus, Angelus ille Foederis.

VI. Instrumenta quibus Sacramenta administrantur, sunt Ministri legitime vocati.

VII. Instrumentum quo Sacramenta efficiuntur, seu, quo signa consecrantur, est Verbum Institutionis, duabus praecipuis constans partibus, præcepto de legitima Sacramenti administratione & perceptione, & promissione de eius fructu & efficacia.

VIII. Verbum Institutionis non substantiam aut qualitatem elementorum, sed usum tantum mutat: idque non Arcanà quadam vi ipsis verbis inhaerente, ut fingunt Pontificii, sed Dei ordinatione.

Ut lapis Magistratus ordinatione mutatur in limitem, manente ejus substantia & qualitatibus: ita accedente Verbo (ut inquit Aug.) ad elementum, fit Sa^c

Sacramentum, manente qualitate. Mutato tantum Elementi substantia & usu communi in sacrum.

IX. Falso quoque docent; intentionem Ministri tam precise requiri, ut nisi hæc ad sit, nullum sit aut fiat Sacramentum.

Nisi enim à Dei potius latio eripietur miseris cō-
institutione Sacramentū, sciētis, quibus ignotæ sūt
quam à Ministri intentione Ministri, rem sacrā admini-
ne, pendeat, omnis conso- nistrantis, cogitationes.

X. Ineptè quoque opponunt verbum concionale et Institutionis; non enim realiter, sed ratione tantum differunt cum concio nihil aliud sit, quam Verbi explicatio. Verbum igitur institutionis ad Sacramenti essentiam; Verbum vero concionale ad modū administrandi pertinet.

XI. Materia Sacramenti externa & terrena, est visibile signum seu elementum.

XII. Materia interna & cœlestis, est res significata, Christus nimirum cum omnibus beneficiis.

XIII. Forma externa illegitima tum administratione, tum participatione Sacramenti juxta Dei mandatum, consistit.

XIV. Forma interna posita est in analogia signi & rei signata.

XV. Unio itaque signi & signati, non est *φυσικὴ*, seu localis sed *σηματικὴ*, quatenus signum rem signatam representat, & exhibito signo à Ministro, res quoque signata datur fidelibus à Christo.

XVI. Nec tamen præsentiam Christi, ejusque corporis & sanguinis in actione sacramentali negamus; præterquam enī quod præsens sit divina sua persona & Spiritus suo S. præsens quoque est corpore & sanguine suo, non localiter, sed sacramentaliter Vide infra, pag. 133.

Præter localem præsentiam triplex alia datur;
I. Symbolica; quando res menti humanæ representatur symbolo aliquo: ut res verbo seu voce: homo imagine. II. Præ-

sentia spiritualis: quando rem spiritualem, non præsentem, fide nobis representamus, qualiter Abrahamus sibi præsentem fecit, & vidit diem Christi, Joan 8. 56.

III. *Præsentia virtutis*, quando quod loco distat, præsens est efficacia, ut Sol. Tres hi modi præsentia in Sacramentis concurrunt. Præsens enim nobis est corpus & sanguis Christi. 1. *Symbolice*, quatenus representatur externo symbolo, 2. *Spiritualiter*, quatenus fide corpus & sanguinem Christi, cum ejus merito, nobis applicamus. 3. *Virtute*, quatenus

fructum ejus per finem in cordibus nostris percipimus. Primus gradus sacramentalis præsentia etiam infidelibus competit, secundus & tertius non nisi fidelibus. Etsi igitur corpus Christi, locali præsentia, tam longe distet à symbolo, quam cælum à terra, manet tamen præsentia sacramentalis. Præsentia non opponitur distantia, sed absentia.

XVI 1. *Nec ideo Sacramenta vacua signa sunt, quod symbolum & res significata localiter non sunt unita; manent enim nihilominus.* 1. *Signa significantia.* 2. *Exhibentia.* 3. *Applicantia.* 4. *Obfignantia.*

Quatuor hæc species signorum probè sunt observandæ, contra eos qui clamitant, nos vacua in Sacramentis signa habere. Signa igitur aut *significabilia* tantum sunt, ut imago picta hominem significat; aut *exhibentia* quoque, ut sceptrum, claves, & similia, quibus exhibitis, potestas Regia, aut facultas ingrediendi domum confertur; aut *applicabilia* insuper, sicut promissio Dei de conservandis 144000, cuique ab Angelo, signo in fronte notato, applicatur. Apocal. 7. 3. aut *obfignantia*

denique, qualia sunt aræ, sigilla & similia. Jam vero hi quatuor gradus in Sacramentis, concurrunt. Primum enim externa symbola corpus Christi ejusque sanguinem significant ac representant. Secundo, una cum signo exhibetur quoque res signata; non tamen in signo, sed in actione sacramentali, exhibente Ministro signum, Christo vero Domino dante rem signatam. Tertio, res signata Evangelii verbo generaliter fidelibus promissa, exhibito signo, cuique fidelium applicatur. Quarto, eadem

dem promissio Sacramen- signa tantum sed sigilla
to obsignatur, unde non appellantur, Rom. 4. 11.

XVII. Ex unione & relatione rei signata cum
signo fluit loquutio seu phrasis sacramentalis, quâ de
signo res signata prædicatur; in quo loquendi modo, non
tam exprimitur, quid externa signa in se & sua natu-
ra sint, quam quid significent.

Genes. 17. 10. Circum-
cisio (phrasi Sacramen-
tali) fœdus nominatur:
& vers. 11. proprie signum
fœderis Exod. 12. 11.
Agnus Pascha, hoc est
transitus, appellatur;
quem locum ab Adversa-
riorum excep. ionibus
vindican. parallela dicta,
Marc. 14. 12. Primo die
Azymorum, quando Pa-
scha mactabatur, & Luc.
22. 8. Profecti parate no-
bu Pascha ut edamus, &
vers. 11. Vbi est diverso-
rium, ubi Pascha cum Di-
scipulis meis edam? &
vers. 12. Illic parate Pa-
scha, & vers. 13. Desidera-
vi vobiscum edere hoc Pa-
scha. Huc faciunt omnia
illa loca, quibus sacri-
ficiis expiatio, & quæ seu
ablutionibus purificatio
tribuitur. Item, quibus
nomen Iehovæ arcæ aut
Hierosolymæ tribuitur,
Psal. 47. 6. Ezech. 48. 35.
Similia testimonia in No-
vo Testamento sunt, Mat.
26. 26, 27, 28. Edenti-
bus autem eis, Iesus cum

accepisset panem, & be-
nedixisset, fregit, deditque
Discipulis, & ait, Acci-
pite, comedite, hoc est cor-
pus meum: & accepto
populo ac gratis actis, de-
dit eis, dicent, Bibite ex
eo omnes. Hoc est enim san-
guis Novi Testamenti, &c.
Vide parallela loca apud
Marcum, Luc. & 1 Cor.
11. 1 Cor. 10. 4. Petra
vero illa erat Christus,
Ephes. 5. 26. Vt Ecclesiam
sanctificaret, purificans
eam lavacro aquæ per ver-
bum, Col. 2. 12. conse-
pulti cum eo per Baptis-
mum, Hebr. 9. 10. Nam
si sanguis taurorum & hir-
corum & cinis juvenæ
aspergens inquinatos, san-
ctificat ad carnis purita-
tem, &c. Imo id ipsum
in aliis quoque, quam Sa-
cramentalibus signis vi-
detur: ut Gen. 41. 27. Septē
vacce, sunt septem anni id
est, typi & figuræ septem
annorū. Apoc. 17. 9. Septē
capita sunt septem mon-
tes, & vers. 10. Decem cor-
nua sunt decem Reges.

xix. *Loquendi hæc ratio, Metonymia sacramentalis, rei signata pro signo, nominatur. In attributo vero, an in copula tropus esse dicatur, non multum interest; et si enim tropus statuatur in attributo, causa tamen seu fundamentum tropi est in copula.*

Subiectum & attributum materialis causa sunt simplicis enunciationis, copula verò affirmata vel negata, formalis ejus pars est, per quam vera aut falsa, propria aut figurata existit, quoties enim disparata per copulam conjunguntur ac affirmantur, falsa est enuntiatio, aut tropica. Sedes igitur tropi est in prædicato, sed causa ejus est in copula. Cum igitur copula est in hac enunciatione, Hoc est corpus meum, disparata conjungat, panem nimirum & corpus Christi, necesse est falsa statuatur enuntiatio (quod citra blasphemiam dici

nequit) aut tropica. Plana igitur est talium enunciationum interpretatio, Panis est corpus Christi i. e. Sacramentum corporis Christi. Circumcisio est fœdus Dei i. e. signum seu sacramentum fœderis. Septem boves sunt septem anni, hoc est, figuræ septem annorum. Sic aquæ lavacro purgari dicimur sacramentaliter, quatenus Baptismus seu lavacrum est sacramentum purgationis. Sic sacramentaliter sacrificia veteris testamenti expiare dicebantur, quia typi fuerunt expiationis per Christum.

xx. *Finis Sacramentorum est fœderis gratiæ ob-signatio.*

xxi. *Effecta Sacramentorum non sunt Justificatio aut Sanctificatio, tanquam ex opere operato, sed utriusque beneficii confirmatio & ob-signatio.*

Res manifesta est exemplo Abrahami, qui prius quam circumcissus esset, justificatus erat, Rom. 4. ii. Falso igitur Pontificii asserunt, Sacramenta insita quasi vi ex opere operato remissionem pec-

catorum & similia beneficia conferre. Loca autem Scripturæ, quibus de Sacramentis talia prædicantur, ut supra ostensum est, per sacramentalem metonymiam sunt exponenda.

xxii. *Sacra-*

XXII. Sacramenta communia sunt omnibus fœderatis quoad signa; propria vero electis, quoad rem signatam.

XXIII. Sacramenta ad salutem necessaria sunt, non simpliciter et absolute tanquam primaria salutis causa; sed ex hypothesi, quatenus media sunt salutis ordinaria, Christi præcepto usurpanda.

Hinc Bernardi regula, Non privatio, sed contemptus damnat.

XXIV. Verbum et Sacramenta conveniunt substantia; idem enim sigilla obsignant, quod Testamento promittitur. Differunt autem: 1. Quod Verbum auditur, Sacramenta visu percipiuntur, adeoque Sacramentum sit Verbum visibile. 2. Quod Verbum Evangelii generale sit; Sacramento vero promissiones Evangelicæ cuique fidelium applicentur. 3. Quod Verbo ordinariæ fides excitetur: Sacramentis confirmetur.

Sacramenta Veteris aut Novi Testamenti sunt.

Veteris Testamenti primaria & ordinaria duo erant, Circumcisio & Agnus Paschalis.

De his in doctrina de Lege Ceremoniali actum est.

Novi Testamenti duo sunt, Baptismus, & Cœna Domini.

C A N O N E S.

1. Sacramenta Veteris et Novi Testamenti conveniunt re significata quoad substantiam. Christum videlicet cum beneficiis, qui omnium Sacramentorum nucleus est.

Hebr. 13. 8. Iesus Christus heri, hodie idem est, et in secula, Apoc. 13. 8. mundi fundamento; nempe Sacramentaliter, sub sacrificiis & Agno Paschali.

II. Respondet quinetiā analogicè Baptismus Circumcisioni, et Cœna Domini Agno Paschali. Ut enim circumcisio Sacramentum fuit initiationis seu insitionis in fœdus, et regenerationis seu spiritualis circumcisionis;

ita Baptismus. Et ut Agnus Paschalis sacramentum fuit spiritualis nutritionis : ita sacra quoque Cœna : Hinc sacra Cœna ultimæ Paschatis celebrationi succedit.

III. Differentia Sacramentorum Veteris & Novi Testamenti consistit. 1. In signis externis , 2. In modo significandi : illic enim significabatur Christus exhibendus ; hic exhibitus. 3. In numero ; præter Circumcisionem enim & Agnum Paschalem alia quoque habuerant : nos præter Baptismum & sacram Cœnam nullum. 4. In amplitudine ; prout fœdus quoque novum non ad unum tantum populum se extendit. 5. In duratiane ; illa enim tantum ad primum Christi adventum , hæc ad finem mundi durant. 6. In claritate.

IV. Falsa autem est differentia , quam Pontificii fingunt. 1. Quod Sacramenta Veteris Testamenti fuerint typi Sacramentorum Novi Testamenti. 2. Quod Sacramenta Veteris Testamenti gratiam iustificantem tantum adumbrarint , nostra vero ipsum corpus spiritualium bonorum in se realiter habeant.

Primam differentiam quod attinet aliud est, esse typum Christi, aliud, Sacramentorum Novi Testamenti. Circumcisionem & Agnum Paschalem typos fuisse Christi, supra ostensum est : typos autem nostrorum Sacramentorum fuisse pernegamus ; absurdissimum enim id , Ideò tantum instituta esse , ut nostra

significarent. Altera differentia itidem falsa est ; utrobique enim Christus cum beneficiis suis res Sacramenti est & nucleus. Potius inter Sacramenta veteris fœderis & Christum hæc differentia est, quod illa honorum spiritualium umbra fuerint, quorum Corpus Christus, Col. 2. 17.

V. Nec ideò Sacramenta Novi Testamenti antiquis non sunt præstantiora : quod gratiam iustificantem, non ex opere operato conferant ; manent enim prærogativæ illorum tertio canone expressa , imprimis secunda & sexta.

Objicere.

Objicere hic solent, clariora fore Sacramenta Veteris Testamenti, nisi hanc differentiam (ab ipsis consistam) agnoscamus; agni enim mactatione clarius mortem Christi representari, quam pathe Eucharistico.

Verum sciendum ante omnia, quae in re claritas Sacramenti consistat; utriusque non in signis tantum externis, sed in verbo Sacramentali. Jam nonne clarissima sunt haec verba, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur. Hic est*

sanguis meus, qui pro vobis funditur. Nihil tam aperte de Christi morte in agni institutione. Deinde, falsum quoque est, agni mactatione clarius signum esse: tum quia longe plures & obscuriores caeremoniae agni mactationi adjectae sunt, tum quia fractio panis, fusio vini, & utriusque perceptio, fractionem corporis Christi & fusionem sanguinis nec non utriusque participationem, clarissime representat.

v i. Duobus Novi Testamenti Sacramentis perpetram accensent Pontificii, Confirmationem, Pœnitentiam, Extremam Unctionem, ordinationem Ministrorum, & Matrimonium.

Ad Sacramentum tria requiruntur. 1. Ut sub foedere gratiae divinitus sit institutum. 2. Ut habeat externum symbolum à Deo ordinatum. 3. Ut annexa quoque ei sit promissio gratiae. Jam vero haec tria tantum in Baptismum & Sacram Coenam, in nullum vero reliquorum competunt Confirmatio Papistis ritus est, quo Episcopus, seu Suffraganeus, baptizato, de Religione ac capitibus illius praecipuis interrogato, chrisma illi-

bit, imposito linteo non ante tertium diem, à testibus, amovendo, eique in rei memoriam alapam infligit, ut copiose ei suppet diretur Spiritus S. contra Diaboli tentationes. Verum ubi in Scripturis istius Sacramenti seu caeremoniarum institutio? ubi promissio? Verius hoc Papae excrementum quam sacramentum dixerimus, & characterem illum quod bestia suos in fronte notat Apoc. 13. 16. ut ex eo manifestum est. quod Sacramentum hoc impie Baptismo

Baptismo præferant; aperte enim docent, Confirmatione Baptismum perfici, & in ea uberiorem esse Spiritus S. donationem, quam in baptismo, cumque Baptismum quivis Pastor aut Presbyter, imò idiota quoque aut mulier administrare queat, confirmationem à solo Episcopo aut suffraganeo peragi debere. Pœnitentia Sacramentum ipsis est, quo lapsi post exploratam resipiscentiam, à Sacerdote seu Ministro absolvuntur. Et vero agnoscimus, & pœnitentiam lapsis præceptam esse, & potestatem absolutionis Ministris datam; quamvis illi longè aliam pœnitentiam & absolutionem fingant, ut infra patebit: interea tamen nullum externum symbolum divinitus est ordinatum, quod promissionem habeat. Nec, ut ineptè fingit Bellarminus, hæc verba. *Absolve te*, symboli loco esse possunt. Unctio extrema ipsis Sacramentum est, quo Sacerdos hominem de vita desperantem, peccata confessum & absolutum, recitatis prius litanis, iis corporis partibus, quæ sedes sunt quinque sensuum, oleo olivæ benedicto ungit, ut convalescat, si ad salutem

eius expediat, & abstergantur peccata, post alia Sacramenta accepta, residua. Promittit quidem Christus Discipulis, si ægrotis manus imposuerint, futurum ut melius habeant, Marc. 16. 18. Præcipit etiam Jacobus, ut ægroti accersitis Senioribus impositis manibus & præmissis precibus, ungantur. Verum hæc ceremoniæ non fuerunt sacramenta, sed ritus miraculis, liberè tamen, adhibiti, qui una cum miraculorum donis expirarunt. Nihil igitur similitudinis, cum unctione illa, habet extrema unctio: ut enim de magico exorcismo, quo oleum consecratur, nihil dicam, certum est, Apostolorum tempore non solum morituros (ut fit in Papatu) sed quosvis ægrotos unctos fuisse. Ordinatio ipsis Sacramentum est, quo solus Episcopus vel Suffraganeus, Ministro manus imponit, eique solennibus verbis librum, patinam, baculū pastoralem, &c. adhibitis etiam unctionis & rasuræ ceremoniis, tradit, characteremque indelebilem imprimit, ad conferendum gratiam justificantem, qua potestatem clavium rectè exerceat, Et si autem

tem ordinatio Ministro-
rum impositis manibus
& adhibitis precibus,
Apostolorum exemplo
fieri possit: adiaphora ta-
men est manuum imposi-
tio. Ceremoniæ vero Pa-
pistarum partim Judaicæ
sunt; ut unctio, partim
Ethnicæ: ut rasura ex-
presse prohibita, Levit.
19. 27. Conjugium gra-
tuiti foederis Sacramen-
tum non est, tum quia
ante lapsum institutum,
tum quia foederatis
cum non foederatis com-
mune est. Interim non.

negatur, connubium ima-
ginem quandam esse con-
nubii spiritualis cum
Christo. Si verò ideò Sa-
cramentum esset, tum tot
Sacramenta forent, quot
parabolæ & allegoriæ.
Hinc multi Scholastici
quoque Sacramentum
esse negarunt: & quo loco
re ipsa apud Pontificios
habeatur, vel inde patet,
quod ἱερωσύνη inter or-
dinationem & conjugium
bellum faciunt, & Mini-
stris suis conjugio tan-
quam immundo interdici-
unt.

CAPUT. XXIII.

In quo

De Baptismo.

Baptismus est primum novi foederis Sacramentum,
in quo, electis in Dei familiam receptis, externa
aquæ aspersione, peccatorum remissio, & regeneratio
per sanguinem Christi & Spiritum sanctum obigna-
tur.

C A N O N E S.

1. Baptismi vox *Immersionem* & *Aspersionem*
significat, & ex consequenti *Ablutionem*.

Aspersionem signifi-
care patet ex Marc. 7. 4. *τίσυνται*) non edunt.
Et à foro venientes, nisi loti

2. Quatuor Baptismi appellationes hic considerandæ
*Baptismus fluminis seu aquæ; (a) luminis seu doctri-
næ. (b) flaminis seu donorum Spiritus sancti, (c) &
sanguinis seu martyrii. (d)*

(a) Matth.

(a) Matth. 3. 11. *Ego baptizo vos aqua.* (b) Mat. 21. 25. *Baptisma Ioannis* (i. e. totum ejus Ministerium tum doctrinae tum Baptismi) unde erat: & Actor. 18. 25. *Apollo tan-*

tum sciebat Baptismum Ioannis. (c) Actor. 1. 5. *Vos baptizabimini Spiritu sancto.* (d) Matth. 20 22. *Potestis baptizmate, quo ego baptizor, baptizari.*

111. *Causa efficiens princeps, est Christus Dominus, Instrumentalis verò, est Minister legitime vocatus.*

1 v. *Baptismum igitur à privato aut à muliere administratum (ut sit in Papatu) ratum non habemus.*

Si enim in terrena republica nullo loco haberetur, quod privatus quispian citra mandatum facit: quanto minus corruptio talis Christo placebit in Ecclesia sua?

v. *Materia eius externa, est aqua: Oleum verò, sal, sputum, & quæ alia huic elemento à Pontificiis adiunguntur, ad profanationem potius, quam administrationem Baptismi faciunt.*

A. R. *Materia Baptismi externa, est aqua: operæ pretium fuerit hic adscribere multiplices rationes cur Aqua in baptismo usurpetur. 1. Quia immersio in aquam representat nobis Christi mortem atque sepulturam, nostramque adeo mortificationem: similiter ipsa ex aquis lustralibus immersio umbram quandam præ se fert resurrectionis Christi, nostræque vivificationis spiritualis. 2. Aqua parabile est vulgare elementum, ubique fermè in promptu. 3. In principio Spiritus aquis incubabat, atque ita generationis initium attulit; pari modo in baptismo aquæ & spiritus renascimur, regeneramur. 4. Aqua eluit sordes corporis, baptismus labes animi: Ezech. 36. *Effundam super vos aquam mundam & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Hujusce aquæ beneficio Christus Ecclesiam suam emundat Eph. 5. 5. *Aqua:**

scimus.

fitim corporis sedat ; ita & baptismus animi fitim levat. 6. Aqua calores nimios refrigerat , ita baptismus flagrantem in nos Dei iram restinguit , & æstuantem libidines domat. 7. Baptismus sacramentum est *ἁγισμῶ* illuminationis Heb. 6. 4. & 10. 32. qua de causa *ἁγισμῶν* , illuminare , idem erat veteribus quod baptizare : quin ipse baptismus *ἁγισμῶς* sive illuminatio dicta est ; & dies lustrici (quibus diebus , statis scilicet & solennibus , administrabatur baptismus olim apud seculum prius) appellabantur dies *ἁγίων* , sive luminum. Est autem aqua corpus diaphanum , per quod lumen ad nos defertur , quo modo per baptismi interventum illuminamur , aspersi quidem nunc dierum aquis lustralibus , non immerfi , quod eodem retidit : nam & dona spiritus per asperginem aquæ puræ designantur apud Ezechielem ; & *ὡς ὁ ὕψω* præfigurabantur in priscis purificationibus per aspergionem sanguinis agnini ad Pascha casti , quo aludat Apostolus , Hebr. 10. Aspersi corda à conscientia mala , & abluti corpus aqua pura.

V I. *Materia interna , est , Christus cum mortis , sepulturæ & resurrectionis , aliisque beneficiis.*

V I I. *Forma ejus externa , partim in actionibus , partim in verbis consistit. —*

V I I I. *Actio est aspersio aquæ quæ loco immersionis usurpatur.*

Immersio & emersio illustre symbolum fuit sepulturæ & resurrectionis Christi ; teneræ autem ætatis infantum ratione habita frigidioribus locis aspergionem adhibemus , qua in familiis quoque domesticis baptizandis Apostolos usos esse credibile est.

I X. *Trinâ aspersione , an unicâ res peragatur , non magni interest : modo absit superstitio , & non guttatim aut digito saltem , sed ita res peragatur , ut symbolum aspersioni aut ablutioni respondeat.*

x. Verbum quo Baptismus administrandus est, institutione Christi, imprimis autem formalibus illis, Baptizate in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, comprehenditur.

xi. Repugnat Baptismi formæ, tum linguæ peregrinæ seu Latinæ in Baptismi administratione usus, tum aquæ superstitiosa consecratio & exorcismus.

xii. Forma interna, in analogia aspersiois & remissionis peccatorum, nec non regenerationis seu sanctificationis consistit.

Baptismus hæc in parte Legalibus aspersioibus respondet, quibus ipsis quoque remissio peccatorum per Christi sanguinem adumbrata fuit, A qua quæritur à sordibus

abluens & plantis humorem suppeditans regenerationis rationem adumbrat, qui peccato mortui, vivimus iustitiæ. Vide Rom. 6. 1. &c.

xiii. Finis Baptismi præter ceteros ei cum S. Cæna communis, est receptionis seu insitionis in familiam Dei, & regenerationis obsignatio.

xiv. Baptismi subiectum sunt omnes fœderati, etiam infantes illorum qui fœderatorum numero censentur.

Nititur hæc regula, 1. Mandato Christi, Matth. 19. 14. Sinite puerulos & ne prohibete eos ad me venire. Quos Christus sibi adduci vult, eos à baptismo arcere minime decet. Emphatica sunt in hoc loco, & Luc. 18. 15. Vocabula *παιδια* & *βριον*, utique infantes designantia. 2. Ratione à Christo addita, Matth. 19. 14. Talium est Regnum Cælorum. Ad quos pertinet Regnum Cælorum & fœdus gratiæ, iis quoque

debetur Sigillum fœderis. Atque ad infantes quoque pertinet hoc fœdus, Gen. 17. 7. Ero Deus tuus, & semini tui, Actor. 2. 39. Vobis facta est promissio & liberis vestris. 3. Analogia circumcisionis, quo. 1 Sacramento initiationis quoque sunt infantes. 4 Exemplo Apostolorum, qui integras familias baptizasse leguntur, Act. 16. 33. Quam autem ineptè regula ista. 2. Thes. 3. 10. Si quis nolit operari, non edito, infantibus accom-

commodaretur : tam in- quibus adultiores prius
fuisse Anabaptistæ loca doceri jubentur , quam
Scripturæ detorquent in baptizentur.
contrariam sententiam ,

xv. Infantes fidem non secus ac rationem habent et si
non fructu , tamen in semine , et radice : et si non actu
secundo , tamen actu primo ; et si non operis externæ de-
monstratione , tamen spiritus S. internæ virtute.

xvi. Alia verò infidelium eorumque infantum ratio
est , qui ne quidem ex altero parente fideli nascuntur : hi
prius baptizandi non sunt , quàm ad annos discretionis
pervenerint et fidem testati sint.

xvii. Baptismus campanarum horrenda est Baptismi
profanatio , cum abominabili idololatria conjuncta.

xviii. Ut naturæ ordine prius est nasci quàm pasci :
ita prior est Baptismus Cœna Domini.

xix. Baptismus semel susceptus , si essentialia Bap-
tismi servata sunt , non iterandus est.

Hac de causa Ecclesia respectu , qui admiscetur,
nostra Baptismum in Pa- sed quod infans in no-
pato administratum , ra- men SS. Trinitatis baptis-
tum habet. Non abusus zatus sit.

xx. Necessarius est Baptismus non absolutè sed ex
Christi præcepto : nec talis fingi potest necessitas , propter
quam infantes aut ab alio , quàm à Ministro baptizari ,
aut si sine Baptismo decedant , Beatorum numero excludi
debeant.

xxi. Baptismus Christi et Ioannis reipsa idem est.

Pontificii Joannis Ba- opponitur Baptismus Ba-
ptismum à Deo institutū ptismo , sed comparatio
negant , contra apertissima instituitur inter partes
testimonia , Matth. 21. 5. Ministri in Baptismo ad-
Luc. 3. 2. & 7. 32. Joan. 1. ministrando & Christi,
33. Nec obstat , quod Jo- illius enim est dare sym-
annes inter suum & Chri- bolum , hujus vero , dare
sti Baptismum distinguat , rem signatam. Dicunt , eos
Marci. 1. 8. Ibi enim non qui à Joanne baptizati
sunt

sunt, rebaptizatos esse, Actor. 19. vers. 1. & seqq. Si rebaptizari sunt ab Apostolo, necesse est ab æmulo quodam Joannis non recte baptizatos, fuisse. Nec tamen ex textu illos rebaptizatos esse

colligitur: verba enim illa v. 5. non sunt Lucæ de Paulo, sed Pauli de Joanne & Discipulis ejus. Nil igitur faret hic locus vel Papistis vel Anabaptistis.

CAPUT. XXIV.

In quo

De Sacra Cæna.

Sacra Cæna est alterum Novi Testamenti Sacramentum; in quo Christianis adultis, panis & vini usu à Christo mandato, spiritualis participatio corporis & sanguinis Christi obsignatur.

CANONES.

1. *Sacra Cæna metonymicè Eucharistia, Synaxis, Mensa Domini, Novum Testamentum; & synecdochicè Fractio panis appellatur.*

II. *Causæ ejus efficientes eadem sunt quæ Baptismi.*

III. *Materia ejus externa seu signa sunt Panis & Vinum seu Poculum Domini.*

IV. *Mutila igitur Cæna est, ubi non utrique symbolo locus est, nec calix laicis sine sacrilegio eripi potest.*

Matth. 26. 27. Bibite ex eo omnes, 1 Cor. 10. 16. Poculum benedictionis, cui benedicimus, nonne communio sanguinis [Christi est? & cap. 11. 26. Quo-

tiescunque ederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis, mortem Domini annuntiatis, usque quo venitis.

v. *Materia*

v. *Materia interna, est Christus cum tota satisfactio-
ne & merito suo.*

vi. *Vi azymus panis non sine Iudaica superstitione
usurpatur, ita numularii panes Papanæ superstitionis
sunt reliquæ.*

vii. *Forma ejus externa in actionibus et verbis
consistit.*

viii. *Actiones sunt, Panis fractio, et Vini fusio
utriusque signi distributio, et perceptio manu et ore
facta.*

ix. *Verbum est, tum tota institutio ἐν ταῖς λέξεσι,
mandatum, et promissionem complectens, tum impri-
mis promissio.*

x. *Impiè igitur statuitur, quatuor verborum, Hoc
est corpus meum (quibus tamen quintum, enim, inse-
runt) submissa demurmuratione, unico spiritu et Sa-
cerdotis intentione, facta, panem in corpus Domini con-
verti, manentibus tantum externis accidentibus panis.*

xi. *Forma interna in analogia signi et signati consi-
stet: qua pane et vino, corpus et sanguis Christi, velut
cibus et potus spiritualis, fractione verò panis et fusione
vini, corporis ipsius fractio et crucifixio ac sanguinis
effusio; utriusque denique distributione et perceptione,
mortis Christi applicatio significatur.*

xii. *Fractio panis non est res adiaphora.*

Hac quippe Christus hac S. Cœna nomen ha-
ipse usus est: Hanc usur- bet. Hac deinceps Eccle-
pandam demandavit, di- sic unio designatur. 1 Cor.
cens, Hoc facite: hanc ipse 10. 17. *Vnus panis, unum
explicavit, addens, Hoc corpus, multi sumus; nam
est corpus meum, quod omnes unius panis sumus
pro vobis frangitur. Ab participes.*

xiii. *Verba, Hoc est corpus meum, neque de
transubstantiatione, neque de consubstantiatione intelli-
possunt: sed sensus est, Hoc (panis nimirum) est sacra-
mentum corporis mei.*

Pontificii hæc verba sic interpretantur. Quod sub specie panis continetur, est corpus meum: Lutherani, in, cum, sub hoc est corpus meum. Nostræ interpretationis ratio superiore capite explicata est. Absurdum esse dicunt, in Testamento phrasés tropicis, quippe obscuras, usurpari. At 1. Falsa est hypothesis ipsorum, quod tropicæ phrasés statim obscuræ quoque sint: sæpe enim tropis ad illustrandum utimur. 2. Æque falsum est, in Testamen-

tis tropis non esse locum: contrarium enim docent Testamenta Jacobi, Gen. 49. Moïsis, Deuter. 33. Davidis. 2 Sam. 23. Tobiz. 4. Matthithiæ, 4. Marc. 2. 3. Si tropus nullus est in S. Cœna, tum ostendant, quomodo sine tropo, calix Novum Testamentum, in sanguine dicatur. Dignum est Augustini dictum, quod hic subjiciatur. Non dubitavit Dominus dicere. Hoc est corpus meum, cum signum daret corporis sui. Advers. Adimant. Manich. cap. 12.

XIV. Aliud est dicere, Christum in pane presentem esse; aliud præsentiam ejus in S. Cœna asserere. Præsens est Christus Deitate & Spiritu suo. Præsens etiam est corpore & sanguine suo præsentia sacramentali, quæ est, 1. Symboli non quod præsens sit in pane, sed quod pane tanquam symbolo representetur. 2. Fidei, quæ Christum cum ejus merito nobis applicamus. 3. Virtutis & fructus, Vide supra pag. 113.

XV. Finis S. Cœnæ, præter alios, proprius est, ob-
signare spiritualem nutritionem seu conservationem ad vitam æternam, per meritum mortis & obedientiæ Christi. Ex qua dependet unio fidelium cum Christo & inter se.

XVI. Intolerabilis igitur abusus est, cum adhibetur ad probandum innocentiam in foro: ad fœdera humana firmanda: ad cœpta & proposita fortunanda; &c.

XVII. Sacra Cœnæ usus sæpius repetendus est.

Quotiescumque ederitis hunc panem, &c. 1 Cor. II. 26,
XVIII. Sacra

XVIII. *Sacra Coena à Baptismo non tantum externis Symbolis differt, sed et fine proprio; quia Baptismus spiritualis regenerationis, sacra Coena vero nutritionis signum est: Obiecto item seu subiecto; Baptismus enim infantibus quoque sacra Coena tantum adultis et probatis debetur; nec non tempore, quia Baptismus semel suscipitur, sacra Coena vero saepius iteratur.*

XIX. *S. Coena è diametro repugnat Missa Papistica.*

1. *Sacra Coena à Christo: Missa à Papa instituta est.* 2. *Sacra Coena Sacramentum est institutum in memoriam Sacrificii Christi semel peracti: Missa vero Papanis est sacrificium ipsum, quotidie peragendum. Nominarunt quidem Veteres quoque S. Coenam Sacrificium, verum non expiatorium pro peccatis, sed Eucharisticum, & tale quod conjunctum cum precibus & charitatis operibus, quae grata sunt Deo sacrificia.* 3. *Christus se non in sacra Coena, sed in cruce obtulit: at in Missa sua Christum offerri volunt.* 4. *Christus S. Coenam pro vivis instituit: Missa etiam pro Mortuis celebratur.* 5. *In S. Coena corpus Christi jam fuit factum spiritus S. virtute, non ex pane,*

sed ex sanguine B. Virginis: in Missa corpus Christi demum creatur à sacerdote, quinque verborum demurmuratione, & quidem ex pane. 6. *In S. Coena verus panis & verum vinum fuit & mansit, nomenque hoc etiam post consecrationem obtinuit: in Missa, si credere fas est, externa tantum elementi species & accidentia manent.* 7. *In S. Coena Christi mandato è poculo biberunt omnes. in Missa negatur laicis.* 8. *In S. Coena fractio Panis facta est in signum corporis pro nobis fracti: Missa privata frangitur hostia major in tres partes, primam pro Ecclesia triumphante, secundam pro Ecclesia in Purgatorio, tertiam pro Ecclesia in his terris.*

CAPUT. XXV.

In quo

De Ecclesie visibilis natura.

HActenus de externa communione fœderis gratiæ, sequitur externa Ecclesiæ visibilis societas, qua omnes vocati pro Ecclesia membri habentur.

Consideratur autem Ecclesia hæc in se, aut oppositè respectu falsæ Ecclesiæ, & *κατὰ χριστιανικῶς* sic dictæ.

Ecclesia in se consideratur respectu naturæ suæ & externæ administrationis.

Est igitur Ecclesia visibilis cœtus hominum Verbo & Sacramentis ad gratiæ statum vocatorum.

C A N O N E S.

I. Ecclesiæ et Synagogæ nomen, idem est cum Hebræis Kahal et Edah, sed usitatius Christianorum cœtus Ecclesia nominatur.

II. Accuratè autem vocis distinctio hic observanda est, ut constet qua de Ecclesia hic agatur.

III. Cum enim in triumphantem et militantem distinguuntur, illa ad doctrinam de gloriæ statu pertinet; hæc præsentis est considerationis.

IV. Sed et militans Ecclesia in invisibilem et visibilem distinguitur.

V. Invisibilis Ecclesia est cœtus tantùm electorum.

Invisibilis autem nominatur: non quod homines ad eam pertinentes non videantur, qua homines; sed quod non

cernantur qua electi: solus enim Deus novit, qui sunt sui, 2 Timoth. 2. 19.

VI. Hæc

VI. Hæc ad vocationis specialis doctrinam pertinet ex eius enim propriis effectibus fide, charitate & similibus, electi, qui sunt Ecclesia invisibilis, cognoscuntur.

VII. Visibilis vero Ecclesia, est cæteris communiter vocatorum tum electorum, tum reproborum.

VIII. Nec vero visibilis Ecclesie nomen ambiguitate sua caret. Proprie enim de Catholica seu universalis Ecclesia, per totum terrarum orbem dispersa: strictè de quavis Ecclesia particulari, velut Gallicana, Anglicana. Belgica, Helvetica: strictissimè vero de Ecclesia repræsentativa, seu Pastorum & Seniorum collegio, intelligitur.

IX. Causa eius efficiens communiter, est tota SS. Trinitas; singulariter, Christus.

X. Materia Ecclesie sunt tum communiter vocati et in sædus gratiæ recepti, tum quoque infantes in Ecclesia nati.

XI. Nec ergo infantes nondum baptizati, nec Catechumeni, nec excommunicati; membrorum Ecclesie numero excludendi sunt.

Priora duo hominum genera ad Ecclesiam pertinent, etsi non professionis, tamen fœderis iure: tertium vero genus hominum tamen ex particu-

lari Ecclesia ejicitur, non tamen simpliciter ejicitur ex Catholica.

Contra Pontificios, prædictos excludentes.

XII. Forma Ecclesie in duplici communione consistit: prior est Ecclesie cum Christo tanquam capite; posterior est membrorum Ecclesie inter se.

XIII. Prior unio in hoc posita est, quod in Ecclesia non solum Christus tanquam caput emineat, sed non secus ac caput membris vires suas communicet.

Ephes. 1. 22, 23. Eūque constituit super omnia, ipsi Ecclesie, quæ est corpus, ipsius et complementum eius, qui implet omnia in omnibus, & cap.

5. 23. Quoniam vir est caput uxoris, ut et Christus est caput Ecclesie, et is est, qui salutem dat corpori, &c. Coloss. 1. 18. Estque caput corporis Ecclesie.

XIV. Ex

xiv. Ex Ecclesia igitur monstrum faciunt, qui aliud præter Christum, Ecclesie visibilis universale caput statuunt.

Ut non ἀκέραια est Ecclesia, sic nec πολυκέφαλα. Unius corporis unum est caput, nisi monstrum sit. Nec quia Ecclesia visibile est, ideo visibile caput in terris habet, propriè enim

Ecclesie membra soli electi sunt. Et si igitur visibilis sit ratione externæ administrationis, invisibilis tamen est ratione electorum, & unionis illorum cum Christo.

xv. Posterior unio membrorum aut particularium quoque Ecclesiarum inter se, in unitate professionis, fidei & charitatis consistit.

Ephes. 4. 4, 5, 6. Unum est corpus & unus Spiritus, sicut & vocati estis in unam spem vocationis ve-

stræ, Unus Dominus, una fides, unum Baptisma, Unus Deus & Pater omnium, &c.

xvi. Finis Ecclesie summus est Dei gloria: huic proximus, salus nostra.

xvii. Ex adjunctis, tum tituli, tum notæ ejus splendæ sunt.

xviii. Titulos quod attinet, Una, Catholica, et Sancta dicitur.

xix. Unica est Ecclesia Christi, ratione formæ jam explicatæ.

xx. Catholica autem dicitur, temporis, loci et personarum ratione.

Catholica Ecclesie triplicem significationem habet. 1. Generalissimam, de coetu omnium, tam Angelorum quam homi-

num. 2. Specialiorem, de coetu omnium electorum hominum. 3. Specialissimam, de Ecclesia militante visibili.

xxi. Temporis respectu Catholica est, quia inde à mundi

mundi principio nunquam penitus defecit, quin esset aliqua visibilis Ecclesia in hac terra,

Sicut Lunæ lumen de-
crescit, substantia tamen
in nihilum non redigitur:
ita quamtumvis Ecclesiæ
lux nunc major, nunc mi-
nor sit, manet tamen Ec-
clesia & quidem visibilis,
non porcorum quidem
sed tamen piorum oculis
patens.

XXII. Loci & Personarum ratione Catholica est,
quia nec locus, nec personis est alligata.

Matth. 24. 14, 15. Præ-
dicabitur istud Evangelium
Regni toto in terrarum or-
be, &c. Act. 10. 34, 35. Ve-
re deprehendo, Deum non
respicere ad personam sed
in quavis gente acceptum
ei esse quemvis, qui eum ti-
meat & operam det iusti-
tiæ.

XXIII. Sancta est Ecclesia, communiter, voca-
tionis ac fœderis nomine; singulariter verò, respectu le-
clorum, qui sancti sunt in Christo iustitiâ imputatâ &
inchoatâ.

De sanctitate vocationis
inquit Deus apud Moſen.
Deut. 7. 6. Populus sanctus
es Iehovæ Deo tuo. De san-
ctitate imputata & incho-
ta, Paul, 1 Cor. 6. 11. Sed
abluti estis, sed sanctificati
estis, sed iustificati estis, in
nomine Domini Iesu, et per
Spiritus Dei nostri.

XXIV. Sanctitas inherens Ecclesiæ in hac vita non
est perfecta, nisi Christi respectu, qui perfectione sua ejus
imperfectionem tegit, & spe futura perfectionis.

Ephes. 52. 5, 26, 27. Christus allexit Ecclesiam,
& semetipsum exposuit
pro ea: ut eam sanctifica-
ret, ab eo purificatam la-
vacro aquæ per Verbum. Ut
sisteret eam sibi gloriosam
Ecclesiam, non habentem
maculam aut rugam, aut
quicquam ejusmodi, sed ut
sit sancta & inculpata.

XXV. Non igitur ab omni errore Ecclesia immunis
est, ut volunt Papani. Esi enim Catholica Ecclesia in
fidei fundamento non ita erret, ut penitus deficiat non

tamen est extra omnem erroris aleam posita; quippe
cujus nullum membrum in hac vita perfectum est. Par-
ticularis vero Ecclesia non tantum errare, sed et in me-
retricem degenerare potest.

Hinc Ecclesia Romana,
quæ Apostolorum tempo-
re mulieri Sole amictæ, &
coronam in capite, ac sub
pedibus Lunam habenti

similis fuit, adeò degene-
rasse legitur, ut assimile-
tur meretrici, Bestiæ in-
fidenti, Apoc. 12. vers. 1.
& 17. 1. &c.

XXVI. Notæ Ecclesiæ visibilis sunt pura Verbi
Dei prædicatio, et legitima Sacramentorum admini-
stratio.

De notis invisibilis Ec-
clesiæ supra dictum est,
eas ex vocationis effectis
pendere: eadem enim no-
tæ sunt Electorum specia-
liter vocatorum, & Ec-
clesiæ invisibilis. Hic verò
ex tantum notæ spectan-
tur, quibus Ecclesia visi-
bilis indubiè ostenditur.
Pater autem, has notas
Ecclesiæ esse ex his testi-
moniis. Matth. 28. 12. 20.
Profecli docete omnes gen-
tes, baptizantes eos in no-

men Patris, et Filii, et
Spiritus S. docentes eos
observare omnia quæ man-
davi vobis. Act. 2. 42. Per-
durabant autem in doctri-
na Apostolorum, et commu-
nicatione, et fractione pa-
nis, et orationibus. Ad-
jungunt nonnulli disci-
plinam Ecclesiasticam;
verum hæc sub duabus
prioribus comprehendi-
tur; nam disciplina Ec-
clesiastica utriusque est
requisitum.

XXVII. Nota istæ, quoad fundamentum Religionis,
omnibus Ecclesiis equaliter; quoad accidentalia vero,
alii Ecclesiæ magis, alii minus competunt.

XXVIII. Non statim igitur propter quemvis er-
rorem aut abusum, de veritate Ecclesiæ particularis du-
bitandum.

Non enim ea requiri-
tur puritas; quæ nè qui-
dem in unico articulo
erretur, aut nihil plane

abusus in Sacramento-
rum administrationem ir-
repat. Dommodo à cardine salutis, velut Legis
utraq;

utraq; tabula & fide in Christum non recedatur. 1 Cor. 3. 11, 12. Nam fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Iesus Christus. Quod si quis superædificet super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulam: cuiusque opus manifestum

fiet, dies enim id declarabit; nam per ignem retegatur; & cuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit quod superædificaverit, mercedem accipiet. Sic cuius opus exustum fuerit, damnum faciet: ipse verò servabitur, ita tamen, ut per ignem.

XXX. Quindecim Ecclesiæ notarum à Bellarmino recensitarum quædam veræ sunt, nostrisque congruunt, à quibus tamen longe abest Ecclesia Romana: aliæ verò aut ab Ecclesia visibili alienæ, aut falsæ potius quàm veræ Ecclesiæ notæ, aut cum Ecclesia non reciproce sunt, quippe nec soli, nec semper ei competunt.

I. Prima nota ipsi est, Nomen Ecclesiæ & Christianorum. Verum sæpè nomina de facto, non de jure tribuuntur; unde nullum firmum argumentum deducitur à nomine, nisi res ipsa respondeat. Apo. 3. 1. Diceris vivere, sed mortuus es. II. Secunda est, Antiquitas; quæ nec soli Ecclesiæ, nec semper competit. Non soli; quia Mundus, Cælum & Elementa, antiqua, nec tamen Ecclesia sunt. Non semper; quia Ecclesia non semper antiqua, sed quondam recens quoque fuit. Vera antiquitas, est primum rei principium; quod ut primum, ita verissimum est. In genere igitur Ecclesiæ

antiquitas inde à Paradiso, in specie vero, antiquitas Ecclesiæ Apostolicæ, à Christi & Apostolorum prædicatione æstimanda est. Jam vero Ecclesia Romana, qualis hodie est; longè post Apostolorum tempora exorta est. III. Tertia est, Duratio diuturna, nec interrupta, quæ quidem proprietas est Ecclesiæ Catholicæ visibilis, verum ex promissione Dei, fidei potius, quam sensui innotescit: Et ut vera antiquitas non est, quæ non à primo principio dependet: ita duratio nulla est, quæ non ab eodem sumit initium, IV. Quarto est, Amplitudo & credentium multitudo:

quæ

quæ non semper Ecclesiæ competit, ut testatur exemplum Ecclesiæ, tempore primorum parentum, Noachi, Abraham, &c. Imò à natura Ecclesiæ aliena est, cum major semper sit numerus impiorum Matth. 7. 13. *Introite per angustam portam*: & Luc. 12. 32. *Ne time, pusille greg.* V. Quinta est, *Successio Episcoporum*, quæ ipsa quoque nec semper, nec soli Ecclesiæ tribuitur. Non semper; ut enim in primordiis Ecclesiæ non fuit, ita in fine earum est defutura. Non soli; quia etiam in falsa Ecclesia successio Episcoporum reperitur, Unde successio potius doctrinæ quam personarum spectanda, & ex doctrina personæ, non ex personis doctrina iudicanda est. *Non habent hereditatem Petri*, inquit Ambrosius, *qui fidem Petri non tentent.* VI. Sexta est, *Conspiratio in Doctrina cum Ecclesia antiqua*; quæ quidem vera nota est sed eadem cum nostris. Verbi videlicet & Sacramentorum puritate, prout fuit tempore Ecclesiæ Apostolicæ, à qua defecit Romana. VII. Septima est, *Unio membrorum cum capite* (Papa nimirum) & inter se. Prius lemma falsæ, &

non Apostolicæ, sed Apostolicæ Ecclesiæ nota est, quæ adorat Bestiam, Apoc. 13. 12. Posterius non soli Ecclesiæ tribui potest, cum etiam unio Diabolis intercedat, Mat. 12. 1. VIII. Octava est, *Sanctitas doctrina*, eadem cum sexta. IX. Nona est, *Efficacia doctrina*, itidem sextæ, adeoque nostris notis respondens: minime autem conveniens Romanæ Ecclesiæ. X. Decima est *Sanctitas vita*, autorum seu primorum Patrum Religionis. Hæc vero sanctitas aut interna est, aut externa. Si interna, non visibilis Ecclesiæ nota est. *verus Iudeus in occulto est*, Rom. 2. 29. *Novit Dominus eos qui sunt sui.* 2 Tim. 2. 19. Si externa, fallax est; cum etiam *Diabolus se in angelum lucis transformet.* 2 Cor. 11. 14. Unde ex doctrina, non ex vita doctorum iudicanda est Ecclesia, Mat. 23. 3. *Omnia quæ dixerint vobis ut observatis & facite, sed secundum opera eorum nō facite.* Undecima est, *Gloria miraculorum.* XII. Duodecima, *Lumen Propheticum.* Atqui miraculorum & Prophetiæ dona extraordinaria fuerunt, data ad Euangelii confirmationem, quo propaga-

to ac prædicato inter Gentes, evanuerunt. Unde Apostoli nec miracula alia, nec prophetiam promittunt, sed potius prophetiæ & miraculorum glorificationem Antichristianæ Ecclesiæ notam faciunt. 2 Thess. 2 2. Apoc. 13. 13. Et Christus ipse, tales se agniturum negat, Matth. 7. 22. XIII. Decima tertia nota est. *Confessio Adversariorum*, Ethnicorum, Judeorum, &c. Attalium testimoniorum tanta autoritas est quanta ipsorum Adversariorum, quorum accessione nihil additur, decessione nihil

detrahitur. XIV. Decima quarta est, *Infelix exitus Ecclesiam oppugnantium*. XV. Decima quinta, est *Felicitas Ecclesiam defendentium*. Hæc vero tam incerta nota est, ut nè quidem nomen notæ mereatur. Nescit enim homo ex talibus amorem aut odium, Eccl. 9. 3. Quin imò falsa potius Ecclesiæ nota existit; certum enim est, Ecclesiæ statum ut plurimum in hac vita infelicem ac tristem esse. Joan. 16. 20. *Amen, amen dico vobis, flebitis vos & lamentabimini, mundus autem gaudebit.*

C A P U T. XXVI.

In quo

De Externa Ecclesiæ Administratione.

DE Ecclesiæ nota hætenus actum est. Sequitur ejus administratio.

Hæc ordinaria est, aut extraordinaria.

Ordinaria publica est, aut privata.

Publica, est Ecclesiastica, vel Politica.

Ecclesiastica est, quæ res spirituales tractat.

Estque propria personis in Ecclesia publicis, vel integro coetui communis.

Propria est, quæ à quolibet Ecclesiæ Ministro provocationis suæ ratione peragitur.

Ministri Ecclesiæ sunt, quos Deus plebi Ecclesiasticæ præfecit.

C A N O N E S.

I. *Nemo Ecclesiae praefici potest, nisi legitime vocatus.*

II. *Nemo ad Ministerium Ecclesiasticum cogendus est.*

III. *Ministris conjugio non est interdendum.*

I COR. 9. 5. *Annon habemus potestatem sororem, uxorem circumducere, ut & reliqui Apostoli, & fratres Domini, et Cephas?*
 I Tim. 3. 2. *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum: & vers. 4. Qui domui suae bene praesit, qui liberos contineat in subiectione, cum omni honestate.*

Ministri extraordinarii sunt, aut ordinarii.

Extraordinarii sunt, quos Deus extra ordinem suscitavit, vel ad novum regimen Ecclesiae instituendum, vel ad vetus collapsum instaurandum.

Tales sub Veteri Testamento erant Prophetæ. Novi vero Testamenti tempore Joan. Baptista; Christus; Apostoli; Prophetæ, h. e. dono Scripturas interpretandi instrumenti; Evangelistæ, Apostolorum comites & succenturiati; Pastores Ecclesiis & Doctores Scholis praefecti, Eph. 4. 11.

C A N O N E S.

I. *Notæ Ministri extraordinarii fuerunt dona extraordinaria.*

II. *Talia erant donum Prophetiæ, Linguarum & Miraculorum.*

III. *Dona illa extraordinaria tamdiu vixerunt, quamdiu Dei voluntas & Ecclesiae necessitas ferebat iisque sublati successit Ministerium ordinarium.*

Ordinarii Ministri sunt, qui ordinariis mediis instruuntur & vocantur.

Suntque tum Pastores & Doctores, tum Presbyteri & Diaconi.

Pastores

Pastores sunt , qui certo gregi præsunt docendo, Sacramenta administrando, & invigilando.

C A N O N E S.

1. *Pastoribus omnibus nomen Episcopi competit.*

1 Tim. 3. 1.

II. *Et si autem in Ecclesiis hic mos invaluerit ut qui diœcesi particularium Ecclesiarum præfectus erat, Episcopus nominaretur, nemini tamen universalis Episcopi nomen debetur.*

Doctores sunt , qui in Scholis in hoc incumbunt, ut veritas doctrinæ juventuti instilletur, & in Ecclesiis quoque obtineat.

C A N O N E S.

Inter Pastores & doctores hoc interest, quod illi Ecclesie, hi Scholis præsent; illi morandis, hi docendis præcipuè Auditoribus intenti sint.

Presbyteri sunt viri pii & graves, Pastoribus adjuncti, ut illis in iis, quæ ad Ecclesiæ salutem pertinent, in visitandis ægrotis, in observandis inordinate viventibus, & aliis similibus præsto sint.

Diaconi & Diaconissæ olim erant, quibus bonæ Ecclesiastica colligenda & distribuenda concredita erant.

Act. 6 1. &c. 2 Tim. 3. 8. &c.

C A N O N E S.

1. *Bonorum Ecclesiasticorum collectio et usus est juris divini.*

Apparet hoc ex Veteris Dei enim mandato, decimarum pro Sacerdotibus & Levitis

Levitis & pauperibus sed pauperes quoque sustentavit, Joan. 13. 29. Testamento Christus quoque pecunias à piis & locupletibus subministratas, non aspernatus est, Apostolorum vero tempore Diaconi bonis Ecclesiasticis administrandis præfecti sunt, Actor. 6. 1. &c.

II. *Ut verò improbanda est Ecclesie Romanæ in illis colligendis φιλαργυεία, horrenda superstitione et idololatria suffulta, et nefaria eorundem in luxum et pompam profusio: ita graviter in Deum et Ecclesiam inter Evangelicos quoque peccant si qui eadem malâ fide administrent.*

Et hæc de propria administratione. Communis in Vocatione Ministrorum, in ordinanda Ecclesia *ἐνταξία*, judicanda doctrina & controversiis & in clavium usu consistit.

Vocatio Ministrorum est, qua Ecclesie idoneos homines, explorata eorum vita & eruditione, ad Ministerium eligit, & solenni ritu in muneris possessionem intromittit.

C A N O N E S.

I. *Causa Vocationis hujus efficiens princeps, est Deus, qui intrinsecus Ministros vocat, donisque suis eos instituit. Ministerialis verò, est Ecclesia tota, aut minimum Ecclesia repræsentativa, ex Pastoribus & Presbyteris aut etiam plebe Ecclesiastica. Non autem solus Episcopus aut Pastor.*

Eligendum enim jus nè vendicarunt, Act. 1. 23. & quidem Apostoli sibi solis 6. 5. & 14. 23.

II. *Ad vocationem legitimam tria pertinent, Exploratio, Electio, & Confirmatio.*

III. *Exploratio est tum vitæ, tum doctrinæ. Prius autem*

autem vita exploranda est quàm doctrina : cujus enim mores tolerabiles non sunt ; is ad examen doctrinæ non est admittendus.

IV. Electionis hic processus est , ut precibus ad Deum ardentibus fuis , nominatis personis , e quorum numero quispiam eligendus , unus aliquis omnium aut majoris partis suffragiis , voce seu *Χηπορογία* indicatis , eligatur.

VI. Confirmatio, est personæ electæ introductio , in qua publicis precibus præmissis , Ecclesiæ commendatur , eique vocatio impositis manibus confirmatur.

VI I. Falso statuunt Pontificii vocationem non legitimam esse , si à Presbyteris , non ab Episcopis facta sit.

Nec enim jure divino majorem potestatem & auctoritatem habent Episcopi.

V I I. Vocationem eorum quæ Patrum nostrorum ævo Ecclesiā reformarunt , Ecclesia reformata ratam habuit , non quatenus à Papismo tanquam struma Ecclesiæ profecta est , sed quatenus *χρεις* à Deo vocati & docti instructi fuerunt.

Obiiciunt. Tales quidem vocatos fuisse sub Papatu , verum ex quo defecerunt , vocationem ipsorum exspirasse. Respondemus autem , falso ipsos accusari defectionis ; non enim defecerunt ab Evangelio , ad quod prædicandum etiam in papatu vocati sunt , sed à corruptione Evangelii. Nec est cur clamitent illos vocatos

fuisse ad prædicandum doctrinam Ecclesiæ Romanæ cum enim doctrinam suam sub titulo Evangelii comprehendant , Minister , qui animadvertit , eam in rei veritate ab Evangelio alienam esse , eidem jure vocationis suæ contradicere potuit. Et si igitur ab Ecclesia Romana defecerint à vocatione suâ tamē non defecerunt.

V I I I. Nec quicquam proferre possunt , quo vocationem Ministrorum apud nos , secundum superiores regulas factam , infringant.

Primum enim ipsis interrogantibus. Quo jure doceamus? idem respondemus, quod Christus, id ipsum quærentibus, Matr. 21.24. *Baptismus Ioannis unde est, è cælo, an ex hominibus?* Pari ratione, & nos dicimus, doctrina Antecessorum nostrorum, quæ hodiè que apud nos sonat, unde est repugnat ne illa Verbo Christi & Apostolorum, an consonat? Si

repugnet, ostendant, in quibus articulis, si consonone, vocationem nostrorum improbare nequeunt. Ubi enim vera doctrina locum habet, ibi legitima quoque vocatio. Adhuc, quæ vocatio respondet exemplo Apostolorum & Ecclesiæ primitivæ, illa legitima est. Talem autem esse nostram vocationem, manifestum est.

Judicandæ doctrinæ ἐξουσία est, qua Ecclesia in doctrinam inquirat, ac controversias Ecclesiam turbantes dirimit.

C A N O N E S.

I. Doctrina à singulis etiam idiotis judicari potest & debet, sitne Scriptura consentanea.

Act 17.11. Beroenses quotidie examinantes Scripturas an hæc ita se haberent, 1 Cor. 10. 15. *Ut prudentibus loquor iudicate vos*

quod ajo, 1 Joan. 4. 1. *Dilecti ne cuius Spiritui credite, sed probate Spiritum an sint ex Deo.*

II. Graviore autem controversiâ exortà, à publico quoque conventu seu Presbyterio id fieri debet.

III. Ut autem Spiritus sanctus summus controversiarum Iudex est ita Scriptura, tanquam vox Spiritus sancti, norma & regula est qua currum à recto dignoscendum.

Potestas circa Ecclesiæ ἐνταξία est, qua statuit de iis, quæ decenter in Ecclesia fieri debent.

C A N O N E S.

I. Obiectum hujus potestatis, sunt externæ circumstantiæ cultus divini, tempus, locus, & alia similia per se adiaphora.

II. In

11. *In his siquid incommodi deprehendatur, Ecclesia jus habet vetera abrogandi, & commodiora substituendi.*

111. *Nec tamen canones & consuetudines Ecclesie Scripturæ canonice sunt exequandæ.*

Potestas clavium est, qua Ecclesia ad disciplinæ conservationem utitur.

Partes ejus duæ sunt: Ligatio & Solutio.

Ligatio est, qua peccatori ira divina denunciatur, ni resipiscat.

Solutio est, qua peccatori resipiscentiæ iam testato, peccatorum annunciatur remissio.

Utraque certos gradus habet.

Ligationis gradus sunt I. Severa adhortatio & comminatio, antegressis, frustraneis tamen privatis monitis, à Presbyterio facta (a) 2 Absentio à sacra Cœna. (b) 3. Excommunicatio major, qua peccator extra Ecclesiam rejicitur, non tamen sine spe veniæ ac reditus, si resipiscat. (c) 4. Anathema & Syro vocabulo Maranatha, cum omni spe abjecta ejicitur.

(a) Matth. 18. 15, 16, 17. Si peccaverit in te frater tuus, veni & argue eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Sin vero te non audierit, accipe tecum adhuc unum aut duos, ut in ore duorum aut trium testium, stabile sit omne verbum. Quod si neglexerit eos audire, dic Ecclesie, &c. (b) Matth. 7. 6. Ne date quod sanctum est canibus, nec projicite margaritas vestras coram porcis (c) 1 Cor. 5. 5. Ejusmodi homo tradatur Satanæ, ad interitum carnis ut Spiritus salvus sit die illo Domini Iesu (d) 1 Cor. 16. 22. Si quis Dominum Iesum Christum non amet, sit anathema Maranatha. 1 Joan 5. 16. Est peccatum ad mortem non pro illo, dico, ut roget.

In solutione iisdem gradibus observatis, peccator in gratiam ab Ecclesia recipitur.

Sic Apostoli monito, catus in gratiam receptus
Corinthius excommuni- est, 2 Cor. 2. 7, 8.

C A N O N E S.

I. *Autor ac fundator hujus potestatis, est Christus.*

Ex testimoniis supra citatis.

II. *Clavium hæc potestas non est penes solum Episcopum aut Pastorem, sed penes totum Presbyterium.*

Falso sibi potestatem hanc arrogat Papa. Ut enim, quo jure Petri sibi jus vendicer nihil dicam, certo est, non soli Petro claves traditas, Matth. 16. 18. sed idem jus reliquis quoque concessum fuisse, Matth. 18. 18. Amen dico vobis, quaecunque ligaveritis in terra, &c. & Joan. 20. 23. Quibus remiseritis, &c.

III. *Objectum ligationis istius, est peccator, qui aut privata admonitione non emendatus est, aut tale scandalum dedit, quod privata adhortatione tolli non potuerit.*

IV. *Forma in decenti graduum observatione consistit; ubi enim primus aut secundus gradus cum fructu tentatus est, non deveniendum ad tertium. Ad quartum verò rarissime.*

V. *Aliene planè à vera clavium potestate sunt Indulgentiæ Papistarum, commentitium thesaurum jactantium, quem Papa ex Christi, Beatae Virginis, & Sanctorum meritis conflavit; quippe quos majora passos esse perhibet, quàm peccata ipsorum requisiverint.*

Sufficiat nobis sanguis Jesu Christi thesaurus, qui purgat nos ab omni peccato, 1 Joan. 1. 7.

VI. *Nec minùs repugnant Solutioni satisfactiones, quàm peccatoribus injungunt.*

Satis.

Satisfactio hic non ea intelligitur, quæ Ecclesiæ sit, testificatione seria poenitentiae, etiam publica, signando res id postulet; sed qua pro poena sa-

tis fiat. Cæterum, sententia illorum falsa nritur hypothesi, remissa culpa poenam reservari, qua de re in doctrina de Justificatione infra agetur.

VII. *Finis istius potestatis est ut Ecclesiæ nitor & decus conservetur, impique ad resipiscentiam adigantur.*

VIII. *Inter potestatem Magistratus & Ecclesiæ hæc differentia est: 1. Illius objectum est quivis homo: hujus tantum Ecclesiæ membra, etiam summis personis non exceptis. 2. Illius objectum est corpus & facultates externæ: hujus verò anima. 3. Illa etiam resipiscentibus poenam irrogat: hæc resipiscentes in gratiam recipit.*

IX. *Ministri & Presbyteri facinus aliquod occultum sibi ab homine, conscientiae angustia pressò, revelatum, nisi publicæ tranquillitatis & salutis ratio id requirat, non evulgare debent, ne consolationis Ecclesiæ occasio aliis præcidatur.*

Hæc vero est Ecclesiastica gubernatio. Politica nunc sequitur, qua Ecclesia à Magistratu quoque regitur.

C A N O N E S.

I. *Magistratus Ecclesiæ sunt nutritii, quatenus utramque Legis tabulam custodiunt, Ecclesiis & Scholis conservant, veritatēque propugnant.*

II. *A subjectione Magistratui debita Ministri & Clerici, quos vocant, nequaquam immunes sunt.*

Roman. 13. 1. *Omnis Christi censum dantis, anima potestatibus supereminentibus subiecta esto.* Matth. 17. 27. & Pauli Testantur id, exempla Act. 25. 11.

III. *Imò etiam infideli Magistratui obediendum est, in iis quæ salva conscientia præstari possunt.*

IV. *Pro*

IV. *Pro Magistratu etiam infideli Deus orandus est.*

1 Timoth. 2. 1. &c.

Sic fuit publica administratio. Privata est qua singula Ecclesiae membra charitatis vinculo inter se coagmentantur, ad totius corporis mystici ædificationem.

Vide Rom. 12. 6, &c. 1 Corinth. 12. 12, &c. Ephes. 2. 20, &c. & 4. 1. &c.

Hæcque omnia hactenus de ordinaria Ecclesiae gubernatione. Extraordinaria est, cum necessitate sic requirente Concilium convocatur.

Concilium est conventus à politico Magistratu, vel de communi consensu Ecclesiae indictus, in quo viri Spiritus sancti donis ornati, legitimeque ad hoc delagati, causam Ecclesiae cognoscunt, & ex Verbo Dei definiunt.

Estque vel Oecumenicum seu Universale, vel Particulare.

Particulare iterum est, nationale aut provinciale.

C A N O N E S.

I. *Concilium convocandum est à Magistratu, si fidelis sit: si infidelis sit; aut libello supplici impetrandum; aut si Concilii apertus hostis sit, communi Ecclesiarum consensu, necessitate sic efflagitante, celebrandum est.*

II. *Personæ, quæ Concilio interesse debent, sunt Præses Politicus & Ecclesiasticus, totidemque Scribæ, & viri idonei ad hoc delegati. Nec plane excludendi sunt privati quoque, qui doctrinæ translationi interesse possunt, scandalorum (quæ charitas tegit) cognitioni non item.*

III. *Materia in Concilio seu Synodo tractanda, est causa Ecclesiastica gravis & consideratu digna ac necessaria.*

IV. *Forma Concilii in religiosa & ordinata veritatis disquisitione posita est.*

v. Reli-

v. Religiosa erit, si ardentibus ad Deum precibus premissis, ad sacram Scripturam omnia tanquam infallibilem normam & regulam, examinata fuerint.

vi. Ordinata erit, si unusquisque sui officii memor fuerit.

vii. Politici Præsidii est, Concilium cogere, consilium tueri, vim omnem & atractionem prohibere, decreta legitime facta autoritate sua promulgare, reluctantes coercere.

viii. Ecclesiastici Præsidii est; questionem proponere, Disputationem ex Assessorum consilio moderari, sententiam rogare, decreta per Notarios in acta referre.

ix. Reliquorum delegatorum est sententiam suam placide & rotunde proponere aut alteri præeunti & recte sentienti adstipulari.

x. Longe abest ab hac Concilii forma Præsidium, quod sibi Pontifex arrogat, qui nec Scripturam consulit, nec Assessorum sententiam rogat, sed placita sua Concilio confirmanda obtrudit.

xi. Alia fuit ratio Concilii Hierosolymitani, in quo cuique sententiam dicere fas erat: nec minus Paulus & Barnabas, quam Petrus, Auditi sunt, & ponderatis ultro citroque sententiis, tandem Iacobus conclusit.

Act. 15. vers. 6, 19.

xii. Finis Conciliorum, est veritas & tranquillitas Ecclesie.

xiii. Conciliorum tanta autoritas est, quanta illorum cum Scriptura conformitas existit. Nec magis quam Ecclesia ipsa extra errandi aleam posita sunt.

Quid enim Conciliis imprimis Papiisticis, tribuendum sit, cum ex anti. Conciliis, tum ex decretis palam impiis facile

liquet. Concilium Constantiense & Basiliense Episcopum Romanum Synodo subesse & parere volunt. Tridentinum contra

tra Papam super omnia
Concilia effert. Conci-
lium Nicœnum II. Se-
cundum præceptum De-
calogi, & Constantiense

præceptum Christi de S.
Cœna integrè percipien-
da, impudenter procu-
cat.

C A P U T. XXVII.

In quo

De Falsa Ecclesia.

Sic duobus capitibus actum est de Ecclesia in se
considerata. Eidem nunc falsa Ecclesia hostium
opponitur.

Hostes Ecclesie sunt aperti & dissimulati.

Appellantur, Apoc. 20. 8. *Gog & Magog*, id est,
testi & retesti.

Aperti sunt Ethnici, Judæi, & Mahometani.

Ethnici sunt, qui falsos & commentitios deos sin-
gunt, pingunt & colunt.

Judæi sunt, qui SS Trinitatem & Messie exhibitio-
nem negant quæque de spiritali Christi Regno à Pro-
phetis prædicantur, de carnali interpretantur.

Mahometani sunt, qui Mahometem suum Chri-
sto, & Alcoranum à Mahomete impostore, adjuvan-
tibus illum Nestoriano Monacho & Ariano quodam,
ex Ethnicismi, Judaismi Manichæismi, Arianismi,
aliarumque hæresium cloacis, conflatum, S. Scriptu-
ræ antefecerunt.

Dissimulati hostes sunt, Pseudochristi, vel Anti-
christi.

Pseudochristi sunt, qui se pro Christo venditant.

Ut Simon Magus, Barcochab, Moses Cretensis, Da-
vid Georgius, & similes.

Antichristi communiter omnes hæretici dicuntur:
singulariter vero & *ἡ ἀντιχριστὴς* Antichristus ille
magnus.

1 Joan.

1 Joan. 2. 18. *Pueruli, non confitetur, Iesum Christum in carnem venisse, ex Deo non est; sed hic est ille spiritus Antichristi, de quo audivistis, eum venturum, & jam in mundo esse.*
 4. 3. *Quicumque spiritus*

Heretici sunt, qui dogma aliquod fundamentum fidei Christianæ directè, aut per necessariam consequentiam convellens, pertinaciter, adversus demonstratam veritatis lucem, propugnant.

C A N O N E S.

1. *Non quilibet error facit hæreticum.*

Aut enim erratur in substantiationem, quæ fundamento: ut sit ab Arianis & Marcionitis, naturæ humanæ Christi veritas tollitur: aut præter fundamentum, quales quorum illi Deitatem, hi vero humanitatem Christi errores à Paulo fœno, negant: aut circa fundamentum, qualiter errant ligno, &c. assimilantur, Pontificii, docentes tran- 1 Corinth. 3. 21.

11. *Hæreticum facit, 1. Error in fundamento aut circa fundamentum. 2. Convictio. 3. Contumacia.*

111. *Non omnis schismaticus est hæreticus.*

Schismaticus est, qui lanter & ambitionis studio discedit. salvo fidei fundamento, à ritu aliquo Ecclesiæ petu-

Antichristus ille magnus est qui sub Vicarii Christi nomine summus ejus hostis existit.

C A N O N E S.

1. *Antichristi vox non unius tantum personæ, sed status est seu ordinis hominum in eodem quasi Regno sibi succedentium.*

Perinde ut vox summi personæ, ratione substantiæ: sed opponitur ei respectu qualitatis seu officii.

11, Pa-

I 1. *Papianus Antichristus est homo singularis, numero unicus, ex Iudæis quidem tribu Dan oriundum Iudeorum Messiam & Religionis ipsorum se instauratorem venditaturus, Hierosolymæ tribus annis & sex mensibus regnaturus, cum Elia & Enocho pugnaturus, ascensionem in cælum in Oliveti monte paraturus, sed a Christo interficiendus.*

I I I. *Nos verò, ex Scripturæ sententia, describimus Antichristum hoc pacto, quo fit. 1. Homo unum quidem tempore unicus, successu vero temporis hominum in eodem statu sibi succedentium ordo. 2. A Satana excitatus. 3. Nomine tenus Christianus. 4. Res ipsa Christi adversarius. 5. Sedens in templo Dei ut Deus. 6. Regnans in civitate magna, dominium exercente in Reges terræ. 7. Miraculis mendacibus terræ incolas seducens. 8. Characterem suum imprimens. 9. Plenus idololatria, ambitione, avaritia, crudelitate & impuritate. 10. Revelatus ultimis temporibus. 11. Conficiendus spiritu oris Christi, destruendus à propriis amasii, et penitus abolendus illustri Christi adventu.*

His probatis facile infumum abibit Pontificiorum descriptio. 1. Non unica singularis persona est, sed series sibi ordine succedentium, ut manifestè patet ex tempore Antichristo definito, quod inde à tempore Pauli & Joannis, quo mysterium hoc se jam exseruit. 2. Thess. 2. 7. 1. Joan. 4. 3. usque ad Christi adventum sese extendit, 2. Thessal. 2. 8. Unde & signum de tribus annis & dimidio corrui. 2. A Satana excitatus est. 2. Thessal. 2. 9. *Adventus ejus cum efficacia Satanæ, Apoc. 13. 4. Dra-*

co ei potestatem dedit: cum alias Magistratus & vinitus excitentur, Rom. 13. 2, 3. Nomine tenus Christianus, 2 Thess. 9. 4. Sedet in Templo Dei, 4. Christi adversarius, 1 Joan. 4. 5. Negat Christum in carnem venisse, nempe per consequentiam dogmatum suorum; Apocal. 13. 11. Cornu similia agni habet, quod Christi est sibi arrogando. Apocal. 17. 14. Militat contra Agnum, & 19. 19. 20. 8. 5. Sedet in templo Dei, 2 Thess. 2. 4. Non utique Hierosolymitano, sine spe restitutionis vastato, Dan. 2. 26. 27. Sed

Sec
ten
6.
règ
ni
per
Na
2.
tat
est
&
sed
Ut
mo
seu
me
nu
po
fig
&
ca
dis
14
ad
è
ra
na
ter
tu
gi
qu
om
as
m
fr
po
ni
au
m
E
se
16
tr

Sed in Ecclesia, quæ Dei templum est, 2 Corinth. 6. 16. Sedet autem i, e. regnat, Apoc. 18. 7. Sedet ut Deus & effereus se super omne, quod Deus aut Nomen dicitur, 2 Thess. 2. 4. 6. Regnat in civitate magna, cuius typus est Bestia septem capita & decem cornua habens, sedens super aquas multas. Ubi septem capita, septem montes et septem Reges, seu formas regnandi, per metonymiam, decem cornua, decem Reges, et aquæ, populos multos et nationes significant, Apoc. 17. 1. &c. 7. Miracula prædicantur, 2 Thess. 2. 9. Prodigia mendacia, Apoc. 13. 14. Edit signa magna, ad id ut etiam ignem faciat à celo descendere in terram in conspectu hominum. Et seducit incolas terræ, &c. & vel. 15. Datum est ei, ut animaret imaginem Bestia, ut etiam loquatur, &c. 16. Facit ut omnes parvi et magni, &c. accipiant charactorem in manu sua dextra aut in frontibus suis. Et ne quis possit emere aut vendere, nisi qui habet characterem aut nomen Bestiæ, aut numerum nominis ejus, &c. Et numerus ejus sexcenta sexaginta sex, Apoc. 13. 16, 17, 18, 19. Idololatria, more Scripturæ fa-

miliarissimo, meretricie adumbratur. Apoc. 17. 1. Ambitio, ex loco ad Thess. patet. Avaritia mercatura quæstiosa notatur, Apoc. 18. 11. Cruelitas bestia ebria sanguine martyrum. Apoc. 17. 6. Impuritas peccatis accumulatis usque ad calum pertinentibus, Apoc. 18. 5. Imo hæc in universum, mystico nomine Sodomæ, & Egypti, Babylonis et Hierosolymæ (in qua Christus, mysticus in membris crucifixus est) nomine perstringitur, Apoc. 11. 8. & 14. 8, 10. Revelatio ultimis temporibus fieri debuit, sublato eo, qui obstat. Thess. 2. 7, 8. hoc est, Imperatore Romano: quamdiu enim Romæ fuit, obstitit ille, quo minus manifestaretur Antichristus. 11. Destructionis duo sunt gradus primum conficietur Spiritu oris Christi. 2 Thess. 2. 8. hoc est, gladio verbi ex ore ejus prominente. Apoc. 19. 81. cujus hic erit effectus, ut animadversa Antichristi fraude, meretricis amasii, eam persequantur, deserant, demudent, carnem ejus devorent, et ipsam igne exurant, Apocalypsis 17. 16. Secundo, abolebitur illustri Christi adventu, 2 Thess. 2. 8.

sal. 2. 8. in quo conjicietur in stagnum ignis ardentis sulphure , Apocal. 19. 20.

1 v. *Hæc descriptio non tantum quid, sed et quis sit magnus ille Antichristus, ostendit. Cui enim competet definitio, ei quoque definitum. Atqui Papæ competit definitio. Ergo et definitum ipsum.*

Minor inductione seu applicatione singulorum membrorum probatur. 1. Primum membrum extra controuersiam est; nemo enim ignorat, Pontificum alium alii succedere. 2. Secundum membrum cum ex effectis ejus, tum ex illorum exemplo imprimis manifestum est, qui malis artibus ad sedem illam pertigerunt ut Alexander VI. Sylvester II. Benedictus IX. de quibus videamus Platina & alii Pontificii Scriptores. 3. Professione, Papa utique se Christianum esse non negabit. 4. Adversarium Christi esse & cornua sibi, Agni cornibus similia, fabricare manifestum est: quia sibi officium ejus Propheticum, Sacerdotale & Regium, una cum titulis summi Pontificis, Principis Pastorum, Capitis & sponsi Ecclesiæ, &c. arrogat; imò Verbum ejus, ut non necessarium, obscurum, cereo naso simile, explodendo, eique suas traditiones æquando

& anteferendo, Propheticum: Sanctorum merita, Mariæ & Sanctorum intercessionem ac meritum urgendo, Sacerdotale; & potestatem quidvis in Ecclesia pro lubitu agendo, jactando, Regium Christi officium plane convellit. Quod si vitam Papæ cum vita Christi, illius fastum cum hujus humilitate, illius doctrinam cum hujus doctrina de Libero Arbitrio, de Justificatione, de Sacramentis, & aliis similibus articulis conferas, patebit, non ignem aquæ magis contrariū esse. 5. Quod in Templo, hoc est, Ecclesia Dei, quæ templum Dei est, supra demonstratum, sedeat, res ipsa loquitur. Nec verò Romana Ecclesia, quatenus Papana Ecclesia, seu Templum dicitur; sed, I. Quatenus vera Christi Ecclesia, Joannis tempore adhuc fuit. Et hac ratione olim Templum Hierosolymitanum, Templum Dei dictum est, quantumvis in latronum spe-

speluncam esset conver-
sum, Jerem. 7. vers. 11.
II. Quatenus Deus etiam-
num illic suos electos ha-
ber. Natus est in Eccle-
sia, & sedet in illa, non
ut germanus Ecclesie fi-
lius, sed ut monstrum, ut
tuber, struma, & cancer
corpori inhaerens. Porro,
quod illic ut Deus sedeat,
tituli quos ei assentatores
tribuant, satis evincunt.
Hominem esse negant,
ideoque (titulo Christi,
Isaia, 9. vers. 7.) *admi-
rabilem* nominant, Glass.
de Elect. cap. funda-
ment. Item, *Dominum
Deum suum*. De concess.
præb. c. proposuisti Leo-
ni X. in concilio Late-
ranensi acclamatum est:
*Tibi data est omnis pote-
stas in cælo & terra*. Sed
& supra Deum se effert,
non solum Magistratibus,
qui denominantur, &
imprimis Imperatori tan-
quam Lunæ, se tanquam
Solem anteposendo, sed
& sua placita Dei verbo,
sicque seipsum Deo præ-
ferendo. 6. Eam urbem
occupat, quæ septicolis
est, & septem Reges ha-
buit. Romam septicollem
esse, totus Mundus novit.
Septem Reges vero sunt
meronymice septem reg-
nandi formæ quas Roma
ante Papatum habuit,
Regnum puta, Consula-

rus, Dictatura, Tribunatus
plebis, Decemviratus, Tri-
bunatus militum, & Im-
perium. Ex quibus ait An-
gelus cap. 17. v. 10. *quin-
que iam ceciderunt; nemp.
Regnum, Dictatura. Tri-
bunatus plebis, Decem-
viratus & Tribunatus mi-
litum. Unus, inquit, est, nem-
pe imperator cū Consuli-
bus, qui etiā sub Imperio
manserunt: unde ait, quin-
que non sex, cecidisse. Et
alius nondum venerat, ibid.
vers. 10. nemp. Papa. Et
is ex septem, & octavus
est, ibid. vers. 11. Octa-
vus, respectu septem an-
tecedentium: Ex septem
quia omnium septem re-
gnorum potestas, tyran-
nus, idololatria, &c.
in Papatum tanquam sen-
tinam confluxit. *Erat,*
inquit Angelus ad Joan.
vers. 8. *non est, & ta-
men est. Erat bestia seu
Roma: nemp. sedes sep-
tem Regnum. Non est:*
*sedes Antichristi, tum
nondum patefacti. Et ta-
men est: sedes nimirum
Imperatoris, Joannis tem-
pore regnantis. Hæc tam
appositè Romæ accom-
modantur, ut etiam Iesui-
tarum nonnulli fateantur
Romam esse Bestiam il-
lam. 7. Miracula quod at-
tinet, nihil in Papatu fre-
quentius, quàm gloriatio
de miraculis. At qualin?*
Men-*

Mendacia sunt. *Ignem è cœlo descendere facit*, hoc est, fulminibus excommunicationum, ignem iræ divinæ è cœlo accessit, inque ejus rei signum Reges & Principes excommunicaturus, candelas arden-tes, de Capitolio dejecit. Quod si quis literaleni spectet interpretationem, Hildebrandus ignem ac scintillas ex manica excussit, & sæpius ignem Sanctorum precibus, de cœlo impetratum fuisse, in Legendis suis memorant. Sed *imaginem quoque Bestiæ animat, ut loquitur*. Imagini nomine, Idololatria intelligitur, ejus introductione, Gentium idololatria quasi ex inferis suscitata, animata & instaurata fuit. Sed & literalis sensus locum habet: notissimum enim est, Papanos idolis suis risum, fletum & sermonem tribuere. In Legenda Thomæ legitur, quod cum tertiam partem Theologiae suæ, Christi imagini proponens, quæsi-isset rectene, scripserit? Imago responderit, *Bene de me scripsisti, Thoma. 8.* Characterem suis imprimit. Christum simix instar imitatus, qui suos in fronte signat Apoc. cap. 7. v. 5. &c. Cæterum Character, Nomen & Nume-

rus Bestiæ idem sunt. nomen videlicet numerum 666, in se complectens. Nomen illud Irenæo, Polycarpi (qui Joannem Præceptorem habuit) discipulo, est *Λατίνος*, ejus literarum numerum 666 exacte exprimunt.

Λ	—	30
α	—	1
τ	—	300
θ	—	5
ι	—	10
υ	—	50
ο	—	70
ς	—	200

 666

Accommodatissimum sanè nomen: siquidem in Italia dominatur, in qua olim Latinorum erat Regnum. Latina Biblia fontibus præfert. Latine Ministri eius cultum sacrum administrant. Latine Bullas suas scribunt, &c. Imprimi autem charactere-rem suis generaliter in frontibus & dextra manu, quatenus aperta professione (cuius symbolum *frons* est) & actionibus (quarum figura *dextra* est) testari coguntur, se ad Ecclesiam Latinam & Romanam pertinere. Specialiter autem characte-

characterem suis imprimi, non tantum in Baptismo, cruce eos signando, sed & in confirmatione, chrisma frontibus illiniendo, & in Ministrorum ordinatione, caput & digitos illorum ungendo. 9. De idololatria & reliquis vitiis legatur Paparum historia, plura enim memorare, hujus institui ratio non permittit. 10. Revelatio facta est circiter annum Christi sencentesimum. Ex quo enim Imperator Constantinus Magnus Constantinopolim migravit, Sylvester Palatium occupavit, à quo tempore adeo invaluit Episcoporum Roma-

norum insolentia, ut circiter annum Christi 595, inter Gregorium Magnum & Joannem Constantinopolitanum acerbissima de primatu viguerit contentio. Tandem Bonifacius 1us ab Imperatore Phoca parricida & tyranno obtinuit, ut Ecclesia Romana omnium aliarum caput esset, ipseque Episcopus universalis salutaretur. 11. Destructionem ejus quod attinet; quantum Evangelii verbo ejus potestati detractum sit, & quot Reges ab eo alienati, testatur eventus. Cetera patienter expectanda sunt.

v. *Rex locustarum, cum illorum examine, ex puteo abyssi excitato, Antichristi, & Clericorum, Monachorum et similium ordinum figura est, Apoc. 9. 1, 11.*

vi. *Duplex Bestia, Apocal. 13. unius ejusdemque Antichristi figura est. Prior septiceps è mari ascendens, et truculenta eum depingit, qualis in rei veritate est. Posterior, Agno similis, cum adumbrat, qualis apparet per imposturam.*

vii. *Draco, Bestia, et Pseudopropheta (idem enim his nominibus indigitatur) tres impuros spiritus, raris similes emittens spiritus, spiritus daemoniorum diabolos, signa edentes et totum Mundum ad prelium inflammantes. Apoc. 16. 13, 14. cujus rei figura sit, adeo clare creptus ipse docet, ut cæcus sit, qui id non videat.*

viii. *Bestia cap. 17. v. 1. et seqq. sedem. Antichristi; Meretrix ei insidens, Ecclesiam Antichristianam notat.*

Hæc

Hæc ideo fufius tracta- vi, quia ut Christum, ita Antichristum cognoviffe, paucis propofita funt, ad intelligendum librum Apocalypfeos non parum magni refert. Et quæ faciunt.

C A P U T. XXVIII.

In quo

De Vocatione speciali.

Sic fuit Vocatio electis & reprobis communis. Nunc Specialis fequitur, quæ folis Electis contingit.

Eft autem hæc Vocatio, quâ Deus electos, in fe adhuc miferos et corruptos, extrinsecus Verbo Euangelii, intrinsecus autem mentis illuminatione et cordis mutatione vocat ad participandam falutis gratiam.

C A N O N E S.

1. Appellatur in Scripturis. Nova Creatio, (a) Regeneratio, (b) Tractio, (c) institutio divina, (d) et Refufcitatio. (e)

(a) Ezech. 26. 26. Dabo vobis cor novum, et Spiritum novum ponam in medio vestri. Et auferens cor lapideum è carne vestra, indam vobis cor carneum. 2 Cor. 4. 6. Qui dixit, ut è tenebris lux splenderet, is est qui splenduit in cordibus nostris, ad præbendum lumen cognitionis gloriæ Dei in facie Iesu Christi. (b) Joan. 3. 3. Nisi quis fuerit genitus denuo, non

potest videre regnum Dei. (c) Joan. 6. 44. Nemo potest venire ad me nisi Pater traxerit eum (d) Joan. 9. 45. Scriptum est in Prophetis: Erunt omnes docti à Deo. Quisquis ergo audivit à Patre, et didicit, venit ad me. (e) Joan. 3. 25. Amen, amen dico vobis, Veniet tempus, et nunc est, cum mortui audient vocem Filii Dei, et qui audiverint, vivent.

I I. In Scholis nominatur Electio actualis, Vocatio efficax, & Vocatio interna.

Electio actualis nominari potest, quia hac Deus decretum electionis exequitur. Quos enim prædestinavit eos vocavit. Rom. 8. 30. Sic Joan. 15. 19. Elegi vos, ex mundo. Efficax autem vocatio dicitur, respectu vocationis reproborum, quæ ipso- rum vitio ad salutem in-

efficax existit. Sic interna nominatur, quia reproborum vocatio, aut tantum extrinsecus verbo fit: aut, si maximè intrinsecus quoque aliquo modo illuminentur, aut afficiantur, mutatio tantum temporaria existit.

I I I. Causa efficiens princeps vocationis est Deus; impulsiva gratuita ejus Misericordia, instrumentalis Verbi Ministerium.

2 Tim. 1. 9. Qui servavit nos, & vocavit vocatione sancta; non ex operibus nostris, sed ex proposito & gratia quæ data est no-

bis in Christo Iesu, ante tempora seculorum. 2 Thes. 2. 14. Qui vocavit vos per Evangelium nostrum.

I V. Materia seu objectum Vocationis, est homo electus, sed in se adhuc miser, animalis, carnalis, peccator, alienatus à vita Dei, imò mortuus in peccato.

Ephes. 2. 1. Et vos unà vivificavit cum essetis mortui in offensis & peccatis, Col. 2. 23. Vosque mortuos in peccatis vestris, cum eo vivificavit, Tit. 3. 3. Eramus quondam & nos

amentes, non obedientes sermone, seducti, servientes cupiditatibus ac voluptatibus variis, in malitia & invidia degentes, odiosi, alii alios odio prosequentes.

V. Errant igitur Semipelagiani, homini seu præparationem, seu propensionem ad vocationem acceptandam tribuentes.

H

Ratio

Ratio ex dictis supra ferre potest : tam nihil citatis apparet : quam e- quoque homini in Voca- nim nihil homo mortuus tione sua tribuendum. ad suscitationem con-

V I. Nec tamen homo se ad Vocationem ut truncu habet : est enim idoneum Vocationis subiectum , cum non leo , non canis , sed creatura ratione prædita sit. Interim tamen ratio hominis , priusquam illuminetur , nihil ad Vocationem iuvat.

V I I. Absurdè hæc Vocationis gratia ad omnes homines extenditur : cum nè quidem communis Vocatio , de qua supra , omnibus hominibus contingat : ut tota Veteris Testamenti historia docet ; quippe quo Gentibus relictis tantum Iudæi vocati sunt.

V I I I. Forma ; in gratiosa hominis , imprimis autem mentis & cordis immutatione consistit , quâ non solum mens illuminatur , sed & corda nostra lapidea , carnea redduntur , sem ad obedientiam flectuntur.

Apparet hoc luculenter ex superioribus dictis , cum primis , Ezechiel. 36.

I X. Falso igitur novatores Arminiani docent , intellectum quidem cognitione imbui , & affectus irresistibiliter excitari , voluntati vero liberum relinqui , ut credat , aut non credat : potentiam credendi dari gratiâ irresistibili ; sed actum credendi non item.

Cui errori manifestè repugnant , quæ de cordis immutatione Deus pronunciat , Ezek. 36. 26. Sic Christus quoque non tantum electos à Deo discere & audire , sed quotquot didicerunt , ad se venire testatur , Joan. 5. 44.

X. Irresistibilis planè est Vocationis gratia ; non quidem corruptæ nostræ naturæ respectu quæ lapide durior est ; sed respectu Spiritus S. per quem electos suos sic trahit , ut inevitabiliter sequantur.

X I. Hæc autem tractio nequaquam violenta est , nec liber-

libertati voluntatis naturali repugnat, voluntas enim naturâ suâ corrupta ad malum tantum proclivis, à Spiritu S. tacta protinus latè sequitur.

Talis tractio est, cum pastor viridi ramo oviculam attrahit, non vi, sed sponte sequentem: quamvis hac in re dissimilis sit ratio quod ovicula naturali inclinatione, homo vero propensione à Spiritu

Sancto indita alliciatur. Summa huc redit: Deus extrinsecus quidem vocat, simul autem intrinsecus & mentem illuminat, ut Vocationis præstantiam agnoscat; & cor flectit, ut obtemperet.

XII. Falsò quoque Novatores statuunt, gratiam sufficientem omnibus hominibus dari, non autem actum ipsum gratiam acceptandi; eaque utendi.

Hæc opinio seipsam evertit: si enim non datur gratia credendi quoad actum, tum gratia non est sufficiens; siquidem nemo servatur nisi credat. Fatemur quidem, communem quoque vocatio-

nem sufficientem esse ad eripiendum reprobis exculpationem: verum non ad salutem. Quo sensu Deus Esa. 5. 4. inquit, *Quid facerem amplius virex, quod non fecerim in ipsa.*

XIII. Absurdè Pelagiani per gratiam Vocationis naturales vires intelligi docent.

Nusquam enim Scriptura gratiæ vocabulo sic utitur: sed aut gratiam gratum facientem, aut gratiam gratis datam intelligit. Ephes. 1. 6. *Ad*

laudem gloriæ suæ gratiæ, quâ nos gratis efficit sibi gratos in illo dilecto, Rom. 12. 6. Habentes autem varia dona, pro gratia, quæ data est nobis.

A. R. Absurde Pelagiani per gratiam vocationis naturales vires intelligi docent. Est ubique hoc verissimum, si vocabulum gratiæ restrictè accipiamus, prout in SS. Scriptura usurpari solet pro gratia vocationis, justificationis aut salvationis per Christum; quæ neque pars, neque effectus, neque proprietas est

natura, sed alterius planè generis : *naturâ enim sumus filii iræ*, teste Apostolo, sed *per gratiam salvamur*. Idem proclamat, *per gratiam sum, id quod sum* ; non ego, sed *gratia dei mecum*, 1 Cor. 15. 10. absque me, inquit Christus nihil potestis. *Quid habemus quod non accepimus ?* ex nobis non possumus bonam nullam cogitationem suscipere, uti refert Paulus : Hic opponuntur inter se & longissimè distant Gratia atque Natura : at verò est ubi quis, latiore sensu dicere poterit Gratiam naturalem, & naturam esse ex Gratia, constat illud quia quicquid perficit naturam naturale dici potest. 1. *alis est gratia*. 2. *Quicquid est in natura tamquam subiecto, naturale est* ; atqui natura gratiæ subiectum est. 3. *Quicquid in mundum una cum corpore afferimus, illud est naturale* : ita peccatum naturale est, & morbi etiam hæreditarii, quia nascentibus ingenerantur : ita Adami iustitia originalis dicitur naturalis : quo vocabulo appellantur & perfectiones angelorum universim omnes, quia cum iis una conditi erant. Ita sanctitas illorum, qui in SS. literis dicuntur ab utero sanctificati, dici poterit naturalis.

- E contra, poterit natura gratiæ vocabulo appellari, quicquid enim non est ex debito, ex gratia censetur : huiusmodi sunt omnes facultates naturales, atque functiones ; ex Gratia enim est, quod vivimus & movemur, & in Deo nati sumus existentiam, qui est prima & universalis causa, sine cuius influentia causæ secundæ atque subordinatæ nihil possunt : ideo fit ut etiam propter functiones atque facultates naturales quales sunt Cibatio, potatio, somnus, vita, sanitas, &c. gratias agere debeamus, atque easdem nobis quam diutissime continuari atque servari precemur, quod tamen non esset officii nostri, si debita foret earundem collatio atque conservatio, & non usquequaque gratuita. Verum gratia salvifica perinde distinguitur à natura, ac vestimentum à corpore, potest alterum amitti, altero sospite atque incolumi ; quo modo Patres cum de Iustitia Originali Adami verba faciunt, dicunt eum nudum evasisse atque vestimento exutum.

XIV. *Finis Vocationis, est Dei gratia, & Electorum salus.*

XV. *Tempus*

xv. *Tempus vocationis Baptismo non est adstrictum, alios enim ante baptismum, alios in Baptismo, alios post Baptismum Deus vocat.*

Sicut Abraham etiam catus & iustificatus erat, ante circumcisionem vo- Rom. 4.

xvi. *Patet ex his, quæ differentia sit Vocationis communis & specialis. Illa sæpe tantum externa est: hæc interna existit. Illa si maximè intrinsecus quoque in reprobis operetur, radio saltem cognitionis salutis mentem illustrat, & gaudio cor, non nisi momentaneo, afficit: hæc verò mentem plenè luce irradiat, & cor non gustu tantum, sed vero sensu quoque donorum spiritualium, adeoque vero & constanti gaudio persundit. Illa amitti potest; hujus verò dona & gratia amitti nequeunt.*

De communi Vocatione hæc dicta sonant: Matth. 13. 20. *Qui verò in petroso semen excepit, is est, qui sermonem audit, & cum statim cum gaudio excipit. Non habet autem radicem in se, sed temporarius est, Hebr. 6. 4. 5. 6. Fieri non potest, ut, qui semel fuerint illuminati, gustaverintque donum illud*

caeleste, & participes facti Spiritus sancti, gustaverintque bonum Dei verbum, ac virtutes futuri seculi, prolabantur, ut de novo renouentur ad resipiscentiam, De speciali vero Vocatione Paulus, Rom. 11. 29. Nam dona illa & illa vocatio Dei ejusmodi sunt, ut eorum ipsum pernitere non possit.

CAPUT. XXIX.

In quo

De fide salvifica.

Vocationis specialis effecta immediata sunt, aut mediata.

Immediatum effectum, est fides salvifica.

Est autem fides salvifica. Vocationis donum, quo homo electus promissiones gratuitas de Christo, ex

Evangelio agnitas sibi applicat, iisque suavissime acquiescit.

C A N O N E S.

1. Fidei vox quinque in Scriptura significata habet; aut enim fides metonymicè pro sana doctrina accipitur, quæ non est fides, quâ credimus, sed quam credimus: (a) aut fides historica; (b) aut temporaria; (c) aut fides miraculorum: (d) aut fides salvifica intelligitur, (e)

(a) 1 Tim. 1. 19. Retinens fidem, & bonam conscientiam, quâ expulsa nonnulli fidei naufragium fecerunt (b) Jac. 2. 19. Tu credis, Deum unum esse, benefacis: et Dæmonia credunt, sed horrescunt. Hæc fides igitur, quæ in audo assensu consistit, reprobis & electis communis est: (c) Matth. 13. 20. Qui semen in petrosa excepit, is est qui sermonem audit, & eum statim cum gaudio excipit. Non habet autem tra-

dicem, &c. (d) Mat. 17. 20. Si habeatis fidem, quantum est granum sinapi, dicetis monti huic, transgreditor hinc illuc et demigrabit, Hæc certo tantum tempore concessa, & reprobis quoque data est, ut Judæ exemplo patet, cui domum miracula edendi cum reliquis datum est, Matth. 10. 8. (e) Salvifica vero & electis propria est, quam supra definivimus.

II. Causa ejus efficiens princeps, est Deus; impulsiva vero, est eadem gratia quâ electi & vocati sumus.

Act. 13. 48. Et crediderunt, quotquot erant ordinati ad vitam æternam.

Rom. 11. 7. Electio consecuta est, reliqui vero occaluerunt.

III. Gratuitum itaque donum est fides, non tantum quòd illam non promeriti simus, sed quòd infundatur quoque nobis per Spiritum sanctum.

Contra

Contra Socinum, qui fidem donum Dei esse, fidem, non quod à Spiritu S. immittatur, sed quod illam nemo meritus sit, Gratuitam nominat. At patet ex Philip. 1. 29. *Quia vobis datum est in Christi negotio, non solum in eum credere, sed etiam pro eo pati.*

I v. *Causa instrumentalis, quā nobis fides datur, in adultis ordinariē est Dei Verbum.*

Rom. 10. 17. *Fides est ex auditu, auditus per Verbum Dei.*

v. *Non igitur sola Euangelii predicatio est causa fidei, sed quatenus conjuncta est cum efficacia Spiritus sancti.*

Act. 16. 14. *Lydia cor Dominus adaperuit, ut attenderet iis quæ dicebantur à Paulo.*

vi. *Materia, quæ objecti rationem habet, communiter quidem Dei verbum est, propriè verò, gratuita promissiones in Christo fundatæ.*

Pontificii hoc posterius membrum negant, contra manifesta Scripturæ loca, Rom. 3. 22. *Iustitia; Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes qui credunt: & vers. 25. Quem proposuit ut esset placamentum per fidem in sanguine ipsius: & cap. 10. 9. Si confessus fueris ore tuo Dominum Iesum, & credideris in corde tuo, quod Deus eum suscitavit à mortuis, servaberis.*

vii. *Forma fidei docendi causa tribus partibus describi solet, notitiā, assensu, & fiducia.*

Notitia, est eorum cognitio, quæ ad salutem necessaria sunt. Assensus est, quo firmiter creditur, vera esse, quæ verbo Dei traduntur. Fiducia est qua quisque fidelium sibi promissiones Evangelicas applicat.

VIII. Notitia & assensus fidei historica cum sal-
vifica communis est, fiducia verò huic propria existit.

Fiducia nominatur ab
Apostolo *πιστοῖς*,
& *πληροφορία*, Ephes.
31. 2. 1 Thess. 1. 5. Fi-
ducia autem nomine, vel
apprehensio & applica-

tio Christi cum ejus
beneficiis, vel pascario
conscientia intelligitur.
Priori modo forma; po-
steriore sensu effectus est
fidei.

x. Implicita igitur fides, qua cæco assensu creditur,
quo Romana Ecclesia credit, nulla est.

Fides sine notitia esse
nequit. I. Quia est ex au-
ditu: auditus autem per
verbum Dei, Rom. 10. 17.

II. Quia sapientia est, qua
Deus cognoscitur, Esa. 53.
11. Jer. 31. 34. Joan. 6. 69,
& 17. 3. 1 Cor. 1. 21.

x. Nec melior, quam historica fides est, quæ cum fir-
ma fiducia non est conjuncta.

Papani fidem tantum
in intellectu esse docent.
In voluntate & corde non
item. Scriptura vero aper-

tè contrarium statuit,
Roman. 20. 23. Corde
creditur ad justitiam.

x. Fiducia tamen firmitatem non eam docemus,
quæ nullis cum dubitationibus luctetur, sed quæ dubita-
tionibus non finaliter succumbat,

x. Effecta seu actus fidei, maxime proprios quod
attinet rectè à Paulo *ὑποστασις*, seu subsistentia eo-
rum, quæ sperantur, & elenehus seu demonstratio eorum
quæ non cernuntur, dicitur, Heb. 11. 1.

Proprium sanè fidei est,
futura & nondum exi-
stentia sibi facere præsen-

tiā. Sicut Abrahamus diem
Christi vidisse dicitur, Joa.
8. 56.

x. Subjectum fidei, sunt electi vocati.

De infantum fide in doctrina de Baptismo actum
est.

[x. Fidei

XXIV. Fidei gradus sunt non in diversis tantum hominibus, sed in eodem homine, ut aliàs firmior, aliàs infirmior existat, sic tamen ut nunquam penitus amittatur.

Esa. 42. 3. Arundinem opus, perficiat illud usque quassatam non confringet, ad diem Iesu Christi, Hebr. 12. 2. Invenientes in fidei ducem ac consummatorem. Philip. 1. 6. Perducem ac consummatorem Iesum Christum. suasum habeo, fore, ut qui incepit in vobis bonum

CAPUT XXX.

In quo

De Iustificatione.

Effecta Vocationis mediata & ex fine promanantia; sunt tum Justificatio & Sanctificatio; tum Salutis certitudo & Christiana libertas.

Justificatio est actio Dei gratuita, qua electi propter plenissimam Christi satisfactionem à peccatis absolventur, & iusti ac vitæ æternæ hæredes pronunciantur.

CANONES.

1. Iustitia in Scripturis aut causa est, aut personæ. Causæ iustitia est, quæ homo, alioquin peccator, in certo aliquo negotio, innocens aut iustus dicitur. Personæ iustitia est perfecta, vel inchoata. Perfecta, I. e. legalis dicitur, quatenus Lex eam efflagitat; & Evangelica, quatenus ea Evangelium in Christo ostendit. Inchoata est, quam Spiritus sanctus in fidelibus in hac vita inchoat, in altera vero perficit. Iustitia igitur Christi perfecta, Iustificationis: inchoata vero, Sanctificationis est donum.

II. Iustificare, hoc in loco, non est supplicio afficere, aut iustitiam inhxerentem infundere, ut volunt Pontificii: sed, forensi significatione, est à peccato absolvere & iustum pronunciare.

Prov. 17. 15. *Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominationi sunt Iehovæ æquæ ambobus.* Esa. 5. 23. *Iustificantibus impium, & iustitiam iustorum abjudicantibus,*

Matth. 11. 19. *Iustificata est Sapiencia à filiis suis,* Luc. 7. 29. *Hoc audito, totus populus & publicani iustificarunt Deum,* Luc. 10. 29. *Ille autem volens iustificare seipsum.*

III. *Causa Efficiens iustificationis activè intellecta, est tota S. S. Trinitas.*

2 Cor 5. 19. *Deus erat in Christo Mundum reconcilians sibi,* 1 Cor. 6. 11. *Sed abluti estis, sed sancti-*

ficati estis, sed iustificati estis, in nomine Domini Iesu, & per Spiritum Dei nostri.

IV. *Causa ejus Προνοια, est mera gratia, seu gratuitus Dei favor.*

Hunc enim gratuitum favorem, & non gratiam infusam intelligi apparet ex his testimoniis, Rom. 3. 24. *iustificantur autem gratis id est, ejus gratia,* Eph. 2. 8. *Gratia ista estis servati per fidem, idque non*

ex vobis, Dei donum est, Tit. 3. 4, 5. *Sed postquam benignitas & erga homines amor apparuit Servatoris nostri Dei, non ex operibus, quæ fecerimus nos, sed ex sua misericordia servavit nos, &c.*

V. *Causa Προκαταρκτική, est Christus Θεανθρωπος.*

Christus ut Dei Filius iustificationis causa efficiens est communiter cum patre & spiritu Sancto, ut vero Θεανθρωπος

& Mediator noster existit, causa προκαταρκτική est, quia hoc donum nobis merito suo impetrat.

VI. *Causa ejus instrumentalis est Verbum Evangelii.*

Est enim potentia Dei saltem cuius credenti, Roman. 1.

VII. *Iusti-*

VII. *Iustificatio passivè sumta, respectu hominis qui iustificatur, nulla causa est, nisi instrumentalis, fides.*

VIII. *Phrasis hæc, fide iustificamur, metonymica est, & æquipollet huic, merito Christi fide apprehenso iustificamur.*

IX. *Sola fides iustificare dicitur respectu operum, quæ quidem sunt effecta fidem consequentia, sed non sunt causæ justificationis; non enim præcedunt iustificandum, sed sequuntur iustificatum.*

Et si particula hæc, sola, totidem literis & syllabis, in Scriptura non extet, synonymis tamen formulis exprimitur. Quales sunt sine operibus, gratis, gratia, Rom. 3. 24, 27 28. Non nisi per fidem, Eph.

2. 8. Gal. 2, 16. Et si igitur fides sola non sit, sed cum operibus conjuncta, sola tamen iustificat: sicut Sol non solus est in cælo, sed tamen solus diem efficit.

X. *Fides non tanquam opus, aut dignitate suâ, sed tanquam instrumentum Christum apprehendens iustificat.*

Pontificii concedunt, fide nos iustificari, sed fidem hoc in negotio ut opus considerant: At vero quicquid Scriptura fidei tribuit, hoc ei tribuit propter id, quod fides apprehendit; sicut annulus aureus magno pretio æstimatur propter inclusam

gemma. Atque hinc patet, quam pulchre concordent Scripturæ loca, quibus nunc gratia, nunc Christi merito, nunc fide iustificari dicimur. Iustificamur enim Dei gratia propter meritum Christi fide apprehensum.

XI. *Materia Iustificationis activè sumta, est tota Christi satisfactio, quæ & peccatis nostris penam debitam persolvit, & obedientiam Legi perfectam, præstat.*

Satisfactionem Christi obedientia positam esse, non in passione tantum, supra cap. 18. evicimus. sed & in actuali Christi

XII. *Materia ejus passivè acceptæ, est homo in se quidem miser, à Deo tamen electus, vocatus & fide donatus. Et si igitur vocatio fide & fides justificatione naturà sit prior, tempore tamen non differunt.*

Quam primum enim fide donatur, fideque homo efficaciter vocatur, fitificatur.

XIII. *Forma ejus activè intellectæ, est totius satisfactionis Christi imputatio, qua tota quoque nostra est, non secus ac si ipsi eam præstissemus.*

Justitia, quæ credenti imputatur inhaesivè est in Christo imputativè in nobis. Negant Adversarii, de hac imputatione uspiam Scripturam testari. Sed quid clarius sequentibus locis? Rom. 4. 6. *Sicut David beatum declarat hominem, cui Deus imputat justitiam absque operibus &c.* Philip. 3. 8, 9 *Omnia duco pro stercorebus, ut Christum lucrifaciam, et comperiar in eo, non habens meam justitiã quæ est ex Lege, sed eam quæ est ex fide Christi, i. e. justitiam, quæ est ex Deo per fidem.* Imprimis autem hoc docet antithesis, qua Christo peccata

nostra, nobis vero justitia ejus imputari dicitur. 2 Corinth. 5. 21. *Fecit, ut qui non novit peccatum pro nobis peccatum esset, ut efficeremur justitia Dei in ipso.* Pontificiis æquè absurdum videtur, nos aliena justitia justos fieri, ac si quis alterius doctrina doctus diceretur. Sed dispar est exemplorum ratio: cum homo homini non perinde unitus sit, ut fideles Christo tanquam Capiti suo. Adhæc, Christi Justitiam sibi imputari nolunt, cum non vereantur statuere hominem mortuorum & Monachorum justitiam sibi imputari.

XIV. *Docendi tamen causa justificationis forma duobus exprimitur actibus remissione peccatorum et imputatione justitiæ, seu abjudicatione peccatorum et adjudicatione perfectæ justitiæ.*

xv. *Et si*

xv. *Et si autem hæc duo beneficia subiecto et tempore sunt eadem; revera tamen distincta sunt.*

Differunt enim, I. Definitione; aliud enim est iustitiæ abjudicatio, aliud iustitiæ adjudicatio. Quod ut rectè intelligamus, sciendum est, quid sit discriminis inter hos terminos, *Non Iustus et Iustus: Injustus et Iustus: Non Iustus et Injustus. Non Injustus et Iustus. Non Iustus et Iustus* contradicentia sunt. *Injustus et Iustus*: privantia partim sunt, partim contraria. *Non Iustus et Injustus*; item, *Non injustus et Iustus*, diversa sunt. Tenendum & hoc, *Iniustum et Iustum* non esse contraria immediata, medium enim est innocens, qui neque injustus, neque justus est. Jam vero cum peccatorum remissio sit iniustitiæ abjudicatio, imputatio vero iustitiæ sit eius adiudicatio, illi pro non iniustis, seu innocentibus, hac pro Justis habemur. Quis vero non animadvertit, maius encomium esse, justum quoque esse, quam tantum innocentem, & non tantum nihil mali egisse, sed insuper bonum fecisse? Et si autem nunc hæc duo in

homine non subiecto, sed *πρὸ λόγου* tantum differant, olim tamen subiecto quoque differbant: homo enim in paradysum collocatus, innocens fuit, sed non iustus: iustitiam enim perfecta demum obedientia consequuturus erat. II. Proximis & propriis causis differunt. Remissionis enim peccatorum causa, est mors & Passio Christi, qua expiata sunt, Hebr. 9. 22. *Absque sanguine non fit remissio*, 1 Joan. 1. 7. *Sanguis Iesu Christi filii Dei purificat nos ab omni peccato*, Imputationis vero iustitiæ causa, est perfecta obedientia Christi, Rom. 5. 19. *Sicut enim per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi; ita per unius obedientiam, iusti constituentur multi.* Hanc vero obedientiam esse actualem illam, qua Legem totam nostro loco implevit, suprà cap. 18. ostensum est. III. Propriis effectis differunt. Remissione enim peccatorum liberamur à damnatione. Rom. 5. 9. *Iustificati igitur eius sanguine, servabimur nunc multo magis per eum* ab

ab irâ. imputatione autem iustitiæ consequimur insuper vitam æternam, Rom. 5. 17. *Qui exundantiam illam gratiæ & donum iustitiæ accipiunt, in vita regnabunt, &c.* Sic Galath. 4. 5. uterque effectus ponitur. *Factus legi obnoxius, ut eos, qui Legi (h. e. maledictioni Legis) obnoxii erant, redimeret, et adoptionem acciperemus.* Jam vero majus beneficium est, mancipium redimere & redemptum insuper adoptare, quam tantum redimere. Major gratia est, non tantum condonare, sed insuper donare, quam tantum condonare. Murila igitur est. Justificatio, qua tantum Passio Christi imputari, quæque in sola peccatorum remissione consistere dicitur.

Varia hic obijciuntur. I. Scripturam multis locis solius passionis aut remissionis peccatorum mentionem facere. Sed non mirum est; quia multis locis Synecdochice loquitur. Satis est, quod se suprâ citatis explicet. II. Apostolum has phrasas, *Peccata remittere, & iustitium imputare*, permutare Rom. 4. 5, 6. tanquam æquipollentes. Verum respondemus, aliud esse enunciationum, æquipollentiam, aliud earum con-

secutionem, qua una ex altera concluditur: sicut Paulus ex hac Phrasi Davidis, Psal. 32. 2. *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, &c.* hanc colligit, Davidem beatum prædicare eum, cui imputatur iustitia absque operibus. Ratio consecutionis est, quia si remissio peccatorum est gratuita, tum quoque imputatio iustitiæ. Et si igitur id quod Paulus v. 5. asserit, non formaliter à Davide sit dictum, nihilominus tamē dictum est per consequentiam. Imo ut Chrysostomus docet, argumentatio est à minori ad majus. Si enim beatus est, cui peccata remissa, tum multo beatior, cui insuper iustitia est imputata. III. Cui remissa sunt peccata, illi quoque iustitiam imputari: & quicumque a damnatione liberatus est, vitæ æternæ hæredem esse. Ergo non diversa hæc esse beneficia. Resp. Non quæ subjecto eidem simul insunt, statim eadem sunt. Sic enim sequeretur. Vocationem, Justificationem & Sanctificationem diversa beneficia non esse, quia omnis vocatus iustificatus & sanctificatus est. IV. Remissiones peccatorum etiam omissioni peccata remissa, ideoque

illa

illa
stum
conf
quia
omn
Falsa
tiam
prop
fisse
omni
Nihil
quia
missi
passu
stiriss
stro l
Diffe
omissi
se, r
mii;
facien
tatur
ideo
przm
esse,
nem l
passio
catis
requir
nem o
obedi
ignora
enim
plex s
lution
runtur
si act.

xv
creder
merito
xv
nostra

illa hominem perfectè iustum constitui. Rationem consequentiæ addunt: quia qui nihil omisit, omnia præstiterit. Resp. Falsam esse consequentiam quia alia causa est, propter quam nihil omisisse, alia propter quam omnia fecisse dicimur. Nihil omisisse dicimur: quia Christus etiam promissionis nostræ peccatis passus est omnia vero præstiterit dicimur, quia nostro loco omnia præstitit. Differunt etiam, nihil omisisse, & omnia fecisse, respectu pœnæ & præmii; etsi enim ille, qui facienda omittit, remittatur culpa & pœna, non ideo tamen debetur ei præmium. V. Absurdum esse, unius debiti solutionem bis requiri. Si igitur passione Christi pro peccatis satisfactum sit, non requirendum satisfactionem quoque per activam obedientiam. At vero ignoratio est elenchi; non enim ejusdem debiti duplex solutio, sed unius solutionis duæ partes requiruntur. Nec justitia Christi activa requiritur ad sa-

tisfactionem pro peccatis, sed ad satisfactionem pro jure Regni cœlorum. VI. Si idem sit, nec prodigum, nec avarum, & liberalem esse: tum idem quoque esset, non injustum & justum esse. Resp. Assumptum falsum esse, quia non sunt opposita immediata, siquidem homines sunt, qui nec prodigi, nec avari, nec liberales dici possunt. VII. si idem sit, vestiri & nuditatem tegi; tum idem esset, peccata remitti, & justitiam imputari: quia veste justitiæ Christi etiam peccata teguntur. Resp. Simile non esse idoneum: homo enim peccator non tantum vestiendus, sed prius sordida peccati veste exuendus est. Ut igitur Sacerdoti Jehosue primum vestes sordidæ detractæ, postmodum vestes mutatæ indutæ sunt, imposita quoque capiti ejus cidari munda Zachar. 3. 4, 5. Sic quoque coenosa peccati veste primum exuimur: tum splendida veste justitiæ Christi juduimur.

XVI. *Forma Iustificationis passivè acceptæ est quæ credentes, fide, velut animæ manu, Christum cum toto merito suo apprehendunt sibi que applicant.*

XVII. *Finis istius beneficii, est Dei gloria & salus nostra.*

XVIII. *Ex*

XV I I. *Ex hac causarum commemoratione firmiter colligitur, hominem bonis operibus seu meritis suis coram Deo non justificari.*

Ratio I. Opponuntur enim, I. Gratia Justificari, & ex merito. Rom. 3. 24. *Iustificantur gratis eius gratia.* & vers. 28. *Colligimus igitur fide iustificari hominem absque operibus Legis,* & cap. 11. v. 6. *Si per gratiam, non iam ex operibus, alioquin gratia non est gratia,* &c. 2. Per Christum ejusque meritum justificari & ex operibus, Galat. 2. 21. *Si per legem est iustitia, igitur Christus sine causa mortuus est.* 3. Per fidem, & per opera, Rom. 3. 28. *Colligimus igitur fide nos justificari absque operibus* 4. Per iustitiam imputatam, & per opera iustificari Rom. 4. 4, 5. *Ei qui operatur, merces non imputatur ex gratia, sed ex debito. Ei vero, qui non operatur, sed credit in eum, qui iustificat impium imputatur fides sua ad iustitiam.* II. Si iustificatione omnis glori-

andi materia excluditur, ut Deo soli gloria cedat, tum non iustificamur ex operibus Rom. 3. 19. *Ut omne os obturetur, & obnoxius fiat totus mundus condemnationi Dei* & vers. 23. *Omnes peccarunt & deficiuntur gloria Dei,* & v. 22. *Vbi gloriatio? Exclusa est, Per quam legem? Operum? Non: sed per legem fidei.* Excipiunt Pontificii, his locis intelligi tantum opera ceremonialia. At vero qui catalogum operum, quæ cap. 1. 2, 3. ad Rom. recensentur, expendet, animadvertet non ceremonialia tantum, sed & moralia intelligi opera. III. Si operibus iustificamur, tum aut regenerationem antecedentibus, aut etiam consequentibus. Sed neutris; nam ante regenerationem opera nostra perfecte mala, post eam imperfecte bona sunt.

X I X. *Effecta iustificationis sunt, pax cum Deo, intrepidus ad eum accessus, gloriatio in tribulationibus, & non solum à peccatu liberatio quoad reatum, ut fingunt Papam; sed quoad pœnam.*

Alioquin frustra pro nobis Christus pœnas persolvisset, Esaia. 53. Nec castigationes divinz. ecclesiis

electis superveniunt , ut ut emendentur ac pro-
Deo satisfaciant , sed bentur.

xx. *Iustitia nobis imputata, perfecta & aequalis est in omnibus credentibus.*

Non obstat fidei imper- infirma apprehendit : ita
fectio : Ut enim eandem eandem iustitiam Christi
gemmam manus firma & firmi & infirmi obtinent.

xxi. *Eadem inamissibilis existit.*

Sunt enim dona Vocationis divinæ ἀμοταμίλητα,
Rom. II. 29.

xx3 I. *Vnica quoque est.*

Cum igitur Sancti jam quam fructu confirmatio-
iustificati peccata sibi nem , & certificationem
condonari petunt , non eius respiciunt.
tam iustificationis actu,

xxi I. *Iustificatio coram Deo alia est , quam iustifi-
catio coram hominibus : illa ex fide est, hæc ex operibus.*

De hac igitur, Iac. 2. 24. minibus , hic de iustifica-
Videtur igitur , ex operibus tione coram Deo agitur.
iustificari hominem & non Illic fides historica, & per
ex fide tantum. Quod di- charitatem non efficax ;
ctum non repugnat sen- hic vero fides vera & vi-
tentix Apostoli , Rom 3. va intelligitur. Alii di-
28. Colligimus igitur fide cunt , ex operibus iustifi-
iustificari hominem absque cari hominem , non cau-
operibus. Illic enim de sative , sed declarativè seu
iustificatione coram ho- ostensive.

C A P U T. XXXII.

In quo

De Sanctificatione.

Iustificationem , ut lux Solem , comitatur Sancti-
ficatio.

Est

Est hæc gratuita Dei actio, quæ fideles per fidem Christo inritos & justificatos per Spiritum sanctum magis magisque à nativa vitiositate liberat, & ad imaginem suam instaurat, ut ad eum bonis operibus glorificandum idonei reddantur.

C A N O N E S.

I. Sanctificare, hoc loco, non est ab usu profano segregare sanctisve usibus destinare: sed habitualiter sanctum facere.

Priore significatione jubemur sanctificare Sabbatum.

II. Appellatur Regeneratio, Renovatio, Conversio, Pœnitentia, Resipiscentia, & Glorificatio.

Hæc tamen vocabula ambigua sunt; Vox quippe *Regenerationis*, *Renovationis* *Conversionis*, vel vocationi ac fidei Donationi æquipollet; vel vitæ novitatem significat, qua actu ipso homo peccato moritur & vivit iustitiæ. Priore sensu Justificationem antecedit, ejusque causa est; posteriore vero eam consequitur, ejusque effectus existit. *Pœnitentia* quoque & *resipiscentia*

ab effectu nominatur: quæ tamen vocabula non minus, quam apud Hæbreos *Nicham* & *Schubb*, & apud Græcos *μεταμίλνα* & *μετάνοια*, differunt: illa mentis, hæc cordis est; illa etiam, impiorum, hæc piorum est: quamvis hoc discrimen non sit perpetuum. *Glorificatio* dicitur, inchoativè, quatenus futuræ glorificationis est præludium.

III. Causa efficiens ejus communiter, est tota SS. Trinitas, singulariter verò & termini respectu, Spiritus sanctus à Christo ad hoc missus.

Hinc Spiritus sanctificationis appellatur, Rom. 14.

IV. Causa ejus impulsiva interna, est gratuita Dei benevolentia.

Tit. 3. 4, 5.

Sed

Sed postquam bonitas & erga homines amor apparuit Servatoris nostri Dei, Non ex operibus iustis: quæ fecerimus nos, sed ex sua misericordia servavit nos, per lavacrum regenerationis & renovationem Spiritus sancti.

v. *Causa πακαταρκτικῆς* est Christus cum meritis sui efficacia.

Ephes. 5. 25. Christus dilexit Ecclesiam suam, & semetipsum exposuit pro eâ, ut eam sanctificaret.

vi. *Causa ejus instrumentalis externa*, est doctrina Legis & Evangelii: interna vero, est fides, bonorum operum radix.

vii. Cui extraordinaria quoque media accedunt, quibus Deus aut elata deiecit, aut dejecta erigit: ut afflictiones, miracula, terrores, & similia.

viii. In prima regeneratione seu vocatione, homo planè παθητικῶς sese habuit: in sanctificatione verò, cum jam fide salvificâ donatus sit, principium quoque agens est actionum suarum, non tamen sine speciali Spiritus sancti gratia & impulsu.

ix. *Materia sanctificationis*, est totus homo ejusque intellectus, voluntas, & affectus.

i Thess. 5. 23. Ipse autem Deus pacis sanctificat vos totos, & integer vester spiritus, & anima & corpus inculpate in adventum Domini nostri Iesu Christi serventur.

x. *Forma duobus actibus exprimitur*, aversione à malo, & conversione ad bonum, (a) illa mortificatio veteris, hæc vivificatio novi hominis. (b) illa crucifixio & sepultura, hæc resurrectio nominatur. (c)

(a) Psalm. 34. 15. Esa. Coloss. 3. 9, 10. (c) Rom. 6. 11. 7. (b) Ephes. 2. 1: 2. & c. Gal. 2. 20.

xi. *Finis ejus*, est Dei gloria, salus nostra, ejusque

iusque certitudo; nullum enim electionis evidentius est
 τεκμήριον.

2 Tim. 2. 21. Si quis quisque habet hanc spem
 igitur ab his expurgavit in eo sitam, purificat se,
 se erit vas ad decus sancti sicut & ille purus est.
 ficatum. 16. Joan. 3. 3. Et

X I I. Sanctificatio in hac vita perfecta non est. Vnde
 opera quoque Sanctorum (quippe qui Spiritus & car-
 nis luctam, quoad vivunt, in se sentiunt) imperfecta sunt.

Rom. 7. 19, 23, 24. Gal. 5. 17.

X I I I. Differt Sanctificatio à Iustificatione: I. Ge-
 nere; illius enim iustitia ad Qualitatis, huius vero iusti-
 tia ad Relationis Categoriā pertinet. II. Formā.
 Nani, 1. in iustificatione fides ut manus iustitiam Christi
 apprehendens in Sanctificatione ut principium & radix
 bonorum operum, consideratur. 2. Iustificatione tolli-
 tur peccatum tantum quoad reatum & poenam, in San-
 ctificatione paulatim aboletur, quoad existentiam. 3. Iu-
 stificatione, Christi iustitia nobis imputatur; in Sanctifi-
 catione, iustitia nova & inherens nobis infunditur.
 I I I I. Gradibus, nam Iustificatio est actus unus, indivi-
 duus, perfectus, æqualiter contingens omnibus; Sancti-
 ficatio verò est actus successivus, ad perfectionem paula-
 tim tendens, & pro donorum Spiritus Sancti varietate,
 in aliis magis, in aliis minus lucens.

C A P U T. XXXII.

In quo

De Sanctorum Perseverantia.

Tantum de Iustificatione & Sanctificatione: se-
 quitur Perseverantia Sanctorum, & Christiana
 libertas.

Perseverantia Sanctorum, est donum Dei quo electis
 iustificatis & sanctificatis, Christi gratia per Spiri-
 tum

tum sanctum ita obli-gatur, ut nunquam ea penitus excidant.

C A N O N E S.

I. Perseverantia nomine, non eam hic intelligimus quā Electi in gravissima peccata labi nequeant, quā fides ipsorum non labefactetur, quā Spiritus sancti præsentiā efficacem ad tempus amittere non possint: sed quā fide & gratia Dei nunquam penitus & finaliter excidant.

II. Causa eius efficiens, est Deus Pater, Filius & Spiritus sanctus.

Joan. 10. 27, 28, 29. Oves illæ meæ vocem meam audiunt, & ego eas agnosco, & sequuntur me; et ego vitam æternam do eis, nec peribunt in æternum, neque rapiet eas quisquam è manu mea. Pater meus, qui eis dedit mihi, major est omnibus, nec quisquam potest eas rapere è manu Patris mei. Ego et Pater unum sumus, Ephes. 1. 13, 14. In quo etiam, fide ipsi habita, obli-gati estis Spiritu illo promissionis sancto. Qui est arrhabo hæreditatis nostræ ad obtinendam redemptionem, ad laudem gloriæ ipsius.

III. Materia quæ subiecti rationem habet, est homo verè electus, vocatus, iustificatus et sanctificatus.

IV. Forma partim in voluntate perseverandi, partim in actu ipso consistit. Voluntas in piis nunquam deficit: actus autem modo intenditur, modo remittitur.

V. Et si igitur fides quoad actum secundum amittatur, nunquam tamen amittitur quoad habitum et actum primum quo Christus sum apprehendit.

VI. Finis istius doni, est certitudo Salutis nostræ et vera ac firma consolatio.

VII. Ex his omnibus concludimus, electos, vocatos, iustificatos et sanctificatos, salutis suæ certos esse.

Præter testimonia Scripturæ suprâ citata, hoc confirmat, I. Certitudo electionis nostræ: Electi enim periri aut reprobi fieri nequeunt. Mat. 24, 24.

ex-

excitabuntur enim pseudo-Christi & pseudoprophetae & edant signa magna & prodigia, ita ut seducant (si fieri posset) etiam Electos. 2 Tim. 2. 19. Solidum tamen fundamentum Dei stat, habens sigillum hoc, Novit Dominus qui sint sui, 11. Certitudo vocationis, Rom. 11. 29. Nam dona & Vocatio Dei ejusmodi sunt, ut eorum ipsum penitere non possit. III. Certitudo Fidei Esa. 42. v. 3. Arundinem quasi-satam non confringet, lych-nium fumigans non exstinguet. IV. Certitudo justificationis, per quam nulla condemnatio est iis, qui sunt in Christo Iesu, Rom. 8. 1. V. Certitudo Sanctificationis, Philip. 1. 6. Persuasum habens hoc ipsum fore, ut qui incepit in nobis bonum opus, perficiat usque ad diem Iesu Christi. Testimonia, quae Bellarminus in contrariam sententiam citat, aut non de vere fidelibus, sed hypocritis agunt, ut Marc. 4. vers. 15. Luc. 8. 13. Joan. 15. 2. Hebr. 6. vers. 4, 5, 6, & 10, 26. 2 Pet. 2. 11, 22. Aut de defectione, non à fide, qua creditur sed quae creditur h. e. à sana doctrina, quam etiā hypocritae, ad tempus amplectuntur: ut 1 Tim. 1. 19. & 4. 1. 1 Tim. 6. 10.

Aut de vere quidem fidelibus, sed conditionaliter, intelligenda sunt: ut Ezech. 18. 26. Cum avertet se justus, &c. & 1 Cor. 9. 27. Gal. 5. 4. Exempla Angelorum malorum & primorum parentum nihil huc faciunt, quia tantum acceperunt posse si vellent, non velle ut possent. alia autem est regnitorum ratio, qui per Spiritus sancti gratiam perseverare volunt & possunt. Similiter Saulis, Simonis Magi, & Judae exempla aliena sunt, tum reprobi non electi fuerint, David & Solomon graviter quidem lapsi sunt, sed fide penitus non exciderunt, ut utriusque testatur resipiscentia, Psal. 51. & Ecclesiastis libro. De Petri lapsu cum Augustino dicimus, Defecit professio in ore, non fides in corde. Rationes Adversariorum duae potissimum consideranda. I. Temeritatis esse de fidei certitudine gloriari, cum salus potius cum timore & tremore sit operanda, Phil. 2. 12. Resp. Nullius temeritatis accusandos electos; quia salutis certitudinem non suis viribus adscribunt, per quas millies Dei gratia excidere possent: sed custodiuntur per virtutem Dei, 1 Pet. 1. 5. Timor igitur

ig-
mo-
ca-
po-
e-
ne-
na-
Re-
qu-
abe-
bea-
fior-
rita-
aliu-

L
const
& all

I.
tota S
mus.

Joan
seritis
discipu
cognos
Veritas

II.
III
fidelis.

igitur & tremor non firmatur in Deum fiduciam; sed carnali præsumptioni opponitur. II. Frustraneas esse omnes admonitiones, sicque securitati carnali fenestram aperiri. Resp. Nullam esse consequentiam, tantum enim abest, ut securitati præbeat hæc doctrina occasionem, ut potius à securitate avocet. I. Quia aliud est, stare; aliud, sibi

stare videri, 1 Cor. 10. 12.

II. Quia salutis certitudinem nemo sibi polliceri, potest nisi fidem ex sanctificatione exploret.

III. Quia temetipsi Sancti non penitus Deigratia excident, in gravissima tamen peccata labi possunt quibus Deum & proximum offendunt, sibi que varias calamitates accersunt.

CAPUT. XXXIII.

In quo

De Libertate Christiana.

Libertas Christiana, spiritualis est manumissio, qua fideles à servitute, qua ante conversionem suam constricti tenebantur, liberati sunt, ut Deo promptè & allacriter obediant.

C A N O N E S.

1. *Causa hujus libertatis efficiens communiter, est tota S. S. Trinitas; singulariter vero Christus Dominus.*

Joan. 8. 31, 32. *Si manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis. Et cognoscetis Veritatem, et Veritas in libertatem vin-*

dicabit: & vers. 36. Itaque si vos Filius in libertatem vindicavit, verè liberi eritis.

II. *Causa ejus instrumentalis est fides.*

III. *Materia quæ subjecti rationem habet, est homo fidelis.*

IV. *Materia*

IV. Materia circa quam, sunt lex, servitus peccati et mortis, conscientia afflictio in rebus adiaphoris et minimis mandatis.

V. Forma variis conditionibus, pro objectorum varietate exprimitur.

VI. A Lege quatenus liberati sumus, supra in doctrina de Lege ostensum est, pag. 72.

VII. A peccato, eiusque inhaesione in hac vita non penitus liberantur, sed liberantur a reatu et dominio eius: ab illo per Iustificationem: ab hoc, per Sanctificationem.

Rom. 6. 12. Ne regnat vestro corpore, ut obediat igitur peccatum in mortali ei in cupiditatibus eius;

VIII. A rebus adiaphoris, h. e. nec preceptis, nec prohibitis, sic liberati sumus, ut ad illas servandas ac non servandas conscientia nostra non obligetur.

Rom. 14. 2, 3. Alius non edentem ne pro nihilo credit vescendum esse quibusvis, alius autem fide infirmus edit olera. Qui edit, habeto: qui non edit, edentem ne condemnato.

IX Accurata autem in his casibus fidei et charitatis ratio habenda est. Fidei; ne res non adiaphora pro adiaphoris habeamus: charitatis: ne proximum infirmum offendamus.

De fide ait Paulus, Rom. 14. 23. Qui vero ambigit: si ederit, condemnatus est, quoniam non edit ex fide: quicquid vero ex fide non est, peccatum est. De charitate, cap. 14. 1. inquit, Eum vero qui infirmus est fide, assumite, non tamen ad certamina disputationum, &c.

X. Eadem ratio est libertatis circa hominum mandata: in enim: quæ Dei mandatis contraria sunt, aut cum adiaphora sint, pro necessariis obtruduntur, conscientia nostra minime obligatur. Quæ vero divinus præcepti

ceptis consentanea sunt, illis propter conscientiam non est refragandum.

xi. Fines libertatis huius est: 1. Vera consolatio, quæ ex liberatione à peccato, morte & solitudine in rebus indifferentibus, fluit. 2. Servitus iustitiæ, quæ vera demum libertas existit. 3. Verus Dei cultus immunis à superstitione, aut proximi offensione.

xii. Libertati Christianæ contraria est carnis licentia & lascivia.

Jude, v. 4. Subrepse- condemnationem, inpij, runt quidam homines, jam qui Dei nostri gratiam olim descripti ad hanc transferunt ad lasciviam.

CAPUT. XXXIV.

In quo

De Iudicii extremi Antecedentibus, nimirum adventu Christi, & Carnis Resurrectione.

Superioribus capitibus actum est de Gratiz Statu; sequitur nunc Status Gloriz.

Huc autem pertinet doctrina de ultimo Iudicio.

Partes doctrinæ huius tres sunt: prima de antecedentibus; secunda de Iudicio ipso; tertia de consequentibus.

Antecedentia sunt, Christi Adventus & mortuorum Resuscitatio.

Adventus extremus Christi est, quo è cælo in quod sublatus est, redibit ad iudicandum terrarum orbem.

CANONES.

1. Reditus Christi ad iudicium certissimus est.

Revelatus jam inde mo, Enochus, dicens, à Patriarcharum tem- Ecce venit Dominus cum poribus. Judæ, v. 14. sanctis millibus suis, ut ferat Prophetavit autem de istis iudicium adversus omnes etiam septimus ab Ada- & redarguat, quicunq; ex
I ipsis

ipsis sunt impii, de factis omnibus, quæ impii patrarint, deque omnibus duris quæ locuti fuerint adversus ipsum peccatores impii. Istiusmodi testimoniis reliqua Scriptura

plenissima est Psal. 50. 3. &c. Dan. 12. Matth. 24. & 25. Act. 17. Rom. 2. & 14. 2 Cor. 5. 1. Theff. 4. & 5. 2 Pet. 3. Apoc. 19, &c.

11. *Est tempus adventus Christi exquisitè, quoad diem & horam, nemo norit: (a) signa tamen à Christo & Apostolis tradita sunt, diem ejus appropinquantem aut instantem indigentia (b)*

(a) Marc. 13. 32. De die autem & hora nemo scit, ne Angeli quidem qui in cælo sunt, nec filius, sed Pater. 1 Theff. 5. v. 1, 22. De temporibus & opportunitatibus, fratres, non opus est, ut vobis scribatur. Ipsi enim probe scitis diem illum Domini, ut furem in

nocte, ita venturum. (b) Matth. 24. 32, 33. A figu autem discite parabolam, cum jam ramus ejus tene- rescit, & folia germinant, nostis prope esse æstatem. Ita & vos cum videritis hæc omnia, scitote, illum diem prope & adfores esse.

111. *Signa illa communia sunt, aut propria.*

14. *Communia sunt, quæ excidium Hierosolymitanum & extremum Christi Adventum communiter significare debuerunt.*

Talia sunt, quæ Christus Matth. 24. prædicit, de Hierosolymæ excidio, ut typo, & de adventu suo simul agens. Nempe, Pseudo-Propheia, Pseu-

do Christi, bella, pesti- lentia, fames, tertius mor- tus, persecutiones Christi causa, proditiones, fidei & charitatis defe- ctus &c.

v. *Propria sunt, extrema securitas & impietas, (a) Antichristi revelatio & per Spiritum oris Christi abolitio, (b) Romæ ruina, (c) & Meretricis desolatio & exustio (d)*

(a) Luc

(a) Luc. 17. 26, 28. *Vt factum est in diebus Noachi, &c. & ut accidit diebus Loti, &c.* 1 Thess. 5. 3. *Cum enim dicent, Pax et securitas: tum repentinum eis imminet exitum, sicuti dolor partus mulieri uterum ferenti, et nequaquam effugient.* 3 Tim. 3. 1, 5. *illud autem scito, fore, ut extremis diebus instent tempora molesta. Erunt enim hominis sui amantes, avari, gloriosi, superbi, maledici, parentibus non obediētes, ingrati, profani, charitatis expertes, implacabiles, calumniatores, intemperantes, inmitis, minime amantes bonorum,*

proditores, &c. (b) 2 Thes. 2. 3. *Ne qui vos seducat ullo modo: non enim adveniet dies Christi, quā venerit defectio primis, et reiectus fuerit homo ille sceleratus, filius ille perditionis: & v. 8. Et tum revelabitur exlex ille, quā Dominus absumet spiritus oris sui, & evanescere faciet illo suo illustri adventu.* (c) Apoc. 18. 2. *Cecidit, occidit Babylon illa magna, &c.* (d) Apoc. 17. 16. *Et decem reges, odio persequentur meretricem, & desertam reddent illam & nudam, & carnes ejus comedent, & igne eam exurunt.*

VI. *His signis à nonnullis accensetur Iudeorum magna & visibilis ad Ecclesiam Christi aggregatio, quā extremis temporibus expectandam esse docent.*

Utique plausibilis hæc sententia foret si modo in Scripturis probe fundata. Quæ ex Prophetis testimonia citant, jam Apostolorum tempore impleta sunt, quibus pariete intergerino sublato, cum Gentibus in unum corpus coaluerunt. In Apocalypsi nihil reperitur, quod firmiter sententia hancce stabiliat. Præcipuum præsidium quærant in loco Rom. 11. 25, 26. *Nolim enim vos ignorare, fratres mysterium hoc (ut ne sitis*

apud vosmetipsos sapientes) obdurationem ex parte Israeli obevenisse, quousque plenitudo gentium intraverit, & ita totus Israel servabitur. Totus in eo est Apostolus ut dehortetur Christianos, ne ideo, quod Judæis relictis, ipsi vocati sunt, superbiant ac Judæis insultent, Ratio est: quia per ipsarum ruinam salus obtigit Gentibus, v. 11. sic tamen, ut nec omnibus Judæis præcisa sit spes reconciliationis, v. 15. nec immunes sint
I 2 à re-

à reiectione, qui cum titulo tenus tantum Christiani sint, animo efferuntur, v. 20, 21. Prius illud de Judæorum reiectione non plane sine spe veniæ facta, illustrat mysterio, de Judæorum non universalis, sed partiali tantum reiectione quam *πῶς αὐτὸν ἀπὸ μέρους* nominat, non temporis ratione, quod duratura tantum sit aliquandiu, sed respectu ejus, Gentis Judaicæ, partis, quæ reprobos completitur: ut sententia sit, non omnibus Judæis sed parti tantum, h. e. reprobis cæcitatem evenisse. Nec verba illa, *tantisper dum Gentium plenitudo introierit* hunc habent sensum, quod postquam plenitudo Gentium introierit demum futura sit talis plausibilis Judæorum vocatio. Nihil enim frequentius est, quam ut particulae *donec, usque dum,*

tantisper dum, negata aut affirmata, sit idem quod *numquam* aut *semper*: ut supra c. 19. ostensum. Nihil quoque officit huic interpretationi, quod subdit Apostolus, v. 26. *Et ita totus Israel servabitur: Israel enim totius* nomine omnes electos intelligit, qui demum veri sunt Israelitæ, ut supra c. 9. 7. &c. ostendit, & seqq. quoque, v. 28. c. 11. explicat, inquiens: *Itaque quoad Evangelium, sunt inimici propter vos: quod ad electionem autem, diliguntur propter patres.* Summa totius loci est, Gentis Judaicæ reiectionem *ἀπὸ μέρους* factam qua (cæcitas super reprobis sit mansura) electis ex Gente Judaica non fraudi fore, quin ipsi quoque, & sic totus Israel serventur. Videatur Calvinus in hunc locum.

A. R. Hic Wollebius (viam præeunte Calvino) conatur evertere opinionem illam de Judæis ad Ecclesiam Christi aggregandis ante diem extremi judicii: idem jam olim innotuit est *Cæsariensis Greg: Nazianzenus* frater, *dial. 4.* negando tale quidpiam in Scriptura disertis verbis tradi, cum tamen ejusce rei frequens sit in SS. literis mentio, & crebro inculceretur Judæorum vocatio quædam generalis. Scio *Hieronymum* in *1. ad Rom. 11.* & *Hos. 9.* videri huic apertæ veritati reclamare; verum non absolute impugnare is finalem ipsorum conversionem sed quo modo ea perficienda esset inquirere. Inveceratam illam Indæorum opinionem

nem, qui sibi persuaserant adventurum *Eliam*, quo eos in patrias sedes restitueret, politiam Mosaicam instauraret, totumque cultum Iudaicum rursus ad praxin revocaret. At verò denegare totalem conversionē Iudæorum ad Christum, quid hoc aliud est quam parietem intergerinum rursus ædificare, quem adventu suo demolitus est Christus, quod ipsum rupto templi velo factū iri moriens Saluator præmonstravit? Cur Christus dictus est λίθος ἀγκυραῖος, lapis angularis, si non is ei animus erat, ut geminos Iudæorum & Ethnecorū parietes interposito suo uniret? Quomodo adimplebitur illa prophetia, *Erit unum Ovile, sicut & unus pastor*? Vaticinium illud *Zachariæ* c. 12. v. 12. v. 10. *Apocal.* 1. 7. *Respicient ad quem transfixerunt clāgentque super hoc*; explicandum est de Iudæorum finali conversione, in quam cum pio luctu atque pœnitentia inclinabunt, ante diem extremum, dicitur enim eo ipso in loco, *Veniet in nubibus*, *Luc.* 21. 27. prædicit Saluator noster *conculcatum iri Hierosolyma, quoad impleantur præstituta tempora gentium*. Legimus *Apocalyp.* c. 7. quod præter infinitam multitudinem ex omnibus gentibus, quæ ante Agnum stabat, etiam Israelitarum centum quadraginta quatuor millia astiterint, in monte Sionis. Numerus est hic definitus pro indefinito, quo innuitur Iudæorum totalis conversio. Quin *Malach.* c. 4. promittitur *Elias, ut convertat cor patrum ad filios*; quam prophetiam veteres doctores accommodant ad conversionem Iudæorum per prædicationem *Eliæ*, atque ipse Christus prædicit quod *veniet Elias, ac restituet omnia*, *Matth.* 17. 11. fateor equidem Christum hanc ipsam prophetiam ad primum suum adventum applicare, atque per *Eliam* Ioannem Baptistam designare, non tamen hoc impedit quo minus verificari possit de secundo ipsius adventu: ante quem diem, aut *Elias* ipse veniet, aut valentissimi concionatores, Spiritu & potestate *Eliæ* præditi, qui Iudæos ad Christum convertant: Ad hunc modum patres interpretantur illud psalmistæ *Psal.* 59. 6, 14. *vesperi revertentur*, de conversione Iudæorum sub finem sæculi atque observant itidem quod sera ipsorum ad Ecclesiam Christianam (quæ est domus dei viventis) accessio, præfigurata fuerit, atque ænigmaticè expressa per fratrum natu maiorem, *Luc.* 15. qui non ingres-

sus est donec eum obnixè rogaret pater ; quod factum
 est post quam rediisset frater minor, sive Gentiles.
 Verum conversio ipsorum in scripturis perspicuè præ-
 dicitur, *Hos. c. 1. v. 11. Congregantes se Iudæi et*
Israelitæ una, et præponentes sibi caput unum ascen-
dent : Non potest hoc de ipsorum reditu à captivitate
 exponi, nec enim Israelitæ inde reversi sunt : de con-
 versione igitur eorundem intelligi debet. Quod ipsum
 fusius persequitur atque explanat *Hoseas. c. 3, 5. Po-*
stea reversi Israelitæ quærent Iehovam Deum suum, et
paridi accedent ad Iehovam : et ad bonitatem ejus alti-
mis temporibus. Per ultima hæc tempora nequit in-
 telligi primus Christi adventus : quandoquidem non-
 dum completam fuisse hanc prophetiam. Pauci oppi-
 do ad Christum conversi sunt : sed hoc quantillum est,
 si quis cum mente reputet gentem omnem, vel saltem
 majori ex parte conversum iri ? Atqui hoc est quod
 disertis verbis narrat Apostolus *Rom. 11. 25. Nolim*
vos ignorare fratres ; hæc mysterium obdurationem ex
parte Israel evenisse tantisper dum plenitudo gentium in-
trojerit et ita totius Israel servabitur, et v. 32. conclusit
enim deus omnes illos in inobedientiam, ut omnium illorum
misereretur. Omnia vero tum antecedentia tum con-
 sequentia verba, & circumstantiæ, huc faciunt, ut
 credamus Paulum de carnalibus Israelitis, non autem
 de Spiritualibus loqui, sive de iis qui natione Judei
 essent. & non spiritus tenus : horum ille conversio-
 nem totalem, *plenitudinem* ipsorum appellat, *v. 12.*
quo modo totalem conversionem gentium appellat
plenitudinem gentium, v. 25. Atque extra dubium vi-
 deri debet, quod Christus qui venit ut *populum suum*
servaret à peccatis suis, quibus ipse personaliter Evan-
 gelizavit, & discipulos suos amandavit (*ad oves per-*
ditas Israelis) pro quibus preces fudit in cruce adhuc
 pendens, & pro quibus in cœlo etiamnum intercedit
 apud patrem ; non committeret ut ipsorum oblivisca-
 tur ; quin spartas atque palantes oves, justo tempore,
 intra ovile compelleret atque revocabit. Hic est ille
Michael, magnus iste princeps, qui stat pro Israelitis,
 popularibus Danielis, per quem sospitabitur quisquis
 inventus est scriptus in libro vitæ, *Dan. 12. 1.* Apud
 veteres ita certa atque indubia erat hæc sententia,
 nascente jam tum Ecclesia ; ut profireatur Augustinus
 lib. 20.

lib. 20. de civit: dei, c. 29. *Quotidianis illud sermonibus fuisse jaclatum, ac vulgò creditum à fidelibus, quod Iudæi convertendi essent per Eliæ praconium.* Non tamen inficias eo quin Iudæi hætenus similes fuerint sterili ficui; in Evangelio, quam diris olim defixit Salvator noster: atqui hoc interest, quod ficus ista ad bonam frugem nunquam erat reducenda, quod de Iudæis opinari religio est: Agnosco quod patres crebro dicant fore ut Iudæi in Antichristi castra transeant: quandoquidem dictum est, *si alius venerit in nomine suo, ipsum recipient: non tamen idcirco consequens est, ut nunquam ad Christum redeant, discussis aliquando tenebris, & manifestato homine peccati: Neque pugnancia loquitur Paulus, qui cum probasset converti Iudæos, alibi ait, 1 Thesal. 2. 16. occupavit eos ira ad extremum usque.* Loquitur enim de Iudæis illis corruptis atque depravatis, qui suo seculo vivebant, qui Christum in crucem egerant, qui in Sectatores ipsius atrocissime devierant: quocirca finali interneccione deleti sunt, imperante Tito. Vel ita poterit locus ille explicari, ut *ἡς τὸ τέλος* significet *totaliter*, quo modo eas voces transtulit Anglicanus interpres; & tunc proinde est, ac si dixisset eos funditus atque *extremā* occidione periisse. Illud *Hosæ* dictum, c. 1. 6. *Non pergam amplius misereri domus israelis, ut ullo pacto condonem istis: ad captivitatem decem tribuum accommodari debet, quæ nunquam postliminio regressæ sunt, sicut domus Iudæ.* Verum quid hoc ad finalem conversionem Iudæorum? quæ inter hæc communio? Dixit illæ quas iis imprecatus est David, Psal. 68. 23, 24, 25. respiciant temporeas poenas, atque clades quibus conflictari deberent; non autem finalem atque inflexibilem obstinationem. Denique Apostolus hoc nobis confirmat, adducto ex Isai. 59. 20. argumento. *Quod omnis Israel salvabitur, quoniam adveniet Sion vindex* (aut quomodo eum locum reddiderunt Septuaginta interpretes) *è Sione liberator, qui avertet impietates Iacob,* Rom. 11. 26. Hæc prophetia nondum finem accepit, oportet igitur ut impleatur sub exitum seculi quo tempore veniet liberator, & avertet impietates ab universa natione Iudæorum.

V I I. Signum Christi jam præsens, erit sine dubio, incredibilis fulgor & majestas, cum qua Christus venturus est.

Veniet enim in nubibus cæli, Matth. 26. 64. incredibili cum gloria, Matth. 25. 31. et omnes sancti angeli cum eo, ibid. cum clamore hortationis & voce Archangeli, 1 Theff. 4. 16. Præ ejus majestatis fulgore, Sol & Luna ob-
 scurabitur, (tanquam lumen minus à majore) & stellæ cadent à cælo. (h. e. videbuntur de cælo cadere) & potestates cæli concutientur, Mar. 13. 24. in o-
 a conspectu ejus cælum & terra fugere videbuntur, Apoc. 20. 11.

Hæc de Christi adventus Mortuorum resuscitatio est qua corpora demortuorum resuscitabuntur, super-
 situm vero immutabuntur, & cum anima de integro indissolubili vinculo unientur.

C A N O N E S.

I. Resurrectio Græcis ἀνάστασις ἡ παλιγγενεσία dicta, prima est, aut secunda: illa, resuscitatio est à mortis peccati ad vitam.

Apocal. 20. 6. Beatus & sanctus, qui partem habet in resurrectione prima.

II. Resurrectionem mortuorum Scriptura probat, testimoniis, (a) exemplis, (b) typis (b) & rationibus. (d)

(a) Iobi 19. 25, 26. 3. 25. Luc. 7. 14. Ion. 11. Dan. 12. 2. Hof. 6. 14. Mar. 27. & ab Apostolis, Act. 9. 40. & 20. 10. 22. 31, 32. & 27. 52. Ioan. 5. 28, 29. Philipp. 3. 21. (c) Typus baculi Aaronis, revirescentis, Num. 17. 1 Theff. 4. & aliis similibus locis (b) Exemplum excitatorum ministerio Elix, 1 Reg. 17. 18. Elise. 2 Reg. 4. 32. 2 Reg. 13. 20. à Christo item, Matt. (d) Rationes petuntur à
 fœdere

federe Dei, quod morte non rumpitur, Matth. 82. 30. à promissionibus vitæ æternæ: à Sacramentis illas obſignantibus; quæ 1 Cor. 15. fuſius declarantur. Primatia tamen ra-

tio petitur à Chriſto, qui non tantum Reſurrectionis typus & exemplum, ſed & initium exiſtit: ex vita enim Capitis, myſtici corporis vita indubiè colligitur.

III. *Reſurrectio mortuorum tametſi naturam et corruptam hominis rationem ſuperet, tamen nec contra naturam eſt, nec contra rectam rationem.*

Ratio enim recta docet, & poſſe reſuscitari mortuos & reſuscitandos eſſe. illud enim ex omnipotentia Dei, hoc eſt juſtitia ejus concluditur. Ut

namque juſtum eſt, ut quædam peccata poſt hanc vitam puniantur: ita eſt quoque, ut quod ſocium fuit peccatorum, ſit quoque pœnarum.

I v. *Cauſa reſurrectionis efficiens communiter, eſt tota S. S. Trinitas; ſingulariter autem, Chriſtus Dominus.*

Tribus modis Chriſtus cauſa ejus efficiens eſt. 1. ut Deus 2. ut judex mundi 3. ut Mediator. Prioribus duobus modis cauſa efficiens eſt reſurre-

ctionis tam reproborum, quam electorum: tertio modo cauſa reſurrectionis fidelium eſt merito, efficacia & inchoatione.

v. *Materia, eſt idem numero corpus, quod geſſavit homo in hac vita.*

Evincit hoc præter teſtimonium Iobi 19. 26.

ratio tertio canoni annexa, à juſtitia petita.

vi. *Forma, in iterata corporis et animæ unionem, et mortuorum quidem reſtutitionem, ſuperſtitum vero momentanèa immutatione, et liberatione à corruptione, conſideratur.*

1 Cor. 15. 51.

V I I. *Finis, est declaratio iustitiae & misericordiae Dei: illius quidem in impiis ad condemnationem; huius vero in piis ad vitam aeternam suscitandis.*

Dan. 12. 2. Jo. 5. 26, 27, 28.

V I I I. *In Resurrectione pii non tantum à corruptione & defectibus corporum liberabuntur, sed & gloria condecorabuntur.*

I COR. 15. v. 42-43-44. *ribus cassum; suscitatur*
Seritur cum corruptione, potens; seritur corpus ani-
suscitatur cum incorruptione, male, suscitatur corpus
ne; seritur secundum, suscita-
tur cum gloria; seritur xi-

C A P U T. XXXI.

In quo

De Iudicio ultimus.

Sic fuerunt antecedentia Iudicii extremi. Iudicium ipsum est augustissimus ille actus, quo Christus iudicaturus est universam terrarum orbem.

C A N O N E S.

I. *Iudicii extremi certitudo iisdem argumentis probetur quibus certitudo Adventus Christi & resurrectionis nostrae.*

II. *Causa eius Efficiens princeps communiter tota SS. Trinitas est; singulariter autem, Christus Dominus in assumpta humana natura, sed glorificata.*

III. *Iudex erit Christus principali autoritate; quippe cui omnis potestas data est, & à quo ad superiorem provocare non licebit.*

IV. *Visibilis erit hic Iudex & conspicuus omnibus,*
tum

tum ratione fulgoris & majestatis cum qua apparebit,
tum ratione humanitatis.

Sic tamen, ut conspectus ejus pios gaudio, impios vero terrore afficiat.

v. Instrumentalis causa, sunt Angeli, quorum operi usus est, tum in congregatione judicandorum tum in segregatione piorum & impiorum.

Matth. 24. 31. Is vero mittet Angelos suos cum tubæ voce magna, & aggregabunt electos ejus à quatuor ventis. & 25. 32. Et congregabuntur coram eo omnes Gentes, et separabit eos alios ab aliis, ut pastor separat oves ab hædis.

v. i. Materia erunt omnes homines sistendi coram Christi tribunali.

Rom. 14. 10. 2 Cor. 5. 10.

v. i. i. Aliter tamen pii, aliter impii judicandi erunt; illi enim judicabuntur, sed non condemnabuntur; hi vero et judicabuntur et condemnabuntur.

Atque hoc sensu Scripturæ negat, fideles judicaturum iri, Joan. 3. 18. & 5. 29.

v. i. i. i. Nec obstat, quod impii jam judicati dicantur: aliud enim est occultum, aliud manifestum et publicum judicium.

i. x. Forma ἐπεὶ πρὸς τοὺς τοῦ διαδικασίας forensis exprimitur: ad quem pertinent 1. Causæ cognitio, 2. Sententiæ dictio. 3. Eiusdem executio.

x. Causæ cognitio, librorum velut protocoli similitudine exprimitur, quibus opera ipsorum descripta sunt.

Apocal. 20. 12. Et aperti sunt libri, &c. Librorum Dei omniscientia, partim hominis conscientia intelligitur.

A. R.

*A. R. Librorum nomine partim dei omniſcientia, partim hominis conſcientia intelligitur.] Deus apud quem omnia ſunt γυμνά & περὶ χηλίσμῳ nuda atque reſecta, non indiget libris ad memoriæ ſubſidium, ſicut homines egent; legimus nihilominus quod bini ipſi libri ſint, *vita* alter, alter *Scientiæ*. Prior ille quadruplex eſt, Unus Prædeſtinationis ad vitam æternam, atque in hunc librum quorundam nomina ita relata ſunt, ut nunquam obliterari queant; alii opinionione atque ſpe, κατὰ δόξαν, aſcripti ſunt; nam cum aliquantisper vixerint in timore domini ſua eos ſpes & aliorum pium iudicium huc tranſcribit: at vero cum per nequitiam ſuam & ſua ſcelera hac ſpe exciderunt tunc poſſunt commodè dici ex hoc libro diſpungi: Hic eſt liber vitæ æternæ. 2. Liber vitæ temporariæ, qui nihil aliud eſt quam huiusce vitæ ſtatus atque conditio: ex hoc libro ſua obliterari nomina volebant, *Mofes; David & Paulus*. 3. Scripturæ codex eſt liber vitæ, quatenus ea continet præcepta & media; unde ad pietatem & vitam æternam informamur. 4. Liber conſcientiæ eſt liber vitæ, prout in ea tanquam regeſto conſignatas inſuemur antegreſſæ vitæ actiones, tum bonas tum malas. Liber hic interdum in hoc ſeculo nobis panditur atque commonſtratur: plenius tamen illum nobis revelabit ætas poſtera. Alter porro liber cuius mentio frequens legentibus occurrit, eſt Liber *Scientiæ*; qui triplex eſt: 1. Liber *Scientiæ* divinæ generalioris, unde omnes univerſim homines cognoscit, ſive boni fuerint, ſive mali: Ad hunc Librum, ſi intenderit, poteſt quivis cum Davide dicere, *Pſal. 139. 16. In libro tuo omnia mea membra ſcripta ſunt*. 2. Liber divinæ ſcientiæ ſpecialis, qua de agitur *Pſal. 1. novit dominus vias iuſtorum, & 2 Tim. 2. novit dominus qui ſui ſunt*; & hæc eſt ſcientia approbationis. In hoc libro non ſunt ii deſcripti, quos cum huiusmodi Elogio dimiſſurus eſt Chriſtus in die extremo, *diſcedite à me, operarii iniquitatis, nec enim vos novi*. de hac ſcientia verba facit David *Pſal. 69. 28. deleantur de libro viventium, & cum iuſtis nè conſcribantur*. 3. Liber *Scientiæ* eſt & ille in quo tanquam per adverſaria aut ephemeridas deſcriptæ ſunt actiones ſingulæ impiorum quos in lucem proferet extremus ille iudicii dies, *Dan. 7. 10. iudicio conſidente Libri aperti ſunt*. Licet igitur citra in-*

invidiam dicere, quod Deus o: m: duos habeat libros, consimiles volumini *Ezechielis*, Scriptos à fronte, & à tergo: A fronte quidem descripta sunt piorum nomina, qui ad finem usque duraverint: à tergo exaratus est impiorum catalogus, qui gratia exciderint, qui cum in spiritu experint, desinunt in carne. *De hisce libris* consule Exod. 31. 32. Psal. 69. 28. &c. Phil. 4. 3. Apocal. 3. 5. & 17. 8. & 20. 15. & 21. 27.

x i. *Impii iudicabuntur secundum & propter opera sua: pii vero secundum fidei opera, sed non propter opera.*

Hinc Apocal. 20. 12. *ex operibus, sed ab aterna Dei gratia, qua libro Vitæ inscripti sunt: de-*
Alius liber aperiri dicitur, qui est liber vitæ. Ut sciamus, piorum salutem non
Vitæ inscripti sunt: de-
pendere.

x i i. *Impii cum infidelitas tum impietas sua in propria conscientia sic ob oculos ponetur, ut nec quicquam inficiari: nec contradicere possint.*

Psal. 50. 21. *Arguam te otiosum loquuti fuerint ho-*
& ordine obijciam oculis mines, de eo reddituros ra-
tis. Matt. 12. 36. Sed dica tionem in die iudicii.
vobis quodcumque verbum

x i i i. *Etsi autem electi quoque peccatorum suorum recordaturi sunt, adeo tamen Spiritus sancti gaudia perfundentur, ut memoria illorum nihil tristitiæ ipsis sit allatura.*

x i v. *Sententiam Christi cum reprobi tum electi audient: illa plena horroris, hæc plena consolationis erit.*

Matth. 25. 34. *Venite be- tis, & vers. 41. Maledicti*
dicti Patris mei, posside- abite à me in ignem ater-
tere regnum. Paratum vobis num, paratum Diabolo &
à iactis mundi fundamen- Angelis ejus.

x v. *Exequutio iudicii protinus sequetur sententiæ dictionem sic ut impii, spectantibus id piis, in infernum abripiantur, pii vero Christo in occursum rapti, una cum eo ingrediantur in vitam æternam.*

Matth. 25. vers. ult. 1 Thess. 4. 17.

xvi. *Finis*

XVI. *Finis iudicii ultimi, est plena & consummata exsequutio consilii Dei, de patefacienda iustitia & gratia sua.*

XVII. *De loco in quo iudicium ultimum futurum est; nihil temere statuendum est.*

Sunt, qui vallem Josaphat designant, quæ est inter montes Sionis & Oliveti. Descensurum autem Christum, non in terram usque, sed ad illum usque locum, in quo nubes ipsum suscepit. Idque colligunt ex vaticinio Joelis cap. 3. 2. Verum illic non de extremo iudicio, sed de iudicio temporali, in hostes Ecclesiæ Israeliticæ, agitur, allusione facta ad insignem illorum cladem, acceptam in valle Josaphat, quæ sita erat in Hierosolymæ conspectu. Quod si ad Iudicium hæc per anagogen transferre libet, hæc erit

sententia, Ut olim hostes Josaphat & Judæorum, in conspectu Hierosolymæ occisi sunt, ita infideles quoque in conspectu spiritualis Hierosolymæ, hoc est Ecclesiæ, judicandos & in infernum deturbandos esse. Atque hoc sensu, Apostoli, Matth. 19. Martyres, Apocal. 20. imo fideles omnes, 1 Corinth. 6. Mundum & Diabolos iudicaturi dicuntur: non quod partiatur Christus Judæis gloriam cum Sanctis, sed quod sententiam ejus approbaturi, & iustitiam ac sapientiam cælestis Iudicis celebraturi sunt.

C A P U T. XXXVI.

In quo

De Consummatione seculi & vita æterna tanquam Iudicii consequentibus.

Iudicium extremum duo consequuntur: Consummatio hujus seculi, & Vita æterna.

Consummatio seculi est, qua Mundus hic aspectabilis, impiis in infernum deturbatis, & piis in cælum Beatorum sublati, interiturus est.

C A N O N E S.

I. Nominatur *συμπληρωσις αἰώνου*.

Matth. 24. 3. & 28. 20.

III. *Causa efficiens consummationis huius erit Deus: ejusdem enim est mundum creare & eundem destruere.*

III. *Materia ejus est Mundus hic aspectabilis, Caelum nimirum & Terra, una cum iis, quæ in cælo & terra sunt.*

Petrus Cælum, Elementa & Terram & quæ in ea sunt expresse nominat, 2 Pet. 3.

IV. *Consummationi autem huic nec infernus, nec cælum supremum seu Beatorum, obnoxium est.*

Illuc enim æternum Imperii cruciabuntur, hic verò Imperii æterno gaudio perfruentur.

V. *De forma istius consummationis quaeritur: 1. Mediatene an immediate futura sit? 2. An futura sit secundum substantiam, an secundum qualitates tantum.*

VI: *Priori quaestioni Petrus satisfacit, docens futurum hoc Deum per ignem.*

2 Petr. 3. 6, 7. *Is qui tum erat Mundus aqua mundatus periiit, Qui verò nunc sunt cæli & terra, eodem sermone reconditi servantur igni, &c. & vers. 10. Cæli cum stridore præteribunt, elementa verò æstuantia solven-*

tur, terraque & quæ in ea sunt opera exurentur, & vers. 12. Cæli conflantes solventur, & elementa æstuantia liquefcent. Qualis autem futurus sit hic ignis Deus novit, qui ignis est consumens.

VII: *Circa*

V I I. Circa posteriorem quæstionem in diversas itur sententias; alia enim Mundum hunc interituum volunt κατ' ὄψιν, alia κατὰ ποίησιν.

Qui mundum secundū qualitates tantum interituum putant consummationis nomine purgationem & instaurationem intelligunt ducti I. Testimoniis. Rom. 8. 19, 20, 22. Etenim res create, quasi exserto capite observantes, expectant revelationem filiorum Dei. Nam vanitati creaturæ subiectæ sunt, non sua sponte, sed propter eum qui sub ecit, sub spe, quod & ipsæ vindicabuntur ex servitute interitus in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim, omnes creaturæ una suspicari, et parturire, usque ad hoc tempus. 1 Cor. 7. 31. Præterea species seu figura huius mundi. 2 Petri. 3. 13. Sed cælos novos ac terram novam secundum promissum expectamus. Apoc. 21. 1. Deinde vidi cælum novum et terram novam. II. Rationibus. 1. Quia terra in diluvio non secundū substantiam interiit. 2. Quia homo quoque non secundum substantiam sed secundum qualitates mutabitur. Qui vero contrariā sententiam tenent, I. Scripturis nituntur, Psal. 102. 27. & Hebr. 1. 11. *Ista peritura sunt, tu autem per-*

manes, ista omnia, ut vestimentum veterascent, ut indumentum mutabis ea, &c. Esa. 51. 6. *Attollite in cælum oculos vestros & intuemini in terram deorsum; cælos velut fumum evanituros et terram ut pannum veteraturum, Matth. 24. 35. Cælum & terra præteribunt, sermones autem mei nequaquam præteribunt, 2 Petri. 3. 7. Qui vero sunt nunc cæli & terra, eodem sermone repositi, servantur igni, & c. & v. 10 Cæl: cum stridore peribunt, elementa vero æstuantia solventur, terraque & quæ in ea sunt opera exurentur, & v. 12. Cæli conflagrantes solventur. & elementa æstuantia liquefcent, Apoc. 21. 1. Primum cælum & primā terrā abierat, & mare non amplius exstabat. II. Rationibus. 1. Quia Mundus hic aspectabilis hominis viatoris causa factus est: jam vero ubi viator esse desinet, ac in cælum sublatus fuerit, nullus mundi huius usus erit. 2. Quia rerum ordo hoc evincit. Cum enim Deo æternitas competat sine principio & fine; Spiritibus vero ævum principium habens, sine autem ca-*

rens;

rens: rebus physicis tempus tribuitur, principio & fine constans. Ad superiores autem objectiones respondent. Locum Rom. 8. 19, 20, 21, 22. non de instauratione Mundi hujus, sed de liberatione à vanitate intelligendum; cui subiectus est: vanitatem autem illam in hoc consistere, quod maxima hominum pars, creaturarum ministerio nequissimè abutatur, unde per *προσπορευομεν*, liberationem expetere dicantur, Locum, 1 Cor. 7. 31. contrarium potius docere, nimirum, Mundum hunc non mansurum. Quamvis illic loci non tam de Mundo ipso, quam de rebus mundanis, divitiis nimirum, voluptatibus & similibus sit sermo. Novum cælum, de quo 2 Pet. 3. & Apocal. 21. novum quasi Mundum indigere docent quem electi in cœlesti patria incolent; nihil enim frequentius esse allegoria, qua cælum beatorum nunc terræ, nunc cœlo aspectabili assimiletur, eodemque facere verba Petri,

quæ addit. *In quibus habitabit iustitia.* Certum enim est, post finem hujus Mundi, Iustitiam nusquam nisi in cœlesti patria habitaturam. Ad rationem priorem respondent, nullum esse consequentiam à diluvio ad iudicium ultimum, quia diluvium tempore finis Mundi nondum aderat. Sic quoque in posteriori ratione consequentiam ab homine ad Mundum negant; quia Mundus homini ad Vitam æternam promotum nihil proderit, sed conditus tantum est propter hominem viatorem. Et si autem in istiusmodi controversia, qua nullus fidei articulus labefactatur, liceat *ἐπιχειρῆναι*, salvo tamen aliorum iudicio, cordatus Lector posteriori sententiæ subscribet. Aliud quippe est, instaurari & in melius mutari; aliud, instar vestimenti veterascere, instar fumi evanescere, dissolvi, liquefcere, conflagrare, prætexire, non amplius existere, ut superiora testimonia volunt.

Tantum de Mundi fine. Vita æterna est summus beatitudinis gradus, quo Christi gloriæ participes facti, Dei visione & cœlestibus gaudiis fruamur in æternum.

CANO-

C A N O N E S.

I. *Causa Efficiens Vitæ æternæ communiter est tota S. S. Trinitas, Christus verò Dominus singulariter, qui et merito suo vitam nobis impetravit et efficaciam suam confert.*

Hinc Pater æternitatis metonymicè Vita ipsa, nominatur, Esa. 9. 6. & Ioan. 14 6.

II. *Bona opera non sunt causa meritoria vitæ æternæ, licet illis vita tanquam merces gratuita promittatur.*

Bonis operibus merces illis vitam promereamur, promittitur non ex debito, sed ut ad illorum studium excitemur.

III. *Æterna illa felicitas perspicitur ex liberatione ab omni malo, et gaudiorum varietate, magnitudine, et æternitate.*

Apocal. 21. 4. *Et absterfus est Deus omnem lacrimam ab oculis eorum: et mors amplius non exstabit, neque luctus, neque clamor, neque labor exstabit amplius, quia præclementia abierunt.*

IV. *Varietas gaudiorum consideratur in hominis glorificatione, in habitationum caelestium amenitate, in beata Sanctorum societate, imprimis autem in Dei communionem.*

V. *Glorificatio tum corporis erit, tum animæ.*

VI. *Corpus donabitur. 1. Claritate. 2. Impassibilitate. 3. Subtilitate. 4. Agilitate.*

VII. *Animamultò majori perfectione erit, quam fuit in homine etiam adhuc integro. Erit enim intellectus sine errore, lux sine caligine, sapientia sine ignorantia, ratio sine obscuritate, memoria sine oblivione.*

Erit quinetiam voluntas sine depravatione, gaudium sine merore, lætitia sine dolore. In statu innocentie poterat homo non peccare; in statu gloriæ non poterit peccare.

VIII. Habitationum cælestium amœnitates Templi Solomonis et Hierosolymæ typo adumbratur.

Psal. 84. 2. &c. Apoc. 21. 22.

IX. Sanctorum communio, quæ cum gaudio conjuncta futura sit, convivii similitudine explicatur.

Matth. 22. 2. &c.

X. Nec verò tantum communio nobis cum sanctis Angelis intercedet, sed ἄς ἄγγελοι quoque erimus.

Matth. 22. 30. ἰσὶ ἄγγελοι, Luc. 20. 36.

XI. Dei communio ea erit, ut sine fine eum visuri, sine fastidio amaturi, sine fatigatione laudaturi simus.

XII. Magnitudo gaudiorum tanta est, ut non solum non nemo fando, sed nec cogitando assequi possit.

Nihil enim in hac vita vidit, aut audivit, aut cogitavit, quod gaudiis cælestibus par esset, 1 Cor. 2. 9.

XIII. Neque verò talis erit hæc felicitas, cui certus præfixus sit terminus, quæve excidere incipiat, sed duratura est in omnem æternitatem.

Psal. 16. 11. Facturus es, ut experiar semitam amœnitatem ad dextram tuam; satietatem gaudiorum tuorum æternam.

XIV. Beatitudinis æternæ gradus erunt.

Colligitur hoc ex Danielis cap. 12. 3. Et erudientes splendebant, quasi splendore expansi, et iustificantes

ficantes multos, ut stelle, in secula seculorum erunt. Nec officit huic sententia, quod Matth. 13. 43. Iusti in genere, Solis instar fulsuri dicantur: etsi enim gloria Electorum perse consideratorum, fulgori Solis & stellarum assimiletur. Danielis tamen cap. 12. Doctoribus praeter aliis hoc promittitur; nec alia ratio dari potest, ob quam illic erudientium cum primis fiat mentio, Locus 1 Cor. 15. 39, 40, 41. minus commodè ad hoc probandum citatur: simile enim de diuersitate fulgoris Stellarum, illic

non futuræ gloriæ gradus, sed corporis mortalis & glorificati differentiam astruit, ut ex sequentibus manifestum. Interim non amplectimur rationem diuersitatis gloriæ, quam assignant Pontificii, diuersitatem nimirum meritum. Nam ut donum fidei & sanctificationis, pro mera Dei gratia, inæqualiter Sanctis obtingit; ita gloriæ quoque pro gratiosa sua voluntate distribuet, sic tamen, ut nemo de gloriæ defectu conquerendi aut alteri eam invidendi causam sit habiturus.

LIBER SECUNDUS

agens

DE DEO COLENDO

CAPUT I.

In quo

De Bonorum Operum Natura.

Superiore libro de Deo cognoscendo actum est.
Nunc agendum de eodem colendo.

Verus Dei cultus in verâ sanctitate & iustitia,
seu in studio bonorum operum consistit.

Bona opera sunt, quæ Spiritus Sancti gratia ex vera
fide & ad Legis præscriptum præstantur, ad Dei glo-
riam, salutis nostræ certitudinem & proximi ædifica-
tionem.

C A N O N E S.

I. *Bona opera Virtutes quoque appellantur.*

Latius tamen *Virtutis* nomen sanctos affectus,
vocabulo sumpto, quam sanctas cogitationes &
à Philosophis accipitur. actiones.
Virtutes enim hic appel-

II. *Eadem per synecdochen charitatis nomine comprehenduntur.*

Sic enim totam Legem primum præceptum per-
tineat; charitas vero erga
Deum & proximum præ-
cepto constare dicit, cum
charitas erga Deum, ad

proximum, ad postero-
rem Legis tabulam.

III. *Causæ*

I I I. *Causa bonorum operum efficiens princeps, est Spiritus sanctus, quoad inchoationem, continuationem & perfectionem.*

Eiusdem enim est, bonum opus in nobis incipere et perficere. Philipp. 1. 6. item dare & velle posse seu efficere, cap. 1. 13.

I V. *Causa instrumentalis eorum, est fides, bonorum operum radix.*

Rom. 14. 23. *Quicquid ex fide non est, peccatum est.*

V. *Materia bonorum operum, sunt affectus & actiones hominis renati.*

V I. *Forma eorundem, est congruentia cum preceptis Dialogi.*

Cum enim peccatum necesse est peccatum esse sit *avopia*, 1 Joan. 3. 4. quicquid à Lege deviat.

V I I. *Bona opera igitur non sunt, quæ ad hominum, non ad Dei mandata conformantur.*

Esa. 29. 13. Matt. 15. 9. *doctrinas, quæ sunt mandata hominum.*
Frustra me colunt, docentes

V I I I. *Nec bona opera sunt quæ Pontificii supererogationis nominant quibus plus, quàm in Lege præcipitur præstari perhibent.*

I X. *Fundamentum opinionis illorum consistit in figmento de consiliis seu rebus non præceptis sed nostralibetati commissis, quarum intermissio penam quidem non accersat, impletio verò Legis impletionem. gravior su & præmium mereatur.*

Talia consilia extare volunt Matth. 10. 11. ubi consilium de cœlibatu, non præceptum contineri, ajunt. Et vers. 21. ubi Inveni consilium, non præceptum datum esse, afferunt, ut bonis suis venditis ac in pauperes distributis, Christum sequerentur.

queretur. Et 1 Cor. 7. ubi
iridem consilium de cœ-
libatu dari dicunt.

Hæc verò sententia de
operibus supererogatio-
nis & consiliis facta est.
I. Quia Lex imperfectio-
nis arguitur, dum consi-
liorum exsecutio Legis
impletioni præfertur. II.
Quia si nemo Legem im-
plere potest, tum multo
minus quisquam imple-
bit quæ graviora sunt Le-
ge. III. Quia quotidie
remissionem peccatorum
petere, & talia opera ja-
ctare; sunt *advisata*.

Loca suprâ cisata non
de consiliis homineum non
obligantibus, sed de præ-
ceptis intelliguntur, par-
ticularibus: quidem &
certis personis pro status
& donorum ratione ac-
commodatis, sed præcep-
tis generalibus subordi-

natis, Matth. 19 11. cœ-
libatus non suaderetur tan-
tum, sed præcipitur, dua-
bus tamen conditionibus
adjectis. I. Si Regni cœ-
lorum ratio id postulet.
II. Si homo de conti-
nentiæ dono certus sit.
Sic vers. 21. Adolescenti
non consilium sed præ-
ceptum datur, ut detrahatur
ipsi larvâ hypocrisis, quæ
totius Legis imple-
tionem sibi arrogavit. Et
1 Cor. 7. cœlibatum iis,
qui continentiae donum
habent, non simpliciter,
sed propter temporum il-
lorum difficultatem expe-
dite docetur. Jam vero
quid Legi divinæ magis
consentaneum est, quam
omnibus terrenis gloriæ
causa renunciare? Nihil
igitur his locis consuli-
tur, quam quod Lex quo-
que præcipit.

x. *Finis bonorum operum triplex: Dei glorificatio
nostræque erga eum gratitudinis testificatio, salutis no-
stræ certitudo, & proximi edificatio.*

Dei & proximi causa
bonis operibus studen-
dum esse, Matth. 5. 16.
docetur: Sic luceat lux ve-
stra coram hominibus, ut
videant vestra bona ope-
ra, glorificentque Patrem
vestrum, qui est in cœlis.
Nostræ vero causa præ-
stantia sunt; quia salutis,

electionis, vocationis &
justificationis certi esse
non possumus, nisi ex ope-
ribus bonis, tanquam
fidei, justificationis &
sanctificationis effectis.
Unde Ioannes inquit,
Qui bene agit, ex Deo est,
1 Epist. 3. 11.

x i. *Subiectum bonorum operum, est homo regnans.*

Hoc superioris libri cap. 10. ex corruptione naturæ nostræ probatum est. Unde apparet, quam futilis sit Scholasticorum doctrina de merito de congruo & de condigno, quorum illud hominis non renati, seu ante primam gratiam, hoc vero ejusdem operibus post primam gratiam acce-

ptam tribuunt. Illud meritum de congruo nominant, quod congruum sit, ut Deus homini secundum virtutem suam operanti, præmium reddat: hoc vero meritum de condigno nominant, quia proportio sit meriti & præmii. Cujus sententiæ puduit Stapletonum & Bellarminum.

x r i. *Adjuncta bonorum operum sunt, imperfectio et eorundem nihilominus necessitas.*

x i i i. *Imperfecta sunt Sanctorum bona opera, quoad viatores sunt; perfecta autem erunt in statu Beatorum.*

Nec obstant loca, quibus Sancti perfecte ambulasse, et neque ad dextram, neque ad sinistram declinasse dicuntur. Istiusmodi enim locis, non tam perfectio ipsa, quam ejus studium nec tam graduum,

quam partium perfectio, seu sinceritas & integritas intelligitur, qua fideles (quorum peccata alibi Scriptura ipsa memorat) Deo *ἀνυπόκριτος* et cordi sui simplicitate servire student.

x i v. *Imperfectio tamen hac Christi perfectione laigitur: unde opera nostra semiplena, imò maximis adhuc cum infirmitatibus conjuncta pro perfectis reputantur. Hac ratione de Ecclesia dicitur, quod nec rugam, nec maculam habent.*

x v. *Necessaria sunt bona opera, necessitate præcepti et mediis, non autem necessitate causæ et meriti.*

Ratione

Ratione præcepti necessaria sunt ; quia studium bonorum operum in tota Scriptura nobis severissime injungitur. Ratione medii necessaria sunt, quia vocationis & electionis veræque fidei sunt indicia & signa ; & quia modus seu via sunt, qua ad coelestem Beatitudinem itur. Ut vero si quis hæreditatis obtinendæ causa Basilea Argentinam eat, via seu iter medium quidem est, sed non causa meritoria hæreditatis : sic hoc quoque in negotio se res haber. Meriti rationem tum demum haberent opera, si, quæ sequenti disticho exprimuntur-ipsis tribui possent,

¹ *Da tua: sed qua non debes;*

²
³
*proportio & adsit:
Non aliter merium dixeris esse tuum.*

Primum enim, ut opus bonum meriti rationem habeat, requiritur, ut nostrum & ex nobis sit. I. Ut sit indebitum. II. Ut mercedi sit æquale. At I, Bona opera fiunt à nobis, non tamen fiunt ex nobis, 2 Corinth. 3. 5. II. Eadem præstare tenemur, adeo ut si omnia fecissemus, fatendum nihilominus foret, nos inutiles servos esse, Luc. 17. 10. III. Nulla est illarum proportio, si conferantur cum Vitæ æternæ dono.

CAPUT. II.

In quo

De Virtutibus ad universum Dei cultum & decalogum pertinentibus.

Virtutes seu bona opera generalia sunt, aut specialia: illa ad universum Dei cultum, ideoque ad totum Decalogum pertinent ; hæc ad alterutram tabulam seu singula præcepta.

Prioris generis Virtutes sunt Intellectus, aut Voluntatis.

Virtutes Intellectus sunt, Sapientia & Prudentia.

Sapientia est virtus, qua & Dei voluntatem, & nostram infirmitatem perspectam habemus, ut, quæ

K

• volun-

voluntati Dei consentanea sint, faciamus, & vires faciendi seriis precibus à Deo petamus.

Rom. 12. 2. *Ut probetis, facere placitum tuum, quia quæ sit voluntas Dei bona tu Deus meus es: tuo Spiritu bono duc me per viam illa placens & perfecta, ritum bono duc me per viam planam.*
 Psalm. 143. 10. *Doce me*

Opponitur ei Stultitia seu viarum Dei ignorantia, & *Ἀγνοία* seu Sapientix opinio.

Jerem. 5. 4. *Stultè agunt esto sapiens iudicio tuo. Ecce qui ignorant viam Iehovæ, clesiast. 7. 16. Ne sis sapiens Dei, Proverb. 3. 7. Ne sapiens nimium.*

Prudentia est virtus, qua prævidemus, quo quidque tempore loco & modo faciendum; & qui negotii suscepti futurus sit eventus.

C A N O N E S.

I. *Prudentia consiliorum & actionum directrix est.*

II. *Prudentiæ est, Mundo diffidere, & se non temere cuivis credere.*

Jerem. 9. 4. *Quisque ab amico suo cavete, Matth. sicut serpentes & simplices, ut columbæ.*
 10. 16. *Prudentes estote*

III. *Prudentiæ est simulare & dissimulare.*

Sciendum tamen hic, *ταλάντια*. Face-
 quo sine & quando simu-
 lare aut dissimulare liceat
 re autem hoc licet tum,
 quando salva Dei gloria,
 Finis est, aut Ecclesiæ pio-
 citra fraudem veritatis,
 rumve ædificatio, aut re-
 charitatis, iustitiæ, vo-
 rum necessariarum explo-
 cationis & officii fieri,
 ratio, aut periculorum
 potest.
 aversio, aut studium vi-

IV. *Pru*

17. *Prudentia est, in malis culpa nullum, in malis poena minus eligere.*

Sic David, triplici poena nominata, pestem praebello & fame elegit: 2 Sam. 24. 14. Cyprianus à Praefide deliberare iussus, an pareret, an vero interfici vellet, respondit, In re tam sancta non deliberandum. Condans tribus ipsi è Carolo nono

Galliarum Rege propositis, Misa, Morte, & perpetuo carcere: respondit, se, Deo favente, primum nunquam electurum, ex duobus reliquis vero se alterum voluntati Regis liberum relinquere.

Prudentia opponitur Imprudentia & Versutia ac Prudentia opinio.

Matth. 25. 3. *Querant fatux, acceptis lampadibus suis, non acceperant oleum secum, Luc. 16. 8. Et laudavit Dominus Dispensatorem injustum, quod*

prudenter fecisset: ubi versutia prudentia dicitur, καταρνησιμός. Rom. 12. 16. Ne estote prudentes apud vosmetipsos.

Dictum est de virtutibus mentis: Voluntatis virtutes generales sunt, Integritas, Προθυμία seu Promptitudo, & Constantia.

Integritas est, qua obedientiam Deo quantumvis imperfectam, serio tamen proposito ἀνυποκρίτως & tanquam coram Dei oculis praestamus.

Deut. 18. 13. *Integer esto cum Iehova Deo tuo, 2 Cor. 1. 12. Nam gloria*

riatio nostra hac est, testimonium videlicet, conscientiae nostrae.

Opponitur ei Conscientiae contemptus & Conscientia simulata seu Hypocrisis.

1 Tim. 1. 19, 20. *Retinens fidem & bonam conscientiam qua expulsa nonnulli fidei naufragium fecerunt. Ex quibus Hy-*

meneus & Alexander Joan. 18. 28. Sacerdotes non introierunt in Praetorium, ne polluerentur, sed ut ederent Pascha.

Pregressiva seu Promptitudo, Hilaritas & Alacritas, est virtus, qua sponte & cum gaudio Deo obeditur.

Psalm. 40. 2. *Facere voluntatem tuam, Deus mi;* pulus tuus spontaneus.
2 Cor. 9. 7. *Hilarem datorem diligit Deus.*

Opponitur ei Præcipitancia & Coactio.

Matth. 8. 19. *Et cum accessisset quidam Scriba, dicit ei, Magister sequar te, quocumque ieris,* 2 Cor. 9. 7. *Quisque sicut præoptat corde, ita agat: non ex tristitia, aut necessitate.*

Constantia, est virtus, qua homo in Dei cognitione, professione & cultu usque ad finem perseverare paratus est.

Matth. 25. 13. *Sed qui substiterit ad finem usque is servabitur.* Exempla in Prophetis, Apostolis & Martyribus.

Ei opponitur Inconstantia & Pertinacia in errore seu malo proposito.

Luc. 9. 62. *Nemo, qui manu sua admota aratro, respexerit ad ea quæ retrò sunt, appositus est ad regnum Dei;* Act. 7. 51. *Durissime & incircumcisi corde;* &c.

C A P U T. III.

In quo

De Operibus ad primum Præceptum pertinentibus.

Tantum de generalibus virtutibus & operibus. Specialia ad cultum Dei immediatum aut mediatum pertinent.

Immediatus Dei cultus est, qui Deo immediate præstatur, & prior tabula docetur.

Estque internus tantum, vel internus & externus simul.

Internus

Internus tantum cultus est, qui in corde residet, & primo Dei mandato præcipitur.

Summa ejus est: Ut ipsum solum pro Deo agnoscamus & colamus.

Præceptum negativum *meam*. Ex hoc colligitur affirmativum; *Me solum pro Deo agnoscito et colito.*

Ad hoc igitur præceptum pertinet Agnitio Dei & Religiosus erga eum affectus.

Agnitio Dei est, qua Deum, qui se in Scripturis cognoscendum præbet, pro unico & solo vero Deo agnoscimus.

Deut. 6. 4. *Audi Israel, Jehova Deus noster, Jehova unus est*, Esay. 46. 9. *Recordamini priorum inde a seculo me esse Deum fortem, & nullum prætereā Deum esse, et neminem parrem mihi.*

Huic opponitur *Atheismus & Polytheismus.*

Psal. 14. 1. *Dicit stultus cum animo suo, Non est Deus*, Galat. 4. 8. *Imo tum quidem ignorantes Deum serviebatis illi, qui natura non sunt Dei.*

Religiosus erga Deum affectus in Fide, Fæducia in Deo, Spe, Charitate, Timore, Resipiscencia, Patientia, & Animi gratitudine consideratur.

Pro deo enim aliquem agnoscere, est, in eum credere, fiduciam & spem in eo collocare, eum supra omnia diligere & timere, voluntati ejus patienter se submittere, & omnia bona pro ejus donis agnoscere.

Fides est, qua Deum tanquam nostrum Deum & Patrem amplectimur, ejusque Verbo promissionibus & comminationibus firmiter credimus.

Fides supra considerata fuit ut instrumentum Justificationis & Sanctificationis: hic vero consideratur ut virtus & opus ad Dei internum cultum relatum.

Opponuntur ei *Amsia*, seu *Infidelitas*, & Dubitatio de bonitate aut Potentia Dei: Præsumptio item fidei.

Psal. 78. 22. *Israelitæ non crediderunt in Deum, neque confisi erant in salutem ejus. Num. 20. 12. Quia non credidisti mihi, ut sanctificaretis me, &c.* Jac. 2. 14. *Quæ est utilitas fratres mei, si quis fidem habere se dicat, opera vero non habeat? Num potest fides illa cum servare?*

Fiducia est virtus, qua in Deo ejusque promissionibus acquiescimus, & toti ab eo, in omnibus tam corporalibus, quam spiritualibus pendemus.

De Fiducia, quatenus promissiones de Christo cordi applicat, & forma fidei existit, supra actum est: hic ut fidei effectum consideratur. De hac Solomon inquit, Prov. 3. 5. *Fiduciam habe in Iehova ex toto animo tuo.*

Opponuntur ei Diffidentia erga Deum, & Fiducia idololatræ.

Diffidentia exemplum est in Israelitis, Psal. 78. 19, 20. in Davide, 1 Sam. 27. 1. in Duce Regio, 2. Reg. 6. 33. in Ahaso, Esaiz 7. 12. in iis, qui nimia victus solitudine anguntur, Matth. 6. 25. Fiducia idololatræ est, quam homo aut in Diabolo collat, ut Magi, aut in Idolis, ut Ahasia. 2 Reg. 1. 2. aut in hominum figmentis, sicut Papani. aut in humano brachio, Jer. 17. 5. aut in fœderibus, muntionibus, medicamentis, &c. Sicut Asa Syriorum opem implorans, & prius Medicos quam Deum consulens. 2 Chron. 16. 7. & 12. Alioquin externis præfidiis uti licet, modo fiduciam in eis non ponamus. Utendum illis, non nitendum.

Spes est, qua futura Dei beneficia, imprimis autem salutis nostræ complementum, Dei promissionibus & Christi merito nixi, indubitato expectamus.

Differt

Differt Spes à fide ut qua illa nititur; Spei ob-
effectus à causa Fidei: jectum est res promissa,
objectum est promissio, quam illa expectat.

Ei opponitur Dubitatio, Desperatio, & Spes idolo-
latrica.

Dubitatio etiam in pios
quandoque cadit, 1 Sam.
27. 1. *Tandem dixit Da-
vid cum animo suo, consu-
mar aliquo die manu Sau-
lis.* Desperatio plenaria &
finalis non nisi in repro-
bos, quales erant Cain,
Gen. 4. Saul, 1 Sam. 28.
& 31. Achitophel, 2 Sam.

17. Judas, Matth. 27. &
similes, Spes idololatrica
in Pontificiis deprehen-
ditur, qui crucem ligneam,
Mariam, &c. spem suam
nominant, & vitam æter-
nam propter opera, satis-
factiones, & indulgentias
sperant.

Charitas est qua Deus tanquam summum bonum
sincerè & supra omnia amatur.

Sic enim præcipitur Deut. 6. 5. Matth. 22, 37.

Opponuntur ei odium Dei & Charitas idololatri-
ca, qua Mundus & quæ in eo sunt, supra Deum aman-
tur.

Joan. 15. 22. *Oderunt quis diligit mundum non
tum me, tum Patrem est charitas Patris in eo.*
meum, 1 Joan. 2. 15. Si

Timor Dei est: quo Dei Verbum & Majestatem sic
reveremur, ut offensam tam benigni Patris omnibus
modis præcaveamus, non tam pœnæ formidine quam
Dei amore.

Timor Dei quandoque tus intelligitur, quæ timor
pro toto Dei cultu sumi- *filialis* appellatur.
tur: hoc vero loco ea vir-

Huic opponitur Securitas carnalis, Timor servilis,
& Timor idolatricus.

Securitas aliter in piis, aliter in impiis se habet. In piis ita, ut non excusatur omnis Dei timor. In impiis vero est omnimoda carentia reverentiae Dei; timor servilis differt a filiali. I. Quia filialis ex amore Dei, servilis ex metu, imo odio Dei promanet. II. Quia filialis offensam Dei tanquam Patris, servilis vero pœ-

nam Dei tanquam Judicis metuit. III. Quia filialis hominem ad Deum allicit, servilis hominem à Deo abstrahit. Timor idololatricus non solum is est, quo ab idolis, sed quo ab hominibus, & à Mundo magis sibi metuit homo, quam à Deo, Matth. 10. 28. *Ne timeatis eos, qui corpus occidere possunt.*

Pœnitentia est, qua peccata agnoscimus, agnita deploramus, fiduciaque in Dei misericordia & Christi merito nos erigimus, cum firmissimo à peccatis abstinendi & Deo obediendi proposito.

Resipiscentia & Pœnitentia, sicut *μετανοία*, quoque & *μεταμέλεια*, nomina quomodo differant, superiore libro capite 30. indicatū fuit. Sumitur autem *Resipiscentia* vox, vel pro tota hominis mu-

tatione seu vocatione speciali, vel pro sanctificatione, vel pro sanctificationis effectu & parte cultus Dei interni. Atque in tertia significatione demum huc pertinet.

Partes ejus tres sunt. 1. Contritio. 2. Fiducia. 3. Emendationis propositum.

Huic opponitur Perseveratio & induratio in peccatis & ficta ac idololatrica quoque Pœnitentia.

Fidei pœnitentiae exemplum est in Ahabo, 1 Reg. 21. Idololatrica vero est pœnitentia Papistrarum, quam ponunt, 1. In contritione. 2. In

confessione. 3. In satisfactione, quaque peccata expiari purant. Atqui hæc tria in Judæ quoque pœnitentia cernuntur, Matth. 27.

Gratitudo erga Deum est, qua humiliter agnoscimus dona

bona & bona Dei in nos indignos collocata, cum serio Deum glorificandi proposito.

Genes. 32. 10. *Impar sum*, inquit Jacob, *omnibus tui beneficiis.*

Opponitur ei seu *Ingratitudo* in Deum, quia nulla erga Deum gratitudo declaratur, aut honorum Dei beneficia sibi, aut creaturis, aut idolis accepta fert.

Esai. 1. 2. *Filios educa-* *mus hilares, ac malum non*
et extulisti ipsi autem de- *experiebamur.* Hab. 1. 15.
derunt à me. Jer. 44. 17. *Impius sacrificat plagis*
Idolendo rebus caelestibus, *suis, & suffitum facit res*
et libando eis libamina, *tinaculo suo.*
habebamur cibo, & era-

Patientia est, qua fide Providentiae, Potentiae, & bonitatis Dei suffulti, afflictionibus ab ipsa nobis amissis, placide nos ejus manui submittimus.

Afflictionum, in quibus Patientia se exercet, triplex species sunt. Nam prae-
ter *timor*, seu *vin-* *castigatio*, aut *doxuma-*
ctam, quam Deus in im- *ola*, *tentatio* seu explo-
pios exercet, afflictio pio- *ratio* aut denique marty-
rum aut *paedoria* est, seu *rium*, idque cruentum;
tum. cum sanguinis effusione conjunctum, vel incruentum.

Patientiae opponitur Impatientia, Patientia hypocritica, & Stoica

Ad impatientiam per-
net *non* *in* *mo-* *Stoica* vero *iradone*
ritatio in afflictioni- *ideo* *re-* *re-* *ideo* *re-*
bus, quasi praeter meritum *re-* *re-* *re-* *re-*
venirent; & mollicies. *re-* *re-* *re-* *re-*
hypocritica patientia in *re-* *re-* *re-* *re-*
illis cernitur, qui crucia- *re-* *re-* *re-* *re-*
as ipsis sibi accersunt, ut *re-* *re-* *re-* *re-*
salit. 1 Reg. 18. 28. *re-* *re-* *re-* *re-*
remite, flagellatores, &c.

CAPUT. VI.

In quo

*De operibus ad II. III. IV. Præceptum
pertinentibus in genere.*

Dictum est de cultu Dei interno. Sequitur nunc
cultus ejusdem partim internus, partim externus,
qui vera religio appellari solet & sequentibus tribus
præceptis mandatur.

Vera Religio est, qua Deus ritibus à se præscriptis,
& vera Nominis ejus sanctificatione tum in tota vita
nostra, tum imprimis tempore à Deo destinato collitur.

C A N O N E S.

1. Religio & Pietas (Græcis *Εὐσέβεια, Θειο-
φιλία & Θιοπρέπεια*) generali significatione om-
nem Dei cultum: specialiter cultum Dei immediatum;
specialissimè verò aut internum solum, aut externum &
internum simul denotat.

II. Appellatur in Scripturis *Δουλεία*, & *Δα-
τρεία*.

Pontificii *Λατρείαν* imò contra eam. Nam &
Deo *Δουλείαν* sanctis *λατρεύον*, Matth. 4. 10.
Angelis & hominibus, & *δουλεύον*, Matth. 5.
ὑπηρετοῦσαν Matris tri- 14. soli Deo jubemur.
buunt. Sed sine Scriptura,

III. Religio vera, divina est ortu, materiâ, formâ;
& fine.

IV. Religio vera unica tantum est.

Sola enim vera religio spondet. Verum & Unum
est, quæ Verbo Dei re- convertuntur.

V. Religio cum omnibus tum imprimis Magistratibus
& Ministris curæ esse debet.

Sunt

Sunt enim Ecclesiarum nutriticii, Præstant autem hoc servando, Ministros alendo.
Ecclesias & scholas con-

VI. *Vera Religio antiquissima est, quippe quæ jam in Paradiso cæpit.*

VII. *Non solum externa est, sed interna quoque.*

Rom. 2. 29. *Non enim qui in propatulo Iudæus est, Iudæus est: nec ea quæ in propatulo circumcisi-
sio, Id est, in carne, circumcisio est: sed qui in occulto Iudæus est & circumcisio cordis.*

VIII. *Religio non cogenda, sed docenda est.*

A. R. Rationes cur fides suaderi debeat non cogi, hæ sunt inter alias: 1. *Fides est ex auditu*, id asserente Apostolo: atqui auditus, meditatio, Lectio, preces, quibus & ingeneratur & alitur religio, voluntariæ actiones sunt. 2. Religio suum sibi domicilium sedemque habet in voluntate: atqui voluntas non potest cogi. Præclare Lactantius de Inst. 1. 3. c. 20. *Nihil est tam voluntarium quam religio: in quâ si animus sacrificantis aversus est, iam sublata, iam nulla est.* 3. In propaganda religione, proinde nos gerere debemus, ac in conversione nostra sese gerit Deus; non ille nos vi adigit, non obtorto trahit collo invitos ac repugnantes sed leniter duadet, invitat, inducit. 4. Nullum violentum est diuturnum: & exigui prædicationem temporis obtinet coacta religio. 5. Religio est gratuitum dei donum: quæ sicut gratis offertur, ita grato, prono lubentique animo excipitur oportet. 6. Quemadmodum non est is habendus pro Hæretico, aut Idololatra, qui coactus ista suscipit: ita non is religione sed scelere devincitur, qui alterius jussu, coactu, pius est. 7. Neque Christus, vel Apostoli ipsius hanc nobis viam præverunt disseminandæ religionis: verbo illi, non gladio usi sunt. 8. Christus tantum aberat à vi inferenda conscientiiis hominum, ut maluerit zizania tolerari, & una cum tritico adolescere, quam per vim eradicari. 9. Ufu comperimus religionis propagationem vi adhibita:

hibita retardari, potius quam corroborari: & quanto quis atrocius in homines conscientia illigatos deservierit, tanto illi pertinacius retinent quas amplexi sunt opinioniones, nec se iis patiuntur excuti aut avelli: quo modo viator, cælo jam turbido, & increbescente vento pallium ad se diligentius colligit. *Sanguis martyrum semen Ecclesie*, etiam quæ sit *malignantium*. 10. Nihil est quod in rebus civilibus majus momentum habeat, nihil quod majores turbas dederit, tumultus conciverit, inclinationes temporum rerumq; conversiones attulerit, quam coacta religio & per vim imposita: quocirca prudenter Romani cum Judæos in potestatem suam redegissent, nihil in religione usitata mutarunt: neque iis id moris erat ut deos suos victis gentibus colendos ingererent, arma Romana per universum orbem circumferebant, non autem religionem, in quam neminem adigebant. 11. Ubi vis dominatur, exulat justitia. 12. Imo frustra ibi deum requiras, qui non est reperiendus in terræ moribus, procellis atque turbinibus, sed in voce seni atque tranquilla. 13. Religionem cogere, quid hoc aliud est quam hypocrisis propagare? Hypocritæ enim sunt quorquor aliam religionem præ se ferunt ac mente amplectuntur. 14. Siquis rem ipsam penitus introspiciet, inveniet nihil esse vel ipsi religioni perniciosius, quam ut vi & armis disseminetur: nam cum plus periculi nobis compareretur ab occulto quam aperto hoste, cum professa odia minus noceant, quid nobis non erit eximendum, quod discrimen non adibimus, si tot scelus anhelantes, pestem religionis nefariè molientes, ad fucatam tantummodo pietatem, (longius enim quo progrediatur humana industria non habet) ad simulatam amicitiam traduxerimus, & perpulerimus? ipsam mehercule Ecclesiam complexu suo strangulabunt, & quem ore dissuaviantur Jesum Christum clanculum opprimere conabuntur. 15. Fides est donum dei, virtus nempe Theologica, quæ divinitus infunditur, non humana ope atque industria acquiritur, quod si non est in potestate nostra ut credamus, nisi cœlitus id indultum fuerit: quomodo illud erit in potestate aliena ut cogat, quo nos ipsi aspirare non possumus? Quomodo accipere poterimus, quod non datur? aut qua ratione profitebimur, quod non accepimus?

I X. Religio

IX. Religio armis non propaganda: armis tamen defendenda est.

Exemplo piorum Regum imprimis Constantini M. Macchabæorum, Theodos. M. &c. item & Imperatorum,

X. Si quid in religionem depravationis irrepperit, à Principe seu Magistratu reformanda est.

Exemplo Moſis, Joſux, Ezechiz, Joſiz, Conſtanti M. Theodoſii, &c.

XI. Si Magiſtratus ſit hoſtis Eccleſiæ, nec reformatio ab eo impetrari queat, tum reformatio incumbit iis, quos Deus donis ad hoc neceſſariis inſtruxit, nec Eccleſiæ aut Episcoporum conſenſus exſpectandus eſt.

Exempla ſunt in Geſeone, Jehoiada, Macchabæis, Apoſtoliſ, &c. Sane nihil unquam reformatum fuiſſet.

Religioni Veræ opponitur Epicureiſmus & falſa Religio.

CAPUT. V.

In quo

De Operibus ad ſecundum Præceptum in ſpecie pertinentibus.

Religionis veræ tum partes, tum tempus divinitus præſcriptum conſiderari debet.

Partes veræ Religionis duæ ſunt, Ritus ille, quo Deus in Eccleſia coli vult; & Sanctificatio nominis ejus, in reliqua tota vita.

Ritus Deum colendi eſt, quem nobis in Verbo ſuo præſcripſit: de quo agitur præcepto ſecundo, cujus ſumma eſt, Eo Deum ritu colendum eſſe, quem Eccleſiæ ſuæ præſcripſit.

Pater

Patet hoc ex recta mandati secundi analysi, quod perperam cum primo præcepto confunditur. Ut enim primo præcepto indicatur, quis pro Deo colendus sit, ita hoc secundo ostenditur quo ritu coli velit. Et ut primo præcepto interna Idololatria opponitur, ita secundo externa adversatur. Partes hujus præcepti duæ sunt, Prohibitio & Confirmatio Prohibitionis duo sunt membra, prius de Idolorum fabrica, posterius de Idolorum veneratione. De fabrica Idolorum ait, *Ne facite tibi sculptile, aut ullam imaginem*: eamque subjectorum enumeratione illustrat; *neque eorum*; inquit, *quæ in caelis supra, aut quæ in terra infra, aut quæ in aquis infra terram*. Veneratio Idolorum duplici modo declaratur, adoratio-

ne seu incurvatione, & cultu. Confirmatio constat comminatione & promissione. Utraque illustratur à natura Dei, & ab objecto: illic enim se *Iehovam Deum fortem, Zelotem, visit autem iniquitatem*; hic vero *miseriordem* describit: illis poenâ *in tertiam et quartam generationem ipsum odio habentium*, hic vero *benignitatem in millefimam generationem ipsum diligentium* denunciat. Jam præcepti summa quæ sit, docet processus, primo à specie ad genus. Idololatria enim prohibetur una cum omnibus ritibus Dei Verbo non contentis aut ei contrariis: secundo, à negatione ad affirmationem contrarii, præcipitur enim ut Deum colamus eo ritu, quem Ecclesiæ præscripsit.

Ritus Ecclesiæ præscripti tum partes, tum adminicula spectari debent.

Partes ejus sunt recta Verbi & Sacramentorum Tractatio, & Oratio.

Recta Verbi & Sacramentorum Tractatio est, qua omnia ex illorum promulgatione & administratione fiunt, secundum Christi institutionem.

Oratio est, qua Deum cum vera ac humili cordis contritione alloquimur, de iis quæ sanctæ ejus voluntati sunt consentanea.

Estque aut invocatio Dei, aut Gratiarum actio.

CANO

C A N O N E S.

1. *Causa Orationis efficiens communiter, est tota SS. Trinitas: singulariter vero, Spiritus sanctus.*

Unde Spiritus precum nominatur, Zach. 12. 10.

II. *Causæ impulsivæ ex parte Dei sunt ejus (a) mandatum, (b) promissio exauditionis, (c) Majestas, (d) Bonitas, (e) Beneficia: ex parte nostri vero necessitas nostra, quæ colligitur ex consideratione inopix calamitatum, tentationum, periculorum, &c.*

(a) Joan. 9. 24. & Psal. 50. 15. Esa. 55. 6. (b) 2 Reg. 19. 15. (d) Psal. Matth. 7. 7. 1 Timoth. 86, 4, 5. (e) Psalm. 34. 5. 2. 1. Jac. 1. 17. Esa. 5. 24. & 105. 2, &c.

III. *Materia Orationis sunt, tum impetrata, tum impetranda.*

IV. *Forma seu Idea veræ ac religiosæ Orationis est Oratio Dominica.*

Partes ejus quatuor sunt. Exordium, Petitiones, Confirmatio & conclusio. Exordium sic sonans; *Pater noster, qui es in cælis* eò directum est, ut animi nostri disponantur, 1. Ad docilitatem; indicat enim, quis invocandus sit, nempe Deus ille, qui in Jesu Christo *Pater nobis factus est*, nos adoptando in filios suos. 2. Ad humilitatem; quia non terrenus, sed *cælestis ille Pater est*. 3. Ad fiduciam exaudi-

tionis: vult enim nos exaudire, quia *Pater noster est: potest, quia Pater cælestis est*. 4. Ad charitatem: quia orare docemur, *Pater noster* Petitionum duæ sunt classes. Prior earum est, quæ ad Dei gloriam faciunt, quatum prima & præcipua est, *Sanctificetur Nomen tuum*. Huic posteriores duæ subordinatæ sunt: *Adveniat Regnum tuum, Fiat voluntas tua sicut in cælis, ita et in terra*. Posterior classis earum est petitionum, quæ

quæ ad nostram necessitatem pertinent, tam quoad præsentem vitam, quam quoad futuram. Ad præsentem facit quarta petitio, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Ad futuram spectant duæ postremæ; *Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris: Et ne nos inducas in temptationem, sed libera nos a malo:* illa ad Justificationis, hæc ad sanctificationis donum commodè refertur. Confirmatio his verbis sequi-

tur? *Quia tuum est Regnum, Potentia & Gloria in secula seculorum:* quibus docetur, 1. Cordi esse Deo preces nostras, quia Rex noster est quippe *cujus est Regnum.* 2. Posse nos ab ipso exaudiri, quia *eius est Potentia.* 3. Velle Deum nos exaudire, quia *eius est Gloria.* 4. Nec mutari ejus in nos affectum, quia talis est *in secula seculorum.* Conclusio est in particula *Amen,* qua & serio & cum exauditionis fiducia nos hæc petiisse testamur.

v. *Finis Orationis, est Dei gloria & salus nostra.*

Hæc enim Orationis & gloria inchoantur, & in
& α. Unde orationis domine & salutem nostram terminantur.

v i. *Effecta Orationis sunt longè maxima non ex Orationis velut operis operati merito, sed ex promissionis divinæ pacto.*

v i i. *Objectum Orationis (ad quod), est tota SS. Trinitas; sic tamen, ut aut omnes personæ conjunctim, aut quælibet illarum separatim invocetur.*

Patrem invocandum esse, nemo negabit. Filium invocatur Stephanus. Act. 7: 59. imo omnes Angeli eum adorant, Heb. 1. 6. Spiritum S. una cum Patre & Filio, Johannes

Apoc. 1. 4, 5. Et hymnus illi, Angelorum; Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. Filio quoque applicatur, Joan. 12. 41. & Spiritui sancto, Act. 28. 26, 27.

v i i i. *Objectum Orationis (pro quo) sunt non mortui, sed viventes & ad mortem non peccantes.*

Pro

Pro iis enim , qui ad mortem peccant , orari Deus non vult. 1 Joan. 5. 16. Pro mortuis non orandum : aut enim damnati, aut beati sunt : illis preces nostræ nihil prosunt , his necessariæ non sunt.

I X. *Objectum (contra quod) sunt aperti Dei hostes.*

Non autem statim ipsis imprecari debemus æternum exitium: sed orandus Deus, ut potenti sua manu eos humiliet & convertat: quod si vero converti nolint , in æternum eisdem puniat. Imprecationes ab iis factæ , qui prophætico spiritu à Deo donati erant , non temere nobis in exemplum sunt trahendæ; difficile enim est, inter eos , qui ad mortem peccant , & eos de quibus adhuc bene sperandum est, discernere.

X. *Preces coniunctæ esse debent cum humili peccatorum agnitione, cum vera & firma fiducia , ac constanti resipiscentia proposito.*

X I. *Externi gestus decenter usurpati ad devotionem animi tam excitandam, tum testificandam plurimum faciunt.*

Et hæc de partibus ritus illius , quo Deus à nobis vult coli : Æterna ejusdem adminicula sunt.

Jejunium est abstinèntia à cibo & potu , ad certum tempus ideo suscepta, ut carnis lascivia retundatur , & Deus ardentius a nobis colatur.

C A N O N E S.

I. *Jejunium coactum est, aut voluntarium. Illud pauperum est, ob cibi penuriam : hoc eorum, quos cibus non deficit. Voluntarium naturale, politicum, aut Ecclesiasticum est. Naturale est, quod valetudinis causâ suscipitur. Politicum est , quod publicorum negotiorum causâ à Magistratu indicatur. Ecclesiasticum denique est , quod definitimus,*

I I. *Jejunium Ecclesiasticum privatum est , aut publicum.*

I I I. *Pri-*

III. *Privatum est, quod quisque sibi aut familiae suae propter causas privatas indicit.*

Exempla sunt, Job 1. 4. 2 Samuel. 3. 35 &c. 12. 16. Nehemix. 1. 4.

IV. *Publicum est, quod à Magistratu seu Ecclesia publicis de causis, & imprimis calamitatibus ingruentibus praecipitur.*

Exempla, 2 Chron. 20. Esthrz. 4.

V. *Verum jejunium ex modo & fine judicandum.*

VI. *Modum si spectemus, verum Iejunium, 1. Non in ciborum delectu, sed in abstinentia ab omni cibo; 2. Non in externa tantum abstinentia à cibo, sed & in abstinentia à peccatis consistit.*

Esa. 56. 6. &c. Joel. 2. 12.

VII. *Finis Iejunii nullus alius esse debet, nisi ut cultus divino ac precibus ardentius vacemus, carnis lasciviam retundamus, coram Deo abiectionem, & coram proximo veram testentur resipiscenciam.*

VIII. *Iejunia non adstricta sunt certo tempori, ut in Veteri Testamento: sed libere, urgentibus necessariis causis, suscipi debent.*

Tale est Jejunium. Votum est pollicitatio de relicta Deo sancte facta, ad testificandum animi nostri ad Deum colendum promptitudinem.

C A N O N E S.

I. *Votum hoc loco, non preces aut desiderium, sed promissionem religiosam denotat.*

II. *Votum generale est, aut speciale: illud de rebus praecipis est, & ab omnibus exigitur, quale est votum Baptismi: istud de rebus licitis est, & à quibusdam singulari de causa suscipitur. Illud pars cultus animi: istud adminiculum tantum ejus existit.*

III. *Votum*

III. *Votum speciale ex Efficiente, Materia Formâ & Fine judicandum est.*

IV. *Efficientem si spectemus; excluduntur à voto speciali. 1. Qui rationis & iudicii usum nondum sunt assequuti. 2. Qui sui juris non sunt, sed vel patriâ vel auctori auctoritate constricti. Num. 6.*

V. *Materia voti, est res licita & in nostra potestate sua.*

VI. *Forma in deliberatione mentis, in proposito voluntatis, & in promissione interna aut etiam externa consistit.*

VII. *Finis, est vel grati animi testificatio, vel privata disciplinæ exercisamentum.*

Prioris generis votum neris votum est, cum quis est, cum quis ex morbo à re alioquin licita, sibi aut periculo liberatus votum tamen periculosa, velut oblationem velut à vino aut similibus, voto similitudinis tesseram Deo abstinet. consecrat. Posterioris ge-

VIII. *Subjectum, cui vota nuncupanda sunt solus Deus est.*

IX. *Votum nondum nuncupatum arbitrarium est: nuncupatum verò & legitimè factum, servandum est.*

Psal. 76. 12. *Vovete, & vota reddite Jehovæ Deo nostro.*

Hactenus de vero Deum colendi ritu; cui præter ipsius intermissionem, opponitur ritus Deum colendi falsus.

Estque objecti ratione triplex: aut enim à Deo non præceptus; aut ab eo expressè prohibitus; aut præceptus quidem est, sed in alienum finem directus.

Ritus Deum colendi ab eo non præceptus. *ESAIAS 44. 17. 18. 19. 20.* dicitur, cultus nimirum ex humano cerebro confectus.

Hunc

Hunc Deum colendi ritum Paulus opponit libertati Christianæ, Col. 2. 20, 21, 22, 23. Itaque si mortui cum Christo, liberi estis ab elementis hujus Mundi, quid ut viventes in Mundo placitis obstringimini? Nec esitaris, neque gustaris, neque tetigeris? *Quæ omnia sunt comparata ipso usu ad corruptionem, præscripta ex præceptis doctrinis hominum. Quæ rationem quidem habent sapientiæ in cultu voluntario, & ἰδωλοθυσία,) et submissione animi, et in eo, quod corpori non parcant; non tamen ullius sunt pretii cum ad ea spectent, quibus facitur caro. Tales sunt ritus à pontificiis introducti in Baptismi & Sacramentorum administratione. Quinque item Sacramenta ab ipsis confecta; Tempus orationi & preci-*

bus definitum: Lingux Latinæ & sphæricularum in precibus usu: Jejunia in ciborū delectu potius, quā abstinencia posita; in primis jejunium quadragesimale: Votum item paupertatis. obedientiæ monasticæ & continentiæ religiosæ. Paupertatis verum impium existit; quia cum homo, ex Dei mandato, in sudore vultus sui victum sibi quærere debeat, ejusmodi voluntaria paupertas ordini ejus repugnat. Eadem ratio est voti obedientiæ; quia ille homo à Christo tam pretioso λύτρω redeuntus, pecuniæ servituti subijcitur & à vocatione legitima abstrahitur. Temerarium vero est continentiæ votum; quia rarius vitæ donum est, & hoc voto quam plurimi, sub prætextu castitatis, Saranæ laqueis implicantur.

Ritus cultus religiosi Dei Verbo prohibitus, est Idololatria & Sanctorum adoratio.

Idololatria, est qua idolum fabricatur, retinetur, aut religiosè colitur.

Idololatriæ duo sunt genera. Prius est, cū pro Deo habetur & colitur, quod verus Deus non est: atque hæc primo præcepto re-

pugnat. Posterius idololatriæ genus est, cum verus quidem Deus colitur, sed aut in Idolis, aut in sanctis Angelis & demortuis.

Idolum est imago seu simulacrum cultus religiosi causa factum.

C A N O N E S.

1. *Idolum ab imagine et simulacro ut species à genere differt.*

A. R. *Idolum* ab imagine aut simulacro ut species à genere differt : licet usus Ecclesiæ vocem *Idoli* ad Ethnicas superstitiones restrinxerit atque addixerit : ita ut omne *Idolum* sit imago, non autem omnis imago *idolum*. Re tamen vera, idem planè sunt ἱδωλον atque imago : nam ἱδωλον à voce ἵδω, speciem sive formam significante, descendit : illud autem ab ἵδω : video ; à quo verbo deducitur etiam *Idea*, quæ est Species cujusvis rei animo aut sensui ingenerata, pariter imago dicitur vel quasi imitatio, vel tanquam cum ago estque imitatio aut representatio rei cujusvis : à quo fonte derivatur imaginatio, cui voci eadem quæ *idea* vis subjecta est. Idcirco ἱδωλον Homericum Virgilius per imaginem expressit. Notà major imago. Æn: 2. & Magna me sub terras ibit imago, Æn: 4. Quid, quæris ? hæ voces Imago, Simulachrum, umbra, effigies Synonymæ sunt, & promiscue usurpantur passim à Latinis authoribus : at vero in SS. literis magnam reperimus istarum vocum differentiam : nam εἰκών, sive imago opponitur σκία sive umbræ, Heb. 10. 1. Lex umbram obtinet futurorum bonorum, non ipsam expressam formam rerum : quo in loco forma sive imago, εἰκών, realitatem notat sive substantiam ipsam & rerum : umbra vero apparentiam tantum. Hinc est quod Christus dicitur imago patris, non umbra, pictura, aut idolum. Rupertus differentiam ponit inter imaginem & Similitudinem, ait enim is Christum esse imaginem patris, at vero Spiritum Sanctum esse ejusdem similitudinem - quia dicit deus faciamus hominem juxta imaginem nostram atque juxta similitudinem nostram. Rup. de trin. l. 2. c. 2. atqui hæc curiosè subtilia sunt : nam in eo loco idem significatur geminis istis vocibus imaginis atque Similitudinis.

Dupliciter igitur hos in idolum & simulacrum negotio errant Pontificii, ducti hac ratione, quod primo, idem volunt esse simulacra à simulando dicantur.

dicantur : cum à similan-
do potius seu simili vox
deducta sit. Non igitur
statim omne simulacrum
est idolum : si quidem Ter-
tullianus hominem q uo-
que simulacrum Dei no-
minat. Frustra conantur-
asserere, ubi in Scripturis
est vox simulacri ibi in
Græco esse *εἰδωλον*,
Nam etiam in Latinis Bi-
bliis testimonia sunt in
contrarium. Exod. 34. 15.
Levit. 26. 30. Act. 17. 73.

Secundo statuunt Imagi-
nes rerum existentium
esse, Idola non existen-
tium, At notum est, etiam
Gentiles idola habuisse
non tantum fictarum, sed
& earum rerum, quæ re-
vera fuerunt. Nec obstat
Pauli dictum, 1 Cor. 8. 4.
Scimus idolum nihil esse in
Mundo; id enim non ob-
jecti respectu dicit quod
idolo representatur, sed
respectu virtutis, quæ in
idolis nulla est.

III. *Fabricatio Idoli est, cum imago seu simulacrum
fit cultus religiosi causa.*

IV. *Non igitur omnis imaginis aut simulacri fabrica-
tio est idololatria talia enim memorie, oblectationis, aut
alterius politici usus causa facere licet.*

V. *Cherubini, Serpens æneus, & similia Dei iussu
facta sunt, non cultus religiosi causa, sed ut essent typi
Christi.*

Ineptè igitur illorum
prætextu idola sua defen-
dere volunt Papistæ. Nam
I. Illa facere Deus iussit :
hæc vero prohibuit. II. Il-
lis nullus cultus religiosus
exhiberi debuit : unde
serpens æneus, ex quo

adorari cœpit, confractus
est : 2 Reg. 18. 4. hic ve-
ro cultus religiosus exhi-
betur. III. Cum typi
omnes Christi adventu
sublati sint, nihil tale in
Novo Testamento locum
habet.

VI. *Imagines Christi, Angelorum, Mariæ et Sancto-
rum Papæ fabricatæ, revera sunt Idola.*

Ratio; quia fabrican-
tur cultus religiosi causa.
Pontificii Idola esse ne-
gant : I. quia non sunt si-

mulacra rerum non ex-
sistentium. II. Quia non
agnoscantur pro diis III.
Quia Angelis facies ho-

man

mana tribuatur & alz.
 V. Quia Sancti revera
 humanam formam gesse-
 rint. V. Quia libri sint Lai-
 corum. R. in primo & se-
 cundo argumento. I. Nul-
 la est consequentia; utrin-
 que falsa ponitur Idoli
 definitio; non enim tan-
 tum illud idolum est,
 quod est rei non existen-
 tis, aut quod pro Deo ag-
 noscitur, nam & Gentiles
 idola habuerunt rerum
 quæ revera fuerunt, & ido-
 la à rebus ipsis discreve-
 runt. II. Utrunque fal-
 sum est. Antecedens sim-
 pliciter intellectum. Cer-
 tum enim est, papistas et-
 jam Imagines facere eo-
 rum, qui nunquam fue-

runt, ut S. Georgii, Chri-
 stophori & similium. Cer-
 tum quoque multos istius-
 modi Idola pro diis agno-
 scere, siquidem & vim di-
 vinam & honorem divi-
 num illis tribuunt. In ter-
 tio itidem nulla est conse-
 quentia à vivis Imagini-
 bus, quas Deus in visioni-
 bus exhibuit, ad Imagi-
 nes mutas. In quarto hoc
 solum sequitur, Sancto-
 rum Imagines fabricari
 posse nempe si non id fiat
 cultus religiosi causa. In
 quinto falsum est Ante-
 cedens; quales enim libri
 sint patet ex Jer. 10. 14, 15,
 & Hab. 2. 18, 19. ubi idola
 mendacii & vanitatis Do-
 ctiores appellantur.

VII. SS. Trinitatis imaginem fabricare Idolola-
 tria est maxime horrenda.

Rationes sunt, I. Quia
 Deus imagines tales fieri
 non vult, Deut. 4. 15. &c.
 II. Quia SS. Trinitas ef-
 fingi aut similitudine re-
 presentari non potest, ut
 expresse docetur, Esa. 40.
 18. & 46. 5. III. Quia
 similitudine hominis, aut
 simulacro, ex ligno aut
 lapide facta, Deum velle
 effingere, Majestati divi-
 ne summè contumelio-
 sum est, ut docetur, Esa.
 40. 19, 20. & 46. 6. Rom.
 1. 23. &c. Objiciunt,
 I. Imagines, quibus SS.

Trinitas repræsentatur,
 non exprimere Dei essen-
 tiam, sed tantum proprie-
 tates aut actiones. Ergo
 non esse Idola, 2. Imagi-
 nes istas in visionibus o-
 blatas esse; non igitur esse
 Idola. R. In primo argu-
 mento Antecedens labo-
 rat falsa separatione pro-
 prietatum Dei ab essen-
 tia, cum revera sint ipsa
 essentia; Consequentia
 vero falsa est; quia nec
 se, nec actiones aut appa-
 ritiones suas imagine vult
 exprimi, Deut. 4. 16. &c.

In

In secundo falsum est sunt sanctis Dei visis, Antecedens; non enim quas tamen nec pingi, imagines manu factæ & nec fingi curarunt. mutæ, sed vivæ oblatæ

VIII. *Vt fabrica Idolorum, ita retentio quoque illorum in Scripturis damnatur.*

Deut. 7. 5. Sic facitote eis, altaria eorum diruite, & statuos eorum frangitote etiam, lucos eorum succidite, et sculpsilia eorum comburite igni, Esa. 30. 22. Polluetis tectorium sculptilium argenti tui, et amictum fusilis ex auro tu separabis ea, ut laburantem ex mensibus; apage, dices eorum cuique, 2 Cor. 6. 16. *Quæ consensio templi Dei cum Idolis?* Huc faciunt exempla Josaphati, Ezechiae, Josue, &c. Adversarii è contrario sic argumentantur. Qui imagines in templis retinent, non cultus sed ornatus causa, non sunt Idololatæ. Atqui nos &c. R. Falsa est Major, 1. Quia licet imagines non colantur,

cultus tamen periculum subest. 2. Quia id ad ornamentum Templi nihil facit, quod in Dei contumeliam facit: meretricius hic ornatus est, & pristinae scortationis nota. Obijciunt quoque, Serpentem zneum non prius fuisse constructum, quam coleretur. R. Imparem esse rationem Serpentis znei & idololum; quia Serpens zneus cultus religiosi causa non est erectus, sed ut Christi typus esset; tum vero dum in idolum conversus est, cum religiose collicepit. Quod si Serpentis znei retentio periculo non caruit, quanto minus citra periculum retineatur, quæ revera idola sunt & fuerunt?

IX. *Cultus Idolorum in adoratione & servitute consistit. Adoratio fit capitis apertione, corporis incurvatione, genuflexione, osculatione, & similibus gestibus. Servitus vero religiosa idolis exhibetur cum ornantur auro, argento & stemmis, cum incensa eis offeruntur, cum loco eminentiore collocantur, cum vota illis nuncupantur, cum honorantur peregrinationibus, muneribus, cereis lampadibus, altaribus, templis, festis et similibus ceremoniis religiosis.*

Cultus

Cultus hic gravissimè
prohibetur hoc secundo
mandato. *Ne incurvato te
eius, neque colito ea*, Item,
Deut. 4. 15, 16, 17. Psal.
115. 2. &c. Habac. 2. 12.
1 Cor. 10. 14. 1 Joan 5.

v. ult. Excipiunt hic Pon-
tificii, I. citatis locis de
Idolis Gentilium agi.
II, se non imaginem. sed
deum in imagine colere,
ut habent Versus.

*Nam Deus est, quod imago docet, sed non Deus ipse,
Hanc videas, sed mente colas, quod cernis in ipsa.*

Ad priorem exceptio-
nem respondemus, 1, ci-
tatis locis imprimis hoc
mandato, & Deut. 4. om-
nes imagines religionis
causa factus damnari.
2. Rationes propter quas
Idola Gentilium abomi-
nanda sunt, in Imagines
quoque in Papatu erectas
competere; nam, & illa ex
auro, argento, ære ligno
& lapide sunt, & nec vi-
dere possunt, nec audire,
nec ambulare, Apoc. 9. 20.
Ad posteriorem exceptio-
nem dicimus, I, Revera
imagines in Papatu ado-
rari, siquidem nulla pars

est cultus religiosi, ca-
none hoc IX. descripti,
quem imaginibus suis
non exhibeant. 2. Non ex-
cusari eos, qui, se Deum
in imagine colere præten-
dunt: quia istiusmodi cul-
tum prohibuit, & non
adorari vult nisi in Spiri-
tu, Joan 4. 23. Alioquin
hac ratione Israelitæ quo-
que se excusare potuis-
sent: non enim tam amen-
tes erant, ut vitulum au-
reum, esse Deum crede-
rent; sed Deum in vitulo,
tanquam symbolo colere
volebant.

*1. Idolorum cultui affinis est Adoratio hostiæ conse-
cratæ.*

Æquè Idololatriæ est
fundamentum, quod huic
cultui subternunt, præ-
sentia nimirum Christi in
pane Eucharistiæ, seu ex-
ternis ejus accidentibus,

ob quam, panem deifica-
tum seu Deum appellare
non dubitant, juxta hym-
num, *Non es panis, sed
es Deus, homo liberator
mens.*

2. Eodem pertinet imaginis crucis adoratio.

L

Sic

Sic enim eam alloquuntur in Antiphona, *O crux, ave spes unica, auge piis* *justitiam, reisque donare*
mam.

XII. Non minus horrenda est idololatria, quàm Imaguncule, quas Agnos Dei vocant, in Papatu fabricantur & consecrantur, quibus eadem virtus tribuitur, quæ Dei Filio, in peccatis purgandis, fulguribus depellendis, &c.

XIII. Reliquiæ Sanctorum non solum magna cum idololatria sed & summa cum impostura in Papatu honorantur, supposititias enim illas esse, vel inde manifestum est, quia nullus Sanctorum est, cujus non monstratur apud Papistas diversis in locis duo aut tria corpora.

Videatur Calvinii admonitio de Reliquiis.

Hæc hætenus de Idololatria. Adoratio Sanctorum, est cultus religiosus seu precatio ad Sanctos, Angelos, & defunctos directæ.

C A N O N E S.

I. Duplex est adoratio, civilis seu socialis, & religiosa: illa in externo & civili honore, hæc in religiosa invocatione consistit.

II. Sanctis præsentibus adorationem seu honorem civilem exhibere licet.

Exemplo, Genes. 18. & 19. 1 Reg. 18. 7. 2 Reg. 2. 15.

III. Imo defuncti quoque & ex nostro conspectu in cælum subducti, honorandi sunt: 1. Honorifice de illis sentiendo. 2. Virtutes illorum, tanquam Dei dona, prædicando. 3. Eisdem imitando.

Matth. 26. 13. Amen *gelium in toto Mundo,*
dico vobis, ubicunque præ- *etiam quod hæc fecit, dice-*
dicatum fuerit hoc Evan- *tur ad memoriam ipsius.*

IV. Religiosè verò nemo Angelorum aut Sanctorum defunctorum adorari seu invocari debet.

Rationes sunt. I. Quia missio in Scripturis repetitur. II. Quia invocatione Sanctis omni selectio-

tia,

tia, omni potentia & similia tribuuntur, quæ soli Dei sunt. 111. Quia in Sanctos non est credendum. Jam vero *Quomodo invocabunt eum in quem non crediderint*: Roman. 10. 14. IV. Quia religiose adorari noluerunt. Exemplo Petri, Act. 10. 25, 26. & Angeli, Apoc. 19, 10. & 22, 8. Objectiones Pontificiorum frivole sunt. Dictum Genes. 48. 16. non de creato, sed increato Angelo seu de Filio Dei intelligendum est Genes. 48. 16. *Vocari nomen Iacobi super filios*, est, à Jacobo denominari, & in numerum posterorum ejus recipi. Sicut Esaia. 4. 1. Locus Jobi 5. 1. in versione vulgari corrupte legitur. Nec ibi Eliphaz Jobum hortatur, Sanctos demortuos invocet, sed ad

Sanctorum viventium testimonium provocat. Male quinetiam concludunt, Sanctos demortuos invocandos esse, quod ipsorum preces, dum in hac vita sunt, experere jubeamur. Jac. 5. 14. Alia enim est Sanctorum in hac vita conditio, alia in futura; in hac vita norunt afflictiones nostras, in altera non item, Esa. 63. 16. In hac vita non invocantur sed ad preces pro nobis fundendas invitantur. At à Pontificiis Sancti demortui religione invocantur & in auxilium vocantur. Fundamentum sententiæ Pontificiorum est, quod Sancti mediatores sint; nimirum intercessionis. Sed quam falsum hoc sit, superioris libri cap. 18. ostensum est.

Sic quoque de ritu cultus religiosi à Deo prohibito actum est. Ritus à Deo quidem præceptus sed in alienum finem directus est cultus superstitiosus & hypocriticus.

Cultus Dei superstitiosus est, cum ritibus externis à Deo præceptis singularis quædam vis & efficacia, velut ex opere operato, ascribitur.

Ut cum certis verbis, vocibus aut scriptis, vis abigendi Satanam, sanandi morbos, &c. tribuitur; cū Sacramētis per se vis servandi & à peccatis liberandi in esse fingitur; cum βαπτολογία seu plurali-

tas verborum & similia precibus pondus addere statuuntur; cū cibis aliis alio & dies aliis alio sanctior judicatur, cum votis eorumque persolutioni ratio bene de Deo merendi ascribitur.

Cultus hypocriticus est, cum externi quidem ritus à Deo præscripti observantur, sed sine interno cultu animique devotione.

Vehementer Deo displicet, Psalm. 50, 8. &c. 4. 5, &c. Matth. 15, 8. Isaia, 1. 10, &c. 29. 13. &c. &c. & 66. 3. &c. Jerem.

C A P U T VI.

In quo

De Virtutibus & Operibus ad tertium Præceptum spectantibus.

Tantum de ritu Deum colendi. Sanctificatio Nominis ejus in reliqua tota vita tertio præcipitur mandato.

Summa ejus est, Etiam extra Dei ordinarium cultum sanctificationi Nominis divini in omnibus studendum esse.

Mandati duo sunt membra, interdictum & confirmatio ejus. Interdictum est, *Ne assumito nomen Dei tui in vanum.* Nomen Dei non tantum titulos significat, qui Deo tribuuntur, sed proprietates, verbum, opera & quæcunque ad Nominis

divini glorificatione continent. Ex hoc itaque interdicto colligitur præceptum. *Nomen Dei sanctificatio.* Confirmatio gravissima comminatione constat, *Nam non relinquet impunem Iehova eum, qui Nomen ejus assumserit in vanum.*

Sanctificatio divini nominis in affectu consideratur, aut in effectu.

In affectu, est zelus pro Dei gloria, vehemens nimis animi studium tuendi & propagandi Nominis Dei glorificationem cum justo dolore & indignatione adversus ea, quæ contra Dei gloriam sunt.

Exempla ejus sunt in Mose, Exod. 32. 19. in Lotho, 2 Petri. 2. 8. in Pinehaso, Num. 25. 8. in Davide,

Davide, Psalm. 69. & Baptista Matth. 14. 14. in
 119. 53. in Elia. 1 Reg. Christo, Joan. 2. 14. &c.
 19. 10. in Jeremia, Jer. in Paulo, Act. 14. 14. &
 33. 9, 10, 11. in Joanne 17. 16, 17.

Huic opponitur Stupor Dei gloriam non curans
 (a) zelus errans seu sine scientia, (b) zelus incon-
 sideratus, (c) & zelus simulatus (d.)

(a) 1 Sam. 9. 29. *Hono-* *Iehovam dicens. queso Ie-*
rasti filios tuos supra me. *hova, an non erat hoc ver-*
 & cap. 3. 13. *Quis male-* *bum meum? &c. Luc. 9.*
dictionem in ferentibus sibi *54. Cum autem hoc vidis-*
filii suis, non tamen repres- *sent discipuli eius, Iacobus*
sute eos. (b) Rom. 10. 2. *& Ioannes, dixerunt, Do-*
Testor enim de ipsis, eos *mine, vis dicamus ut ignis*
zelum Dei habere, sed non *descendat à caelo & con-*
exnotitia. (c) Joanz. 4. 1. *sumat eos, ut etiam Elias?*
Quod cum male haberet *(d) Jesa. 7. 12. Dixit,*
Ionam pessumè; & accen- *Ahaz, non petam signum,*
sa esset ira eius, oravit *neque tentabo Iehovam.*

Sanctificatio nominis divini effectu seu actu ipso,
 scilicet verbis & factis.

Sanctificatio verbis præstanda, est sancta Nominis
 divini usurpatio & constans confessio.

Sancta Nominis Dei usurpatio est qua non nisi ne-
 cessariis de causis, & summa cum reverentia, ac glo-
 riæ in eo relucens admiratione & celebratione usur-
 patur.

Deur. 28. 38. *Timendo summè reverendū istud, nē-*
Nomen gloriosissimum & pe Iehovam Deum tuum.

Opponitur ei superstitiosa Nominis divini Reti-
 centia, levis ejus Assumptio, Facetia & Sales è Scri-
 pturis, Blasphemia seu Probrum in Deum immediatè
 conjunctum.

Exemplum horrendæ Esa. 10. & Duce ejus Rab-
 blasphemix est in Assyrio, face, Esa. 37.

Sanctæ Nominis Dei usurpationis species cernun-
 tur in consecrando, jurando & sortiendo.

Consecratio est, qua res usibus nostris inservientes Verbo Dei ac precibus sanctificantur.

Sanctificare, hoc loco est, ad bonum & licitum usum segregare. Qua ratione consecrantur Tempia, Ministri, Opera Vocationis, Cibus & Potus. 1 Tim. 4. 5, 6. *Nam quic-*

quid creavit Deus, bonum est: nec quicquam rejiciendum est, cum gratiarum actione sumatur, Sanctificatur enim per verbum Dei & preces.

Opponitur Consecrationi huic præter ejus intermissionem, Consecratio superstitiosa, qua certis formulis verborum, singularis vis & efficacia inesse creditur; & magicæ Consecrationes ac incantationes.

Intermittunt hanc consecrationem, qui cibo, potu &c. citra preces & gratiarum actionem utuntur. Superstitiosæ consecrationis exempla quam plurima sunt apud Pontificios, in consecratione aquæ, sa-

lis, cere, &c. Magicæ consecrationes & incantationes non excusantur verborum bonitate; nisi enim bonis bene utamur, abominandus est Verbi Dei abusus.

Jurando Sanctificatur nomen Dei, tum jurciurando, tum adjuratione.

Juramentum est contestatio Dei, in re gravi, tanquam veritatis testis & mendacii vindicis.

C A N O N E S.

1. *Injurandum res est per se bona & sancta,*

Ratio. 1. Quia à Deo præceptum, Deuter. 6. 13. & 10. 20. Isa. 65. 16. Jer. 12. 16. 11. Quia Deus quoque & Angeli jurant, Genes. 22. Psal. 95. Heb. 3.

& 6. Apocal. 10. &c. Huc facit illud Tertulliani, O beatos quorum causa jurat Deus! O miserrimos, si ut quidem Deo juranti credimus.

1. *Persona juramentum Præstans, talis esse debet, quam juris jurandi reverentia non excludat. Non admit- tendi igitur, 1. Qui rationis usum nondum sunt asse-*

quuti. 2. Furiosi. 3. Perjuri convicti.

1. *Materia juramenti esse debet res gravis magni momenti, & licita.*

1v. *Forma*

IV. *Forma eius vel explicata est contestatione & imprecatione, vel contracta, & alterutra parte constans.*

V. *Finis iuramenti, est confirmatio veritatis, decisio litium, & gloriæ dei illustratio ac hominum salus.*

Hebr. 9. 16.

VI. *Objectum iuramenti, per quod iurandum, solus Deus est.*

Ita præcipitur Deut. 6. 33. *Iehovam Deum tuum timeto, et illum colito, et per Nomen eius iurato.* Rationes quoque sunt, I. Quia solus Deus *καρ-δογνώστης* est, qui om-

nia videat, solus omnipotens, qui perjurium ulciscatur. II. Quia iuramentum cum invocatione conjunctum est, quæ soli Deo debetur, ut supra ostensum.

VII. *Cum creaturarum in iuramento à Sanctis sit mentio, per metonymiam, aut Deus ipse, aut ejus vindicta intelligitur, quam sibi homo imprecatur.*

Sic Gen. 31. 32. *Iacob juravit per pavorem Patris sui h. e. per Deum, quem pavebat Isaacus.* Sic Apostolus, 2 Cor. 1. 23.

Ergo vero testem Deum invoco in animam meam. h. e. ut puniat me, si scilicet fallam.

VIII. *Adjunctorum ratione iuramentum in publicum seu solenne et à Magistratu requisitum, et privatum seu sponte, non temere tamen, ablatum; in assertorium item et promissorium distinguitur.*

IX. *Servanda sunt iuramenta etiam vi extorta, et nobis daniosa.*

Psal. 15. 4. *Iuratus in damnum suum, non tamen mutat.* Quæritur autem hic, An iuramentum latroni factum, quo quis se redempturum paciscitur, sit servandum? Res. Promissio illa aut de *λύτρω* tantum est, aut de re tota silentio tegenda, Prius promissionis genus homi-

nem obligat: posterius non item: cum prius arctius obstrictus sit Magistratui, cuius prædones arcere interest. Proinde qui exitii metu adactus, prædoni se hac ratione strinxit, re ad Magistratum delata, fidei illius, nexu, autoritate publica, exsolvi poterit.

X. *Iuramento affinis est gravis asseveratio.*

Tales asseverationes sunt, Gen. 41. 15. *Ita vivat Pharaon*, hoc est, quam vere vivit Pharaon, eumque vivere cupio. & 1 Sam.

1. 26. *Vivit anima sua, Domine mi, sum mulier illa*, Huc pertinet asseveratio à Christo usurpata, *Amen, amen*.

Juramento opponitur in defectu, ejus improbatio: aut legitime delati detrectatio.

Priore modo peccant Anabaptistæ, prætendentes Christi dictum, Mat. 5. 14. *Ne iuretis omnino*, & illud Jacobi parallelum, Jac. 4. 12. Sed non animadvertunt, utrobique non juramentum legitimum,

sed temperaria tantum & idololatræ juramenta prohiberi. Posteriore modo peccant, qui cum juramento Dei gloriam aut proximi salutem promovere possent, id tamen facere non sustinent.

In excessu opponitur juramento, 1. Perjurium. 2. Juramentum temerarium. 3. Injustum. 4. Idololatricum.

Perjurium est cum aut scienrer falsum asseritur, aut promissio fit absque servandi proposito, aut cum proposito servandi facto, non impletur.

Fugiendum est, I. Propter gravitatem peccati. Peccat enim periurus in Deum, quem rei falsæ testem advocat, cujus sanctissimum Nomen profanat: peccat in proximum, quem periurio circumvenit, & gravissime scandalizat: peccat in seipsum, dira quæque sibi imprecatur, II. Propter gravitatem poenæ, periuria enim non in ultâ manent, Exempla sunt in Regibus Sodom, &c. Gen 14. 4. in Hosea Rege Israelis,

2 Regg. 17. 1. in Zedekia, 2 Reg. 25. 3. &c. in Rudolpho Bavarix Duce, in Ladissao Ungariæ Rege, & aliis quâ plurimis. Detestabile quoq; fuit apud Ethnicos, Unde Tibullus
Ab miser, cessi quis primo periuria celet,
Sera tamen tacitis poena venit pedibus.

Periuriis autem æquivalent Sophisticæ & Iesuiticæ illorum interpretationes, quibus tamen à perjurii labe & poena se non vindicabunt.

Juramentum temerarium est, quod citra necessitatem usurpatur.

Exemplum

Exemplum ejusmodi toris est Saul, 1 Sam. 14. temerarii & assidui juraverunt. 40. & 45.

Juramentum injustum est, quod fit de re illicita aut inhonesta.

Tale fuit iuramentum Davidis, quo minatus est domui Nabalis exitium, cuius revocatione docuit, iuramenta illegitima potius rescindenda quā servanda esse, 1 Sam 25. Talia quoque sunt iuramenta Monachorum, fidelitatis, obedientiæ, &c. in Papam:

Juramentum idololatricum est, cum per falsos Deos: aut per creaturas iuratur.

Huc non solum pertinent iuramenta facta per coelum, terram, &c. quæ prohibentur. Matth. 5. 4. sed & iuramenta facta per Sanctos; ut enim illis invocationis honor sine idololatria deferri nequit, ita neque honor iuramenti. Nec enim Papam metonymice per Sanctos Deum intelligunt, sed per ipsos Sanctos jurant.

Tantum de Jureiurando. Adiuratio est obtestatio sub Dei nomine, imperio aut precibus facta ut secundum conscientiam, aut quasi iuramenti loco, veritas dicatur.

Exemplum Ios. 7. 19. *gloriam Iehovæ Deo Israelis, & ede ei confessionem.* Tum dixit Iosua ad Achazem. *Fili mi, nunc tribue nam.*

C A N O N E S.

Adiurationi obtemperandum est in iis, qua Dei gloria & proximi dilectioni non adversantur.

Exemplum in Christo, Quod si igitur Tyrannus qui ad Pontificis, quantumvis impii, adiurationem, se Filium Dei professus est, Matth. 26. 24. nos adiuraret, ut fratres nostros, aut ipsorum conventus proderemus, minime id faciendum foret.

Opponitur ei Adiuratio temeraria, Adiuratio Diabolorum magica & Imprecatio impia, qua Deus aut eius creatura in hominis exitium adiurantur.

Adjuratio Diabolorum Apostolorum, qui non (quam *exorcismum*; nominant.) magica est, minimeque respondet factis adjurando, sed in nomine Christi imperando, demonia ejecerunt.

Sors seu sortilegium est exploratio ejus, quod cuique à Deo destinatum in divinationibus, ob componendas lites, externis signis facta.

Sortes divinx sunt, aut humane; illarum exempla sunt, Levit. 16. Jos. 7. 1 Sam. 10. Nehem. 10. Joan. 1 Act. 1. Atque hæ non imitandæ sunt, quod mandato destituamur. Hæ vero (divisorix dictæ) usurpari possunt, sic tamen, ut persuasum habeamus, eas divinitus regi, Prov. 16. 2.

Huic opponuntur supersticiosæ electiones ac consultationes & sortitio fraudulenta.

Hactenus de nominis Dei usurpatione: Professio ejus est, cum veritatem ex Dei Verbo agnitam quoties apud est, ad ejus gloriam, liberè & apertè coram hominibus confiteimur.

Matth. 10. 32. *Quisquis confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo, qui est in cælis*, Rom. 10. 10. *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*, 1. Pet. 3. 15. *Estote semper parati ad respondendum cuilibet, petenti rationem ejus spei, quæ in vobis est.*

Opponitur ei, 1. Veritatis dissimulatio. 2. Aperta ejus abnegatio. 3. Intempestiva ejusdem confessio.

Dissimulationis exemplum est in Judæis, Christum propter excommunicationis metum non profitentibus, Joan. 12. 34. Abnegationis ex infirmitate tamen factæ, adeoque non plenariæ, exemplum Petrus, Matth. 26. 69, &c. De intempestiva confessione Christus monet, Matth. 7. 6. *Ne date, inquit, sanctum cambus; nec projiciatis margaritas vestras coram porcis, ne quando conculcent eas pedibus, et conversi lacerent vos.*

Sic ostensum quomodo Nomen Dei sanctificetur verbis. Facto ipso sanctificatur, cum vita & actiones sanctæ nostræ professioni respondeant.

Matth. 5. 16. *Ita splendeat lux vestra coram hominibus,*

minibus, ut videant vestra Patrem vestrum, qui est in
bona opera, et glorificent eam.

Opponitur ei actionis congruentis professioni nostra Intermissio & Impietas.

Prioris exemplum est in Mose & Aarone, qui Deum, cum aquas contentionis ex petra daret, coram oculis filiorum Israelis, non sanctificasse dicuntur. Numer. 20. 12. Posterioris exemplum est in Judæis, de quibus Paulus ait, Rom. 2. 24. Nam Dei nomen propter vos blasphematur inter Gentes.

C A P U T. VII.

In quo

De operibus ad quam Præceptum pertinentibus.

Hucusque de partibus cultus Dei actum est, sequitur nunc tempus peculiariter cultui divino destinatum. De hoc agitur Præcepto quarto, cujus summa est, Ut Sabbati diem sanctificemus.

Mandati duo sunt membra, præceptum, ejusque confirmatio. Præceptum est, Ut Sabbatum sanctificemus. Quod illustratur, I. Particula hortatoria, Recordare dies Sabbati, quæ argumento est, prius quoque Israelitas de ejus sanctificatione monitos fuisse, ejus vero contemptum ac neglectum, Israelitis sub Pharaone pressis, invaluisse. II. Declaratione præcepti, quæ fit *argumentum*. operum sex diebus faciendorum, & die septimo omittendorum. III. Subjectorum distributione; sunt enim vel homines, vel jumenta. Ho-

mines aut domestici sunt aut peregrini, utrique superiores, aut inferiores. Sex (inquit) diebus operaberis et facies omne opus tuum. Die vero septimo Sabbatum est Iehovæ Deo tuo, ne facito ullum opus, tu, aut filius tuus, servus tuus, aut ancilla tua, aut jumentum tuum, aut peregrinus tuus, qui est intra portas tuas. Confirmatio nititur exemplo Dei. Nam sex diebus perfecit Iehova celum ipsum, et terram, et mare, et omnia quæ in eis, quievit vero die illo septimo: idcirco benedixit Iehova diei Sabbati, et sanctificavit illum.

Sanctificatio Sabbati est, qua à laboribus & operibus externis.

externis cessatur, ut homo una cum familia & iumento suo reficiatur, diésque ille cultui divino impendatur.

C A N O N E S.

I. *Præceptum de Sabbati sanctificatione non primum in monte Sinai, sed iam in creationis primordio sanctum docet, primo homini, quantumvis integro, cultus divini rationem præscriptam fuisse.*

II. *Sanctificare Sabbatum, non est diem illum sanctum facere, sed à profano usu segregare, & cultui divino destinare.*

III. *Causæ ad sanctificationem hanc impellentes sunt, 1. Præceptum Dei. 2. Æquitas præcepti. 3. Promissiones obedientibus factæ.*

Præceptum, præter diebus unum tantum quantum hoc mandatum cultui solenni destinatur, exstat Lev. 19. 3. & 23. 1. Ier. 17. 22. & aliis locis. II. Quia suo pte præluce exemplo, Promissiones Æquitas duobus patet, sunt Esa. 36. 2. &c. & 58. I. Quia Deus ex septem 13.

IV. *Materia seu objectum huius sanctificationis est dies Sabbati, seu septimus, in Ecclesia Iudaica; cui successit dies primus, à Resurrectione Christi, Dies Dominicus, à S. Eucharistia usu, Dies Panis, & à Baptismi administratione olim Dies Luce dictus.*

V. *In præcepto de Sabbati sanctificatione discernendum est inter τὸ ἡθικὸν & τὸ τυπικὸν, seu inter id quod morale aut ceremoniale est.*

Ceremoniale fuit. I. primum sanctificat Ecclesia, exemplo Christi, qui eum sanctificavit resurrectione sua, & apparitione, Joan. 20. 19. & 26. Exemplo item Ecclesie Apostolicæ, Act. 20. 7. I Corinth. 16. 2. Apocal. 1. 10. II. Quod hac ratione Iudæi à Gentibus discerni debebant, Morale vero est quod aliquis ex septem diebus Dei cultui sit destinandus. Diem autem

VI. *Forma sanctificationis huius diei in ommissione & actione consistit.*

VII. *Omittenda sunt opera externa ac temporalis vocationis.*

Hæc operibus cultus divini opponuntur, dum inquit, *Sex diebus facies omne opus tuum.*

VIII. *Concessa tamen sunt, quæ citra ingens damnum in alium diem rejici nequeunt.*

Luc. 24. 5. *Quis vestrum, si ipsi a sinus aut bos in puteum incidat, non statim extrahet eum die Sabbati; Agnoverunt hoc olim Maccabæi, Maccab. 2. 41. Clade enim Sabbato accepta constituerunt se contra hostem defendere. In tali casu necessitatis valet Christi regula, Sabbathum propter hominum factum esse, non hominem propter Sabbathum, Marei. 12.*

IX. *Facienda sunt Sabbato opera, quibus dies ille destinatus est: quod genus sunt, Sacros cætus frequentare, Verbum dei meditari, Sacramenta participare mutuis hortationibus & exemplis sese invicem ad pietatem invitare, ægrotos invisere, egenis benefacere, &c.*

X. *Finis sanctificationis huius, naturalis aut spiritualis est.*

XI. *Naturalis est, ut homines & jumenta requie reficiantur.*

XII. *Spiritualis finis Iudæis proprius erat: 1. Ut ipsis quies illa post labores in Ægypto & molestias in deserto, in terra Canaan concessa, adumbraretur. 2. Ut hac pedagoga parte ad Christum spiritualis quietis à peccato & operibus carnis autorem, deducerentur.*

XIII. *Hodie vero finis ejus spiritualis est, 1. Ut Ecclesiæ cætus sit aspectabilis, & fideles sese ad eam, volut Noachi arcam, aggregent. 2. Ut consideratione natalis huius Mundi et Resurrectionis Christi, Deum Creatorem & Redemptorem nostrum celebremus. 3. Ut quiete ab operibus, de quiete à peccatis nostris admoneamur. 4. Ut ad perpetuum futuræ vitæ Sabbathum magis magisque aspiremus & assurgamus.*

Triplex

Triplex hic Sabbatum statuitur: typicum & ceremoniale, adeoque temporarium tantum: spirituale, sed tantum inchoatum; coeleste & aeternum.

xiv. Sabbati sanctificatio cum omnibus, tum maxime Magistratibus & Pastoribus incumbit.

Magistratus est exemplo Nehemix, cavere ne Sabbatum petulanter violentur, Neh. 13. 15, &c. Ejusdem est necessitate ita postulente strictam diei illius observationem ita moderari, ut charitatis quoque habeatur ratio. Exemplo Maccabaeorum, Maccab. 24. 1. & Constantini M. qui sic ubi summa postulavit necessitas, etiam rusticorum opera indulgit.

xv. Sabbato affinia sunt, Christianorum festa, non ad εὐλοθρησκείαν, sed ad beneficiorum Christi commemorationem instituta, modo conscientiae absolutae necessitatis laqueus non injiciatur.

Col. 2. 16. Ne quis igitur in aut respectu diei festi, aut vos damnet, ob cibum vel potum, aut novilunium, aut Sabbatorum.

Sanctificationi Sabbati ejus tum neglectus, tum profanatio opponitur.

Neglectus Sabbati aut simpliciter committitur, cum nulla ejus habetur ratio: aut secundum quid, cum vel sola cessatione ab operibus nostris adeoque ignavo otio transmittitur, omissis iis operibus, quibus Sabbatum destinatum est, de quibus Can. 7. vel opera illa perfunctorie tantum & sine interna animi devotione peraguntur, quale Sabbatum merito hypocriticum dicitur.

Vide Esa. 1. 4.

Profanatio Sabbati sit. 1. Operibus externae vocationis citra necessitatem susceptis, velut itineribus, debitorum exactionibus, &c. 2. Operibus carnalibus, cum dies Sabbati fabulis; lusu, comœdiis, choreis, comessationibus, & id genus aliis peccatis transgigatur. 3. Operibus idololatricis.

Istiusmodi profanatio gravissimum peccatum est. Exod. 31. 13, 14. Num. 15. 35. Nehem. 13. 16. Jerem. 17. 27.

CAPUT

CAPUT. VIII.

In quo

*De Virtutibus ad Præcepta secundæ Tabulæ
in genere pertinentibus.*

Superioribus capitibus actum est de cultu Dei immediato : nunc mediatum sequitur, in virtutibus & operibus secundæ Tabulæ.

De hoc cultu agendum generatim & speciatim.

Generatim ad cultum Dei mediatum & secundum Tabulam pertinet Charitas & Justitiæ.

Charitas erga homines, est tum hominis erga seipsum, tum ejusdem erga proximum.

Charitas hominis erga seipsum est, qua post Deum unusquisque fidelium seipsum diligit, suamque temporalem & æternam salutem querit.

Matth. 7. 12. *Quæcunque volueritis, ut faciant vobis homines, et vos facite*, Eph. 5. 29. *Nemo suam ipsius carnem unquam odio* habuit, imo enutrit ac fovet eam. Phil. 2. 12. *Cum timore ac tremore vestram ipsorum salutem conficite.*

Opponitur ei tum odium sui ipsius perversum, tum *φιλαυτία* seu inordinatus amor sui ipsius.

Odii perversi exempla in illis videmus, qui obstinate Deo rebellant, & in exitium ruunt. *φιλαυτίας* vero vitium in iis deprehenditur, qui nimio sui amore inebriati, proximū non solum juxta se contē-

nunt sed se quoque supra Deū amant. De his inquit Christus. Joan. 12. 25. *Qui animam suā amat, perdet eam.* E contrario de piis Apocal. 12. 11. dicitur. *Non dilexerunt animam suam usque ad mortem.*

Charitas erga proximum est, qua proximum ut nos ipsos diligimus.

C A N O N E S.

1. *Causa efficiens charitatis hujus, est Deus Pater in Filio per Spiritum sanctum.*

Gal. 5. 22. *Fructus autem Spiritus est charitas.*

11. *Instrumentalis ejus causa, imo radix, est Fides per charitatem efficax.*

Gal. 5. 6.

III. *Materia seu objectum ejus, est proximus noster, h. e. quilibet, cui vel officium, vel auxilium exhibere debemus.*
 Luc. 10. 36. 37.

IV. *Maximè tamen exercenda est erga domesticos fidei,*
 Gel. 6. 10.

His enim non tantum spirituali devincti sumus.
 communi & naturali Ephes. 4. 1, 2.
 charitatis vinculo, sed &

v. *Neque hac in parte excludendi inimici.*

Hæc enim charitas cum primis nobis commendatur, Exod. 22. 4, 5. Si vide-
 tis a finem aut bovem ini-
 mici tui errantem, &c. 14, 20. Matth. 5. 44. &c.
 Ad eandem incitare no-
 debet exemplum Patri^s
 cœlestis beneficienti^s
 bonis & malis, Maccab.
 5. 48. tradentis Filium
 pro nobis inimicis, Rom.
 5. 4.

v. 1. *Forma charitatis in proximum, consistit in ejus analogia, cum charitate erga nos ipsos.*

Lev. 19. 18. *Diliges proximum tuum sicut teipsum.*

vii. *Finis ejus, est testificatio nostræ erga Deum cha-
 ritatis et certitudo regenerationis ac salutis, nostræ.*

1 Ioan. 4. 20. Si quis Deum, quæ non vidit, quomo-
 dixerit diligo Deum, et fratrem suum oderit, mendax
 est, qui enim non diligit fra-
 trem suum, quem vidit, do diligit? 1 Ioan. 4. 7. Quis-
 quis diligit, ex deo natus
 est, &c. 12. Si diligamus ali-
 os, Deus in nobis habitat

Opponitur Charitati, 1. Charitatis defectus, &
 neglectus. 3. Charitas hypocritica. 3. Odium proxi-
 mi injustum. 4. Charitas inordinata, qua homo plus
 diligitur quam par est.

De primo virio Paulus inquit, 1 Cor. 13. 1. Si lin-
 guis hominem loquar et Angelorum, charitatem au-
 tem non habeam, factus sum as resonans aut cym-
 balum tinniens. De secun-
 do, Jac. c. 2. 15, 15. Quid si
 frater aut soror nuda fue-
 rint, et egentes quotidiano
 victu, dicat autem eis ali-
 quis vestrum. Abite cum pa-
 ce et satrammini; non ta-
 men dederitis eis quæ apta
 sunt corpori, quæ erit utili-
 tas. De tertio Ioan. 1. E-
 pist. c. 3. 13. Quisquis odit
 fratrem suum, homicida
 est.

est. De quarto, Deus ipse, 1 Sam. 2. 30. *Honorasti filios tuos supra me.* Et Christus, Matth. 10. 37. *Qui amat patrem aut matrem supra me, non est me dignus.* Sciendum autem hic, duplex odium erga homines probari; prius est cum hostes Dei, quatenus tales sunt, odio ha-

bemus, Psal. 39. 21. *Am non ocores tuos, Iehova, odio habeo;* Posterius est, cum odio prosequimur, quæ nos à Christo aut constanti ejus confessione abstrahunt, quantenus talia sunt. Luc. 14. 26. *Si quis ad me venit et non odit patrem, matrem, uxorem, &c.*

Charitas absolutè consideratur, aut reciproce.

Absolutè consideratæ tres species sunt, Humanitas, Benevolentia, & misericordia.

Humanitas est, qua ad dilectionem nostram quibusvis hortando, monendo, consolando, juvando, &c. testificandam propendimus.

Vocatur *σπῆλῆ ὕπερ ἁλλων*, 2 Cor. 8. Appellatur quinetiam *officiositas*, & quatenus peregrinis aut advenis exhibetur,

hospitalitas, quæ nobis commendatur Esaiæ 16. 3, 4. Rom. 16. 2, 3. Tert. Epist. Ioannis vers. 8. Heb. 13. 2.

Opponitur ei tum inhumanitas, qua aut humanitatis opera intermittuntur, aut crudelitas exercetur: tum intempestiva humanitas cum humanitatis officia aut iis præstantur qui indigni sunt, aut non eo modo, quo præstari debebant.

Inhumanitatis foret, si quis cæco offendiculum poneret, aut surdo maledicere. Inhumanitatis exempla sunt in Edomitibus & similibus Gentibus, Judæis afflictis afflictionem adjicientibus, Amosi 1. & 2. In Levita quinetiam

& Sacerdote, semimortuum deferentibus. Intempestivæ humanitatis est pro quovis temere spondere, Prov. 6. 1. & 11. 15. aut quibusvis, elemosinam erogare, non habita ratione dignitatis, 2 Thessal. 3. 10.

Benevolentia seu favor est, quo in proximi bonum & commodum sic inclinamus, ut prosperitatem ei ex animo precemur.

Esai.

Esa. 66. 10. *Lxtamini cum urbe Hierosolymæ, &c.* Rom. 12. 15. *Gaudete cum gaudentibus*, Exempla in beatis Angelis, Luc. 3.

10. & 15. 10. in Paulo, Rom. 1. 8. & pluribus locis: in Joanne 2. Joan. 4. & 3. Joan. 3. 4. 5.

Opponitur ei Invidia, seu Aegritudo ob alterius bonum; Malevolentia item qua quis alterius perniciem optat: & simulata Benevolentia.

Invidiæ quatuor gradus sunt I. Cum quis ferre nequit ut alius eodem secum bono fruatur. Exempla in primis operariis, Matth. 20. 11. &c. & Act. 13. 4. 5. in Judæis Gentibus salutem invidentibus.

II. Cum quis alteri id invidet, quod ipse impetrare non potest. Exemplum in in Satana, in Caino, Gen. 4. in Esauo, Gen. 27. in fratribus Josephi, Actor. 9. 7. in Maria sorore Moysis, Num. 12. in Saule. 1 Sam. 18. 7. 8. in Proceribus Regni Persarum. Dan. 6. in Pompcio & Cæsare, de quibus Lucanus,

-- *Nec jam ferre potest, Cæsarve priorem, Pompeiusve parem,*

III. Cum quis moleste fert alium eo bono ornari, quo is, quem diligit. Exemplum in Iosua, invidente Eldad & Medad, quod æque ac Moysis prophetarent, Numb. 11. in discipulis Ioannis, Ioan. 3. 26. & Christi, Marci. 9. 38. IV. Cum quis alteri

invidet aut ejus odio destruit id quod ipse frui non cupit. Exemplum in Philistæis puteos, quos foderant servi Abrahami, occludentibus, Genes. 26. Simile, à cane, foenum non comedente, animalia vero, quæ eo vescuntur, latratu suo arcente; & à Stellione, cutem, quam quotannis exuit devorante, ne serviat homini comitiali morbo laboranti. Vitandum est invidiæ vitium: I. Quia graviter prohibetur. Psal. 37. 1 Pro. 3 31. II. Quia conjuncta est cum fastidio bonitatis Dei, Matth. 20. 15. *An oculus tuus malus, quia ego bonus?* III Quia impellit ad nefaria delicta, Homicidia, Genes. 4. 2 Sam. 3. vers. 20. Seditioes. Num. 12. Hæreses. Vitam quietam reddit inquietam, Jac. 3. 16. Malevolentia, invidiæ & simulati favoris exemplum est in Pharisæis Christum. invitantibus, Luc. 14. 1. &c.

Misericordia est, qua nobis sic cordi est aliorum miseria, ut eam lenire aut tollere omnibus modis studcamus. Matth.

Matth. 5. 7. *Beati misericordes, &c.* Luc. 6. *Estote misericordes*, Roman. 12. 15. *Flete eum flentibus.* 1 Theff. 5. 4. *Sublevate infirmos.* Species ejus me-

morantur, Matth. 25. 35. &c. Exempla in Jobo, Job. 30, 25. in Davide. Psalm. 40. &c. in Jonathan, 1 Sam. 20. in Samaritano, Luc. 10.

Opponitur ei immisericordia, qua quis afflicti aut non miseretur, aut afflictionem ei addit: *Ἐμψυχία* qua quis alienis malis lætatur: Misericordia item simulata & illicita.

Immisericordia prohibetur, Proverb. 3. 27, 28. Meretur damnationem absque misericordia, Jac. 2. 13. *Ἐμψυχία* exempla sunt in Doego, Psalm. 52. in Edomxis, Psalm. 137. in hostibus Christi, Matth. 27. Gra-

vissime prohibetur, Prov. 24. 17. Simulata misericordia cernitur in hostibus Davidis. Psalm. 41. 7. Misericordia Crocodili appellatur, qui devoraturus hominem lacrymas fundit. Illicita misericordia damnatur Ier. 15. 16.

Charitatis absolute consideratz species fuerunt. Reciproce consideratz species sunt Charitas fraterna & Amicitia.

Charitas fraterna est, quæ ultro citroque intercedit membris Christi, seu domesticis fidei.

Hæc eo se extendit, ut pro fratribus animam ponere debeamus; 1 Ioan. 3. 16. Exemplum in Iona-

thane, in Maccabxis, in Paulo, &c. Hæcque etiam erga mortuos exercenda est. luctu, sepultura, &c.

Amicitia est charitas duobus pluribusve intercedens qua mutua, vera, & singulari benevolentia se complectantur ad præstanda officia honesta & possibilia.

C A N O N E S.

1. *Omniibus nos humanos, benevolos & misericordes, sed non omnibus nos amicos præbere tenemur.*

Ratio est, quia amicitia in reciproca & mutua benevolentia consistit, singulari vinculo nitens, quoque adeo arctum est, ut secretissima quæque in ami-

ci sinum effundere liceat: jam vero non omnibus tuto confiditur, unde & sapienter ambulare jubemur, Zachar. 7. 5. *Nemo fidat proximo suo*, Eph. 5.

15. Videte igitur, quomodo accurate incedatis, non ut insipientes, sed ut sa-

pientes, redimentes occasionem, quoniam dies mali sunt.

11. Amicitia vera ex fine judicatur, nempe si pietatis & honestatis causa colatur.

Aristot. docet 8. Ethic. Amicitiam iucunditatis, utilitatis, & virtutis seu honestatis causa coli, atque ex tribus his finibus

postremum probat. *Vulgus amicitias utilitate probat*, inquit Poeta. Verum piis potissimum honestatis habenda est ratio.

Amicitia opponitur Amicitia simulata: item Amicitia, Fœdera, ac nimia conversatio cum improbis seu infidelibus.

Amicitia simulata ac falsa exemplum est in hostibus Davidis, Psalm. 41. 7. & 55. 13, 14. & in Juda proditore. De fœderibus cum impiis sciendum, illa pacis esse, aut belli Fœdus pacis est, quod inititur tranquillitatis publicæ ultro citroque servandæ causa. Quale fuit fœdus Abrahami cum Hamor & Escol. Genes. 14. 13. & cum Abimeleco, Genes. 21. 27. Isaacii cum eodem Gen. 26. 20. Solomonis cum Hiram. 1 Reg. 5. 2. Fœdera belli sunt, quæ defensionis aut offensionis causa panguntur. Hæcque aut cum fidelibus, aut cum infidelibus feriuntur, Illa concessa sunt, sic

tamen, ut iis non nitamur, sed utamur: hæc vero gravissime à Deo prohibentur. Exod. 34. 12. *Cave tibi, ne pangas fœdus cum habitatore terræ istius* 2 Cor. 6. 14. *Ne copulemini impari iuge cum impiis*. Infelix talium fœderum eventus cernitur in Iosaphato, 2 Chron. 19. 20. in Asa, 1 Reg. 15. & 2 Chron 16. In Ahaso, Esa. 7. 8. & 9. in populo Iudaico Ezech. 16. 27, 28. Conversatio cum infidelibus & impiis licita est, si conjuncta sit cum spe emendationis ipsorum & cum prudentia, ne ipsorum familiaritate corumpamur.

Hæc de Charitate. Justitia est virtus, qua cuique suum tribuimus.

Iustitiæ nomen ambiguum est; quandoque enim totius Legis observationem denorat: quan-

doque ad secundum tabulam refertur, quatenus ea exercetur erga proximum.

Estque

Estque distributiva, aut commutativa.

Distributiva est, quæ versatur in distributione bonorum, præmiorum, pœnarum, & similium, observata proportionem Geometrica, pro personarum conditione, meritis aut dignitate.

Commutativa est, quæ cuique suum proportionem Arithmetica, pro rerum æqualitate aut inæqualitate, tribuitur.

Iustitiæ opposita Injustitia tam privativè, quam adversativè.

Vitanda autem est, quæ a no cœlorum. 1 Corinth. excludit hominera eleg- 6. 9.

CAPUT. IX.

In quo

De Virtutibus et Operibus ad quintum Præceptum pertinentibus.

Cultus Dei mediati, de qua hætenus generatim actum, tum partes tum gradus spectari debent.

Partes ejus dux sunt: prior de officio superiorum erga inferiores & contra; posterior de officio quorumlibet erga quoslibet.

Officium inferiorum erga superiores & contra, quinto præcipitur mandato, cujus summa est, Ut superioribus & inferioribus ordo Deo placens intercedat.

Mandatū hoc præcepto & promissione constat: præceptum est, *Honora patrem tuum et matrem tuam.* In quo parentū nomine, synecdochice omnes superiores intelliguntur: sicut & honoris vocabulum, quæ honori affinia sunt complectitur. Pro-

missio est, *Vt diu vivas in terra, quam tibi Dominus Deus tuus daturus est.* In hac autē promissione voluntatis divinæ & salutis nostræ conditio subintelligenda est; sæpe enim Deus piis hujus vitæ brevitate, alterius felicitate compensat.

Personæ, in hoc præcepto considerandæ, sunt, in Statu Politico, Magistratus & Subditi: in Statu Ecclesiastico Pastores & Auditores: in Statu Oeconomico, Parentes & Liberi, Maritus & Uxor, Heri & Servi. Quibus ἀναλόγως accensentur Præceptores & Discipuli. Tutores & Pupilli, senectute aliisque donis præstantiores & inferiores.

Virtutes

Virtutes inferiorum erga superiores sunt, Reverentia, Obedientia & Gratitude.

Reverentia est, qua superiores debito honore prosequimur, de illis honestè sentiendo, reverenter eos alloquendo, infirmitates eorum tolerando, & sermonis, sedis, actionumque primatum eis tribuendo.

Exhibendā est hæc reverentia Magistratui, Rō. 13. 7. *Cui timor: em, timorē, cui honorem, honorem.* Ministris, Matth. 10. 40. *Qui vos recipit, me recipit; & qui me recipit, recipit eum, qui misit me.* Parentibus, Levit. 19. 3. *Quisque patrem suum & matrem suam timeat,* Vide Prov. 23. 22. Eph. 6. 1. Marito, Eph. 5. 33. *Vxor videat, ut reve-*

reatur virū. Heris, 1 Tim. 6. 4. *Quicumque sub iugo sunt servi, suos dominos omni honore dignos ducunt.* Seoniribus, Lev. 19. 32. *Coram canis, assurgito, et honorem habeto faciei senis,* &c. Eadem est eorum ratio, qui insignioribus donis à Deo ornati sunt, qui & hic Seniores dicuntur, non tam annorū, quā donorum respectum.

Reverentia opponitur Irreverentia & despectus Superiorum.

Exempla Irreverentia In Subditis, 1 Sam. 10. 27. *Homines nequā decebant, (de Saule) quod servaret nos iste, contemnentes eum:* In Auditoribus, Jer. 43. 2. *Falsum loqueris, (dicebant Iudæi) non misisti te Iehova Deus tuus.* In Liberis, Genes. 9. 22. *Respiciens vero Cham pater Canaanis, nu-*

ditatem patris sui, indicavit duobus fratribus suis foris. In uxore, Jobi 2. 9. *Tum dicebat ei Vxor eius: adhuc tu ratum integritatem tuam, benedicendo Deo ac moriendo?* In Servis, Genes. 16. 4. *Cum vidisset Hagar se concepisse, levius habita est hera in oculis.*

Obedientia seu subiectio est, qua superioribus in rebus honestis & licitis obedimus, tanquam Domino: & admonitiones, castigationes ac correctiones illorum patienter ferimus.

Obedientia perstanda est Magistratui, Rom. 13. 1. *Omnis anima potestatibus supereminentibus subiecta esto* &c. Ministris. Hebr.

13. *Obedite ducibus vestris et obsecundate: vigilant enim pro animabus vestris.* Parentibus, Ephes. 6. 1. *Liberi auscultate parentibus vestris*

vestris in Domino. Matitis, Eph. 5. 22. *Vxores propriis sicut Dominus* auscultate Dominis vestris secundum carnem cum timore ac tremore cum simplicitate cordis vestri, ut Christo.

C A N O N E S.

I. Obedientia non tantum piis Magistratibus ac Dominis, sed Tyrannis quoque præstanda est.

1 Pet. 2. 13. Subiecti estote cuiusvis humane ordinationi propter Dominum & vers. 18. Famuli subditi estote, cum omni timore. Dominis, nec solum bonis et æquis, sed etiam pravis. Hoc enim gratum est, si qui propter conscientiam Dei suffert molestias, iniuste afflictus. Ezempla sunt in Israelitis obedientibus Pharaoni, Exod. 3. &c. In Davide item obediendo Nebuchadnezzari, Dan 2.

II. Minimè vero præstanda est si quid iubeatur Dei Verbo et Conscientiæ bonæ contrarium.

Exemplum in obstetricibus, Exod. 1. in servis Saulis. 1 Samuel. 22. 17. in Daniele, Dan. cap. 6. in Apostolis: Act. 4. 19. dicentibus, an apud Deum iustum sit vobis potius quàm Deo auscultare, iudicate.

Obedientiæ repugnat Inobedientia, Rebellio, Correctionis Impatientia, & Obedientia in rebus illicitis.

Inobedientiæ ac rebellionis exempla sunt Miriam & Aaron, Num. 12. Core, Dathan & Abiram, eorumque complices, Numer. 16. Israelitæ, Numer. 13. Absalon. 2 Samuel. 15. Sheba, 2 Samuel. 20. & similes. Populus Israel Prophetas contemnens, Filii Heli, 1 Sam. 2. Uzor. Lothi, Genes. 19. Gehasi, 2 Reg. 5. Obedientiæ in illicitis exemplum est Doegus 1 Sam. 12.

Gratitudo est, qua inferiores superiorum benevolentia ac beneficia agnoscetes, gratum animum voluntate & facto, quotiescunque & ubicunque possunt, testantur.

Præstanda est hæc quoque Magistratui, reddendo tributum, vel ligal, &c. Rom. 13. 7. et pro eodem trando. 1 Tim. 2. 1. &c.

Ministris, 1 Thess. 5. 12. Rogamus autem vos fratres, ut agnoscatis eos, qui laborant inter vos et præ sunt vobis in Domino, et ad-

admonent vos, & quam genitrix tua. Exemplum
maximè charos ducatis in Iosepho, Davide, &c.
propter opus ipsarum &c. Atque hæc gratitudo in
Parentibus Proverb. 23.
25. Latetur pater tuus
& mater tua, exsultetque *λαρρία*.

Gratitudini opponitur *ἀχαριστία* qua Superioribus
nulla aut mala gratia refertur; cuius exemplis Scri-
ptura plena est.

Et hæc de inferiorum vitutibus. Superiorum virtu-
tes sunt, Benevolentia Iustitia & Sedulitas.

Benevolentia Superiorum est, qua proprio erga in-
feriores sunt animo, eundemque affectum, quoties pos-
sunt, facto ipso declarant.

Benevolentia huius ex-
emplum Magistratibus
proponitur in Mose Exod.
32. Ministris in Paulo
Rom. 9. 1. Parentibus
commendatur eadem E-
phes. 6. 4. Et vos patres,
nec provocate liberos ve-
stros ad iram, &c. Atque
hæc parentum benevolen-
tia *στοργή* appellatur et-

iam à Gentilibus. Eandem
inculcat Paulus Maritis,
Eph. 5. 12. Viri, diligite
uxores vestras, sicut &
Christum Ecclesiam, &c.
& Dominis, v. 9. elus,
cap. Et vos Domini eadem
facite erga illos, remissu
minis, scientes vestrum et-
iam ipsorum Dominum
esse in cælis, &c.

Opponitur ei inferiorum contemptus, *ἀσπογία*,
& similia.

De contemptu inferio-
rum loquitur Deus, Deut.
17. 18. Ne efferatur ani-
mus ejus super fratribus? De
ἀσπογία Christus ait,

Matth. 7. 9. Quis est ex vo-
bis homo, qui si filius ejus
petierit ab eo panem, det ei
lapidem?

Iustitia Superiorum est, qua hoc agunt, ut Inferio-
rum cuique quod æquum est tribuatur.

Exercent hanc imprimis
Magistratus, utramq; Le-
gis tabulam custodiendo,
veramq; Religionem pro-
moverendo, & asserendo:
ut vidimus superiore li-
bro in Doctrina de Eccle-

sia. Exercent eandem, le-
ges ferendo, transgres-
sores puniendo, observa-
tores præmiis afficiendo,
& subditos adversus vim
iniustam defendendo.

Opponi-

Opponitur huic Neglectus iustitiæ, & Tyrannis.

De iustitiæ neglectu legitur Esa. 1. 23. *Pupillo ius non dicunt, et viduæ causa non pervenit ad eos.* De iniustitia & tyrannide ibidem, *Principes tui contumaces, socii furum.* Eandem gravissimè reprehen-

dit Deus, Ezech. 34. in pastoribus populi Israelitici. Parentes similiter aut nimia indulgentia peccant, ut Eli. 1 Samuel. 2. aut nimio rigore, ut Saul, 1 Sam. 14.

Sedulitas, quæ & Diligentia, Fidelitas, Vigilantia dicitur, est virtus, qua quisque superiorum labores officii sui libenter exequitur, donisque à Deo acceptis, Inferioribus prodesse satagit.

De hac virtute inquit Apostolus, Rom. 12. 8. *Qui præst, cum diligentia præst.* Eandem inculcat Paulus ministris & Senioribus, Act. 20. 23. *Attendite ad vos ipsos et totum gregem, in quo vos Spiritus*

sanctus constituit Episcopos, &c. Parentes eandem probant, filios in Dei timore educando Ephes. 6. 4. et isdem in temporalibus quoque prospiciendo, 2 Cor. 12. 14.

Opponitur & Ignavia & Πολυπρῶμοςύνη.

De Ignavia clamat Deus. Jerem. 48. 10. *Maledictus, qui opus Domini facit fraude.* De πολυπρῶμοςύνη Petrus. 1 Pet. 4. vers. 15. *Ne quis ve-*

strum affligatur, ut homicida; aut fur, aut maleficus; aut alienarum rerum inspector, ut ἄλλοτελοῦς πτόκος.

C A P U T X.

In quo

De Virtutibus et operibus ad sextum præceptum pertinentibus.

HActenus de virtutibus & officio Superiorum erga Inferiores, & contra. Sequitur nunc officium cuiusvis erga quosvis.

Verfiatur illud circa hominis bona interna, aut externa.

Interna eius bona sunt, Vita & Pudicitia.

De Vita agitur sexto præcepto, cuius summa est. Ut vitam proximique vitam conservemus.

M

Præ-

Præceptum negativum *Vitam tuam & proximi est, Non occides. Ex quo conservabis.*
affirmativum colligitur,

Virtus igitur huius præcepta, est studium conservandæ vitæ tum nostræ, tum alienæ quoque.

Nostræ vitæ conservatio, consistit in legitimo usu legitimorum mediorum: quod genus sunt cibus & potus, recreatio, medicina, periculorum declinatio & injuriæ propulsatio.

C A N O N.

Injuriæ propulsatio tum legitima est, cum fit. 1. Incontinenti. 2. Necessitate sic esagitante, 3. Non ulciscendi aut lædendi animo, sed ita, ut quis solum sui conservandi et ab injuria tuendi voluntatem et intentionem habeat.

Propriæ vitæ conservationi opponitur tum ejus **Neglectus**, cum **ΑΥΤΟΧΗΕΙΑ**, qua quis sibi ipsi mortem consciscit, & **Conservatio vitæ illegitima**.

Qui media vitæ negligunt, omittendo peccant; qui vero sibi ipsis mortem consciscunt, committendo delinquunt. Sunt autem **ΑΥΤΟΧΗΕΙΑ** gradus; aut enim directè fit, seu gladio, seu laqueo, seu veneno, seu alio tali medio: vel indirectè quali-

ter se ipsos interimunt, qui temere ac perulanter se periculis exponunt, ut facere solent pugiles, funambulones, helluones, &c. **Conservatio vitæ propriæ illegitima est**, quæ fit veritatis abnegatione, aut simili medio.

Studium conservandi vitam proximi est, quo non solum ab ejus læsione abstinemus, sed vitam ac incolunitatem ejus amamus, & eandem pro virili tuemur.

Huic non solum ejus neglectus, sed & cædes injuria, odium & maledictum seu exprobratio peccati admissi aut inhærentis defectus opponuntur.

Neglectus exemplum in iis est, qui eos, qui injustè occiduntur, cum possent, non asserunt, Prov. 24. 11. *Eripe raptos ad mortem, nam à declinantibus ad necem an colibe-*

res te? Si dicat, en ignoramus hoc, &c. Cædes injuria non ex officio Magistratus aut sub inculpatæ tutelæ moderamine, seu ex privato effectu patrata, quam gravis sit, quamque gravem

gravem mereatur pœnam, patet ex 9. cap Gen. v. 6. *Qui effundit sanguinem hominis, per hominem sanguis eius effunditur; quia in imagine sua fecit Deus hominem.* De odio inquit Joan. 1. Epist. 3.

15. *Quisquis odit fratrem suum, homicida est.* De maledicto Christus, Matth. 5. 22. ait, *Qui quis dixerit, fratri suo Raca, tenebitur confessus: quisquis vero dixerit, fatue, tenebitur gehenne igni.*

Studio huic duo virtutum genera subordinantur: alia enim ad nos ipsos, alia ad alios quoque coercendos, & ab homicidio abstrahendos faciunt.

Prioris generis sunt, Innocentia, Mansuetudo, Clementia & **Επιήκεια**.

Innocentia est, qua quis omnibus modis à proximi læsione sibi cavet.

Opponitur ei Injuria verbo factove illata, & Innocentia fucata.

Verbo quoque iniuriam in ferri, eoque vitam ladi, certum est; siquidem vita non Judicatur, nisi qua bene vivitur. Unde Chri-

stus quoq; maledictum, ad homicidium refert, Matth. 5. Fucata innocentia exemplum est in Pilato, manus ablutente, Matth. 27.

Mansuetudo virtus est, qua ira ne **ατμῶν** effervescat, cohibetur, & velut frano compescitur.

Matth. 5. 5. *Beati qui terram hereditatis jure sunt mites, quoniam ipsi possidebunt.*

Opponitur Mansuetudini Iracundia, Ira iniusta, Lenitudo seu iræ etiam iustæ Vacuitas, & Vindictæ cupiditas.

De iracundia Solomon inquit Ecclef. 7. 9. *Ne perturbate spiritu tuo indigneris.* De ira iniusta Moses, Lev. 19. 18. *ne ulcisceris, neque iram asservato*

in populares tuos. De lenitudine Heli Sacerdotis legitur 1 Sam. 2. Vindictæ cupiditas cit. loc. Lev. 19. damnatur.

Clementia est, qua in pœnis inferendis iusta adhibetur moderatio.

Opponitur huic Feritas seu Crudelitas, & nimia Indulgentia.

Ututrumque vitium est homicidii quoddam genus; nam & nimio rigore, & nimia indulgentia

in proximi vitam & salutem peccatur. Bonis nocet, qui malis parcit.

Ἐλεησις est virtus Clementiz cognata, qua de nostro iure, aut propter publicam aut, eorum qui peccant, salutem, aut propter scandalum vitandum aliquid remittimus.

Differt hæc à clementia: — *ἡμεῖς* vero requiratur quod clementia propriè ab omnibus Christianis, tribuatur Magistratui, Philip. 4. vers. 5.

Opponitur ei summum Jus, quod vulgo summa dicitur Iniuria.

Posterioris generis sunt Justitia vindicatrix, & Fortitudo.

Justitia vindicatrix est, qua maleficia convenientibus pœnis coercentur, ut unus potius pereat, quam unitas.

Opponitur ei nimia Lenitas, quæ scelerum licentiz parit patrocinium.

Non tantum occidendo do. Exempl. in Saule, peccatur, sed etiam cum 1 Sam. 15. jus requirit, non occiden-

Fortitudo est, qua pro singulari excelsi invictique animi robore aspera perferuntur, et ardua suscipiuntur, ad gloriæ De, nostri et proximi defensionem.

Ei opponitur Ignavia seu Pusillanimitas ex metu periculorum vel voluptatum cupiditate orta: Temeritas item et nimia Audacia, quo & Duella ancipitis juris probandi causa, aut ex alia levi & temeraria occasione suscepta faciunt.

Optimè istiusmodi conflictus *αὐτοχρησίαν* refertur.

Utraque Justitia nimirum & Fortitudo, pacis aut belli tempore elucet: unde rogata aut bellica nominatur.

Bellum est inimicitia publica, quam Magistratus armata manu exercet, ad fines Deo placentes & Reipublicæ utiles.

C A N O N E S.

1. *Bellum gerere Christianis non minus licet quam olim Iudæis.*

Ratio est, quia nusquam id in Novo Testamento prohibetur; & in fidelium numerum referuntur quoque Capitaneus Caper-

naticus, Matt. 8. & Cornelius Centurio, Act. 10. Nec Joannes milititer à bello, sed ab injustitia dehortatus est, Luc. 3.

11. *Bellum*

II. Bellum non privata, sed Magistratus autoritate gerendum est.

III. Bellum non geratur, nisi iustum & necessarium fuerit.

IV. Iustum erit, materiz, forma, et finis respectu, si in causa iusta, si bono fine et Iuxta verbi Dei præsceptum geratur.

V. Necessarium erit, si prius res consilio, quam armis tentata fuerit.

VI. Suscepto bello, vi an ex insidiis ac dolo res agatur, nihil interest.

VII. Dolus cum mendacio et pactorum violatione conjunctus, probandus non est: cum dissimulatione vero peractus, probandus est.

VIII. Etsi verbo non ferro Ecclesia extruatur; extructa tamen etiam armis adversus vim injustam jure propugnatur.

C A P U T XI.

In quo

De virtutibus et Operibus ad septimum Præceptum spectantibus.

Sic fuit officium nostrum circa vitam proximi, de nostra & aliorum Pudicitia conservanda agitur septimo præcepto.

Summa ejus est, Velle coelestem Legislatorem, ut nostra aliorumque pudicia inviolata conservetur.

Præceptum hoc negativum est, Non mechaaberis. itaque affirmativum formatur. Ut temperantiz studendo nostram aliorumque pudicitiam conservemus.

Pudicitiz conservandæ duo sunt media, temperantia & Conjugium: prius omnibus præcipitur, posterius iis qui ad conjugium vocantur.

Temperantia virtus est; quæ animi nostri affectus in voluptatibus corporis appetendis seu fugiendis moderatur.

Tit. 2. 11, 12. Illuxit gratia illa Dei salutifera quibus vis hominibus, Erudimus nos, ut abnegatâ impietate et mundanâ cupiditatibus, temperantur et juxte et pie vivamus in præsentis seculo, expectantes

tes beatam illam spem, & Servatoris nostri Iesu Christi illustrem illum adventum sti.
glorix, magni illius Dei ac

Temperantix opponitur Intemperantia & *'Avau-
Sutia*, qua quis etiam voluptates licitas & honestas aspernatur: nec non Temperantia hypocritica, qualis est Eremitarum & Monachorum.

Temperantia tum sobrietas & castitas est, tum verecundia & honestas. Priores virtutes ad nos, posteriores ad proximum referuntur.

Sobrietas est temperantia a superfluo cibo & potu.

Studendum sobrietati: *tem finis imminet. Esote igitur temperanter & sobrii ad preces.* A Saran denique insidiis, 1 Petr. 5. 8. *Sobrii esote, & vigilate, nam adversarius ille vester Diabolus ut leo rugiens abambulat, qurens quem absorbeat.*
I. Propter Dei mandatum.
II. Propter rationes, quæ ei adduntur; petitis à vocatione nostra; 1 Thes. 5. 8. *At nos qui sumus dei: sobrii simus.* A precum necessitate, & à Mundi fine 1 Petr. 4. 7. *Omnium au-*

Sobrietati opponitur Cupedia, qua in cibo & potu nimix quaruntur delicix ac lautitix, Ingluvies item seu voracitas, ac Ebriositas & Abstinencia noxia.

De cupedia Solomon ait Prov. 23. 1, 2, 3. *Quando sedebis ad vescendum cum dominante, diligenter considera quid propositurus sis tibi. Alioquin mideres cultellum faucibus tuis, si appetentia peditus esses, Ne afficiaris desiderio cupediarum ejus: est enim cibus mendax.* Ingluvies vero & ebriositas vitanda est. I. Quia à Deo interdicta, Prov. 23. 20, 31. Luc. 21. 34. Rom 13. 13. II. Quia nocentissima sunt ejus effecta: impedit

enim meditationem operum Dei: Esa. 5. 12. & cogitationem de adventu Christi, Luc. 21. 34. Preces item, 1 Petr. 4. 7. accendit iras & rixas, Proverb. 20. 1. & 29. 30. incentivum est libidinis, Proverb. 23. 31, 32. scandalum præbet, ut docet exemplum Noachi, Gen. 9. & Regno Dei excludit, 1 Corinth. 6. 10. Gal. 5. 21. Abstinencia noxia est, qua à cibo & potu, cum valetudinis dispendio, abstinetur.

Sobrietati affinis est Vigilantia, qua à nimio aut intempestivo somno abstinetur, ut Deo alacriter serviamus, & vocationis operibus invigilemus.

1 Petr.

1 Petr. 5. 8. *Sobrii estote, & vigilate.* Ut autem sobrietatis nomine, quandoque abstinencia à superbis & pravis affectibus notatur, Rom. 12. 3. ita *Vigi-*

lancia sæpe spiritualis intelligitur tanquam abstinencia à securitatis somno, quo fere respicit Petrus citato loco.

Vigilantiæ opponitur Somnolentia, & Vigilæ superstitiosæ, quales sunt Monachorum.

Castitas quæ & Sanctimonia dicitur, Rom. 9. 19. est temperantia à libidine.

Studendum castitati: 1. Quia à Deo præcipitur, Lev. 12. 2. *Sancti estote, quoniam ego Iehova Deus vester sanctus.* 1 Theff. 4. 3. *Hæc est voluntas Dei vestri*

sanctimonia, h. e. ut abstinatis à scortatione. 11. Quia eius sectatores Deum videbant, Matt. 5. 8. Heb. 12. 14.

Opponitur Castitati tum Castitas simulata, qualis eorum sæpe est, qui voto castitatis obstricti sunt; tum omnis impuritas, velut fornicatio, Adulterium, Stuprum, Incestus, Raptus, Mollicies, Sodomia, Bestialitas, &c.

Et si autem istorum peccatorum sint gradus, omnia tamen Regno cælorum excludunt, ut docetur apertè, 1 Cor. 6. 10. &c. Et quam graviter illis

Deus offendatur, docet Diluvium, Sodomæ conflagratio, Israelitarum clades. Num. 23. Calamitates Davidi immixtæ, Troiæ excidiū, & similia.

Verecundia est temperantia à verborum obscœnitate, & gestuum lascivia.

Hebr. 12. 28. *Teneamus gratiā per quā ita colamus*

Deū, ut grati ei simus, cum verecundia & reverentia

Opponitur ei Verborum obscœnitas & gestuum lascivia ac turpitudine; choreæ item, obscœnæ picturæ & cantiones, turpia spectacula, &c.

Prov. 6. v. 12, 13. *Homo nequam, vir nihil ambuat perverſe; nectat oculis suis, verba facit pedibus, docet digitis suis: & 5. 25. Ne desiderato pulchritudinem*

que capiat te palpebris sui. Nam propter mulierem meretricem devenitur usque ad frustum panis, &c. Ephes. 5. 4 Obscœnitas, stultiloquium, et scurrilitas, quæ non conveniunt.

Honestas est temperantia à turpi aut lascivo corporis vestitu ac cultu.

Exod. 20. 26. Neque ascendite per gradus ad Altare meum ut non detegatur pudenda tua, 1 Tim.

4. 9. Volo itidem mulieris amictu honesto, cum veracundia et moderatione ornare sese.

Hæc de priore Pudicitia conservandæ medio, posterius est Coniugium.

Est autem coniugium unius maris & unius fœminæ, ex legitimo consensu individua conjunctio, ad Dei gloriam & coniugatorum bonum instituta.

C A N O N E S.

I. Coniugium non tantum juris naturæ et gentium, sed et juris divini existit; quippe à Deo institutum et præceptum, et per Christum ab abusibus et corruptelis qua si post linini jure vindicatum.

Gen. 1. 28. & 2. 22. Matth. 19. 8, &c.

II. Nec temere seu citra singularem Dei providentiam contrahitur.

Prov. 19. 14. Domus et tria: à Iehova autem est substantia possessio est pa- uxor intelligens.

III. Causa eius efficiens proxima est legitimus consensus.

IV. Estque consensus ille tum parentum seu eorum qui parentum sunt loco, tum coniugandorum.

V. Parentum consensus prior tempore esse debet ad conservandam filialem reverentiam.

Exod. 22. 17. Si plane re- mit patere eam dare. Deut.

7. 3. Filiam tuam nè dato filo ullius earum, et filiam ullius nè accipito pro filio tuo, Ier. 26. 6. Accipite

etiam filiis vestris uxores, et filias vestras tradite viris. Testatur eventus, conjugia invitis parentibus contracta sæpe numero esse infelicia.

VI. Coniugandorum autem consensus potior est iure.

Ratio, quia nisi conjugandis consensus intercedat, nullus erit amor conjugalis, nulla mutua benevolentia, ideoque nullum coniugium. Ut igitur filialis reverentiæ est, ante omnia parentum require

re consensum: ita paternæ sôφρῆνς est, filium seu filiam nec tyrannice à conjugio honesto abstinere; nec ad conjugium invitos cogere. Non igitur statim propter parentum dissensionem coniugium nul-

lum

lum est, nisi personæ conjugandæ ætas inferior, aut aliæ graves et ponderosæ causæ subint. Quod si verò parentes legitimas causas conjugium impediendi aut ad conjugium cogendi non habeant, non

ideo statim parentū consensus contemni debet, sed Magistratus, Ministrorum, amicorum & similibus erit parentes sui commonefacere officii, ut tandem suum quoque consensum præbeant.

VII. Ut autem à consensu abesse debet coactio, ita fraudis quoque.

Varix in contrahendis coniugiis fraudes committi solent quæ aut personam concernunt, sicut Jacobo irradita est Lea pro Rahele; aut Castitatem alterius, velut si qui ignorans ducit ab alio compressam; aut facultates, ut si quis puravit sponsam nobilem aut divitem esse. Primum fraudis genus conjugium dissolvit. Poterat Jacobus

Leam repudiare, quia prius ei cum Lea non intercesserat consensus. Secundum genus quod attinet, Molis est sententia, Deut. 22. talem pro adultera habendam, et lapidibus obruendam esse. Utilitatis autem iure, si accesserit sponsi compressus, prouincietur, ut talem retineat. Tertium fraudis seu erroris genus, conjugium non dirimit.

VIII. Si consensus absolute præbetur & sine conditione, sponsalia de præsentibus dicuntur: si verò cum conditione, consensus parentum, dotis, &c. sponsalia de futuro nominantur. Prius consensus genus, verum initium est conjugii præsentis; posterius conjugium non facit, nisi si conditio requisita adimpleatur, aut non expectata eius impletione intercesserat concubitus.

IX. Materia conjugii, sunt persone conjugandæ, quarum considerari debet. 1. Numerus. 2. Ætas. 3. Proximitas. 4. Religio.

X. Numerum quod attinet, conjugium est unius maris et unius femine. Unde et bigamia et polygamia damnatur.

Rationes sunt. I. Quia bigamia & polygamia repugnant institutioni primæ, qua non duas aut plures, sed unam feminam Deus uni Adamo despon-

savit, Gen. 2. II. Quia repugnat institutioni Legis à Deo initio latæ agglutinabitur vir uxori sue, & qui duo fuerat, erunt una caro, a Christo factæ. *Matth.*

Matth. 19. 5. III. Qui
bigamia & polygamia in-
ventum est hominis im-
pii; primus enim bigamus
fuit Lemecus, Genes. 4.
IV. Quia tollit veram con-
iugum pacem, ut patet
exemplo Jacobi, Genes.
30. & Elkanæ; 1 Sam. 1.

Nec vero quia concubina-
tum & bigamiam tolera-
vit olim Deus, ideo ap-
probavit: contrarium e-
nim patet ex Christi sen-
tentia citata. Locus Le-
vit. 18. 18. ut cum venit
Junius, bigamiam expres-
se prohibet.

x i. *Ætas iusta requiritur, propter sobolis procreatio-
nem, propter prudentiam æconomicam & tam sancti
ordinis honorem.*

x i i. *Propinquitas in quibus gradibus conjugium
impediat, docetur Lev. 18.*

x i i i. *Est autem consanguinitas, aut affinitas illa
eorum est, qui ab una communi stirpe descendant; hæc aut
uxoris est cum mariti, aut mariti cum uxoris consan-
guineis.*

Propriè loquendo inter gnoneos nulla intercedit
mariti & uxoris consan- affinitas.

x i v. *In his gradus & linea spectari debet. Gradus
est distantia à stirpe seu communi parente. Linea est
graduum series, sive inter ascendentes et descendentes,
quæ recta linea; sive inter collaterale, quæ linea trans-
versa, et aut æqualis aut inæqualis dicitur.*

Primario quidem gra- sideratur. Quo enim gra-
dus & linea in consan- du quis consanguineus est
guinitate, analogicè vero uxori, eodem quoque af-
in affinitate quoque con- finis est marito.

x v. *Gradus conjugandorum non ex jure Canonico
judicandi sunt: Quum Pontifex Romanus se supra omne
Numen efferens, et à Deo prohibitis non prohibitos ad-
dat; et Expresse à Deo prohibitos interventu preti re-
laxet: sed ex Levit. 18. & Deut. 27. 7.*

x v i. *In linea recta ascendentium et descendentium
perpetuum est conjugii obstaculum.*

Hinc si Adamus super- non posset: nec Eva alii
stes esset, uxorem ducere nubere posset, quā Adamo.

x v i i. *In linea collaterali æquali, jure divino, ar-
centur à coniugio, in consanguinitate frater et soror: ma-
ritus item et uxoris defunctæ soror, aut uxor et defuncti
mariti frater.*

Patruelium

Patruelium & consobrinorum conjugium Lex divina non improbat, sed ius Canonicum, & certarum Rerum publicarum

XVIIII. *In linea collateralis inæquali non possunt duci aut ducere qui parentum loco sunt, qui stipiti seu superioribus à latere adiunguntur.*

Nec igitur nepos amicæ aut materteram ducere, nec nuptis nubere potest patruo aut avunculo. Affinitatem quodattinet, prohibitio conjugii cum sorore uxoris aut cum fratre mariti est juris naturæ. In reliquis non ira latè se extendit affinitas: maritus à consanguinea uxoris abstinere debet, non autem mariti consanguineus à consanguineis

XX. *Religionis quoque habenda est ratio ne contrahatur cum persona, quæ alterius est religionis.*

Aliud est, loqui de conjugio jam contracto, de quo Apost. 1 Cor. 7. aliud de coniugio contrahendo. Tale enim severissime prohibetur, Exod. 34. 16. &c. Deut. 7. 3. ubi ratio quoque adducitur à periculo seductionis. Quibus & Pauli dictum consonat, 1 Cor. 6. 14. *Nec impari iugo copulemini cum im-*

XX. *Forma Conjugii in mutua coniugum benevolentia consistit, cuius nomine mutuus amor, mutuuum auxilium solacium et similia intelliguntur.*

Vide 1 Cor. 7. 3, 4, 5. 2, 8. 1 Pet. 3. 5. &c. Ephes. 5. 22. &c. 1 Tim.

XXI. *Publicæ consecrationis ritus etsi à Deo expresse non præceptus sit, piè tamen inter Christianos servatur.*

XXII. *Finis*

statuta, qualia sunt Reipublicæ Basiliensis. Causa ejus rei est, ut maiore reverentia à gradibus à Deo prohibitis abstineatur.

uxoris, & è contrario. Possunt igitur contrahere duo fratres cum duabus sororibus; pater & filius cum marte & filia, non autem pater cum filia, & filius cum matre; sic enim ordo naturæ inverteretur: possunt quoque contrahere privigni & privignæ. Pater vero & Filius duas sorores ducere non possunt: una enim alteri fiet socrus.

piis. Et quis talium conjugiorum sit eventus, docent tristia exempla primi Mundi, Gen. 6. Solomonis: 1 Reg. 22. Ahab, 1 Reg. 21. 15. Josaphati; qui filio Joramo. uxorem dedit filiam Ahab, à qua seductus fuit. 2 Reg. 8. Valentis imperatoris, à coniuge ad Arianismum seducti & impulsæ.

XXII. *Finis conjugii præcipuus est Dei gloria: Subordinatus naturalis est vel adventitius. Naturalis est, ad quem conjugium initio est institutum sobolis nimirum procreatio & mutuum auxilium. Adventitius est, ut post naturæ corruptionem, castitatis & pudicitie tuendæ sit remedium.*

XXIII. *Conjugii præceptum non simpliciter necessarium est, nec omnes homines obligat; sed eos tantum obstringit, qui extra conjugium castitatem illibatam servare nequeunt, adeoque ad conjugium quodammodo facti videntur.*

Matth. 19. 11. Non omnes sunt capaces huius sermonis sed ii quibus datum est.

XXIV. *Interea, ut conjugium per se honestum est; ita nullus hominum ordo est, quem dedecet.*

Impie igitur Papani ex ejus assertionem ad conjugio Ministris interdicitur. Per se honestum esse, non solum dicto Apostoli, Heb. 13. 4. Conjugium honorabile inter quosvis, constat; sed ex ejus divina institutione, in statu innocentie; Genes. 2. ex ejus assertionem adversus abusus: Matth. 19. & ex benedictione neogamis in Canz Galilææ facta; Joan. 7. Quod vero Ministros quoque deceat, patet iis quæ supra lib. 1. c. 26. can. 3. dicta.

XXV. *Si quis adulterio à se pollutam duxerit, non conjugium est, sed adulterii continuatio.*

Conjugio alia secundum quid, alia simpliciter repugnant.

Secundum quid ei repugnant, quæ pacem & mutam benevolentiam conjugum turbant; quod genus sunt.
 1. Zelotypia. 2. Socordia in curandæ re familiari.
 3. Morositas & amarulentia. 4. Contumacia; garrulitas, procacitas.

Simpliciter conjugio repugnant, adulterium seu fornicatio cum alterius conjugem; & malitiosa desertio.

Taliter adulterium describitur iis locis, quibus ut, capitale interdicitur, Levit. 18, 20. 20, 10. Deut. 22. 22. Proverb. 5, & 6.] Adulterium igitur non perpetratur nisi cum alterius conjugem, seu à marito id fiat, seu à juvene. Congessus autem mariti cum soluta seu meretrice, fornicatio in Scripturis dicitur, Proverb. 23, 27, 28.

Utrum.

Utrumque istorum parit divortium.

Matt. 19. 9. Dico autem vobis quicumque dimiseris uxorem suam, nisi ob scortationem, & aliam duxerit, mæchatur; &c. 1 Corinth. 7. 15. At si infidelis sese separet, se paratus esto, non est servituti subiectus frater aut soror in huiusmodi casibus.

A. R. Divortium fit vel respectu thori, vel respectu cohabitationis quin & Adulterium vel publice innotuit, vel suspiciosum est atque occultum. Adulterium notum debet puniri à magistratu per divortium tum cohabitationis: at vero si in suspicionem veniat femina adulterii tantum, potest maritus eam communi thoro arcere, domo ejicere non potest; quia hoc est publici supplicii, ac proinde irrogari debet à publico magistratu. Verum non in quovis adulterii causa continuo licitum est, aut necessarium Divortium: nam 1. si adulteram subierit poenitentia, oportet partem læsam ignoscere atque in gratiam cum ea redire. 2. si metus sit aut periculum ne pars offendens in teterrima quæq; per desperationem præcipiet. 3. si vir uxoris suæ leno fuerit, cum ipse potius adulterii causa sit. 4. si femina alter per vim stuprum intulerit. 5. si maritus post commissum adulterium, sciens cum uxore rem habuerit; non debet is eam dimittere ob antegressum facinus. 6. si tam vir scortetur, quam mæchatur uxor, neuter alterum dimittere debet. 7. Sive diu abfuerit, neque cum uxore per literas communi-verit, unde illa maritum defunctum rara alteri nubit; in hoc casu, tenetur is uxorem rursus accipere ubi redierit. In hisce omnibus casibus Divortium non est usurpandum; Christus enim ipsum non jubet, sed permittit. Rursus, si quis imprudens, aliam ac decreverat, uxorem dixerit, quem fucum Iacobo fecit Laban. & pro Rachele Leam substituit, non tenetur is eam dimittere.

C A P U T XII.

In quo

De Operibus ad ostarum Præceptum pertinentibus.

Officium in nostra aliorumque Pudicitia conservanda, sequitur officium nostrum circa facultates terrenas nostras & proximi.

De hoc agitur præcepto octavo, cuius summa est, Ut & in nostris & aliorum facultatibus conservandis æquitati studeamus.

Præceptum negativum na, species intelligitur. & synecdochicum est, Ne Unde affirmativum concluditur, *Vt in rebus terrenis iuste agamus.*

Virtutes ad hoc præceptum pertinentes ad proximum aut ad nos ipsos referuntur.

Ad proximum refertur Iustitia & Beneficentia.

Iustitia huc pertinens est commutativa, qua ita cum proximo nostro agimus, nè aut nobis aut ipsi fiat injuria.

1 Thess. 4. 6. *Ne quis suum: nam ultor est Dominus: opprimat aut circumveniat in negotio fratrem &c.*

Iustitiæ opponitur injustitia, quæ hoc præcepto furti nomine designatur.

Est autem furtum, cum quis rem alienam suam facit, inscio vel invito domino seu possessore.

C A N O N E S.

1. Variè furtum committitur, seu modum, seu res obiectas spectemus.

1. 1. Modum [quod] attinet, furtum directe, vel oblique committitur. Directè rem alienam aut illam seu inscio possessore: (a) aut vi aperta, seu conscio et invito Domino, rapiendo. (b) Oblique admittitur factis aut verbis: factis rem inventam non restituendo, (c) aut eum furibus partiendo (d) de verbis vero in furo perpetratur leguleius et iudicibus, aut falsam sententiam ferentibus, aut ius pervertentibus. (e)

(a) Exemplum elandestini furci est in Michæ Ephraimita. qui inscia matre, argentum mille centum siclorum abstulit, Jud. 17. 2. (b) Furtum vi aperta committentes, raptores dicuntur, seu milites, seu alii sint, Luc. 3. 14. Interrogarunt autem

Ioannem milites, dicentes, et nos quid faciemus: Et ait, neminem concutite, neque dolo opprimite quemquam, sed contenti estote stipendiis vestris, sc. Deut. 22. 1, Videns bovem fratris tui, aut pecudem eius devios, non occultabis te ab illis, sed omnino reducis

eos ad fratrem tuum (d') rum : unusquisque amat
 Proverb. 29. 24. Qui parti- munus & seclatur retri-
 tur cum fure, odit seipsum. butiones; pupillo jus non
 (e) Esa. 1. 23. Principes dicunt, &c.

111. Obiectum quod attinet, furtum committitur in
 personis, (a) aut in rebus, seu privatis seu publicis :
 quo pertinent perfida administratio boni publici in Re-
 publica : (b) aut in Ecclesia seu rebus Deo consecratis :
 (c) terminorum mutatio : (d) mercedis fraudulenta de-
 tentio.

(a) Tale furtum pla- plum ejus in Achane Ios.
 gum nominat Apostolus. 7. & in Juda, Joan. 12. 6.
 1 Tim. 1. 10. (b') 1 Cor. (d) Prov. 22. 28. Ne move-
 4. 2. Illud requiritur in di- to terminum antiquum
 spensatoribus, ut fidus quis- quem optarunt Majores
 que inveniatur. (e) Hoc tui, (e) Jac 5. 4. Ecce mer-
 furtum sacrilegium no- ces operariorum, qui mes-
 minatur. Proverb. 20. 25. fuerunt regiones vestras,
 Tendicula est homini, de- quâ illos fraudastis, à vobis
 glutire sacrum, &c. Exem- clamat.

Justitia commutativa pro contractum varietate
 triplex est : aut enim exercetur in rebus vendendis ac
 emendis : aut in utendis : aut in custodiendis.

Justitia in vendendo & emendo est, quæ rerum &
 pretii æqualitatem observat.

Huic opponitur injustitia, quæ exercetur. 1. in re
 non vendibili. (a) 2. In re vendibili. Peccatur enim
 à Venditore, corrupta pro puris vendendo : (b) mensu-
 ras & pondera corrumpendo : (c) rerum pretia citra
 necessitatem augendo : (d) merces monopolii insti-
 tuendi causa coemendo. (e) Ab Emptore vero pecca-
 catur aut rem venditam dolose extorquendo, (f) aut
 non solvendo. (g)

(a) Actor. 8. 20. Argen- illis, qui jus venale pro-
 tum tuum tecum pereat, qui rituunt, qui munera &
 domum Dei existimasti pe- similia vendunt. (b) Ve-
 cuniis acquiri. ait Petrus lut cum vino aqua, & tri-
 ad Simonem Magum. tico paleæ admiscuntur.
 Unde non Simonis Petri, Amosi 8. 6. Vt quisquiliæ
 sed Simonis Magi imita- frumenti vendamus. (c)
 tores sunt; & Simoniaci Deut. 25. 13. Ne esto tibi
 dicuntur, qui in sacris in loculo tuo diversum pon-
 nundinantur, Similes sunt dus, &c. Amosi. 8. 5. Mi-
 nuendo

nuendo Epham & maius
faciendo pondus, ac per-
vertendo lancibus dolosis
(d) Amos 8.6. Comparan-
do pecunia tenues. (e) Si-
miles sunt; qui hoc fa-
ciunt, ovibus petulcis,
quæ saturatæ, reliquum

pascuorum conculcant
pedibus, Ezekiel. 34. 18.
(f) Prov. 20. 14. *peſsi-
mum est ait emptor, ed cum
digressus fuerit, tum seip-
sum laudat.* (g) Psalm. 17.
21. *Mutuo accipit impro-
bus, & non solvit.*

Justitia in rebus utendis est, quando in locatione &
conductione, usus aut fructus lucro æquatur.

II. istiusmodi contra-
ctu valeat Regula, 2 Cor.
8. 13. *Non ut aliis sit re-*

*laxatio, vobis autem op-
pressio, sed pari conditio-
ne &c.*

Opponitur ei Injustitia ex parte locatoris & emptor-
is. Locator peccat, pretium exigendo, ubi gratis dare
debebat, [a] aut nimium pretium petendo, [b] aut rem
locaram citius, quam par est reperendo. [c] Condu-
ctor peccat, pretium æquum negando, rem non integrā
aut non iusto tempore restituendo, aut debitorum dis-
simulatione creditorem circumveniendo. [d]

[a] Pretium olim à fra-
tribus exigi Deus noluit,
Exod. 22. 25. Sic Christus
quoq; Luc. 6. 35. *Mutuum
date, nihil inde sperantes.*
Quæ regula tum valet, ubi
non iis facultatibus est
proximus, ut sit solvendo,
[b] 2 Co. 8. 13. *Non ut aliis*

*sit relaxatio, vobis vero op-
pressio, & contra.* [c] Te-
statur experientia, quam
noxium sit hoc injustitiæ
genus. [d] Pertinet huc
stellionatus crimen, quā-
do quis pro suo venditat,
aut pignori dat, quod jam
alii oppignoratum est.

Opponitur hic agitur de Usura, quæ est, fructus,
quem res locata domino suo parit.

C A N O N E S.

I. *Usura licita seu compensatoria est, vel illicita seu
tantum lucrativa.*

II. *Licita ex objecto, sine & modo iudicatur.*

III. *Objectum usuræ, est homo iis facultatibus prædi-
tus, ut creditori aliquid retribuire possit.*

IV. *Finis est, ut non tantum suum quisque lu-
crum, sed & proximi adjumentum spectet.*

V. *Modus est, ut Collocans charitate moveatur, Ac-
cipiens verò æquitate & honestate ad agnoscendum be-
neficium*

nescium & gratum animum ἀντιδῶν testandum.

v i. Hæc conditiones si observentur, usura reprehendi non potest.

Usurā per se ac simpliciter improbandam non esse, patet. I. Quia si simpliciter turpis esset non concessisset Deus, ut extraneo in usurā daretur, Deut. 23. 20. II. Quia si fundus, domus, equus &

similia ad fructum elocari possunt tum & pecunia. Regionis Cananæ fructus Deus usuri subijci noluit, ceremoniali significatione: quemadmodum nec agros ejus lege mancipii vendi voluit, Lev. 25. 23.

vii. Usura instituitur igitur est, quæ aut in pauperes, aut lucri solius studio, præter charitatem et æquitatem exercetur.

Hæc usura Hebræis, *neschach* à morsu vel ratione dicitur. Hæcque gravissime prohibetur, Exod. 22. 25. Si pecuniam mutuam dederis populo meo, pauperi ipsique tecum est; ne esto ei tanquam

fœnerator, nec usuram imposito ei, Psal. 15. 5. Pecuniam suam non exponit fœnori. Ezech. 18. 8. In usuram non dans & fœnus non recipiens, Luc. 6. 35. Mutuum date, nihil inde sperantes.

Justitia in rebus custodiendis est, qua in depositis ac pignoribus repetendis aut restituendis æquitas observatur.

Exod. 22. 7. Si quis dedit proximo suo pecuniam aut suppellectilia ad servandum, & id furto ablatum fuerit è domo illius: si deprehendetur fur ipse repedito duplum; si non deprehendetur fur ille tum sistitor dominus illius domus, coram Magistratibus iure jurando, purgaturus, si non extendit manum suam in rem proximi sui, Similis lex de asino, bove & parva pecude sequitur v. 10, 11. Pignus accipiens videat, ne aut pignus recipiat à pau-

per, quo pauper carere nequit. Exod. 22. 26. Si pignore acceperis vestem proximi tui, dum inclinat Sol, restituito illam ei, nam solum operimentum ejus est, Deut. 24. 6. Ne pignori accipito quisquam metam aut catillum; nam in vitam acciperet. & v. 10. Ne ingreditor domum ejus, ad pignorandum pignus ejus. Foris subsistito, ut vir ille, cui tu mutuas, proferat ad te pignus suum foras: Ezech. 18. 7. Neminemque oppresserit, pignus suum debitori restituerit.

Tantum

Tantum de Justitia. Beneficentia, est, qua facultatibus nostris ultro proximum nostrum. juvamus, hæcque virtus in largitionibus minoribus *Liberalitas*: in majoribus, *Magnificentia*: pauperum item respectu *Eleemosyna*: exulum vero & peregrinorum ratione, *Hospitalitas* nominatur.

Ad hanc Scriptura nos incitat. I. Mandato Luc. 6. *Date, &c.* II. Exemplo sanctorum imo Dei ipsius, qui fons est omnis boni, Luc. 6. 36. *Estote misericordes, prout Pater vester misericors est.* III. Dulcissimis promissionibus.

Luc. 6. 38. *Dato & dabitur vobis, &c.* Impri-
mis promissione vitæ æternæ, Matth. 25, 34, 35. *Venite benedicti Patris mei, &c.* *Esurivi enim & dedistis mihi, quo vescerer, &c.*

Opponitur ei Beneficentiæ neglectus, Sordities, Immisericordia & Beneficentia intempestiva, &c.

Vide supra cap. 8.

Atque hæc de Virtutibus ad alios relatis. Virtutes ad nos ipsos relatæ, sunt *ΑΥΤΑΡΧΙΑ*, Parsimonia, & *ΦΙΛΑΠΟΥΙΑ*.

ΑΥΤΑΡΧΙΑ virtus est, qua homo iuste partis sueque sorte contentus est.

1 Tim. 6. 6. *Est autem cum animo sua sorte contentus magnus quæstus pietas, tento.*

Opponitur ei incredula anxietas de sustentatione vitæ hujus (a): Avaritia (b), & Fastidium rerum præsentium (c).

(a) Quæ non melius refutatur, quam illustri illa Christi concione, Matth. 6. 25. &c. (b) Avaritia, solitudine nimia longe detestabilior existit; avarus enim quo plus habet, eo plus appetit & cumulat. Avaritia autem, [*πλεονεξία & φιλαργυρία.*] serio vitanda est: 1. Quia

à Christo prohibetur, Luc. 12. 15. *Videte & cavete ab avaritia.* II. Quia est idolatria, Matth. 6. 21. & Coloss. 3. 5. & Ephes. 5. 85. III. Quia radix omnium malorum existit, 1 Tim. 6. 10. (c) Judæ vers. 16. *Hi sunt murmuratores, queruli.* Aliter Paulus. Phil. 4. 12. *Novi deprimi & abundare.*

Parsimonia, Frugalitas quoque dicta est virtus, qua sumtus

sumptus ita moderamur, ut non nisi necessarios faciamus, reliquosque in futuros usus servemus.

Studendum ei. I. Quia medium est adversus inopiam, & medium ad exercendam beneficentiam. *præcepta Joan. 6. 12. Colligite reliqua fragmenta, ne quid pereat.* II. Quia re-

Opponitur ei nimia Tenacitas & profusio.

Φιλοπονία, seu studium honeste rem parans est virtus, qua quis honestis laboribus facultate, comparat, ut vitæ suæ & aliorum prospiciat.

Præcepta est hæc in *Paradiso. Gen. 3. 12. Præcipitur eadem à Paulo. Eph. 4. 28. Qui furabatur, non amplius furetur, sed potius laboret, operando manibus quod bonum sit ut possit impertiri ei, cui opus fuerit.*

Opponitur ei Otium & Vita inordinata, Artes lucrandi inhonestæ, Fœnus, Alea, Militia mercenaria aliaque media ditescendi per fas & nefas.

Vide quæ otiosis occiduntur, *Proverb. 6. 1. & 12, 11. & Ecclesiast. 4. 1,* 2. Reliqua ex superioribus sunt manifesta.

C A P U T. XIII.

In quo

De virtutibus & Operibus ad nomen Præceptum pertinentibus.

Officium circa nostras & proximi facultates nunc officium circa nostram proximique famam sequitur, nono mandato præceptum.

Summa ejus est, Ut proximi juxta & nostram famam illibatam conservemus.

Præceptum negativum ant existimatio læditur. est & synecdochicū. *Falsi* Hinc colligitur præceptum affirmativum. *Ut non omne id intelligitur, quo serx et proximi fama tuenda nostra aut proximi fama de studeamus.*

Virtutes hujus quoque præcepti duplices sunt, alie ad proximum, alie ad nos ipsos relatæ.

Ad proximum relatæ præcipuè sunt Veracitas & Candor.

Veracitas virtus est, qua ea, quæ vera sunt cognoscenda,

cenda, & ad cognita, sicut, se habent, proferenda seu significanda propensum sumus.

Zach. 8. 16. Eph. 4. 25. *Loquimini veritatem quisque cum proximo suo.*

Opponitur eis in defectu, Veritatis neglectus [a] & Dissimulatio vitiosa; [b] in excessu vero Mendacium, [c] & falsum testimonium [d]

[a] Psal. 58. 5. *Venenum est illis, simile veneno serpentis sicuti aspidis surda, obturantis aurem* [b] Non omnis dissimulatio culpabilis est; nec enim semper, quæ vera sunt profiteri cogimur ut insequentibus apparebit. Sed ea dissimulatio intelligitur, quando quod verum est, reticetur, cum gloriæ Dei aut proximi incommodo.

[c] *Mendacium est, quo falsum, animo fallendi, verbis factisve significatur.* Ex hac definitione pater: I. Schemata, Metaphoras, Allegorias & similia mendacia non esse, siquidem illorum veritas, non à rerum fictarum existentia, sed ab earum cum veris similitudine pender. Eadem est Ironiarum ratio, quæ non fallendi sed erudiendi proposito usurpantur, quilibet usi sunt Elias, 1 Reg. 18. & Micha, 1 Reg. 22. II. Aliud esse, falsum dicere, aliud, mentiri: falsum enim dici potest, aliorum dicta referendo, aut dicendo, quæ quis vera esse putat; is vero mendacium dicit, qui falsum, fal-

lendi animo, profert, seu sermone, seu nutu, seu alio modo id fiat. III. Dissimulationes, dolos & stratagemata in bellis non esse mendacia, modo abut perfidia aut perjurium. Distinctio mendacii, in officiosum, jocosum & perniciosum, hoc tantum infert, mendacium aliud alio gravius esse: interea nullum mendacium excusandum, sed fugiendum omnibus modis, tñ, quia à Deo, qui Veritas est, gravissimè interdicatur Zah. 8. 16. tum, quia est vitium diabolicum, Joan. 8. 44. Quibus & poena addenda, mendacibus supervētura, Psal. 5. v. 7. *Perdis loquentes mendacium.* [d] Testimonium falsum aut extra iudicium perhibetur, aut in iudicio, à ludice, à partibus litigantibus, à causidicis & à testibus. Qua de re legē severissimā sanxit Deus, Deut. 19. 16. &c. Si surrexerit testis injurius in aliquem, ad testificandum in eum apostasiam, tum sistunto se duo viri, quorum fuerit controversia ista, coram Iehova, ante Sacerdotes atque iudices qui erunt in

in di
quis
ecce
ille f

C
xim
fact
nou
[d]

[
mi f
bi p
[b]
omn
[c]

C
pra
di,
niz

[a
bus
led
Ex

2. i
Ha
2 S
bus

Qu
stuc
fra

qua
ani
nia
de

Ex
mo
por
im

Jur
pro
pro
dis
ter

in diebus istis, cumque in-
quisiverint Iudices bene, si
ecce testis falsus est, testis
ille falsum testatus est con-
tra faciem suam. Omnino
facite ei, quemadmodum
molitus fuerat, &c.

Candor virtus est, qua ingenuè & apertè cum pro-
ximo agitur, dona Dei in eo agnoscendo [a] dicta &
facta dextrè accipiendo [b], malis ambiguis fidem
non temere adhibendo [c], comperta vero celando,
[d] aut in meliorem partem interpretando [e]

[a] Philip. 2. 3. Ex ani- non cogitat malum. [d]
mi submissione alii alios si- Prov. 10. 12. Odium excitat
bi præcellere existimantes. contentiones, omnes vero
[b] 1 Cor. 13. 7. Charitas defectiones obsegit chari-
omnia credit, omnia sperat. tas. [e] Mat. 7. 1. Ne judi-
[c] 1 Cor. 13. 5. Charitas cate, ut ne judicemini, &c.

Opponuntur ei varia vitia: suspiciones. nimirum
prava. [a] Curiositas in vitiis proximi non emendan-
di, sed calumniandi studio indagandis [b]; Calum-
nia ipsa [c], & Adulatio [d].

[a] 1 Tim. 6. 4. Ex qui- sum adificare: aut vera
bus nascitur invidia in, ma- quidem memorando sed
ledicentia suspiciones, &c. in detrimentum proxi-
Exempla in Heli. 1 Sam. mi; 1 Sam. 22. 9. Respon-
2. in Saule. 1 Sam. 22. in dit autem Doeg Edonius,
Hanone, ejusque Sathaph. qui adstabat cum servis
2 Sam. 10. In Meliten- Saulis dicens; Vidi filium
sibus, Act. 21. [b] Luc. 6. 41. Isai venientem Nobum, ad
Quid autem aspicias festu- Abimelecum filium Abi-
stucam, quæ est in oculo tub, qui consuluit pro eo Ie-
fratris tui; trabem autem hovah, & viaticum dedit
quæ est in oculo proprio, non ei, etiam gladium Goliathi
animadvertis [c] Calum- Philisthiæ dedit ei. Basilii
nia fiunt, aut mendacia recte docet calumniato-
de proximo spargendo, rem tribus personis si-
Exod. 23. 1. Ne efferto ru- mul nocere. Nam dela-
morem mendacii; ne ap- tum injuria afficit; audi-
posito manum tuam cum tores veritate privat; &
improbo, agendo testem in- conscientiam propriam
jurium; aut verba factave fanciat. Et Bernardus in
proximi malitiose inter- eandem sententiam ait,
pretando, Mat. 26. 61. Iste, DetraCTOR & auditor de-
dixi; possum dissolvere traCTORIS uterque habens
templum Dei, & triduo ip- Diabolum; iste in lingua;
hic

hic vero in aure (d) Prov. 17. 6. Fidelia sunt vuln- ra amici, deprecanda vero oscula inimici.

Veracitati & Candori tanquam præcipuis virtutibus subserviunt, Fides, Gravitas, Taciturnitas, Comitas, Urbanitas, & Parrhesia.

Fides seu Fidelitas est dictorum ac factorum constantia.

Appellatur etiam *Sincere nos gerentes in charitate* Ephes. 4. 15. *Sincere nos gerentes in charitate.*

Opponitur ei *Διπλοτης* in sermone, qua homo aliud sedendo, aliud stando loquitur: aliud dicit, aliud agit (a): Simplicitas imprudens quum aliquid temere promittitur, re nondum satis explorata (b): & simulata Simplicitas ac Fides (c)

(a) Psal. 12. 2. *Defecerunt veraces ex filiis hominum. vanum loquuntur alter cum altero, labio blanditiarum, duplici corde loquuntur, (b) Matth. 26. 35. Dicit ei Petrus, etiam si oportuerit me mori tecum, non tamen te abnegabo. Similiter omnes Discipuli dixerunt (c) Matth. 2. 8. Exquiri te de puerulo, postquam autem inveneritis, renunciate mihi; ut ego veniam et adorem eum.*

Gravitas est, quæ non nisi probe ponderata Christianam sapientiam redolentia ac ad ædificationem facientia profert.

Coloss. 4. 6. *Sermo vester semper cum gratia sale conditus sit, ut sciatis, quomodo oporteat vos unicuique respondere.*

Opponitur ei Garrulitas (a), Stultiloquium (b) & Gravitas simulata (c).

(a) Vide insignem locum de lingua frenanda, Iac. 1. 2. &c. (b) Eph. 4. 49. *Nullus sermo putris ex ore vestro egreditur, (c) 1 Cor. 2. Et ego fratres cum venirem ad vos, non veni cum eminentia facundia, &c.*

Taciturnitas est virtus, quæ secreta sibi commissi fideliter tegit.

Matth. 18. 15. *Si vero tuus, ito, & argue eum in peccaverit in te frater ter te & ipsum solum.*

Opponitur ei Perfidia, qua secreta revelantur (a) & Taciturnitas vitiosa, qua celantur quæ non celanda (b) (a) Prov.

(a) Prov. 11. 13. *Ambulans cum detractatione revelat arcanum : at fidus animo tegit rem.* Virtus hæc cum alios, tum imprimis Ministros decet, ne in ipsorum sinum effusa temere evulgentur, nisi conjuncta sint cum Ec-

clesiæ aut Republicæ damno; tum enim major habenda ratio unitatis, quam unius. (b) 2 Reg. 7. 7. *Tum dixerunt alter ad alterum, non rectè facimus, dies iste dies est boni nunciū, & nos taceremus?*

Comitas virtus est, qua nos affabiles præbemus.

1 Pet. 3. 8. *Estote denique concordēs, mutuo molestiarum sensu affecti, fra-*

terna charitate præditi, ad intimam misericordiam proni, comes.

Opponitur ei Morositas (a) & Comitas simulata (b).

(a) Luk. 18. 3, 4. *Erat autem in urbe illa quædam vidua, quæ venit ad Iudicem, dicens, Indica me ab adversario meo; ille autem noluit per multum tempus, (b) 2 Sam. 15. 3, 4. Diceret ei Absolom, considera rationes tuas, bona sunt & rectæ: sed qui audiat, nemo est tibi à Rege.*

Et dicebat Absolom utinam ponerent me Iudicem in hac terra, ut ad me veniret, cuicumque lis est aus causa, & justam pronunciarem istum. Erat etiam cum quis appropinquaret qui incurvando se honorem exhiberet ei, ut extensa manu sua eum apprehensum deoscularetur.

Urbanitas est, qua sermo liberalibus jocis & salibus conditur, ratione circumstantiarum, decori & honesti, habita.

Opponitur ei Rusticitas, qua quis nec liberales jocos commodè proferre, neque æquo animo audire potest, Scurrilitas item & Dicacitas seu Sermo aculeatus.

Ephes. 5. 4. *Et obscenitas, & stultiloquium, et*

scurrilitas, quæ non conveniunt.

Parthesia est virtus, per quam citra periculi metum veritatem loquimur, & peccantes corripimus.

Lev. 19. 17. *Nè odio habeto fratrem tuum in corduo, libere corripito pro-*

ximum tuum, nè ferto in eo peccatum.

Opponitur ei præpostera Timiditas (a). & nimia alios censendi Cupiditas (b)

(a) 1 Sam.

(a) 1 Sam. 3. 15. *Samuel timebat indicare Heli istam visionem*: (b) Luc. 6. 41. *Quid autem aspicias festucam quæ est in oculo fratris tui?* Vitium hoc in iis cernitur, qui aut officii

ratione non exigente, aut ex præpostero affectu, proximum censent ac reprehendunt: ministros quid deceat, patet ex 2 Tim. 4. 1, 2.

Hæc de virtutibus ad proximum relatis.

Virtutes ad nos relatae sunt Παιδαγωγία & Vita inculcata.

Παιδαγωγία est, qua de nobis ipsis modestè loquimur, & laudes proprias non nisi in in necessaria existimationis nostræ defensione commemoramus.

Rom. 12. 3. *Enim vero inter nos, nè sapiat supra per gratiam, quæ mihi data est, edico cuiusvis versanti sapiat ad sobrietatem, &c.*

Opponitur ei Impudentia, qua quis de vitiis ac sceleribus suis gloriari non dubitat: (a) præsidens ac stulta Gloriatio: (b) & Extenuatio hypocritica propriæ virtutis & facultatis, cuius specie aut vanam laudem quis aucupatur, aut beneficium præstare recusat. (c)

(a) Esa. 3. 10. *Obfirmatio vultus eorum testatur contra ipsos, & peccatum suum sicut Sodom enunciant non celant.* (a) Prov. 27. 1. *Neglorieris de die crastino, quia nescis quid pariturus sis dies, & v. Laudet te os extranei, non autem os tuum: alieni, non*

autem labia tua. (c) Taliter agunt, qui ubi proximus iuvandus erat, indigentiam suam præcedunt, Prov. 24. 11. *Eripe raptos ad mortem, &c.* Si dicas, *En ignoramus, hoc; nonne expendens animos ipse in:olligit?*

Vita inculcata est, qua homo non tantum bonam conscientiam apud Deum, sed & famam bonam apud proximum servare studet.

Prov. 22. 1. *Optatus est nomen divitiis amplis argento & auro gratia me-*

lior, Ecclesiast. 7. 1. Melior homini fama unguento optimo.

Opponitur huic Impietas seu Famæ ac Conscientiæ contemptus, (a) & famæ seu popularis auræ Affectatio hypocritica (b), nimiaque in defamatione ferenda Impatientia (c).

(a) Luc.

(a) Luk. 18. 2. Iudex quidam erat in quadam civitate qui nec Deum timebat, nec quenguam verebatur.

(b) Mat. 23. 8. Omnia vero opera sua faciunt ut spectentur ab hominibus. (c) 2 Sam. 16. 9. 13. Tum dicens Abisai, Quare maledi-

ceret canis iste mortuus Domino meo regi? transeam, quæso, ut auferam caput eius: Dixit Rex, Quid mihi vobiscum, filii Zervæ? si maledicit, atque si Iehova edixit ei, Maledic Davidi? ecquis dicat, Quare sic facit.

C A P U T. XIV.

In quo

De Virtutibus & Operibus ad decimum
Præceptum spectantibus.

HAstenus de officii nostri erga Proximum seu cultus Dei mediati partibus actum est: nunc de supremo ejusdem gradu, præcepto decimo.

Summa ejus est, Ut animus quoque noster alienus sit a pravo appetitu, cogitatione & effectu erga nos aut proximum.

Præceptum negativum est, *Non concupisses*, quo inordinati appetitus, cogitationes & affectus prohibentur. Reliqua ad declarationem faciunt ex objecto

petitâ quæ membratim fit, expresse nominando domum, uxorem, servum, ancillam, bovem et asinum, summarim vero hac clausula et quicquid est proximi tui.

C A N O N E S.

1. Ut primum & secundum Præceptum male confunduntur, ita decimum in duo præcepta de domo proximi, & de ejus uxore perperam discerpitur.

Rationes. I. Unitatem Præcepti docet communis clausula, *Et quicquid est proximi tui*. II. Substantia præcepti in his verbis consistit, *Non concupisces*, ut citatur a Paulo, Rom. 7. 7. III. Uno versu & una sententia comprehenduntur; cum præcedentia,

quatumvis breviter, singulis versibus exprimantur. IV. Deut. 5. prius de concupiscentia uxoris agitur: si igitur duo præcepta essent, Moses ex decimo fecerit novum. V. Qui contrariam sententiam tuentur, hæc conjunctim explicant, & exemplis

N

plis

plis declarant. David Chy- Hondorffius in Promptua-
trius de Regulis Vitæ & rio.

I I. *Præceptum decimum ad secundam Tabulam per-
tinet.*

De interno enim effectu erga Deum agitur primo pri-
oris tabulæ præcepto.

III. *Iustitia originalis non huius præcepti, sed totius
Decalogi objectum existit.*

Iustitia enim originalis originale deformitas est to-
conformitas est cum tota ti Legi repugnans.
Lege, sicut peccatum o-

IV. *Proprium objectum huius præcepti, sunt appetitus,
cogitationes & affectus hominis erga se & proximum.*

V. *Finis eius est ut pateat, mediatum quoque Dei cul-
tum non externis tantum actionibus, sed & intimis affe-
ctibus præstandum esse.*

VI. *Vt igitur primum præceptum primæ tabulæ, ita
hoc quoque secundæ tabulæ norma & regula existit.*

Ut enim primum Præ- vum, nonū, actiones; deci-
ceptum cor ipsum, reliqua mum verò cor ipsum quo-
actiones quoque regunt; que dirigit. Unde apparet,
ita præceptum quintum, præceptum hoc minime
sextum, septimum, octa- supervacaneum esse.

Virtutes ad hoc Præceptum facientes, sunt Concu-
piscentiæ ordinatio, & Lucta adversus pravas cupidi-
tates.

Concupiscentiæ ordinatio est, qua appetitus & affe-
ctus nostri sic reguntur, ut iis nec in nos ipsos, nec in
proximum nostrum peccemus.

I Thess. 5. 23. *Ipse autem Deus pacis sanctificet vos
totos, &c.*

Opponitur ei Concupiscentia inordinata, quæ Concu-
piscencia *κατ' ἐξοχην* in Scriptura dicitur.

Rom. 7. 7. *Nam etiam sem, nisi Lex dixisset, Non
concupiscentiam non nos- concupisces.*

Partes huius ordinationis dux sunt, una circa appe-
titus, alter circa affectus occupatur.

Con-

Concupiscentia vox apud Theologos latius accipitur quatenus & appetitus & affectus significat. quorum illi homini tribuuntur, quatenus animal est, hi vero, quatenus homo

est: A Philosophis vero strictius usurpatur; sic, ut appetitus inferiores ad concupiscibilem, affectus vero ad irascibilem facultatem referant.

Appetitus ordinati sunt, quibus homo cibum, potum, quietem, somnum, & similia, moderatè & ad finem à Deo destinatum appetit.

1 Tim. 5. 23. *Nè amplius esto abstemius sed vino pauculo utere, propter stomachum tuum & crebras infirmitates tuas.*

Opponitur ei Appetitus inordinatus, quo plus appetitur, quam natura aut Dei ordinatio requirit, aut alio fine quam eo, ad quem Deus res naturales licitas destinavit.

Rom. 13. 13. *Non in tationibus, non in cubilibus & comessionibus & ebrietatibus & proterviis.*

Affectus præcipui sunt: Amor, Odium, Gaudium, Tristitia, Spes, Metus & Ira.

Amor ordinatus est, quo proximum sincere diligimus, & quæ bona, pulchra, & boni nominis sunt, desideramus.

Rom. 12. 9. *Dilectio esto que veneranda quæcunque minime simulata. Estote iusta, quæcunque pura, quæcunque abhorrentes à malo, agglutinati bono, Phil. 4. 8. Quæcunque sunt vera, quæcunque sunt iusta, quæcunque pura, quæcunque amabilia, quæcunque boni nominis si qua virtus et si qua laus est, hæc cogitate.*

Opponitur ei Amor proximi nimius, (a) *φιλωνία*, (b) Amor impurus, (c) & Amor huius Mundi. (d)

(a) 1 Sam. 2. 29. *Honorasti filios tuos supra me.*
(b) 2 Tim. 3. 2. *Erunt homines sui amantes.* (c) Pro. 6. 25. *Ne desiderato pulchritudinem eius, neque te capiat palpebris suis.* (d)

1 Joan. 2. 5. *Ne diligite mundum, &c. & v. 16. Quoniam quicquid est in mundo cupiditas carnis, & libido oculorum, & fastus vix, non est ex Patre, sed ex mundo est.*

N 2

Odium

Odium ordinatum est, quo eos tantum odio prosequimur, qui Dei ocores sunt (a): in ceteris hominibus ac nobis ipsis non personam, sed peccatum, omnibus modis odimus & averfamur. (b)

(a) Psal. 139. 21. *Annon ocores tuos, O Iehova, odio habeo; &c.* (b) Matth. 18. 15. *Si peccaverit contra te frater tuus ito et argue eum ago.* inter te & ipsum solum, &c. Rom. 7. 19. *Non enim facio bonum quod volo sed malum, quod nolo; hoc*

Opponitur ei odium proximi injustum (a), & odium bonorum (b).

(a) 1 Joh. 3. 15. *Quisquis odit fratrem suum, homicida est* (b) Psal. 51. 6. *Inimici mei de me dicebant, quando morietur.*

Gaudium ordinatum est, quo homo de propria inco- lumitate moderatè (a). & de proximi felicitate ex animo letatur (b).

(a) Psal. 30. 12. *Convertisti planctum meum in chore-* am mihi. (b) Rom. 12. 15. *Gaudete cum gaudentibus.*

Opponitur ei Gaudium carnale & immoderatum (a). Gaudium item de infortunio proximi seu *Ἐπι- χαρεια* (b).

(a) Luk. 6. 25. *Va vobis qui ridetis nunc: nam lug-* 24. 7. *Cum cadit inimicus* bitis & flebitis (b) Prov. *tuus, ne letato.*

Tristitia ordinata est, qua proprias ærumnas moderatè lugemus (a). proximo verò afflicto ex animo condolemus (b).

(a) Jac. 5. 13. *Æger est* 12. 15. *Flete* animo aliquis inter vos? o- *cum flentibus.*

Opponitur ei Tristitia immoderata (a) Tristitia item de bonis proximi (b). & Tristitia nimia de improbo- rum pœna (c).

(a) Prov 17. 22. *Animus letus bene medicinam facit,* 1 Sam. 16. 2. *Quousque lu-* spiritus autem fractus ex- *geres de Saule cum ego* siccabit ossa. (b) Matth. 20. *spreverim eum; &c.* 15. *Augulus tuus malus*

Sper ordinata est , qua homo de sese et proximo ex charitatis lege , meliora expectat.

De spe, quatenus virtus 7. *Charitas omnia suffert*
est, supra actum, 1 Cor. 13. *omnia credit, omnia sperat.*

Opponitur ei Spes inordinata, qua plus spei in nobis aut proximo collocamus.

Jer. 17. 5. *Maledictus vir ille, qui fiduciam habet in homine.*

Metus ordinatus est, quo sollicitè ambulamus, nec nobis nec aliis hominibus nimium fidentes.

Prov. 4. 1. *Sapientia avertit est advertere ad viam suam.*

Opponitur ei Metus inordinatus, quo homo sibi ab aliis nimium timet.

Matth. 10. 28. *Ne timete vobis ab eis, qui cruciant corpus, &c.*

Ira ordinata est, qua homo aut sibi aut aliis iusta de causa, moderatè tamen, & cum emendationis proposito, succenset,

Ephes. 4. 26. *Irafcimini, & ne peccate.*

Opponitur ei Ira inordinata, qua homo aut levibus de causis, aut plus quam par est, excandescit, aut vindictam privatam meditatur.

Jac. 1. 10. *Ira viri iustitiam Dei non exequitur.*

Tantum de Concupiscentiæ ordinatione. Luctus adversus tentationes & pravæ conscientie insultus est, qua homo Christianus pravam concupiscentiam abnegat, carnem suam una cum cupiditatibus crucifigit, & adversus Carnis, Satanæ, & Mundi impetum strenue vigilat & militat.

Rationes, quæ nos ad
strenue luctandum incitant, sunt plurimæ. 1. Quia
Scriptura cupiditates pravas prohibet. 1. Prov. 6. 25.
1 Cor. 10. 6. Gal. 5. 6. 26.
Coloss. 3. 5. 1 Thess. 4. 5.
11. Quia cupiditatibus
N 3 deditus

deditus Deum non amat
1 Joan. 2. 15, 16. III. Quia
cupiditates in regenitis,
turpes sunt, Gal. 5. 16, 7.
IV. Quia accendunt iram
Dei, Col. 3. 5, 6. V. Quia
adversus eas nos Aposto-
lus Dei *πρωταία* in-
struit, Eph. 6. *Vincuntur à*
nobis invisibiles cupiditates,

August. VI. Quia cupidi-
tatum ignis nocentissimus
est & in tristissimos lapsus
erumpit. Exemplis Seri-
ptura plenà est. Nullum
unquam peccatum admis-
sum est, cujus scaturigo
non fuerit prava concu-
piscenzia.

Opponitur huic Securitas carnalis, qua homo carni
sua blanditur, qua cupiditates sponte invitat qua otio
& inertia (quæ satanz pulvinar est) sese dedit, qua sacra
exercitia intermittit, qua cor intemperantia, avaritia &
similibus vitiis gravat.

Luctu contra cupiditates tres gradus sunt; contra
suggestionem, delectationem, & assensum.

Ad hos gradus intelli-
gendos facit illud Jacobi
1. 14. *Unusquisque tenta-*
tur, dum à propria concu-
piscenzia abstrahitur, & in-
escatur: Deinde cupiditas,
postquam concepit, parit
peccatum, peccatum vero
peractum gignit mortem.
Primum itaque repugnan-
dum suggestioni seu cogi-
tationibus: quæ aut as-
cendentes sunt, ex con-
cupiscenzia fomite, aut
descendentes aliusde sug-
gestu. Priores vitio non
carent. posteriores, si ma-
xime à Satana injiciantur,
sed prætervolent, & a te

non recipiantur, peccata
non sunt. Quod si primum
gradum evitare non pos-
sumus, secundum decline-
mus, ne cum delectatione
pravas cogitationes fove-
amus. Imprimis autem
cavendum à tertio gradu,
nè assensum præbeamus.
Nam concupiscenzia ma-
lum tanto augetur magis,
quanto ei magis obeditur.
Quod ut magis magisque
vitemus, facit Deus Pater
in filio suo per Spiritum
sanctum cui trinuno Deo
sit laus, honor & gloria in
secula seculorum. Amen.

F I N I S.

SÉRIES CAPITUM

LIBRI PRIMI.

I	De Essentia Dei.	Pag. 10
II	De Personis Deitatis.	15
III	De operibus Dei in genere, & Dei Decretis.	22
IV	De Prædestinatione.	27
V	De Creatione.	32
VI	De Actuali Dei Providentia	38
VII	De Gubernatione Angelorum.	41
VIII	De Gubernatione hominis in statu Innocentiæ.	45
IX	De Lapsu primorum Parentum.	41
X	De Peccato Originali.	51
XI	De Peccatis Actualibus.	56
XII	De Pœna Peccati.	58
XIII	De Lege Morali.	61
XIV	De Lege Ceremoniali & Forensi.	66
XV	De Evangelio.	73
XVI	De Persona Christi Θεωρου.	75
XVII	De Officio Christi Mediatorio.	87
XVIII	De Christi Exinanitione.	105
XIX	De Christi Exaltatione.	105
XX	De Vocatione Electis et Reprobis communi.	111
XXI	De Fœdere Gratix.	114
XXII	De Sacramentis in genere.	117
XXIII	De Baptismo.	127
XXIV	De S. Cœna.	132
XXV	De Ecclesiæ visibilis natura.	136
XXVI	De externa Ecclesiæ Administratione.	143
XXVII	De Falsa Ecclesia.	156
XXVIII	De Vocatione speciali Electorum.	162
XXIX	De Fide salvifica.	167
XXX	De Iustificatione.	171
XXXI	De Sanctificatione.	179
XXXII	De Sanctorum perseverantia.	182
XXXIII	De Libertate Christiana.	185
XXXIV	De Christi reditu, & de Mortuorum Resuscitatione.	187
XXXV	De Iudicio ultimo.	196
XXXVI	De Consummatione seculi hujus & de Vita æterna.	200

SERIES CAPITUM

LIBRI SECVNDI.

I	<i>De Bonorum operum Natura.</i>	207
II	<i>De Virtutibus ad totum Decalogum seu Dei cultum spectantibus.</i>	211
III	<i>De Virtutibus primi Præcepti.</i>	214
IV	<i>De secundo, tertio, quarto Præcepto generatim.</i>	220
V	<i>De Virtutibus secundi Præcepti.</i>	223
VI	<i>De Virtutibus tertii Præcepti.</i>	238
VII	<i>De Virtutibus quarti Præcepti.</i>	245
VIII	<i>De Virtutibus Tabulæ secundæ generalibus.</i>	249
IX	<i>De Virtutibus quinti Præcepti.</i>	255
X	<i>De Virtutibus sexti Præcepti.</i>	259
XI	<i>De Virtutibus septimi Præcepti.</i>	263
XII	<i>De Virtutibus octavi Præcepti.</i>	271
XIII	<i>De Virtutibus noni Præcepti.</i>	277
XIV	<i>De Virtutibus decimi Præcepti.</i>	283

I N

I N D E X

RERUM ET VERBORUM.

- A** Bnegatio veritatis. 244
Adami & Evæ lapsus. 49
Adamus in lapsu non ut
privata persona conside-
randus. 50
Adjuratio quid. 242
quatenus ei parendum.
ib.
Diabolorum. ib.
Adoratio religiosa Idolo-
rum. 234. Hostiæ, Cru-
cis, Reliquiarum. 236.
Sanctorum, Angelorum,
& Demortuorum. ib.
Adulatio, 378
Adulterium quid, & num
divortium pariat. 371
Adventus Christi ultimus.
287. Ejus signa. 188
Affectus quatuorplex. 249
Agnitio Dei. 247
Agnus Dei idololatricus.
236
Amicitia vera & fucata.
254
Amor ordinatus & inor-
dinatus. 328
'Αναστροφή. 365
Angeli quando creati. 33.
quid 38. quali corpore
apparuerint. ib.
Angelorum bonorum ca-
put. 40
Felicitas, ordo, officium
ib. adoratio num licita.
233
Angelorum malorum
Αποστασία. 41
Princeps & qualitates re-
sidua. 42
Animæ humanæ origo. 35
immortalitas, 36. facul-
tates. ib.
Antichristus quid & quis,
155. eius ruina quo-
modo judicii signum.
156
Apotelesma Christi quid
sit. 84
Appetitus ordinatus & in-
ordinatus. 249
Arbor scientiæ boni &
mali quid. 46
Arca fœderis. 69
Ascensio Christi ejusque
fructus. 106
Ασπυία. 234
Atheismus. 215
Avaritia. 376
Audacia. 260
'Αυτοδυναμία. 375
Αυτοχρησία. 260
N s Baptismi

I N D E X.

B aptismi vox quid significet. 127. à S. Cœna differentia. 134	ejus Baptismo differentia	
Baptismus an à privato administrandus. 128. trina an una aspersione peragendus. 129. Infantibus an conferendus. 131. quomodo ad salutem necessarius. 131. Christi & Joannis an idem. ib.	Comitas 280. (134)	
Beatitudinis æternæ num gradus sint futuri. 205	Communicatio Idiomatum 401	
Bellum quatenus licitum. 362	Conceptio Christi 79	
Beneficentia. 275	Consilium ejusque convocandi ratio 193	
Benevolentia. 253	Concupiscentia originalis 32. actualis, 330. lucta adversus eam ib.	
Bona Ecclesiastica. 146	Confessio veritatis 244	
C alumniæ. 373	Conjugium, quid, qualiter & inter quos contrahendum, quibus de causis dissolvendū. 266	
Calumniarum ferendarum impatientia. 246	Conscientia 213	
Candor. 277, 283	Consecratio vera & superstitiosa 239	
Castitas, quid, & cur ei studendum. 265	Consilia præter Legis præcepta à Pontificiis conficta 208	
Censendi libido. 280	Constantia 214	
Charitas erga Deum, 217. erga proximum, quid & quoduplex. 253	Consummatio seculi 200	
Christus æternus Deus. 18, 19. ejus incarnatio. 93. quot modis primogenitus dicatur. 93. in cruce an desperarit. 93. quale post resurrectionē corpus habeat. 107. quomodo in S. Cœna præsens. 119	Contemptus superiorum 257	
Clavium potestas quid, 107. quomodo a potestate Magistratus differat. 15	Contractus qualiter influendi 373	
Clementia 261	Corpus Christi post resurrectionem quale. 107. num adhuc sit in terra 108. in S. Cœna quomodo præsens 119, 14	
Cœna Domini, 132. ejus	Correctionis impatientia 257	
	Creatio 32	
	Crudelitas 251	
	Cultus Dei verus 229. spontaneus 213	
	Cultus idolorum 235	
	Cupedia 264	
	Cupiditates prævæ 330	
	Curiositates. 278	

I N D E X.

D amnatio an sit finis reprobationis	31	Eleemosyna	375	
Damnatorum status	59	Επίκαια	340	
Decalogus; ejus partes interpretandi regulæ	64	Επιχαίρεκαχία	253	
Decretum Dei quid	23.	Εθελοθησκεία	230	
ejus causæ, objecta, unum an multiplex &c.	24. 95	Evangelium quid 73. à Lege quomodo differat	74	
Descensus Christi ad inferos	95	Exaltatio Christi	105	
Desertio malitiosa an pariat divortium	270	Exinanitio Christi	90	
Desperatio	217	F ama bona	38	
Deventio Christi triduana in sepulcro	95	Fœdus gratiæ	114	
Deus ejusque nomina, essentia, proprietates	10	Novum & Vetus quomodo differant.	116. utriusque sigilla 122. fœdus operum & sigilla eius	46
Diffidentia erga Deum	216	Festa	70	
Διπλῆς	279	Fidei præsumptio	215	
Disimulatio licita & illicita	212	Fides, pro cultus divini parte ibid. Pro dictorum & factorum constantia 322. miraculorū temporaria, historica 167. salvifica quid, ibid. unde 168. qualis, quot eius gradus. 170. quo sensu giustificare dicatur 173. implicita quid	170	
Dolus quando licitus	302	Fiducia pro forma fidei 170. pro effectu fidei & bono opere 216. Idololatrica	ib.	
Δοξίωσις	213	Fortitudo	206	
Dubitatio de bonitate & potentia Dei	210	Frugalitas	376	
E briositas	264	Furtum quid., quotuplex	371	
Ecclesia quid	136	G arrulitas	379	
ejus forma 137. caput ibid. quomodo una, sancta, Catholica 138. an errare possit, 139. ejus notæ 140. administratio	141	Generatio Christi duplex	86	
Electio, pro vocatione ad officium 111. pro vocatione spirit. 163. pro Dei decreto quod, quæ ejus. causæ notæ	26	Gestus externi in precibus	226	
Electi an reprobi fiant	184.	Glo-		

I N D E X.

Gloriatio stulta.	38	Imprecationes	243
Glorificatio nostri	204	Imprudencia	213
Gratitudo erga Deum.	218	Incarnatio Christi	70
erga superiores.	256	Inconstantia	43
Gravitas	279	Indulgentia nimia	300

HÆreticus quis 155
 Hominis creatio 32
 quadruplex status.

ib. 163
 Homo quid. 35
 Homo ante lapsum quo-
 modo immortalis 48
 ante vocationem qualis

163
 Homicidium 257
 Honestas 266
 Hostiæ adoratio 235
 Humanæ naturæ Christi
 excellentia 84 adoratio
 85 an divinæ naturæ ex-
 altatione sit exæquata

309
 Humanitas 25
 Hypocrisis 213

Idololatria quid & quo-
 tuplex 230

Idolum quid & quomodo
 à simulacro & imagine
 differat. ib.

Jejunium quid, quotuplex
 & quomodo celebran-
 dum 228

Iguavia 259

Imago Dei quid 38 quibus
 donis constet 46 quid
 de ea post lapsum reli-
 quum 52

Imagines Christi & San-
 ctorum num sint Idola
 236 & picturæ SS. Tri-
 nitatis 232

Inmisericordia 253

Impatentia 219

Induratio quomodo Deo
 tribuatur 4

Infantum Baptismus &
 fides 131

Infernus ubi 59

Infidelitas 216

Ingratitudo erga Deum
 218

Inhumanitas 251

Injuriz propulsatio legiti-
 ma 260

Inobedientia erga supe-
 riores 257

Integritas 213

Intemperantia 264

Intercessio Christi 104

Intercessores Pontificio-
 rum ibid.

Invidia 259

Iracundia 262

Irreverentia erga superio-
 res 257

Judicium ultimum, quid;
 quæ ejus circumstantiæ
 & signa 196

Juramentum quid & quo-
 tuplex 240 à quo &
 quomodo præstandum.
 ibid.

præstitum cur servan-
 dum 242 delati detra-
 ctatio ib.

Justificare in Scripturis
 quid sit 171

Justificationis causæ, par-
 tes ibid.

Justitia in Scripturis quot
 modis dicatur 179

Christi quid, quotuplex
 101 in proximum quid

I N D E X.

& quotuplex 255 com-
mutativa quomodo ex-
ercenda, ibid. superio-
rum erga inferiores 258
v indicatrix 262

Labor ante lapsum qua-
lis 48

Lapsus primorum paren-
tum: ejus causa ib.

Levitarum officium 68

Lex quid 61 cur post lap-
sum repetita 62. an à

Christo correcta 63. ab
Evangelio quomodo

differt 73 ceremonialis
& forensis 66

Liberalitas 317

Libertas, essentialis vo-
luntatis proprietas 37

Christiana 185

Liberum arbitrium quo-
ruplex 46

Limbus patrum & infan-
tum 61

Lux primigenia 33

Magistratui quomodo
obediendum 151

Magistratus Ecclesie nu-
tricii ib.

Magnificencia 275

Malevolentia 251

Malorum duorum quo-
modo minus eligendum

41

Manfuetudo 261

Maria *ἡ ἁγία* Virgo
mansit 85

Mediator noster Christus
89

Mendacium ullum num-
licitum 277

Meriti condiciones 210

Meritum de congruo &
condigno ibid.

Ministri Ecclesie quotu-
plices 143 eorum voca-
tio 146 officium in ta-

cendis secretis 150

Miseria nostra quotuplex
42

Misericordia 252

Mors hominis quadruplex
58. Christi qualis 93.

an pro omnibus homi-
nibus 99

Mundi interitus qualis
117

Nativitas Christi cum
ejus fructu 44

Nazaræi 68

Nominis divini sanctifica-
tio 238

Notæ Ecclesie 140

Obedientia Christi a-
ctiva & passiva 91

utriusque necessitas 118

Christi activa quomodo

olim adumbrata 103.

Christi passiva quomodo

causa sit vite æternæ 102

Odium Dei 217 proximi
250

Officii Christi functio in
statu humiliationis 91

107 & in statu exalta-
tionis 109

Officium Christi Mediator-
ium quid 87 secundum

quam naturam Christo
tribuat 88 quotuplex

sic 90

Opera bona quæ 207
an justifcent 179 an

ab irrogenitis præsten-
tur

Rel
f
Rep
f
Rep
P
t
Rel
e
a
Rel
c
Rel
Rep
c
Rel
m
Rev
re
Ritu
ru
Ru
S
A
p
Sace
Vete
Sace
Sakra
Nov
inc
ra
Po
Sakra
Sakra
diff
& M
fere
scrip
men

ὑφίστασθαι quomodo	
differunt	15
Pertinacia in malo	114
Φιλοπονία	276
Pignora acceptanda aut	
restituenda	274
Poculum Domini Laicis	
non eripiendum	132
Pœna damnatorum	58
Pœnitentia	218
Πολυθεϊσμός	259
Polytheismus	215
Prædestinatio quid, quo-	
tuplex 27 ac absolute	
facta 38 media eius ex-	
sequenda	29
πρόβλεψις, προορισ-	
μός & πρόβλεψις quo-	
modo differant	30
Profusio	276
Promptitudo Deo servien-	
di	213
Propitiatorium	69
Providentia Dei æterna	
23. differentia eius à	
fato 38 circa peccata ut	
versetur	ib.
Prudentia	213
Pudicitia conservanda	
meda	266
Quiritatio in afflictioni-	
bns	219,

P Anis	Eucharisticus
qualis	133
Parthelia	324
Parfimonia	276
Passio Christi 91	nulla eius
particu'a à αὐτῷ ex-	
cludenda 92	quomodo
tribuaturs Christo, &	
quotuplex sit	96
Patientia	218
Peccatum quid, unde, quo-	
tuplex 51, 52. primum	
originale 52 &c. actuale	
56 in Spiritum sanctum	
	ibid.
Perfidia	280
Περαιατολογία	281
Periurium	241
Perseverantia Sanctorum	
	182
Perseveratio in peccatis	
	218
Persona Christi quot mo-	
dis consideretur	75
Personæ Deitatis quid &	
quot 15. &c. illarum	
Trinitas & Unitas	
	21
Persona ὑπόστασις &	

R Edemptionis necessi-
tas ex Lege, Veritas
ex Evangelio 61
Redemptor quis 79 cur
Deus & homo 78
Reditus Christi v. Adventus
Reformatio Religionis
220
Re-

I N D E X.

Reformatorem Religio-	tuplicia	70, &c.
nis vocatio an legitima	Sacrificio Christi contra-	
fuerit	ria est Missa	98
147	Salutis certitudo	183, &c.
Regenerationis vox variè	Sanctificatio quid	152
sumpta	jus causæ	179
180	Nomini,	
Regnum Christi quotu-	Dei	238
plex & quomodo Patri	Sanctorum adoratio	236
tradendum.	Sapientia	211
110	Scientia Christi quotu-	
Religio vera quid	plex	82
220	Scripturæ S. divinitas	1, 3.
eius antiquitas ib. num	autoritas	6, &c.
armis defendenda	Libri	
221	perfectio	7, lectio, tran-
Religionis vox variè ac-	slatio, sensus	8, 9.
cepta	Scurrilitas	279
220	Securitas carnalis	216
Reliquiarum cultus	Sedulitas	259
236	Sepultura Christi	94
Reprobatio an sit 30 eius	Signorum quatuor species	
causæ		120
ibid.	Simplicitas facta	278
Resurrectio Christi	Simulare quando liceat	
120		277
mortuorum		364
194	Sobrietas	244
Reverentia erga superio-	Sors	216
res	Spes	
256	Stellarum creatio & usus	33
Ritus Deum colendi ve-	Stultitia	244
rus	Strupor Dei gloriam non	
229	curans	239
Rusticitas	Superstitio	212
281.	T abernaculum ejusq;	
	instrumenta	68
S abbati sanctificatio &	Taciturnitas	280
profanatio	Temperantia	263
243	Tempora sacra	71
Sacerdotes Papani	Testamentum Vetus &	
98	Novum, Vide Fœdus.	
Veteris Testamenti	Testimonium falsum	376
77	Theologiæ præcognita	1
Sacerdotis summi ornatus	Timor Dei	251
77	servilis &	
Sacramenta ante lapsum	ibid.	
45	Tropus	
Novi Testamenti quo-		
modo veteribus clario-		
ra 123, &c. quinque a		
Pontificiis confecta		
125		
&c.		
Sacramentales phrasæ		
120		
Sacramentorum & Verbi		
differentia		
123		
Veteris		
& Novi Testamenti dif-		
ferentia		
123		
Sacrificia Veteris Testa-		
menti. 124. quid & quo-		

I N D E X.

Tropus quomodo in ver-		& signati in Sacramen-	
bis. S. Cœnæ	121	tis	119
Tyrannis	269	Vocatio quotuplex	111
		electis & reprobis com-	
V eracitas	279	munis 113 electis pro-	
Verbum Dei α' ρα-		pria 163 à communi	
φον & ἡμετερον	2	quomodo differt	167
Verecundia	265	Voracitas	263
Versutia	213	Votum quid 228 quotu-	
Vigilantia	265	plex	1b.
Vigiliæ superstitiosæ	ib.	Urbanitas	280
Vindictæ studium	260	Usura licita & illicita	273
Vita æterna	205		274
Unio naturæ divinæ &		Zelus pro Dei gloria	238
humanæ Christi 80 signi			

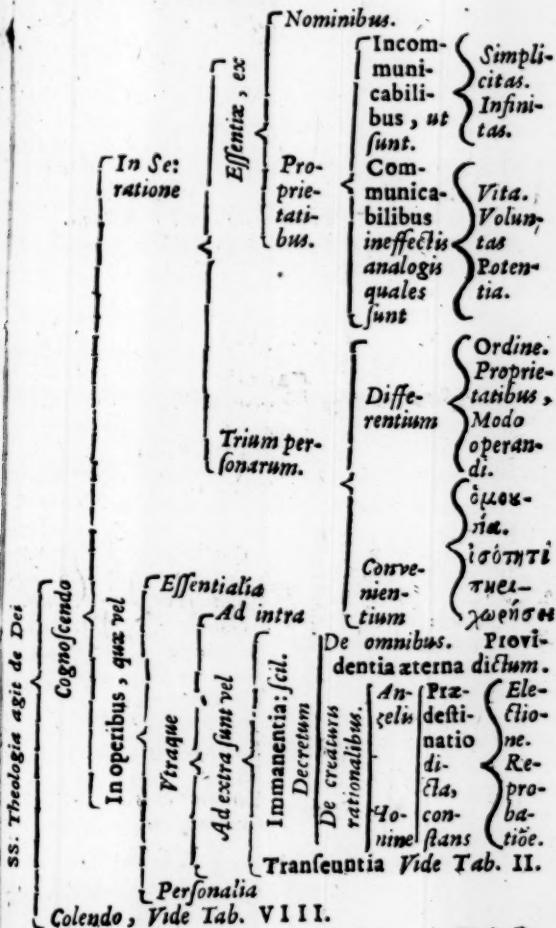
F I N I S.

ANATOMIE CORPORIS THEOLOGICI

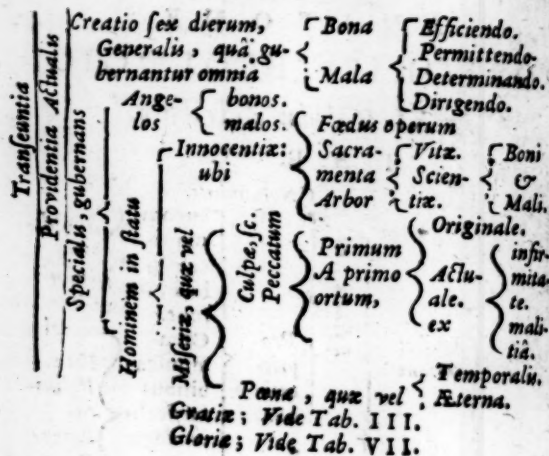
in XI. Tabulas distributa.

T A B. I.

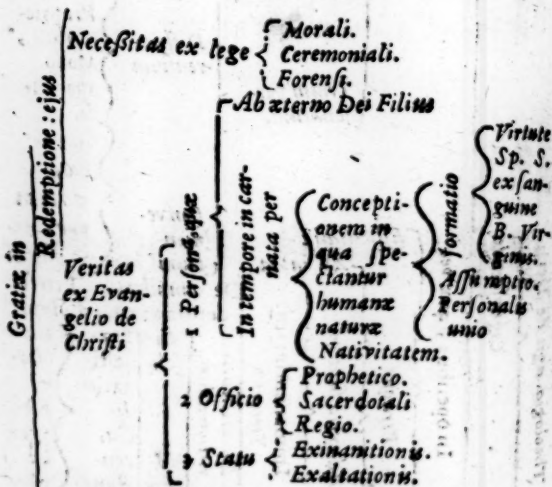
T A B.

T A B. III.

Vocatio ad Redemptionem

T A B. III.

Vocatione ad Redemptorem. Vide Tab. IV.

Societas Ecclesiæ consideratur

T A B.

T A B. IV.

T A B. V.

T A B.

T A B. VI.

Specialis vocationis effecta sunt vel	Immediata, fides salvifica.					
	Mediata.	1. Iustificatio, qua	Peccata abiudicantur Iustitia adiudicatur	propter imputatam Christi	Passionem. Obedientiam	
			2. Sanctificatio, qua	Peccata partim abolentur Iustitia nova infunditur	Virtute Christi, ejusque	Mortis Resurrectionis.
			3. Perseverantia Dei gratia; cuius finis			
			4. Christiana Libertas.			
				Salutis certitudo. Firma consolatio		

T A B. VII.

Gloria status inchoabitur in die iudicii; cuius	Antecedentia		Adventus Christi.	
			Resurrectio mortuorum.	
	Comitantia: Augustissimus processus, in	Impii	Condemnandis.	
			In infernum conjiciendis	
		Pii	Absolvendis	
			In celum transferendis.	
	Consequentia		Seculi consummatio.	
			Vita eterna.	

T A B.

T A B. VIII.

Colendo. Cultus autem Dei complectitur virtutes

T A B.

T A B. IX.

Mediatus Cultus juxta Tab. I I. completitur virtutes

Speciales, pertinentes ad cultus mediati

Partes, de officio

Quorumvis erga quosvis, in bonis

Internis

Pudicitia: cui servande ex prac. VII. requiruntur media mandata

Omnibus: Temperantia, quantum

Quibusdam: Conjugium.

Externis. vid. Tab. X.

Gradum Summum Vid. Tab. IX.

Generales, quales sunt

Charitas

Erga nos ipsos.
Erga proximum, quæ

absolutè, est
reciproce,

Humanitas
Benevolentia.
Misericordia.

Iustitia

considerata distributiva.
commutativa.

Charitas fraterna.
Amicitia.

Superiorum, & Inferiorum, requiruntur enim ex Præcepto V.

Ab inferioribus
A Superioribus

Reverentia,
Obsequium,
Gratitudo.
Propensio,
Iustitia,
Sedulitas.

Vita; ad cuius, in nobis & proximo, conservationem, ex Prac. VI. requiruntur virtutes relatæ.

ad nos
ad alios

innocentia,
mansuetudo,
clementia,
pietatis.

Vindictrix,
iustitia.
Fortitudo.

Sobrietas,
Castitas.
Verecundia,
Honestas.

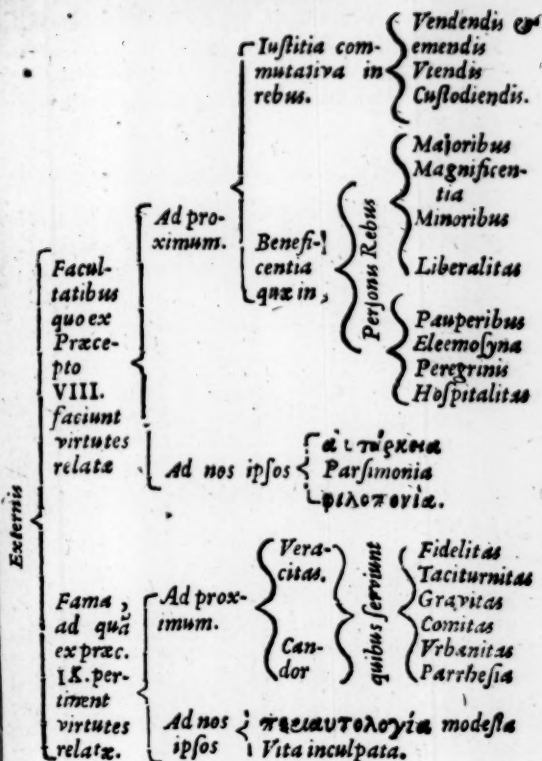
Externis

Graduum
Summum
Præceptum
X, in

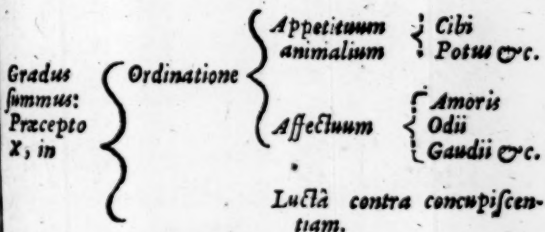
TAB. X.

T A B. X.

T A B. XI.

F I N I S.